

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας,
Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

‘ΕΝΑ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΚΡΑΤΟΣ’

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ

A FAILED STATE: THE CASE OF YEMEN

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ ΠΑΣΚΑΛΟΓΛΟΥ ΔΟΜΝΑ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΒΟΛΟΣ, 2023

ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία κάποιου άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Η δηλούσα,
Πασκάλογλου Δόμνα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους εκείνους που συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας. Θα 'θελα, πρωτίστως, να ευχαριστήσω τον επόπτη της διπλωματικής μου, καθηγητή κ. Καλλίωρα Δημήτρη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την καθοδήγηση του. Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας θα κλείσει ένα πολύ σημαντικό και μεταμορφωτικό κεφάλαιο της ζωής μου. Επομένως θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καλούς φίλους που έκανα στην διαδρομή, τόσο στον Βόλο, στην Μπρατισλάβα και το Άμστερνταμ. Κάθε ένας από αυτούς με γέμισαν με θετική ενέργεια, όμορφες αναμνήσεις, και διεύρυναν τους ορίζοντες μου. Κλείνοντας, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για την αγάπη, την κατανόηση και πίστη που μου έδειξαν, χωρίς τις οποίες δεν θα ήταν δυνατό αυτό το ταξίδι. Ιδίως τις γυναίκες αυτής που μέσα σε ένα ανδροκρατούμενο κόσμο, υπήρξαν ατρόμητες και αποτέλεσαν τα πρότυπά μου. Ευχαριστώ ξεχωριστά τη μητέρα μου, που αποτέλεσε φάρο δύναμης και αισιοδοξίας και πηγή υπέρμετρης αγάπης και κατανόησης. Ευχαριστώ πολύ!

Με ευγνωμοσύνη,
Πασκάλογλου Δόμνα

Αφιερωμένα φυσικά στην μαμά μου...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον έχει δημιουργήσει νέες προκλήσεις για όλα τα κράτη, μεταλλάσσοντας τον χαρακτήρα των απειλών της διεθνούς τάξης και ασφάλειας. Το βάρος μετατοπίζεται όλο και περισσότερο στις αναπτυσσόμενες εκείνες χώρες που δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες της διεθνής κοινότητας και των πολιτών τους, αποτυγχάνοντας σημαντικά να εκτελέσουν τις βασικές λειτουργίες, αρμοδιότητες και ευθύνες της εθνικής του κυριαρχίας. Τέτοια εύθραυστα κράτη συνδέονται με μια σειρά απειλών κατά της **διεθνούς ασφάλειας**. Χαρακτηρίζονται από εσωτερικές αναταραχές, φτώχεια, μετανάστευση και θεωρούνται άντρο τρομοκρατίας. Το πλέον πιο **αποτυχημένο κράτος**, είναι η **Υεμένη**, που εισέρχεται στον όγδοο χρόνο συγκρούσεων στα πλαίσια ενός **εμφυλίου πολέμου** με διεθνείς απολήξεις. Η χώρα βιώνει την χειρότερη **ανθρωπιστική κρίση**, όπου 24 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν άμεση ανάγκη κάποιας μορφής ανθρωπιστικής βοήθειας. Τα πρόβλημα της έχουν τις ρίζες τους, ιστορικά, σε **εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες**. Η υγεία των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων της Υεμένης βρίσκεται επί δεκαετίες σε παρακμή. Πλέον, ως το πιο αποτυχημένο κράτος, η νομιμότητα, η ασφάλεια και όλες οι βασικές λειτουργίες ενός κυρίαρχου κράτους έχουν καταστέλλει. Προς αποκατάσταση αυτών και αντιμετώπιση των απειλών, η διεθνής κοινότητα παρενέβη στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου προασπίζοντας κυρίως τα ανθρωπινά δικαιώματα που κατ'εξακολούθησή καταπατώνται ως συνέπεια της αποτυχίας. Ωστόσο, η ιστορία δείχνει πως οι διεθνείς **παρεμβάσεις**, ιδίως στρατιωτικού χαρακτήρα, τείνουν να διαιωνίζουν τις συγκρούσεις αποδυναμώνοντας περαιτέρω τα κράτη, αντίθετα με αυτό που προασπίζουν. Η Υεμένη είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας κατάστασης. Και ενώ πολλοί αποδίδουν την αποτυχία της στην εσωτερική της αδυναμία άλλοι υποστηρίζουν ότι εξωτερικοί δρώντες και συνθήκες την οδήγησαν στην κατάρρευση.

Εάν και εφόσον η Υεμένη ήταν πράγματι μια χώρα που διέγραφε μια πορεία προς την αποτυχία εύλογο είναι το ερώτημα γιατί δεν έγιναν ίσως προσπάθειες για την πρόληψη της ανθρωπιστική κρίσης και των διεθνών απειλών. Ήταν καταδικασμένη στην αποτυχία; Και αφού τελικά απέτυχε, πως οι ενέργειες συνέβαλαν μέχρι τώρα στην ανοικοδόμηση της. Το έγγραφο θα θίξει τα παραπάνω ζητήματα, εξετάζοντας ιστορικά και με ποιοτικές μεθόδους, την περίπτωση της αποτυχίας της Υεμένης. Διαισθητικά ωστόσο, μια παρέμβαση σε ήδη αποτυχημένο κράτος δεν θα έπρεπε να εμβαθύνει την αποτυχία, όπως στην Υεμένη.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Αποτυχημένο κράτος, Υεμένη, Διεθνής Ασφάλεια, Εμφύλιος πόλεμος, Διεθνής παρέμβαση, Ενδογενείς- Εξωγενείς Παράγοντες

ABSTRACT

The modern globalized environment has imposed new challenges to all countries, changing the nature of the threats to international security. The burden shifts more and more to those developing countries that do not meet the expectations of the international community and their people by significantly failing to carry out the basic responsibilities of a sovereign state. Such failed states are associated with a number of threats to international security. They are characterized by internal unrest, poverty, migration and are considered a den of terrorism. The current most failed state is Yemen, which is entering its eighth year of conflict in a civil war with international extensions. The country is experiencing the worst humanitarian crisis, with 24 million people in immediate need of some form of humanitarian assistance. Its problems are rooted, historically, in internal and external factors. The health of Yemen's political, social and economic systems has been in decline for decades. Now, as the most failed state, legitimacy, security and all the basic functions of a sovereign state have been suppressed. In order to restore these and deal with the threats, the international community intervened within the framework of international law, mainly defending the human rights that are continuously violated as a consequence of the failure. However, history shows that international interventions, especially of military nature, tend to perpetuate conflicts and further weakening the states, contrary to their intentions. Yemen is a typical example of such situation. And while many attribute the failure to its internal weakness, others argue that external actors and circumstances led to its downfall.

If Yemen was indeed on the path of failure, perhaps an effort to prevent this humanitarian crisis and international threat should have taken place earlier. Or was Yemen doomed to fail from the beginning? And since it finally failed, how the actions have so far contributed to its reconstruction. The paper will address the above issues, examining historically and with qualitative methods, the case of Yemen's failure. Intuitively, however, an intervention in a failed state should not lead to further degradation, as in Yemen.

KEY WORDS: Failed State, Yemen, International Security, Civil War, International Intervention, Internal - External Factors

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

01 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
02 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ	
2.1 ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ.....	6
2.1.1 Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	6
2.1.2 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ.....	6
2.2 ΤΟ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΚΡΑΤΟΣ.....	7
2.2.1 Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΩΣ ΕΓΓΕΝΗΣ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	7
2.2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ.....	8
2.2.3 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ - ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ.....	9
2.2.4 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ.....	10
2.3 ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ.....	12
2.3.1 ΕΠΙΠΕΔΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ.....	12
2.3.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ/ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	13
2.3.2.1 Ρεαλισμός.....	13
2.3.2.2 Φιλελευθερισμός.....	14
2.3.2.3 Μαρξιστική Θεωρία.....	15
2.3.2.4 Κονστρουβισμός.....	16
2.3.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	17
2.3.3.1 Οικονομικές Αναπτυξιακές Θεωρίες Δ.Σ.....	17
2.3.3.2 Οι θεωρίες της Ανάπτυξης.....	18
2.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ.....	20
2.4.1 ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ.....	20
2.4.2 Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΜΕΤΡΗΣΗ.....	22
2.6 ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	23
03 ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ	
3.1 ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ, Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ.....	25
3.1.1 ΟΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ.....	26
3.1.2 ΟΙ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ.....	26
3.1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	27
3.2 Η ΑΠΕΙΛΗ.....	29
3.2.1 «Η ΗΜΕΡΑ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ».....	29

3.2.2 ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ	31
3.3 Η ΞΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ (Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ;)	33
3.3.1 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ	34
3.3.1.1 Ο κανόνας της μη επέμβασης	34
3.3.1.2 Οι εξαιρέσεις.....	34
3.3.2 Η ΒΙΑ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	38
3.3.3 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	39
3.4 ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	39
3.4.1 ΟΙ ΡΕΑΛΙΣΤΕΣ	39
3.4.2 Ο ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ	40
3.4.3 Ο ΚΟΝΣΤΡΟΥΚΤΙΒΙΣΜΟΣ	41
3.5 ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ, ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ Η΄ ΟΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ;	41
3.5.1 ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ	42
3.5.2 ΕΠΙΚΡΙΤΕΣ	43
3.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	44

04| Η ΥΕΜΕΝΗ

4.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	48
4.2 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	49
4.2.1 ΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	49
4.2.1.1 Τοπογραφία και κλίμα	49
4.2.1.2 Χρήσεις γης.....	50
4.2.1.3 Φυσικοί Πόροι	50
4.2.1.4 Τα ύδατα.....	50
4.2.1.5 Κλιματική Αλλαγή	50
4.2.2 ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ	51
4.2.2.1 Η Σαουδική Αραβία.....	51
4.2.2.2 Το Ομάν.....	51
4.2.2.3 Τα Θαλάσσια Σύνορα.....	51
4.2.3 Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ	52
4.2.3.1 Το στενό Μπάμπ ελ Μπαντέμπ	53
4.2.3.2 Ο νέος Δρόμος του Μεταξίου	53
4.2.3.3 Το Κέρασ της Αφρικής	54
4.3 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ/ ΒΑΣΙΚΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ.....	55
4.3.1 ΑΡΧΑΙΑ ΥΕΜΕΝΗ, ΠΡΟ ΙΣΛΑΜ.....	55
4.3.3 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, 20 ^{ος} αιώνας	56

4.3.4	ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ	57
4.3.5	ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΞΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ	58
4.4	ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ	59
4.4.1	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	59
4.4.2	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	61
4.4.2.1	Πυκνότητα και περιοχές κατοικίας	61
4.4.2.2	Εθνικότητες	63
4.4.2.3	Θρησκεία	63
4.4.2.4	Φυλές	63
4.4.3	ΥΓΕΙΑ	64
4.5	ΠΟΛΙΤΙΚΗ	65
4.5.1	ΔΟΜΗ	65
4.5.2	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	65
4.5.3	Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	66
4.5.4	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ.....	66
4.5.4.1	Διαφθορά και Νεποτισμός	67
4.5.4.2	Αδύναμοι θεσμοί και Κεντρική Εξουσία	68
4.5.4.3	Κατακερματισμένη Διακυβέρνηση και Σχεταρισμός.....	69
4.6	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	71
4.6.1	ΙΣΤΟΡΙΚΑ.....	71
4.6.2	ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΙ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ.....	73
4.6.2.1	ΑΕΠ και κκ ΑΕΠ	73
4.6.2.2	Σύνθεση της οικονομίας	78
4.6.2.3	Ισοζύγιο Πληρωμών.....	81
4.6.2.4	Ξένη βοήθεια.....	82
4.6.2.5	Πληθωρισμός	84
4.6.3	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	85
4.6.3.1	Η Φτώχεια	85
4.6.3.2	Ανεργία	86
4.6.3.3	Ανισότητες	88
4.7	Η ΑΣΦΑΛΕΙΑ	90
4.7.1	ΕΝΟΠΛΕΣ ΟΜΑΔΕΣ.....	90
4.7.2	ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΟΠΛΩΝ	91
4.7.3	ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	91
4.7.4	ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	94
4.7.4.1	Μια ματιά στην θέση της Γυναίκας.....	95
4.8	ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	96

05 Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ.....	99
5.1 ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ	100
5.1.1 ΤΟ ΠΙΟ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΚΡΑΤΟΣ	100
5.1.2 ΠΟΤΕ ΑΠΕΤΥΧΕ Η ΥΕΜΕΝΗ; (ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ)	100
5.1.2.1 Μέχρι το 1996.....	100
5.1.2.2 Από το 2001.....	102
5.1.2.3 Η Αραβική Άνοιξη	103
5.1.2.4 Ο Εμφύλιος Πόλεμος.....	107
5.2 ΜΕΤΡΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ	111
5.2.1 FSI, ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ	111
5.2.2 ΟΑΣΑ, ΕΥΘΡΑΥΣΤΑ ΚΡΑΤΗ	112
5.2.2.2 Διαχρονικές επισημάνσεις και προβλέψεις	113
5.2.2.1 ΟΑΣΑ για Υεμένη, 2022	113
5.2.2.3 Χρήση και Περιορισμοί.....	115
5.3 ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ	116
6 ΥΕΜΕΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	120
6.1 Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ	120
6.2 ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	121
6.3 ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ	123
6.4 ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ	124
6.5 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ: ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΙΓΙΔΑ	126
6.5.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ.....	127
6.5.1.1 Η Σαουδική Αραβία	127
6.5.1.2 Το Ιράν	130
6.5.1.3 Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.....	132
6.5.1.4 Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	133
6.5.2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	134
6.6 ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ: ΕΡΓΑΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ.....	135
7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	140
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	143

01| ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Υεμένη, κατατάσσεται ως η πιο ευάλωτη χώρα (1ή θέση μεταξύ 178 χωρών, Δείκτης Ευθραυστότητας Κρατών (SFI)) ως προς τους βασικούς κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς δείκτες της, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως αποτυχημένο κράτος. Η μακροχρόνια εμφύλια διαμάχη που συνεχίζει για 8ο έτος, έχει προκαλέσει απώλειες σε ανθρωπίνες ζωές, την καταστροφή της οικονομίας, την καταστολή των θεσμών, έχοντας ως αποτέλεσμα μια άνευ προηγουμένου ανθρωπιστική κρίση.

Σε παρόμοιο ταραχώδες πλαίσιο βρίσκεται και ολόκληρος ο πλανήτης με πολέμους, πανδημίες και οικολογικές καταστροφές να αυξάνουν τον πληθωρισμό, τις γεωπολιτικές εντάσεις και τις δυσκολίες εφοδιασμού. Ιδίως μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, στις 24 Φεβρουαρίου 2022, στο προσκήνιο έχουν έρθει οι γεωπολιτικές εντάσεις και οι ανθρωπιστικές κρίσεις που αναδύουν και σηματοδοτούν αυτό το χρόνο, καθώς ο αγώνας για την «ισχύ» και τον «χώρο» συνεχίζει να υφίσταται και να επηρεάζει καθοριστικά τις διεθνείς σχέσεις. Γεγονός είναι ότι, η παγκόσμια πείνα και η ακραία φτώχεια (κάτω από 1,90 δολάρια την ημέρα, Παγκόσμια Τράπεζα) αυξήθηκαν για πρώτη φορά ύστερα από σταθερή μείωση τους επί μια δεκαετία, επηρεάζοντας το 9,9 τοις εκατό των ανθρώπων στον πλανήτη, αποτελώντας τροχοπέδη στην επίτευξη των στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDG) της Agenda 2030 των Ηνωμένων Εθνών.

Με το ενδιαφέρον στραμμένο σε γεωπολιτικά παιχνίδια και γεωοικονομικές κυρώσεις, οξύμωρη φαντάζει η έλλειψη αυτού για την κατάσταση της Υεμένης από τα διεθνή ΜΜΕ. Ο εμφύλιος που μαινεται στη χώρα από το 2014, παραμένει «άγνωστος» για το μεγαλύτερο κομμάτι της κοινής γνώμης, παρά την ύπαρξη αναφορών για «την χειρότερη ανθρωπιστική κρίση», για «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» και όπως πολλοί υποστηρίζουν για ένα «πόλεμο δια αντιπροσώπων» μεγάλης γεωοικονομικής σημασίας.

ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ

Πιο συγκεκριμένα, από το 2014 εκτυλίσσεται εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των φιλοκυβερνητικών δυνάμεων και των Χούθι, μια αυτονομιστική ομάδα, και αφορά ζητήματα εσωτερικής ανισότητας, φυλετικές και θρησκευτικές (εντός του Ισλάμ) διαφοροποιήσεις. Αυτός αποτελεί μια εσωτερική εμπόλεμη σύγκρουση αλλά με διεθνείς απολήξεις, στην οποία πέρα από τοπικούς-εγχώριους δρώντες, εμπλέκονται κάποιο βαθμό παγκόσμιες και περιφερειακές δυνάμεις της ευρύτερης περιοχής (Σ. Αραβία, ΗΑΕ, Ιράν, ΗΠΑ) ή ακόμη και ειρηνευτικές παρεμβάσεις του ΟΗΕ. Οι Χούθι φαίνεται να υποστηρίζονται από το Ιράν, ενώ η κυβέρνηση υποστηρίζεται στρατιωτικά από το 2015 από έναν συνασπισμό των χωρών του Κόλπου με επικεφαλής τη Σαουδική Αραβία. Πολλοί ακαδημαϊκοί κάνουν λόγο για μία διεθνοποιημένη εμφύλια σύγκρουση ή ακόμα και έναν πόλεμο δια αντιπροσώπων.

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Οι βασικοί παράγοντες της κρίσης στην Υεμένη αποτελούν τόσο αίτια όσο και αιτιατά και έγκεινται στις βασικές κατηγορίες κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και περιβαλλοντικών πλαισίων.

Από κοινωνική σκοπιά εντοπίζονται έντονες εσωτερικές φυλετικές διαφορές, υπερπληθυσμός, καταπατήσεις στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (της ελευθερίας έκφρασης και ενημέρωσης) και υψηλά ποσοστά αναλφάβητων.

Από οικονομική σκοπιά παρατηρείται φτώχεια, οικονομική ανισότητα, εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης και απουσία χρηματικής βοήθειας (μόλις 1,3 δισ. δολάρια απέσπασε ο ΟΗΕ που ήλπιζε να συγκεντρώσει 4.27 δισ. για μια χώρα που βρίσκεται σε επισιτιστική ανασφάλεια).

Από πολιτική σκοπιά η χώρα βρίσκεται υπό τον τρόπο τρομοκρατικών οργανώσεων όπως η Άλ Κάιντα. Επίσης το πολιτικό σκηνικό διαμορφώνεται

από δεκαετίες αυταρχικής διακυβέρνησης, με μονοκομματισμό, με περιθωριοποίηση λοιπών πολιτικών δυνάμεων, με υψηλά επίπεδα διαφθοράς, με ανεπαρκείς αναπτυξιακές πολιτικές, και από την μεγάλη επιρροή τρίτων κρατών σε αυτό.

Ενώ τέλος ακόμα και από περιβαλλοντική σκοπιά απειλείται από την κλιματική αλλαγή και από υδάτινη ανασφάλεια.

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Τα παραπάνω έχουν οδηγήσει τουλάχιστον 24 εκατομμύρια πολίτες (περίπου το 80% του πληθυσμού) της Υεμένης να υποσιτίζονται και να βρίσκονται σε άμεση ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας σύμφωνα με τον ΟΗΕ. Δέκα εκατομμύρια εξ αυτών είναι ένα βήμα μακριά από τον θάνατο από υποσιτισμό. Όσοι γλύτωσαν, όμως, από την πείνα ίσως δεν θα καταφέρουν να γλυτώσουν από τις αεροπορικές επιθέσεις ή από την πανδημία της χολέρας και του COVID-19, και την έλλειψη υδάτινων πόρων. Ενώ τουλάχιστον 4 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν αναγκαστεί σε εσωτερική ή και παράνομη μετανάστευση (OCHA, 2022).

ΓΙΑΤΙ ΕΧΕΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

Η χώρα γίνεται το πιο αποτυχημένο κράτος του κόσμου και βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, με περισσότερους από 20 εκατομμύρια ανθρώπους να χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια για βιοποριστικούς λόγους. Τα μεγέθη αυτά επιτάσσουν την προσοχή μας. Τα αποτελέσματα της αποτυχίας του προβλέπεται ότι θα παραμείνουν αισθητά πολύ μετά ακόμα και από το αβέβαιο τέλος του πολέμου.

Παράλληλα, τα αποτυχημένα κράτη απειλούν τις ισορροπίες ολόκληρου του πλανήτη, με τα αναπτυγμένα κράτη να αντιμετωπίζουν ήδη τις συνέπειες της αποτυχίας άλλων κρατών στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Και μέσα σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο αναρωτιέται κανείς το πως και γιατί μια τέτοια ανθρωπιστική κρίση παίρνει τέτοιες διαστάσεις κατά τον 21ο αιώνα;

Μεγάλο μέρος της απάντησης είναι ότι αυτή η κρίση οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις σύνθετες εσωτερικές διαμάχες που πηγάζουν από το ιστορικό, κοινωνικοοικονομικό, πολιτικό, θρησκευτικό και ιδεολογικό υπόβαθρο της χώρας. Ωστόσο, εξετάζοντας τις απόψεις της διεθνής κοινότητας δεν φαίνεται να έχουν προσδιοριστεί οι λόγοι που οδήγησαν την κατάσταση στην Υεμένη να εξελιχθεί στο πιο αποτυχημένο κράτος και στην χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στο κόσμο. Ενώ παράδοξο αποτελεί το γεγονός ότι η ξένη παρέμβαση φαίνεται να έχει επιδεινώσει την σύγκρουση άρα και τα αποτελέσματα της, την ίδια στιγμή που η λύτρωση από την αποτυχία αυτή ήταν η αφορμή που η παρέμβαση έλαβε χώρα εξαρχής.

ΤΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ

Η Υεμένη βρίσκεται στους δρόμους του πετρελαίου (Κόλπος του Άντεν). Ο Κόλπος του Άντεν και τα στενά Μπαμπ Ελ Μαντέμπ ενώνουν την Μεσόγειο και την Διώρυγα του Σουέζ με τον Ινδικό Ωκεανό και τον Ειρηνικό Ωκεανό αντίστοιχα, διασχίζοντας την Ερυθρά Θάλασσα συμβάλλοντας στην μείωση του κόστους και του χρόνου μεταφοράς των εμπορευμάτων. Τα στενά αποτελούν στρατηγικό σημείο για το διεθνές εμπόριο.

Η εξέλιξη του πολέμου φαίνεται να υπογραμμίζει ως βαθύτερη ανομολόγητη αιτία του εμφυλίου πολέμου την επικράτηση στην ευρύτερη περιοχή με δεδομένη την υψίστης γεωστρατηγικής σημασίας της. Με γειτονικές χώρες (Σαουδική Αραβία και Ιράν) να έχουν απειλούμενα και αντικρουόμενα συμφέροντα. Παράλληλα περιφερειακοί δρώντες των μεγάλων δυνάμεων που δεν μένουν αμέτοχοι. Με πολιτικές, γεωπολιτικές και οικονομικές κυρώσεις και δράσεις «συμμετέχουν» σε ένα πόλεμο, δρώντας ανάλογα με τα μεταβαλλόμενα συμφέροντα τους.

1.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

Αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης αποτελεί η αναζήτηση απαντήσεων στο ερώτημα που τίθεται παραπάνω. **Το πως και γιατί μια τέτοια ανθρωπιστική κρίση και κρατική αποτυχία εκτυλίσσεται τον 21 αιώνα;** Θα γίνει το εγχείρημα ανάδειξης των αιτιών (εσωτερικών και εξωτερικών) της αποτυχίας της Υεμένης που οδήγησε σε μια τέτοια κλίμακα ανθρωπιστικής κρίσης. Όλα αυτά υπό την γεωπολιτική σκοπιά των εξελίξεων στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο.

Επίσης αναπόφευκτα πηγάζουν και τα επιμέρους ερωτήματα. **Αρχικά πότε και πως έγινε η Υεμένη ένα αποτυχημένο κράτος. Πότε και γιατί παρενέβησαν οι ξένες δυνάμεις. Και τελικά ποιο το αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης.** Στόχος της εργασίας είναι να εξηγήσει την κατάρρευση του κράτους της Υεμένης, και να αποδείξει ότι εκτός από την εσωτερική αδυναμία της οι εξωτερικές παρεμβάσεις και το διεθνές περιβάλλον συμβάλλουν καθοριστικά σε αυτή.

Τέλος, ερευνώντας το θέμα, γρήγορα διαπίστωσα την έλλειψη ενδιαφέροντος από τα διεθνή ΜΜΕ και την μικρή ενασχόληση μελετητών με αυτό. Πιθανόν εξαιτίας της πολυπλοκότητας του προβλήματος και της δυσκολίας συλλογής αξιόπιστων πληροφοριών δεδομένου της κατάστασης στην οποία βρίσκεται η χώρα. Η παρούσα διπλωματική αναλύοντας διεξοδικά τους παράγοντες που συνέβαλαν στην αποτυχία του κράτους της Υεμένης, στοχεύει να συμβάλει στο υπάρχον σύνολο γνώσεων για την κρατική αποτυχία, να ενημερώσει τις συζητήσεις πολιτικής και να προωθήσει μια βαθύτερη κατανόηση των πολυπλοκοτήτων που είναι εγγενείς στις διαδικασίες οικοδόμησης κράτους αλλά και στο να στρέψει το ενδιαφέρον στην συζήτηση για το πως επικρατεί μια τεράστια ανθρωπιστική κρίση όπου πολύ λίγοι γνωρίζουν.

1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την πραγματοποίηση αυτής της μελέτης, θα χρησιμοποιηθεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση, βασισμένη σε μια σειρά από θεωρίες, πλαίσια και εμπειρικά στοιχεία. Προκειμένου να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα θα εφαρμοστεί μέθοδος ποιοτικής προσέγγισης. Επίσης υιοθετείται περιγραφική και επεξηγηματική ερευνητική προκειμένου να γίνει παρουσίαση της κατάστασης και διερεύνηση των παραγόντων που οδήγησαν στη αποτυχία του κράτους της Υεμένης και ότι αυτό συνεπάγεται.

Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε διότι στην προσέγγιση ακραίων περιπτώσεων όπως της Υεμένης, με κοινωνικές και πολιτικές αποκλίσεις, υπάρχει έλλειψη αποδεκτών μετρήσεων για τον ποσοτικό προσδιορισμό των απαραίτητων στοιχείων. Επίσης η φύση της πληροφορίας είναι ανάκατη, γεγονός που καθιστά δύσκολο την ποσοτικοποίηση της με συνεπή και επιστημονικά άρτιο τρόπο. Η κρατική λογοκρισία, οι ασυνεπείς πρακτικές συλλογής δεδομένων, η μεροληψία αυτοαναφοράς και άλλοι τύποι μεροληψίας επιλογής εκτός ελέγχου του ερευνητή καθιστούν δύσκολη την χρήση στατιστικών τεχνικών που απαιτούν αντιπροσωπευτικά και αμερόληπτα δείγματα. Και παρόλο που η πληροφορία γίνεται όλο και πιο προσβάσιμη, η Υεμένη αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση καθώς ιδίως μετά το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου και την κατάρρευση ουσιαστικά της Υεμένης, έχουν μειωθεί οι αξιόπιστες και ανεξάρτητες πληροφορίες ενώ παράλληλα υπάρχει πάντα ο κίνδυνος ότι αυτές που είναι διαθέσιμες δεν θα χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα.

Επίσης η συγγραφή της εργασίας βασίστηκε σε δευτερογενείς πηγές που περιλαμβάνουν βιβλία, άρθρα και αναφορές της διεθνούς βιβλιογραφίας. Χρησιμοποιήθηκαν και εμπειρικά στοιχεία, τα δεδομένα των οποίων συλλέχθηκαν κυρίως από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Yemen Data Project. Συγκεκριμένα, δεδομένα τα οποία θα σκιαγραφήσουν την ιστορική, κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση της

Υεμένης, από εγχώρια και διεθνή οπτική.

1.3 ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία αποτελείται, μετά την εισαγωγή, από τρία μέρη. Στο Α' Μέρος διαμορφώνεται το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο περιλαμβάνει βιβλιογραφική ανασκόπηση, παρουσιάζοντας μια επισκόπηση της έννοιας ενός αποτυχημένου κράτους, των θεωριών και πλαισίων που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση της κρατικής αποτυχίας. Αναλυτικότερα, η βιβλιογραφική ανασκόπηση αφορά τα βασικά θέματα που θίγει η εργασία, συμπεριλαμβανομένων των ορισμών περί κρατικής αποτυχίας, τις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν ένα αποτυχημένο κράτος καθώς και το τι επιπτώσεις υπάρχουν στο διεθνές πλαίσιο, τόσο από το αποτυχημένο κράτος σε αυτό, όσο και το αντίστροφο.

Στο Β' μέρος, γίνεται η ανάλυση της Υεμένης ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά της. Η ανάλυση εστιάζει από την περίοδο της δημιουργίας του κράτους της μέχρι και σήμερα (1990-2022). Δίνονται αναλυτικά ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα για την γεωγραφία, την πολιτική, την κοινωνική και οικονομική κατάσταση της χώρας. Η μελέτη των στοιχείων και η διαχρονική τους εξέλιξη θα βοηθήσει να προσδιορίσουμε τις εσωτερικές αδυναμίες και τους παράγοντες κινδύνου που καθιστούν το κράτος εύθραυστο.

Στο Γ' μέρος, η εργασία θα εμβαθύνει σε συγκεκριμένες διαστάσεις της κρατικής αποτυχίας της Υεμένης, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και παραγόντων ασφάλειας. Στην συνέχεια εξετάζεται το πότε και γιατί αναγνωρίστηκε η Υεμένη ως αποτυχημένο κράτος στα μάτια της διεθνούς κοινότητας, με σκοπό την κατανόηση των δράσεων που ακολούθησαν και των κινήτρων των εμπλεκόμενων.

Τέλος, δίνονται συμπεράσματα για την ευθραυστότητα και την «αποτυχία» της Υεμένης και γίνονται μερικές παρατηρήσεις που αφορούν την ίδια την έννοια της κρατικής αποτυχίας και τον χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος γενικά.

ΜΕΡΟΣ 1^ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

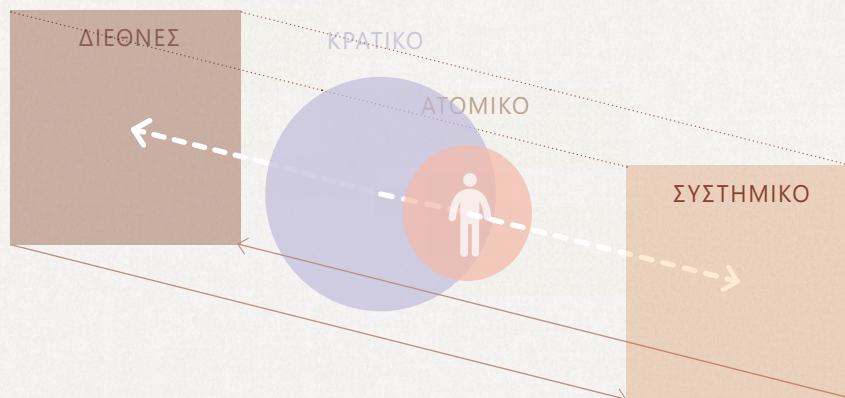
Στο μέρος που ακολουθεί θα αναλυθούν έννοιες σημαντικές για την κατανόηση των θεμάτων τα οποία πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Πιο συγκεκριμένα εξετάζεται βιβλιογραφικά ο όρος, «αποτυχημένο κράτος» όπως αυτός διαμορφώνεται στο διεθνές πλαίσιο.

Τα κεφάλαια οργανώνονται λαμβάνοντας υπόψιν τα τρία επίπεδα ανάλυσης όπως αυτά συνθέτονται στις κοινωνικές επιστήμες. Τα επίπεδα ανάλυσης χωρίζονται γενικά σε τρεις κατηγορίες, το ατομικό, κρατικό και διεθνές σύστημα (Waltz, 1965). Τα τρία αυτά επίπεδα ανάλυσης δεν είναι de facto και υπάρχει απεριόριστος αριθμός επιπέδων μεταξύ των τριών πρωταρχικών. Η χρήση αυτών θα βοηθήσει στην κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους καθώς και της δομής του ανάπτυξης των κεφαλαίων του θεωρητικού πλαισίου.

Θα δοθεί σημασία κυρίως στα δυο ευρύτερα επίπεδα, προσθέτοντας σε αυτά, το συστημικό διεθνές επίπεδο. Αυτό διαφοροποιείται από το διεθνές σύστημα. Το συστημικό επίπεδο αναζητά εξηγήσεις για διεθνή φαινόμενα εξετάζοντας τη φύση ή τη δομή του διεθνούς πολιτικού σκηνικού. Λαμβάνει υπόψη τη θέση των κρατών και την κατανομή εξουσίας στο διεθνές σύστημα όσο και τις μεταξύ τους σχέσεις (αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους). Ενώ το διεθνές επίπεδο νοείται ως οι γενικές συνθήκες που παρατηρούνται στο παγκόσμιο σκηνικό χωρίς αυτές να είναι αποτέλεσμα κάποιας σχεδιαζόμενης διαδικασίας.

Τέλος, να διευκρινιστεί ότι παρόλο που η συγκεκριμένη εργασία δεν μελετά το πρώτο, ατομικό επίπεδο, δεν υποτιμά την σημασία του. Εκτεταμένη έρευνα και νέα στοιχεία στις επιστήμες της εξελικτικής βιολογίας και ψυχολογίας υπογραμμίζουν τον ρόλο της ατομικότητας και της ανθρώπινης κατάστασης (the human condition) στα φαινόμενα που μας απασχολούν παγκοσμίως.

Διάγραμμα 2.1 Τα τρία επίπεδα ανάλυσης, Ιδία Επεξεργασία

02 | Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

2.1| ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η έννοια του κράτους παρόλο που είναι οικεία και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διεθνούς δικαιοταξίας στερείτε καθολικού ορισμού και προσδιορίζεται σε τρεις διαστάσεις, του εδάφους, του λαού και της εξουσίας (Καλλία, 2015). Ο όρος, αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της έννομης συμβίωσης ανθρώπων, ως θεσμοποιημένη επιβολή της βούλησης εκείνων που διαθέτουν στη συγκεκριμένη ανθρώπινη κοινωνία τη δύναμη της επιβολής (Feiner, 2004 όπως αναφέρεται στον Τσάτσο, 2010: 173-177). Εννοιολογικά ολοκληρώνεται μέσα στο ιστορικό γίνεσθαι και με πηγή τη θεωρία και την πρακτική του μοναρχικού κράτους. Ωστόσο, δεν χαρακτηρίζει το συνολικό φαινόμενο της έννομης συμβίωσης των ανθρώπων, αλλά μόνο τη θεσμοποιημένη εξουσία, που έχει τη δύναμη της επιβολής. Κατά τον πολιτικό του ορισμό, κράτος είναι: «Ο θεσμός που αξιώνει να ασκεί ένα μονοπώλιο νόμιμης βίας στο πλαίσιο μιας ορισμένης εδαφικής επικράτειας» (Weber, 1921 όπως αναφέρεται στον Τσάτσο, 2010: 173-177).

2.1.1 Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Συγκρίνοντας έναν χάρτη του κόσμου σήμερα με έναν οποιονδήποτε πριν από τον εικοστό αιώνα, θα διαπιστώσουμε μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Στον δεύτερο, το μεγαλύτερο μέρος του κατοικημένου χώρου καλύπτεται από κράτη: εδάφη με εύλογα σαφή όρια, τα οποία μπορεί να τεθούν υπό τον απόλυτο έλεγχο μιας ενιαίας κεντρικής αρχής. Ένα άλλο μεγάλο μέρος ανήκει σε άλλα είδη δικαιοδοσίας ή διάφορες μορφές «εγγενούς» ή «φυλετικής» εξουσίας. Τέλος υπάρχουν και μεγάλες περιοχές που απλώς αφήνονται κενές (Rotberg, 2004).

Οι διαφορές προκύπτουν διότι τα κράτη δεν ήταν σύνηθες φαινόμενο εκτός της Ευρώπης. Από τα τέλη του 18ου αιώνα και υπό την επιρροή της αποικιοκρατίας, το έθνος-κράτος έγινε σταδιακά το κυρίαρχο όχημα κυριαρχίας σε **γεωγραφικά εδάφη (σαφή σύνορα)**, αντικαθιστώντας εδαφικές οντότητες που διέπονταν από άλλες αρχές νομιμότητας. Ως πολιτικό μοντέλο, το κυρίαρχο κράτος έχει ως συμβολική αφητηρία την Συνθήκη της Βεστφαλίας (1648 μ.Χ.), όπου θεωρείται ότι έθνος και κράτος είναι ένα και το αυτό. Σε αυτή την συνθήκη, αναγνωρίζεται η **αρχή της κρατικής κυριαρχίας**, το δικαίωμα δηλαδή των κρατών να κυβερνούν τα εδάφη τους χωρίς εξωτερική παρέμβαση (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2019).

Κατά τον νομικό ορισμό του από του ΟΗΕ το κράτος, εξασκεί την κυριαρχία του με τον ακόλουθο τρόπο: «1) τα κράτη είναι νομικά ίσα, 2) κάθε κράτος απολαμβάνει τα δικαιώματα που είναι εγγενή στην πλήρη κυριαρχία, 3) η κυριαρχία του κράτους γίνεται σεβαστή, όσον αφορά την εδαφική του ακεραιότητα και την πολιτική του ανεξαρτησία, και 4) θα πρέπει, υπό τη διεθνή τάξη, να συμμορφώνονται πιστά με τα διεθνή καθήκοντα και τις υποχρεώσεις τους» (Goodrich L.M., Hambro, E., Simons, E., για ΟΗΕ, 1969).

2.1.2 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Υπάρχουν δύο κατευθύνσεις για τη συγκρότηση ενός κυρίαρχου κράτους. Ο πιο ειρηνικός τρόπος για τους ανθρώπους να οργανώσουν μια κυβέρνηση είναι μέσω της αρχής της εθνικής κυριαρχίας. Η αρχή αυτή αναγνωρίζει το δικαίωμα των εθνικών κοινοτήτων να αυτοκυβερνούνται και βασιζείται στην ηθικοφιλοσοφική αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Δυστυχώς, η ιστορία έχει δείξει πως η δεύτερη, πιο βίαιη μέθοδος, που είναι όταν ένας ηγεμόνας ή ο στρατός κατακτάει μια περιοχή και επιβάλλει τη

θέλησή του στους ανθρώπους που κυβερνά, είναι αυτή χρησιμοποιείται περισσότερο. Η υπόσταση των κρατών τόσο στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό τους, βασίζεται στην βίαιη επιβολή της κυριαρχίας.

Η ιστορία της συγκρότησης του κράτους είναι γεμάτη από παραδείγματα βίας και συγκρούσεων, καθώς διαφορετικές ομάδες αγωνίζονται για την εξουσία και τη νομιμότητα. (Moore 1966, Tilly 1990, Mann 1993, Cramer 2006). Από την Αμερική και την Ωκεανία, σχεδόν σε όλη την Αφρική και περίπου στη μισή Ασία, τα ευρωπαϊκά κράτη κατέκτησαν την εξουσία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας μορφής κράτους ριζικά διαφορετικού από οποιοδήποτε υπήρχε πριν: ένα κράτος του οποίου η επικράτεια, τα γεωγραφικά του όρια, οι κυβερνητικοί θεσμοί και σε μεγάλο βαθμό η οικονομία και μερικές φορές ακόμη και ο πληθυσμός, επιβλήθηκαν και οργανώθηκαν απ' εξωτερικούς παράγοντες. Αυτό το εγχείρημα είχε

ως αποτέλεσμα την δημιουργία «νέων κρατών», που περιλαμβάνουν πληθυσμούς που ποτέ πριν δεν είχαν τεθεί υπό τον έλεγχο καμίας μορφής κρατικής εξουσίας, και που δεν ανήκουν όλοι οι κάτοικοι του κράτους στην ίδια εθνική ομάδα (μερικές φορές ούτε όλοι οι πολίτες είναι μέρος του έθνους). Συνεπώς τα νέα αυτά κράτη πολλές φορές να μην έχουν ακολουθήσει την μακρά ιστορική εξελικτική πορεία που ήταν απαραίτητη για την δημιουργία των πρώτων, άλλα σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσαν αποτελέσματα πολιτικής άλλων χωρών για ίδιο κέρδος ή για στόχους στρατηγικής.

“ Ο πόλεμος έκανε το κράτος και το κράτος έκανε τον πόλεμο.

— Τσαρλς Τίλι

2.2| ΤΟ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

Τα τελευταία χρόνια, η έννοια των αποτυχημένων κρατών αποτελεί πολυσυζητημένο και αμφιλεγόμενο ζήτημα για την διεθνή κοινότητα. Τα «αποτυχημένα κράτη» αναφέρονται στις βαθύτερες αιτίες των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το σύγχρονο βεσφαλικό κράτος. Ο όρος «αποτυχημένη κατάσταση» δεν είναι νέος, ήρθε στο προσκήνιο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπου οι διεθνείς ισορροπίες μεταβλήθηκαν αλλά κέρδισε ευρύτερη αναγνώριση μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στο εμπορικό κέντρο των ΗΠΑ. Εκτοτε, τα αποτυχημένα κράτη θεωρούνται σοβαρή απειλή πρώτης προτεραιότητας ως προς τα συμφέροντα της Δύσης και της διεθνούς ασφάλειας (Gocke, 2017).

2.2.1 Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΩΣ ΕΓΓΕΝΗΣ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η ιδέα ότι ολόκληρος ο κόσμος πρέπει να χωριστεί σε κράτη που ασκούν πλήρη εξουσία στα εδάφη και τους πληθυσμούς τους χρονολογείται κυρίως από την εποχή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, η οποία με τη σειρά της δημιουργεί μια παγκόσμια οικονομία στην οποία ο κρατισμός θεωρούνταν απαραίτητος (κρατικοκεντρικό σύστημα). Η δημιουργία λοιπόν ενός νέου κράτους απαιτούσε την κατασκευή σταθερών συνόρων, κανόνων ιθαγένειας και ιεραρχικών δομών διακυβέρνησης. Αυτό δημιούργησε εντάσεις μεταξύ του παλιού κράτους και του νέου, θα μπορούσε να οδηγήσουν σε αστάθεια ή και συγκρούσεις (Rotberg, 2004). Επιπλέον, η αύξηση του αριθμού των κρατών, σήμαινε ότι υπήρξαν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους λεγόμενους **συντελεστές ισχύος** ενός κράτους, όπως ο πληθυσμός, το ΑΕΠ κ.λπ.

Τα κράτη, ακολουθούν το πρότυπο του ευρωπαϊκού κρατισμού, στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου

συστήματος στου οποίου το κράτος αποτελεί την θεμελιώδη πολιτική μονάδα. Κατά συνέπεια, όλα τα κράτη έχουν χαρακτηριστικά τα οποία προσδιορίζονται από το σύστημα τους, όπως η επίσημη κυριαρχία τόσο εσωτερικά και εξωτερικά. Οι κανόνες του παιχνιδιού (κεντροκρατικό διεθνές σύστημα) είναι ίδιοι για όλα τα κράτη ακόμα και αν και αν ορισμένα από τα νέα κράτη, δεν ήταν καν 'κράτη'. Επιπλέον, οι μεγάλες διαφορές ισχύος σημαίνουν αναπόφευκτα συγκρίσεις δυϊκού τύπου, όπως επιτυχία και αποτυχία. Επομένως οποιαδήποτε ανάλυση κρατικής αποτυχίας, στη σύγχρονη εποχή, απαιτεί μια εκτίμηση του ρόλου του κρατισμού στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο σύστημα και των αυξανόμενων πιέσεων τις οποίες έχει θέσει (Annan & UN, 2000).

2.2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ

Αρχικά, για να ορίσουμε τα "αποτυχημένα κράτη", πρέπει να έχουμε κατά νου την σημασία του κράτους όπως περιγράφηκε. Η αποτυχία νοείται ως η αντίθετη κατάσταση σε σχέση με αυτή στις επιτυχημένες καταστάσεις κρατισμού, που θεωρητικά είναι ο κανόνας. Ωστόσο, όπως και η έννοια του κράτους, έτσι και η έννοια του αποτυχημένου κράτους στερείται καθολικά αποδεκτού ορισμού (Hagmann and Hoehne 2007· Patrick, 2007).

Στο διεθνές δίκαιο, ένα κυρίαρχο «κράτος» υπάρχει όταν μια πολιτική οντότητα αναγνωρίζεται από άλλα κράτη ως η ανώτατη πολιτική αρχή σε μια δεδομένη επικράτεια και αντιμετωπίζονται ως «ίσοι» μεταξύ της διεθνούς «κοινότητας» των κρατών (Goodrich L.M., Hambro, E., Simons, E., για ΟΗΕ, 1969). Κράτος είναι αυτό με συγκεκριμένο έδαφος υπό την αυστηρή έννοια της εδαφικής κυριαρχίας, με κυβέρνηση, με διακυβέρνηση του κράτους, με διπλωματικό σύστημα στο διακρατικό σύστημα και που χαίρει αναγνώριση από άλλα κράτη.

Στις επιτυχείς καταστάσεις, τα κράτη εκτελούν τα παραπάνω αποτελεσματικά, δηλαδή ελέγχουν καθορισμένα εδάφη και πληθυσμούς, ασκούν διπλωματικές σχέσεις με άλλα κράτη (άρα αναγνωρίζονται και ως μέλη του διεθνούς συστήματος), μονοπωλούν τη νόμιμη βία στο εσωτερικό τους, και επιτυγχάνουν να παρέχουν επαρκή κοινωνικά αγαθά στους πληθυσμούς τους (εσωτερικό επίπεδο).

Βέβαια πέραν του δυαδικού χαρακτήρα επιτυχίας και αποτυχίας που χρησιμοποιούνται απλά ως μέσο κατηγοριοποίησης, στην πραγματικότητα η απόδοση των κρατών είναι μια δυναμική διαδικασία, κατά την οποία ένα κράτος μπορεί να ανταποκρίνεται λιγότερο ή περισσότερο στις προσδοκίες της κρατικότητας του.

Η ευθραυστότητα είναι «παγκόσμια και δυναμική». Όλες οι χώρες το βιώνουν σε διάφορους βαθμούς, σε οικονομική, περιβαλλοντική, πολιτική, ασφάλεια ή και κοινωνική διάσταση (OECD, 2022). Όπως ορίζεται από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), ευθραυστότητα είναι η έλλειψη ικανότητας για την εκτέλεση βασικών κρατικών λειτουργιών, όπου η «ικανότητα» περιλαμβάνει (α) οργανωτική, θεσμική και οικονομική ικανότητα βασικές λειτουργίες διακυβέρνησης πληθυσμού και εδάφους, και (β) του κράτους ικανότητα ανάπτυξης αμοιβαία εποικοδομητικών και ενισχυτικών σχέσεων με την κοινωνία. Η κρατική ικανότητα επιτυγχάνεται μέσα από πολιτικές διαδικασίες εποικοδομητικής διαπραγμάτευσης κράτους-κοινωνίας, που σε σειρά απαιτούν νομιμότητα. Η ικανότητα και η νομιμότητα μπορούν τότε να γίνουν αμοιβαία ενισχύοντας και συμβάλλοντας στην ανθεκτικότητα του κράτους. Όταν η δυναμική αυτή είναι αρνητική, εάν η έλλειψη ικανότητας υπονομεύει τη νομιμότητα και το αντίστροφο, τότε ένα κράτος είναι εύθραυστο σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, ανάλογα (OECD 2010). Η αποτυχία είναι απλά η μια άκρη του φάσματος.

Στις αποτυχημένες καταστάσεις, τα κράτη, χάνουν τον έλεγχο συνήθως με μέσα βίας και αδυνατούν να δημιουργήσουν ειρήνη ή σταθερότητα για τους πληθυσμούς, και να ελέγξουν τα εδάφη τους (Wolf, 2011). Ο όρος αποτυχημένο κράτος (failed state) συνήθως χρησιμοποιείται για ένα κράτος με βάση την βεμπεριανή του μορφή, το οποίο έχει αποτύχει σε ορισμένες από τις βασικές λειτουργίες, αρμοδιότητες και ευθύνες της εθνικής του κυριαρχίας. Ο όρος αναφέρεται ειδικότερα στους ακόλουθους τομείς:

1. απώλεια ελέγχου της γεωγραφικής τους επικράτειας ή της αποκλειστικής άσκησης ισχύος εντός αυτής,
2. αδυναμία της νόμιμης αρχής εξουσίας στη λήψη αποφάσεων και αδυναμία παροχής δημοσίων υπηρεσιών,
3. αδυναμία συνεργασίας με άλλα κράτη και λειτουργίας ως μέλη της διεθνούς κοινότητας.

Η κεντρική κυβέρνηση ενός αποτυχημένου κράτους είναι εξαιρετικά αδύναμη και μη αποτελεσματική. Έτσι, αν και ο ορισμός του αποτυχημένου κράτους είναι αρκετά επισφαλής, περιλαμβάνει την αδυναμία της κεντρικής κυβέρνησης να επιβληθεί σε όλη την επικράτεια.

Τρία στοιχεία, μπορεί να λεχθεί, ότι χαρακτηρίζουν το φαινόμενο του «αποτυχημένου κράτους» από πολιτική και νομική άποψη (Berhutesfa 2013). Καταρχάς, υπάρχει η γεωγραφική και η εδαφική πτυχή, δηλαδή το γεγονός ότι τα αποτυχημένα κράτη συνδέονται ουσιαστικά με εσωτερικά και ενδογενή προβλήματα, παρόλο που αυτά μπορεί να έχουν παρεμπιπτόντως διασυνοριακές επιπτώσεις. Κατά δεύτερον, υπάρχει η πολιτική πτυχή, δηλαδή η εσωτερική κατάρρευση του νόμου και της τάξης. Έμφαση δίνεται στη συνολική ή σχεδόν συνολική κατανομή των δομών που εγγυώνται το νόμο και την τάξη και όχι στον κατακερματισμό της κρατικής εξουσίας που παρατηρείται σε εμφύλιους πολέμους, όπου σαφώς προσδιορισμένοι στρατιωτικοί ή παραστρατιωτικοί δρώντες αγωνίζονται είτε για να ενισχύσουν τη δική τους θέση εντός του κράτους ή για να ξεφύγουν από αυτό. Κατά τρίτον, υπάρχει η λειτουργική πτυχή, δηλαδή η απουσία οργάνων ικανών, αφενός, να αντιπροσωπεύουν το κράτος σε διεθνές επίπεδο και αφετέρου, να επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες. Είτε δεν υπάρχει θεσμικό όργανο το οποίο να έχει την εξουσία να διαπραγματεύεται, να εκπροσωπεί και να επιβάλλει, είτε, αν το κάνει, είναι εντελώς αναξιόπιστο.

2.2.3 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ - ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

Συνήθως τα «αποτυχημένα κράτη» είναι είτε εγγενώς αδύναμα, λόγω γεωγραφικών, φυσικών, ή οικονομικών περιορισμών είτε μπορεί να βρίσκονται στη συγκεκριμένη κατάσταση λόγω περιστασιακών καταστάσεων, όπως είναι ο εσωτερικός ανταγωνισμός, ο δεσποτισμός της εξουσίας και οι εξωτερικές επιθέσεις. Στις περισσότερες των περιπτώσεων τα «αδύναμα κράτη» μαστίζονται από καταρρέουσες υποδομές, από επιδείνωση των βασικών δεικτών ανθρώπινης ανάπτυξης, όπως η βρεφική θνησιμότητα και τα ποσοστά αλφαριθμητισμού, από ένα περιβάλλον ακμάζουσας διαφθοράς και αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης που συχνά εκτονώνονται με εντάσεις προερχόμενες από εθνικές γλωσσικές και θρησκευτικές διαφορές. Ο Rotberg (2003) αναφέρει ότι, «Τα αποτυχημένα κράτη είναι τεταμένα, βαθιά συγκρουσιακά, επικίνδυνα και αμφισβητούνται έντονα από αντιμαχόμενες φατρίες. Στις περισσότερες αποτυχημένες πολιτείες, τα κυβερνητικά στρατεύματα πολεμούν ένοπλες εξεγέρσεις με επικεφαλής μία ή περισσότερες αντιμαχόμενες φατρίες. Ένα αποτυχημένο κράτος όχι μόνο δεν παρέχει βασικές υπηρεσίες, όπως υγεία και παιδεία, αλλά δεν μπορεί να επιβάλει την τάξη και την ασφάλεια. Αντίθετα, οι βασικοί δρώντες, που εμφανίζονται ως επαναστάτες, τοπάρχες ή πολέμαρχοι (warlords), εφαρμόζουν δικούς τους κανόνες σε

μέρη της επικράτειας” (Flint C., Taylor P. J., 2018).

Σε κάθε περίπτωση η αποτυχία δεν είναι ούτε απόλυτη αλλά ούτε και στατική, και έτσι υπάρχουν αποτυχημένα κράτη με διαφορετικές συνθήκες και παράγοντες αποτυχίας. Στην πλειοψηφία τους ωστόσο αναγνωρίζεται από την διεθνή κοινότητα πως αυτά τείνουν να υποφέρουν από εμφύλια βία, συγκρούσεις, μεγάλες ανισότητες, θεσμική και οικονομική ανικανότητα (φτώχεια), δημογραφικές πιέσεις, αναλφαβητισμό και υποδομές που καταρρέουν δηλαδή όλα αυτά τα χαρακτηριστικά που υπάρχουν στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό που διαφοροποιεί τα αποτυχημένα κράτη είναι η ένταση των φαινομένων που οδηγούν ένα κράτος στην παράλυση της κρατικότητας του (ως προς τις πτυχές που αναφέρθηκαν στην παράγραφο 2.2.2 Η έννοια της αποτυχίας) που οδηγούν τελικά σε ανθρωπιστικές κρίσεις (επισιτιστική ανασφάλεια, ασθένειες, βίες συγκρούσεις) όπου απειλείται η ανθρώπινη ζωή που με την σειρά τους επιβαρύνουν τις αδύναμες δομές και την ασφάλεια παγιδεύοντας τα κράτη σε έναν φαύλο κύκλο αποτυχίας.

Τα χαρακτηριστικά αυτά και η εξέλιξη της επίδοσης ενός κράτους ως προς αυτά αποτελούν ενδείξεις για την πορεία ενός κράτους είτε προς την ενίσχυση τους, την αποδυνάμωση τους ή την αποτυχία τους. Όσο χειρότερα τα αδύναμα τα κράτη αποδίδουν, κριτήριο προς κριτήριο, τόσο πιο αδύναμα γίνονται και τόσο περισσότερο ότι η αδυναμία τείνει να οδηγεί προς την αποτυχία, εξ αυτού και η υποκατηγορία της αδυναμίας που ονομάζεται αποτυχία (Rotberg, 2003). Ωστόσο, κανένας μεμονωμένος δείκτης δεν φανερώνει με βεβαιότητα την πορεία ενός κράτους. Αυτή πρέπει να εξετάζεται από ένα σύνολο διαθέσιμων δεικτών - κριτηρίων - χαρακτηριστικών, τόσο ποσοτικοποιημένων όσο και ποιοτικών. Αφού οι ενδείξεις φανερώνουν μια πορεία προς την αποτυχία τότε μπορούν και πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για την πρόληψη της (Rotberg, 2003). Ουσιαστικά, οι δείκτες των αποτυχημένων κρατών μπορούν να ομαδοποιηθούν σε πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Από το 2019, η Υεμένη θεωρείται το κράτος με τις περισσότερες αποτυχίες στον κόσμο, ακολουθούμενη από τη Σομαλία, το Νότιο Σουδάν και τη Συρία.

2.2.4 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

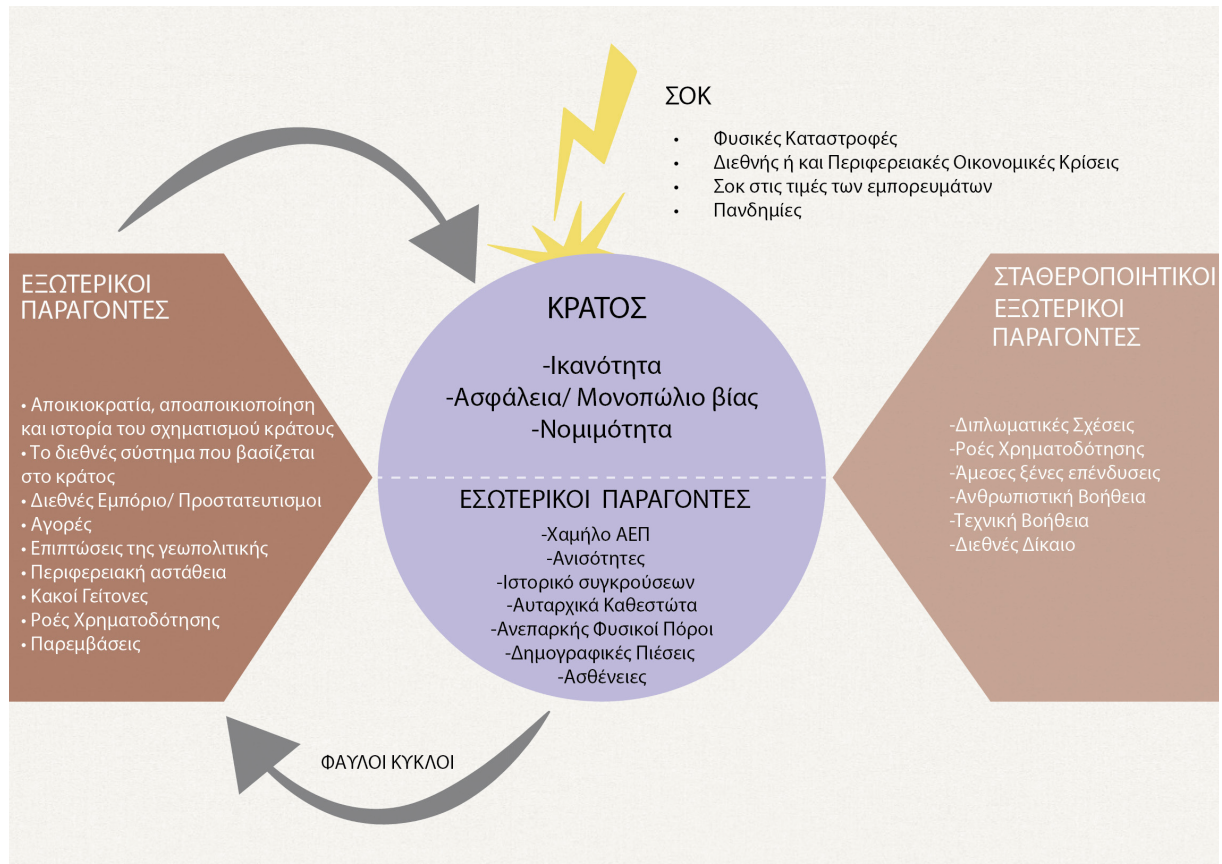
“ Δεν υπάρχει μονόδρομος που οδηγεί στην αποτυχία.

— Stewart Patrick

Για προφανής λόγους πολιτικής είναι πολύ σημαντικό να προσδιοριστούν οι παράγοντες που σκιαγραφούν την αδυναμία και αυτοί που οδηγούν στην αποτυχία. Η γενική θεωρία της αποτυχίας δεν είναι εύκολο να καταλήξει κάπου, επειδή (α) η αποτυχία είναι μια δυναμική κατάσταση, (β) η εξέλιξη από έναν βαθμό αποτυχίας σε έναν άλλο δεν είναι γραμμική, και (γ) γιατί ορισμένες μεταβλητές μπορεί να είναι αδύνατο να ποσοτικοποιηθούν (Groos, 1996). Η διάκριση μεταξύ αιτιότητας και συσχέτισης είναι πολύ περίπλοκη και μια τέτοια προσπάθεια αποκτά ισχύ εάν η προσέγγισή της είναι ιστορική, γεγονός που επιτρέπει την εξέταση ενός μεγαλύτερου δείγματος «υπό διαφορετικές συνθήκες».

Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας βέβαια, λαμβάνοντας υπόψιν τον στενό ορισμό ενός κυρίαρχου βεμπεριανού κράτους αφοσιώνεται αποκλειστικά στους εσωτερικούς παράγοντες που οδηγούν ένα

Διάγραμμα 2.2 Παράγοντες Κρατικής Ευθραυστότητας

Ιδία Επεξεργασία

κράτος στην αποτυχία. Τα τελευταία χρόνια αναθεωρείται αυτή η θεώρηση και τα κράτη αναγνωρίζονται ως μέλη ενός διεθνούς συστήματος που επηρεάζονται από αυτό και επηρεάζουν αντίστοιχα.

Τα κράτη είναι οργανισμοί που πιθανώς πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν για τους ίδιους λόγους που άλλοι τύποι οργανισμών πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν (Heitmeyer, 2010). Το αποτέλεσμα των προσπαθειών οποιουδήποτε οργανισμού εξαρτάται από τρία πράγματα: το εσωτερικό του, τον σχεδιασμό ή τη δομή του, και το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται (βλ. Διάγραμμα 1.2 Παράγοντες Κρατικής Ευθραυστότητας).

Σε εσωτερικό επίπεδο, τα κράτη αντιμετωπίζουν εσωτερικές και θεσμικές προκλήσεις, όπως αυτές που συνδέονται με την γεωγραφία, δημογραφία, την οικονομία, την τάξη και την εθνική ταυτότητα. Σε εξωτερικό επίπεδο περιλαμβάνονται τόσο οι αλληλεπιδράσεις από τα άλλα κράτη (συστημικό επίπεδο, όπου ασκούνται πιέσεις και περιορισμοί, όπως αυτοί παράγονται από τον πόλεμο ή τις αντίξοες συνθήκες της παγκόσμιας οικονομίας και της διεθνούς αγοράς όσο και οι γενικές συνθήκες ή σοκ που υπάρχουν στο διεθνές σύστημα και επηρεάζουν τα κράτη (παγκόσμιο επίπεδο - συνθήκες που δεν δημιουργούνται απαραίτητα από τα κράτη).

Από την βιβλιογραφία συμπεραίνεται ότι η κρατική αστάθεια και η αποτυχία συνδέεται με μια πληθώρα παραγόντων που μπορεί είναι το αποτέλεσμα της δυναμικής αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Συλλογικά, μπορούν να προσδιοριστούν ως τέσσερις μεταβλητές που καθορίζουν την ικανότητα ενός

κράτους:

1. Το βασικό επίπεδο των θεσμικών οργάνων του κράτους ως προς ανθεκτικότητα ή την δύναμη του. (Acemoglu, 2001· Zartman, 1995· Fukuyama, 2004· Call, 2007)
2. Η παρουσία μακροπρόθεσμων παραγόντων κινδύνου ή «οδηγών» αστάθειας, που αυξάνουν τις καταπονήσεις στο κράτος. Εδώ συγκαταλέγεται μια ευρεία γκάμα παραγόντων όπως η οικονομική παρακμή (Khan, 2005· North, 2007), οι δημογραφικές πιέσεις, η γεωγραφία, το κλίμα και οι διαθέσιμοι φυσικοί (Homer & Dixon, 1999· Fairhead, 2000) πόροι, το ιστορικό βίαιων συγκρούσεων. (Collier & Hoeffler, 1998· World Bank, 2003· Cramer, 2006· Menkhaus, 2004)
3. Η φύση του εξωτερικού περιβάλλοντος, που μπορεί είτε να επιδεινώσει είτε να μετριάσει αυτούς τους παράγοντες και (Call, 2007· Chandler, 2006)
4. τα βραχυπρόθεσμα σοκ στο σύστημα, όπως για παράδειγμα η πετρελαϊκή κρίση του 1970 και ο COVID-19 και οι φυσικές καταστροφές. (OECD, 2015· Gauthie & Moita, 2013)

Οι παράγοντες όμως που καθιστούν τα κράτη αδύναμα, όπως και αποτυχημένα διαφέρουν ανάλογα με τα μοναδικά χαρακτηριστικά κάθε κράτους. Ενώ παράλληλα ποικίλουν ανάλογα με τις διάφορες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί στις επιστήμες της διεθνούς πολιτικής οικονομίας, των διεθνών σχέσεων και των οικονομικών της ανάπτυξης που προσπαθούν να εξηγήσουν τα φαινόμενα της αδυναμίας και της αποτυχίας.

2.3| ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Οι αναλυτές της διεθνούς πολιτικής οικονομίας καλούνται να κατανοήσουν την αλληλεπίδραση πολλών διαφορετικών δυνάμεων. Οι παράγοντες αυτοί τοποθετούνται σε δύο διαστάσεις, οι οποίες αποτυπώνουν επίσης πολλές από τις θεωρητικές διαφωνίες που χαρακτηρίζουν τη μελέτη της πολιτικής των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Ένα σύνολο διαφωνιών έχει να κάνει με τη σχέση μεταξύ της διεθνούς και της εγχώριας πολιτικής οικονομίας, και ένα άλλο σύνολο αφορά τη σχέση κράτους και κοινωνικών δυνάμεων (Frieden & Lake 2000). Όσον αφορά αυτή τη συζήτηση, ένα θεμελιώδες σημείο, κοινό σχεδόν σε κάθε θεωρεία, είναι η ύπαρξη ενός άναρχου διεθνούς συστήματος (Adem, 2002; 2017) όπου τα **κράτη αναγνωρίζονται ως «θεμελιώδεις παράγοντες στη διεθνή πολιτική»** όπως υποστηρίζει ο Weber (Weber, 1921 όπως αναφέρεται στον Τσάτσο). Αυτό που παρατηρείται βέβαια από τις διάφορες θεωρίες είναι και η μεγάλη σύνδεση της οικονομίας με την πολιτική καθώς έχει αναγνωριστεί εδώ και καιρό ότι οι οικονομικοί παράγοντες διαμορφώνουν τις πολιτικές αποφάσεις, όπως και οι πολιτικοί παράγοντες μπορεί να έχουν αποφασιστική επιρροή στις οικονομικές επιλογές.

Οι διαφωνίες μεταξύ των μελετητών παρατηρούνται σχετικά με το πόσο βάρος πρέπει να δοθεί στους διεθνείς έναντι των εγχώριων παραγόντων όταν εξηγούνται οι διεθνείς πολιτικές και οικονομικές τάσεις. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι παγκόσμιες δυνάμεις είναι πιο σημαντικές, ενώ άλλοι τονίζουν τον ρόλο των εθνικών συμφερόντων. Ορισμένοι πιστεύουν ότι το παγκόσμιο περιβάλλον καθορίζει αυτές τις εγχώριες πολιτικές σε μεγάλο βαθμό, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι το παγκόσμιο περιβάλλον είναι πρωτίστως αποτέλεσμα εγχώριων πολιτικών και οικονομικών διαδικασιών. Αυτή η διαίρεση απόψεων βρίσκεται στη ρίζα πολλών συζητήσεων στη διεθνή πολιτική οικονομία.

2.3.1 ΕΠΙΠΕΔΑ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

Υπάρχουν τέσσερις κύριες προοπτικές στη διεθνή πολιτική οικονομία: η διεθνής πολιτική προοπτική,

η διεθνής οικονομική προοπτική, η εγχώρια θεσμική προοπτική και η εγχώρια κοινωνική προοπτική. Κάθε οπτική γωνία δίνει έμφαση σε διαφορετικούς παράγοντες στην εξήγηση γεγονότων και διαδικασιών στη διεθνή πολιτική οικονομία (Frieden & Lake 2000). Η διεθνής πολιτική προοπτική επικεντρώνεται στη σύγκρουση μεταξύ των κρατών σε έναν εχθρικό κόσμο και στη δυσκολία συνεργασίας μεταξύ τους. Η διεθνής οικονομική προοπτική τονίζει τη σημασία των παγκόσμιων κοινωνικοοικονομικών παραγόντων και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να επηρεάσουν την εθνική πολιτική. Η εγχώρια θεσμική προοπτική εστιάζει στον ρόλο των κρατικών θεσμών σε ένα εγχώριο περιβάλλον και στο πώς μπορούν να μεσολαβήσουν και να αλλάξουν τις κοινωνικές δυνάμεις. Η εγχώρια κοινωνική προοπτική δίνει έμφαση στις κοινωνικοοικονομικές πιέσεις που προέρχονται από τη χώρα μας και πώς μπορούν να επηρεάσουν την εθνική πολιτική.

Είναι πιθανό ότι ένα σύνολο παραγόντων έχει μεγαλύτερη σημασία σε ορισμένους τομείς ζητημάτων από άλλους, και ότι αυτό μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα και τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Για παράδειγμα, οι διεθνείς γεωπολιτικές ανησυχίες είναι πιθανό να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο σε μια μικρή, αδύναμη χώρα που περιβάλλεται από εχθρούς παρά σε ένα μεγάλο, ισχυρό έθνος που δεν αντιμετωπίζει άμεσες απειλές. Ομοίως, οι εγχώριες ανησυχίες μπορεί να έχουν μεγαλύτερη επίδραση στην πολιτική σε περιόδους κοινωνικής και πολιτικής σύγκρουσης παρά σε περιόδους σταθερότητας (Frieden & Lake 2000).

2.3.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ/ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ορισμένοι μελετητές προσπαθούν να ταξινομήσουν τις ερμηνείες των παγκόσμιων πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων με τρόπο που αντανάκλα τη δική τους ιδεολογική προοπτική. Πολλές θεωρίες της διεθνούς πολιτικής οικονομίας μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με το αν βασίζονται στις ιδέες του φιλελευθερισμού, του μαρξισμού ή του ρεαλισμού. Ωστόσο παρουσιάζεται πάλι μια διαφωνία μεταξύ οικονομίας και πολιτικής. Ο ρεαλισμός αποτελεί την βασική θεωρεία επεξήγησης της πολιτικής σκηνής την ίδια στιγμή που ο φιλελευθερισμός αποτελεί την κυρίαρχη ιδεολογική σκέψη της οικονομίας.

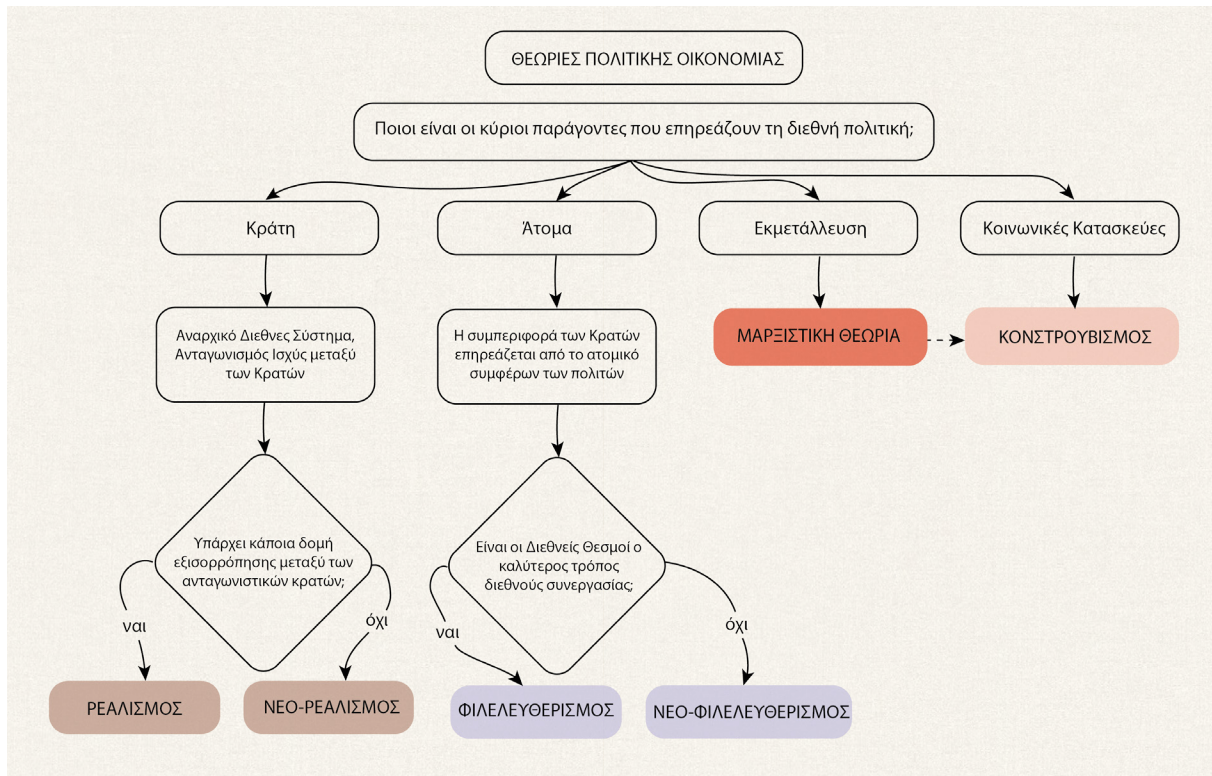
2.3.2.1 Ρεαλισμός

Ο ρεαλισμός είναι μια προσέγγιση της διεθνούς πολιτικής οικονομίας που δίνει έμφαση στο ρόλο της εξουσίας/ισχύς στη διαμόρφωση της οικονομίας. Ο ρεαλισμός εντοπίζει τις πνευματικές του ρίζες πίσω στα γραπτά του Θουκυδίδη το 400 π.Χ., καθώς και εκείνων του Niccoló Machiavelli, του Thomas Hobbes και των мерκαντλιστών Jean-Baptiste Colbert και Friedrich List.

Οι ρεαλιστές πιστεύουν ότι τα έθνη-κράτη επιδιώκουν την εξουσία/ ισχύ και διαμορφώνουν την οικονομία προς αυτόν τον σκοπό, και ότι το διεθνές σύστημα βασίζεται στην αναρχία, με κάθε έθνος-κράτος υπεύθυνο για τη δική του προστασία/ασφάλεια. Οι ρεαλιστές υποστηρίζουν επίσης ότι τα έθνη-κράτη είναι ορθολογικοί παράγοντες που λαμβάνουν αποφάσεις με βάση τις αναλύσεις κόστους-οφέλους και ότι η πολιτική είναι σε μεγάλο βαθμό ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος.

Το διεθνές σύστημα, όπως χαρακτηρίζεται από τους ρεαλιστές, είναι αναρχικό, πολύ ανταγωνιστικό και δημιουργεί συνθήκες αβεβαιότητας στο σύνολο του. Δεδομένης της αναρχίας που επικρατεί στο διεθνές σύστημα και εξαιτίας της απουσίας μια παγκόσμιας κυβέρνησης με το μονοπώλιο της χρήσης βίας, κάθε κράτος πρέπει να φροντίσει μόνο του για την ασφάλεια και επιβίωσή του. Αυτός είναι ο λόγος που ο πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους. Από τη στιγμή που

Διάγραμμα 2.3 Βασικές Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων

Ιδία Επεξεργασία

τα κράτη υφίστανται, θα υφίσταται και ανταγωνισμός για την ισχύ και την ασφάλεια μεταξύ τους (Posen, 1993). Προκειμένου να είναι ασφαλή τα κράτη αναζητούν τρόπους να αυξήσουν την ισχύ τους εις βάρος των αντιπάλων τους (Mearsheimer, 2001) είτε αυτή είναι στρατιωτική, οικονομική ή τεχνολογική. Η ασφάλεια των κρατών είναι ο βασικός τους στόχος και η ισχύς το κύριο μέσο πολιτικής της. Πλέον είναι αποδεκτό πως η οικονομία αποτελεί ίσως και τον πιο σημαντικό παράγοντα ισχύς ενός κράτους. Στο διεθνές σύστημα, οι κρίσεις θεωρούνται αναπόφευκτα υποπροϊόντα του άναρχου χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος. Όπως ισχυρίζεται οι Avenell & Hastings (2016) «τα κράτη έχουν την τάση να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για ισχύ και καθώς επιδιώκουν τα εθνικά τους συμφέροντα, περιστασιακά αυτό κλιμακώνεται σε μια κρίση και μερικές φορές σε σύγκρουση». Οι ρεαλιστές αναγνωρίζουν το διεθνές περιβάλλον ως μηδενικού αθροίσματος, στο οποίο τα οφέλη ενός κράτους είναι κόστη για κάποιο άλλο. Για τους ρεαλιστές, λοιπόν, η επιδίωξη της εξουσίας/ ισχύος από τα κράτη διαμορφώνει την διεθνή οικονομία.

Ένα ευρύ φάσμα οικονομολόγων έχει αναπτύξει τον мерκαντιλισμό και τον οικονομικό εθνικισμό στη μελέτη των οικονομικών σχέσεων. Αυτές οι έννοιες βασίζονται στην κατανόηση του μηδενικού αθροίσματος της παγκόσμιας οικονομίας.

2.3.2.2 Φιλελευθερισμός

Ο πλουραλισμός ή αλλιώς φιλελευθερισμός διαφέρει από τον ρεαλισμό στο ότι υποστηρίζει ότι η διεθνής κοινωνία είναι πιο περίπλοκη και ότι ο ανταγωνισμός και οι συγκρούσεις δεν είναι εγγενείς στην ανθρώπινη φύση ή στο διεθνές σύστημα. Μάλλον είναι προϊόντα συγκεκριμένων συνθηκών. Αυτές οι σχο-

λές σκέψης υποστηρίζουν επίσης ότι η επιθετικότητα δεν είναι η μόνη ή η πιο αποτελεσματική στρατηγική. Οι ρίζες του μπορούν να αναχθούν στον κλασικό φιλελευθερισμό, ο οποίος περιλαμβάνει τη θεωρία των φυσικών δικαιωμάτων του John Locke και τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου του Thomas Hobbes.

Βέβαια υπάρχουν πολλές σχολές σκέψης με αφετηρία τους τον Φιλελευθερισμό, πολλές φορές αντιφατικές μεταξύ τους. Ωστόσο μοιράζονται μερικές βασικές έννοιες που τους επιτρέπουν να αποκαλούνται «φιλελεύθερες»: (1) τα κράτη είναι οι πρωταρχικοί φορείς στο διεθνές σύστημα, αλλά δεν είναι οι μοναδικοί καθώς μια ποικιλία διεθνών παραγόντων (κυβερνητικών, διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων. (2) Υπάρχουν παράγοντες πέρα από την ανάγκη για ισχύ που περιορίζουν τη συμπεριφορά του κράτους, και (3) τα συμφέροντα των κρατών είναι πολλαπλά και μεταβαλλόμενα.

Η παγκοσμιοποίηση, η άνοδος της τεχνολογίας των επικοινωνιών και η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου οδήγησαν στην ανάγκη για φιλελεύθερες προσεγγίσεις στις διεθνείς σχέσεις, γνωστές και ως σύνθετες θεωρίες αλληλεξάρτησης. Με βάση την θεωρία αυτή, τα κράτη δεν αποτελούν τον βασικό δρώντα του συστήματος ως βασικό ρυθμιστή των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων. Ο ρόλος του είναι να εξυπηρετεί την εύρυθμη λειτουργία των αγορών (Walzer, 1984). Τα κράτη του φιλελευθερισμού είναι πιο συνεργάσιμα, αμφισβητώντας τη ρεαλιστική υπόθεση ότι τα κράτη βρίσκονται κυρίως σε σύγκρουση μεταξύ τους. Μέσω του εμπορίου, των συνθηκών, των κανόνων, της διπλωματίας και των διεθνών θεσμών, τα κράτη δίνουν έμφαση στην ειρηνική συναλλαγή έναντι της προβολής ισχύος μηδενικού αθροίσματος. Ο φιλελευθερισμός υπογραμμίζει πώς το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον επιτρέπει σε όλα τα μέρη του να μπορούν να επωφεληθούν μπορούν να επωφεληθούν από τη σύναψη εθελοντικών ανταλλαγών με τα υπόλοιπα μέλη.

Οι βασικές έννοιες που βρίσκονται στη φιλελεύθερη θεωρία είναι τα απόλυτα κέρδη, οι διεθνείς θεσμοί, το ελεύθερο εμπόριο και η δημοκρατία. Το Διεθνές Δίκαιο είναι επίσης σημαντικό στη φιλελεύθερη θεωρία, καθώς θεωρείται ότι αποτελεί σημαντικό περιορισμό στη συμπεριφορά του κράτους. Συγκεκριμένοι διεθνείς θεσμοί είναι επίσης σημαντικοί για την ανάπτυξη της φιλελεύθερης θεωρίας. Η θεωρία του φιλελεύθερου είναι μια ιδιαίτερα δυτική θεωρία που ασχολείται με τα πλεονεκτήματα, τους περιορισμούς και την εξαγωγικότητα των τυπικά δυτικών μορφών διακυβέρνησης. Υποστηρίζει ότι η διεθνής συνεργασία μεταξύ των κρατών είναι δυνατή και βιώσιμη και ότι αυτή η συνεργασία μπορεί να μειώσει τις συγκρούσεις και τον ανταγωνισμό, ενώ οι σχέσεις μεταξύ των εθνών δεν είναι πάντα ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Σύμφωνα με τον φιλελευθερισμό, η οικονομία και οι δρώντες της είναι οι κύριοι παράγοντες που διαμορφώνουν το διεθνές περιβάλλον, με την πολιτική να έχει μικρότερη επίδραση. Ο φιλελευθερισμός ως μια ατομικοκεντρική ιδεολογία συνήθως συνδέεται με την υποστήριξη της ατομικής ελευθερίας, των ελεύθερων αγορών και της δημοκρατίας.

Ως προς την οικονομική υπόσταση αυτού, έχουν αναπτυχθεί οι νεοκλασικές οικονομικές θεωρίες ανάπτυξης, οι οποίες διακυρρήσουν το τέλος ή την ελαχιστοποίηση των παρεμβατικών πολιτικών (Πετράκος & Ψυχάρης, 2016).

2.3.2.3 Μαρξιστική Θεωρία

Η μαρξιστική θεωρία είναι πρωτίστος μια κριτική θεωρία της κοινωνικής πραγματικότητας που βασίζεται σε σχέσεις εκμετάλλευσης, που ξεκίνησε από τα γραπτά του Καρλ Μαρξ και Ένγκελς. Ο Μαρξ ήταν πολιτικός οικονομολόγος του 19ου αιώνα και αυστηρός επικριτής του καπιταλισμού και των φιλελεύθε-

ρων υποστηρικτών του. Πίστευε ότι ο καπιταλισμός ήταν ένα εγγενώς συγκρουσιακό σύστημα που τελικά θα αντικατασταθεί από τον σοσιαλισμό.

Ο Μαρξ πίστευε ότι η κύρια πηγή αστάθειας στο διεθνές σύστημα ήταν η καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση, η οποία θα δημιουργούσε σύγκρουση ανάμεσα σε δύο τάξεις: την εθνική αστική τάξη και το κοσμοπολίτικο προλεταριάτο. Πίστευε ότι ο ιστορικός υλισμός θα ήταν το κλειδί για την κατανόηση των διαδικασιών τόσο των εγχώριων όσο και των διεθνών υποθέσεων. Οι μαρξιστές πιστεύουν ότι οι τάξεις είναι οι κυρίαρχοι παράγοντες στην πολιτική οικονομία και ότι η σχέση μεταξύ καπιταλιστών και εργατών είναι εγγενώς ανταγωνιστική. Ο Μαρξ απέρριψε τον ισχυρισμό ότι η ανταλλαγή μεταξύ ατόμων κατ' ανάγκη μεγιστοποιεί την ευημερία ολόκληρης της κοινωνίας.

Ο μαρξισμός είναι μια θεωρία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κατανοήσει τον κρατικό ανταγωνισμό και τη μεγιστοποίηση της εξουσίας/ ισχύος. Η διαφορά είναι ότι αντί να εστιάζει στην οντολογική φύση του ρεαλισμού, ο μαρξισμός υιοθετεί μια πιο γνωσιολογική και ιστορική προσέγγιση, υποδηλώνοντας ότι το κράτος αποτελείται από διυποκειμενικές ιδέες. Παρά τις επικρίσεις από άτομα με διαφορετικές ιδεολογικές αντιλήψεις, ο μαρξισμός έχει ισχυρά εμπειρικά στοιχεία υπέρ του. Πρώτον, η έμφαση στην αδικία και την ανισότητα είναι πολύ σημαντική για οποιαδήποτε χρονική περίοδο, καθώς αυτές οι δύο αποτυχίες της ανθρώπινης κοινωνίας δεν έλειψαν ποτέ. Ο μαρξισμός είναι μια δομική θεωρία παρόμοια με τον νεορεαλισμό, αλλά εστιάζει στον οικονομικό τομέα αντί στον στρατιωτικό-πολιτικό. Η πηγή των δομικών επιδράσεων δεν είναι η αναρχία, αλλά ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής που ορίζει τους άδικους πολιτικούς θεσμούς και τις κρατικές σχέσεις. Ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, η μαρξιστική θεωρία βοήθησε στην εξήγηση της άνισης δυναμικής ισχύος μεταξύ των χωρών.

Η μαρξιστική θεωρία αποτέλεσε θεωρητική δεξαμενή για την δημιουργία πολλών διαφορετικών κριτικών σχολών σκέψης. Ο κοστρουβισμός, η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων, η θεωρία της εξάρτησης, η θεωρία της αποικιακής εξάρτησης, η Γραμισιανή ανάλυση, ο φεμινισμός και άλλες είχαν την θεωρία αυτή ως αφητηρία αλλά ορισμένες τείνουν να διαφοροποιούνται από αυτή (Brewer, 1990).

Ως επέκταση της θεωρίας στο επίπεδο της διεθνούς οικονομίας, αναπτύχθηκαν οι αναπτυξιακές θεωρίες εξάρτησης.

2.3.2.4 Κοστρουβισμός

Η κοστρουκτιβιστική θεωρία έχει κέρδισε έδαφος τα τελευταία χρόνια, καθώς όλο και περισσότεροι μελετητές αναγνωρίζουν ότι τα ενδιαφέροντα, οι ιδέες, οι αξίες και ο ορθολογισμός είναι προϊόντα συγκεκριμένων κοινωνικών και ιστορικών πλαισίων, παρά υπερβατικά ή φυσικά φαινόμενα. Θεωρεί πως οι επιστήμες, συμπεριλαμβανομένων των Διεθνών Σχέσεων και της Πολιτικής Οικονομίας δεν θα πρέπει να προσεγγίζουν το αντικείμενό τους ως μια συλλογή ωμών δεδομένων αλλά απαιτεί έναν ελάχιστο βαθμό ερμηνευτικής ευαισθησίας. Αυτή η προσέγγιση έχει επικριθεί από ορισμένους ως υπερβολικά αναγωγική ή απλοϊκή, αλλά παρόλα αυτά παρέχει έναν χρήσιμο τρόπο κατανόησης των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ θεσμών, ατόμων και ιδεών στη διεθνή πολιτική οικονομία.

Οι παραπάνω θεωρίες θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρόλες τις διαφορές μεταξύ τους, μπορούν να εκφραστούν σε περιορισμένο αριθμό συγκεκριμένων προτάσεων σχετικά με τη σχέση μεταξύ των κρατών και του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Συνολικά προτείνουν μια συγκεκριμένη οπτική από την οποία πρέπει να δούμε την πραγματικότητα. Ο κοστρουκτιβισμός, αντίθετα, αμφισβητεί την ύπαρξη μίας αντικειμενικής πραγματικότητας. Ισχυρίζεται ότι η πραγματικότητα διαμεσολαβείται και καθορίζε-

ται σε μεγάλο βαθμό από τη νόσή μας, τον τρόπο με τον οποίο παρατηρούμε τα γεγονότα γύρω μας, σκεφτόμαστε για τον κόσμο και διατυπώνουμε τις θέσεις μας για αυτόν. Η πραγματικότητα αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή διυποκειμενικής φύσης (Fearon & Wendt, 2003; Adler, 2003; Finnermore & Sikkink, 2001; Ruggie, 1998; Legro & Moravcsik, 1999; Hollis & Smith, 1990 όπως αναφέρονται στους Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2015).

Σύμφωνα με τον κονστρουκτιβισμό, τα συμφέροντα των κρατών δεν είναι σταθερά, αλλά διαμορφώνονται από τον τρόπο που οι φορείς αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν μεταξύ τους, μέσα από τις οποίες οι δρώντες αντιλαμβάνονται τι στοιχειοθετεί το εθνικό συμφέρον και τι όχι (Wendt, 1992; Katzenstein, 1996, Finnermore & Sikkink 1999; Barnett, 1999; Dannreuther, 2007 όπως αναφέρονται στους Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2015). Αυτή η θεωρία τονίζει τη σημασία της κατανόησης του τρόπου με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η έννοια της εξουσία/ ισχύος από τους διεθνείς παράγοντες, καθώς αυτό μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια πολιτική. Ο Wendt (1992) ισχυρίζεται ότι η αναρχία είναι «αυτό που την κάνουν τα κράτη», πράγμα που σημαίνει ότι τα πλαίσια μέσα στα οποία μπορούν να λειτουργούν τα κράτη δεν είναι προδιαγεγραμμένα (Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2016).

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον κονστρουκτιβισμό, πρέπει να σκεφτούμε πώς έχουν αλλάξει οι αντιλήψεις για την εθνική κυριαρχία με την πάροδο του χρόνου, καθώς και γιατί τα ανθρώπινα δικαιώματα έγιναν σημαντική αναλυτική κατηγορία στη διεθνή πολιτική μετά το 1945 (Barkin, 1998; Ruggie, 1998). Αυτές οι έννοιες είναι κοινωνικά κατασκευασμένες και αντλούν το περιεχόμενό τους από τον τρόπο που τα αντιλαμβάνονται οι πολιτικοί παράγοντες. Αυτή η συζήτηση μετατοπίζει τη συζήτηση για την εξουσία και ισχύ μακριά από τις υλικές πτυχές στις πιο διυποκειμενικές έννοιες που διαμορφώνουν την παγκόσμια πολιτική όπως η νομιμοποίηση, οι νόρμες και οι κανονιστικές αρχές, και η πρόσδοση συγκεκριμένου νοήματος και περιεχομένου σε έννοιες και γεγονότα (Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2016).

2.3.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

2.3.3.1 Οικονομικές Αναπτυξιακές Θεωρίες σε σχέση με τις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων

Σε σχέση με τις άνω θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων και Πολιτικής Οικονομίας, οι θεωρίες των Οικονομικών της ανάπτυξης δανείζονται πολλά στοιχεία από τις ιδεολογίες τους. Ωστόσο οι πρώτες βασίζονται στην κατανόηση της πραγματικότητας του διεθνούς συστήματος κυρίως μέσω της πολιτικής ενώ οι δεύτερες εξετάζουν περισσότερο τους λόγους για τους οποίους επιτυγχάνεται ή όχι και πως η οικονομική ανάπτυξη. Μεταξύ τους αλληλοκαλύπτονται σε κάποιο βαθμό στην προσπάθεια να απαντήσουν το γιατί κάποια κράτη παραμένουν υποανάπτυκτα.

Στην οικονομική του διάσταση, ο ρεαλισμός παίρνει τη μορφή του «οικονομικού εθνικισμού», ο οποίος υποστηρίζει ότι η οικονομία και η πολιτική είναι αχώριστες. Αυτή η ιδεολογία αναπτύχθηκε παράλληλα με τον πολιτικό εθνικισμό τον 19ο αιώνα. Ο οικονομικός εθνικισμός έχει τις ρίζες του στον μερκαντιλισμό, ο οποίος εμφανίστηκε τον 16ο και 17ο αιώνα και υποστήριξε ότι η συσσώρευση πλούτου πρέπει να εξυπηρετεί τα συμφέροντα του κράτους χωρίς όμως να αποτελεί αυτοσκοπό (Economides, 2007). Όσοι προσυπογράφουν τον οικονομικό εθνικισμό πιστεύουν ότι η κυβερνητική παρέμβαση στην αγορά είναι απαραίτητη για την προστασία της εθνικής ταυτότητας, της ευημερίας και της ασφάλειας. Δεν θεωρούν την ελεύθερη αγορά και το ελεύθερο εμπόριο ως καθολικά ωφέλιμα, αλλά μάλλον ως πλεονεκτήματα που προκύπτουν στα οικονομικά ισχυρότερα έθνη. Επομένως, τα κράτη θα πρέπει να

παρεμβαίνουν για να εξασφαλίσουν τα δικά τους ειδικά συμφέροντα.

Στην οικονομική διάσταση του φιλελευθερισμού συναντάμε κυρίως τα νεοκλασικά οικονομικά θεωρήματα, βέβαια και άλλες αυτόνομες θεωρίες ανάπτυξης συμβαδίζουν σημειολογικά με αυτά, όπως η θεωρία των σταδίων και της δομικής αλλαγής. Τα νεοκλασικά οικονομικά αποτελούν την κύρια οικονομική σκέψη. Ο οικονομικός νεοφιλελευθερισμός πιο συγκεκριμένα πιστεύει ότι το κράτος πρέπει να μειώσει τον ρόλο του στην οικονομική αγορά, αφού το πρόβλημα εντοπίζεται στις οικονομικές αρχές και η δύναμη της διακυβέρνησης του. Οι διαδικασίες του καπιταλισμού πρέπει να μείνουν ανεπηρέαστες και θα πρέπει να υπάρξει μια οικονομία «ελεύθερης αγοράς» που θα ωφελήσει όλα τα κράτη. Όσο για τα κράτη που παραμένουν υποανάπτυκτα, τις αναπτυσσόμενες χώρες, αυτό οφείλεται κυρίως σε εσωτερικές αδυναμίες που παρουσιάζουν αυτά. Η αναποτελεσματική κατανομή των πόρων, η λανθασμένη κρατική ανάμειξη, τα αυταρχικά καθεστώτα, η διαφθορά ακόμα και οι κοινωνικές νόρμες είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά αυτά που σύμφωνα με τους νεοκλασικούς υποστηρικτές δεν επιτρέπουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να απολαύσουν τα οφέλη των ελευθέρων αγορών (Todaro & Smith, 2015).

Στην οικονομική διάσταση του μαρξισμού, υπάρχει πληθώρα οικονομικών θεωριών ανάπτυξης με κύριες αυτές των θεωριών της εξάρτησης, όπου αυτές βλέπουν την υπανάπτυξη ως ένα εξωγενές φαινόμενο, και προειδοποιούν για τη σημασία της δομής και λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας που εγκλωβίζουν τις αναπτυσσόμενες χώρες σε σχέσεις εξάρτησης και κυριαρχίας από τις πλούσιες χώρες (Todaro & Smith, 2015).

2.3.3.2 Οι θεωρίες της Ανάπτυξης

Οι θεωρίες αυτές, των οικονομικών της ανάπτυξης, μπορούν πολύ γενικά να χωριστούν σε δύο ομάδες. Σε αυτές, οι οποίες είναι αισιόδοξες, τις Θεωρίες εκσυγχρονισμού, και στις απαισιόδοξες, τις Θεωρίες Εξάρτησης, αντίστοιχα, ως προς ως προς το πως εξελίχθηκε η παγκόσμια ανάπτυξη.

Από τις πιο σημαντικές των θεωριών εκσυγχρονισμού αποτελούν αυτές των σταδίων του Walt Whitman Rostow και του νεοφιλελευθερισμού, διατυπώνουν την κύρια ιδεολογική σκέψη του 20ού αιώνα στα πλαίσια της παγκόσμιας ανάπτυξης. Αυτές βασίζονται στις δυτικές ιδέες γύρω από την οικονομική ανάπτυξη (καπιταλισμός) και στο ότι ο δυτικός πολιτισμός (π.χ. έμφαση στην εκπαίδευση και τους δημοκρατικούς θεσμούς) είναι ο καλύτερος άρα και το κατάλληλο υπόδειγμα προς αντιγραφή. Επίσης υποστηρίζουν πως η αδυναμία των χωρών έχει τις ρίζες της σε εσωτερικούς παράγοντες ανάπτυξης ενός κράτους. Αντίθετα οι θεωρίες της εξάρτησης, με σημαντικότερες αυτήν που διαμορφώθηκε από τον Andre Frank (1960), αυτήν της αποικιοκρατίας και αυτή των παγκόσμιων συστημάτων (Immanuel Wallerstein, 1970), κατανοούν την υπανάπτυξη και την παγκόσμια ανισότητα ως συνέπεια εξωτερικών, πολιτικών και ιστορικών αιτιών. Ενώ η θεωρία του εκσυγχρονισμού ισχυρίζεται ότι το παγκόσμιο εμπόριο και οι επενδύσεις δημιουργούν ευκαιρίες για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να βελτιώσουν τις οικονομίες τους, η θεωρία της εξάρτησης υποδηλώνει ότι αυτές οι ίδιες δυνάμεις διαιωνίζουν και διευρύνουν το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών.

Και οι δύο κατηγορίες παρουσιάζουν ορισμένες αδυναμίες. Στις πρώτες παρατηρείται εθνοκεντρισμός με την έννοια ότι το υπόδειγμα του δυτικού πολιτισμού θεωρείται ο καλύτερος και μοναδικός τρόπος για να αναπτυχθεί μια χώρα, αγνοώντας τις κρίσεις που παρατηρούνται ακόμα και στο εσωτερικό των αναπτυγμένων χωρών (για παράδειγμα τα υψηλά επίπεδα οικονομικής ανισότητας) και επιπλέον δεν δίνει την πρέπουσα σημασία στον ρόλο του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος. Επίσης

εστιάζοντας στις εσωτερικές αδυναμίες δημιουργούνται προβλήματα αιτιότητας. Ως προς αυτές της εξάρτησης δυσκολεύονται να περιγράψουν πως για παράδειγμα μερικές πρώην αποικίες κατάφεραν να αναπτυχθούν παρά τις αρνητικές συνέπειες της εξάρτησης. Για παράδειγμα, η Ινδία και η Νότια Κορέα έχουν τώρα την 6η και τη 10η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο (WorldData, 2021). Επίσης δεν δίνουν την πρέπουσα βαρύτητα στα εσωτερικά εμπόδια στην ανάπτυξη.

Φυσικά υπάρχουν και οι πιο καινούργιες κριτικές θεωρίες που προβάλλουν το επιχείρημα ότι ίσως θα έπρεπε να αμφισβητήσουμε την ίδια την έννοια της ανάπτυξης. Οι θεωρίες αυτές δεν επιχειρηματολογούν υπέρ ή κατά ενός καπιταλιστικού-βιομηχανικού μοντέλου ανάπτυξης, αλλά υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει καθολικό μοντέλο ανάπτυξης που πρέπει να ακολουθηθεί από όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Μια καταληκτική παρατήρηση.

Οι τρεις αυτές θεωρίες του φιλελευθερισμού, του μαρξισμού και του ρεαλισμού διαφέρουν ως προς τις υποθέσεις και τους ισχυρισμούς τους σχετικά με την κατάλληλη μονάδα ανάλυσης και το αναπόφευκτο της σύγκρουσης εντός της πολιτικής οικονομίας. Επίσης, οι φιλελεύθεροι πιστεύουν ότι η οικονομία και η πολιτική είναι σε μεγάλο βαθμό αυτόνομες σφαίρες, οι μαρξιστές υποστηρίζουν ότι η οικονομία καθορίζει την πολιτική και οι ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι η πολιτική καθορίζει την οικονομία.

Οι θεωρίες αυτές είναι χρήσιμα εργαλεία για τη κατανόηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, της ταξικής σύγκρουσης και των γεωστρατηγικών θεωρήσεων, ιδίως όταν καλούμαστε να απαντήσουμε στο γιατί κάποια κράτη παραμένουν υποανάπτυκτα, και σε πολλές περιπτώσεις οδηγούνται μέχρι και στην αποτυχία. Ωστόσο, οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των τριών είναι συχνά ασαφείς. Μερικοί μαρξιστές συμφωνούν με τη ρεαλιστική εστίαση στη διακρατική σύγκρουση, ενώ άλλοι τονίζουν τα φιλελεύθερα οικονομικά συμφέροντα. Ομοίως, υπάρχουν πολλοί Φιλελεύθεροι που χρησιμοποιούν νεοκλασικά εργαλεία για να αναλύσουν τη διακρατική στρατηγική αλληλεπίδραση με τον ίδιο σχεδόν τρόπο που κάνουν οι ρεαλιστές ή για να ερευνήσουν τις ταξικές συγκρούσεις όπως κάνουν οι μαρξιστές.

Αυτή η εξέλιξη είναι απλώς αποτέλεσμα της αυξανόμενης πολυπλοκότητας και της διεθνούς εμβέλειας της πολιτικής. Η παγκοσμιοποίηση της πολιτικής και οικονομίας έχει οδηγήσει σε ολοένα και μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, δημιουργώντας ένα ενιαίο σύνολο. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν θα πρέπει να θεωρούμε ότι οι θεωρίες ανταγωνίζονται η μία την άλλη, αλλά μάλλον ότι συνεργάζονται για να διευκρινίσουμε πώς και υπό ποιες συνθήκες επαληθεύονται τα αποτελέσματά τους.

Ο Andrew Moravcsik (1997: 542–543, όπως αναφέρονται στους Φραγκονικολόπουλος & Προέδρου, 2015) καταλήγει ότι η χρησιμοποίηση των αρετών των διαφορετικών θεωριών δεν είναι μόνο οντολογικά και επιστημολογικά αποδεκτή, αλλά και απαραίτητη στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων. Μία ευσύνοπτη, αρχική σύνθεση των κύριων θεωριών μπορεί να δημιουργηθεί αν σκεφτούμε την αλληλεπίδραση τριών κύριων παραγόντων στη διεθνή πολιτική οικονομία:

- Τους περιορισμούς που επιβάλλει η φύση και η δομή του διεθνούς συστήματος (η

ρεαλιστική συμβολή και με διαφορετική σκοπία η μαρξιστική θεωρία)

- Την εγχώρια πολιτική και τα πολιτικά καθεστώτα στη βάση των οποίων οικοδομείται η εξωτερική πολιτική των επιμέρους κρατών (η φιλελεύθερη συμβολή)
- Το ρόλο των ιδεών, των προθέσεων και των ταυτοτήτων στη βάση των οποίων λαμβάνει χώρα διεθνής πολιτική (η κονστρουκτιβιστική συμβολή) (Proedrou, 2010)

Αυτή η ουσιαστική επικάλυψη μεταξύ των διαφορετικών προσεγγίσεων βοηθά στην αποσαφήνιση της δισδιάστατης κατηγοριοποίησης, εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, που θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία για να διερευνήσει την αποτυχία του κράτους της Υεμένης.

2.4| ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

2.4.1 ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Οι προσπάθειες ποσοτικοποίησης της αποτυχίας συνδέονται προοδευτικά με την αναγνώριση της σημασίας και της απειλής των κρατών που αποτυγχάνουν. Με βάση την κοινή κατανόηση των βασικών λειτουργιών κάθε κυρίαρχου κράτους, γίνεται δυνατή η σύγκριση σύμφωνα με τις σχετικές επιδόσεις τους σε αυτές.

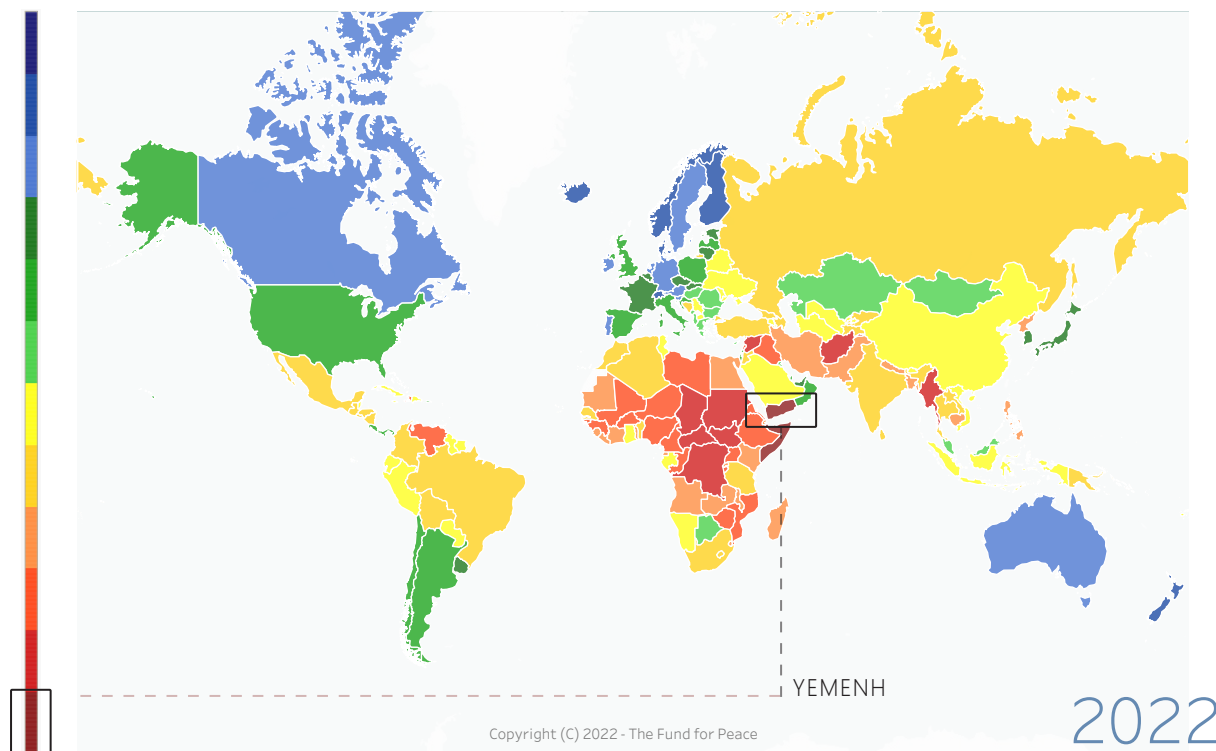
Μεταξύ ενός αυξανόμενου συνόλου αναλύσεων, η έρευνα από το Project on Leadership and Building State Capacity που υποδεικνύει τα κράτη υψηλού κινδύνου, το The State Failure Project, το "Crisis Watch" της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης Διεθνής Ομάδα Κρίσεων (ICG), οι δείκτες διακυβέρνησης της Παγκόσμιας Τράπεζας (WGI). Υπάρχουν και άλλοι αναπτυξιακοί δείκτες, όπως ο δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) και ο δείκτης μέτρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (FHI) που βοηθούν στην πρόβλεψη και κατανόηση της αποτυχίας και σε ατομικό επίπεδο.

Ο πλέον, όμως, γνωστός δείκτης είναι ο λεγόμενος δείκτης ευάλωτων κρατών (Fragile States Index) Δείκτης Εύθραυστων Κρατών (FSI) που κατασκευάζεται από το Ταμείο για την Ειρήνη (FFP). Είναι ένα εργαλείο ανάδειξης των πιέσεων που δέχονται όλα τα κράτη, αλλά και προσδιορισμού για το πότε αυτές οι πιέσεις υπερβαίνουν την ικανότητα ενός κράτους να τις διαχειριστεί.

Για την δημιουργία του συλλέγονται χιλιάδες αναφορές και πληροφορίες σε παγκόσμιο επίπεδο, περιγράφοντας λεπτομερώς τις υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις που αντιμετωπίζει καθεμία από τις 178 χώρες υπό ανάλυση. Η κατάταξη των χωρών βασίζεται σε 12 δείκτες κρατικής αδυναμίας, ομαδοποιημένοι σε τέσσερις κατηγορίες:

- **Συνοχή**
 1. Ασφάλεια (Security Apparatus)
 2. Κατακερματισμός των κρατικών θεσμών (Factionalized Elites)
 3. Παράπονα Κοινωνικών Ομάδων (Group Grievance)
- **Οικονομία**
 4. Οικονομική Παρακμή (Economic Decline)
 5. Ανισόκατανομη του Πλούτου (Uneven Economic Development)
 6. Χρόνια φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου (Human Flight and Brain Drain)
- **Πολιτική**

Χάρτης 2.1 Παγκόσμιος Χάρτης της Ευθραυστότητας των Κρατών για το 2022

Πηγή: Ταμείο για Ειρήνη

- 7. Νομιμότητα του κράτους (State Legitimacy)
- 8. Δημόσιες Υπηρεσίες (Public Services)
- 9. Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κράτος Δικαίου (Human Rights and Rule of Law)
- Κοινωνία
 - 10. Δημογραφικές πιέσεις (Demographic Pressures)
 - 11. Πρόσφυγες και εκτοπισμένοι (Refugees and IDPs)
 - 12. Εξωτερική παρέμβαση (External Intervention)

Αποτελεί χρήσιμο διαμόρφωσης πολιτικής για την ανάπτυξη, καθώς οι μετρήσεις ανάλογων δεικτών είναι σημαντικές για την κατανόηση των βασικών θέσεων και των στόχων αυτής. Επίσης βοηθά στην ενημέρωση, κατανόηση και δράση σε ζητήματα κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ευαισθησίας βασισμένη σε σταθερά μετρήσιμα δεδομένα. Σύμφωνα με τον δείκτη κρατικής ευθραυστότητας του 2022, η Υεμένη (βλ. Χάρτη2.1 'Παγκόσμιος Χάρτης της Ευθραυστότητας των Κρατών για το 2022') κατατάσσεται ως το πιο εύθραυστο κράτος, ακολουθούμενη από τη Σομαλία, το Νότιο Σουδάν, τη Συρία και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Αρκετοί ακαδημαϊκοί ωστόσο έχουν επίσης επικρίνει το FSI για έλλειψη χρησιμότητας και κριτηρίων μέτρησής του. Οι συγγραφείς που γράφουν για το National Interest και την Washington Post έχουν υποστηρίξει ότι το FSI στέλνει ένα μήνυμα ότι η λύση στα προβλήματα στον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι «περισσότερο οικοδόμηση κράτους» ενώ στην πραγματικότητα η οικοδόμηση κράτους θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αιτία αστάθειας ή ευθραυστότητας. Η Claire Leigh, γράφοντας για τον The Guardian το 2012, καταδίκασε το ευρετήριο ως ένα «άχρηστο εργαλείο πολιτικής» το οποίο επικεντρωνόταν μόνο στα συμπτώματα των αγωνιζόμενων κρατών, αγνοώντας τις αιτίες ή τις πιθανές θεραπείες.

2.4.2 Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΜΕΤΡΗΣΗ

Αξιολογώντας την ποικιλία των παραγόντων που φαίνεται ότι σχετίζονται με την κρατική αποτυχία αντιλαμβανόμαστε την δυσκολία ποιοτικών μετρήσεων να καθορίσουν αιτιότητα. Οι ποιοτικές προσεγγίσεις υποφέρουν από ασάφεια δεικτών, αιτιών και συνεπειών. Η κύρια αδυναμία πολλών κατηγοριοποιήσεων είναι ότι δεν κάνουν διαχωρισμό μεταξύ δομικών και βασικών αιτιών, δυναμικών αιτιών και γεγονότων αφορμής όπως σοκ (Marshall, 2008).

Η πλειοψηφία των ποιοτικών μετρήσεων της κρατικής αποτυχίας επικεντρώνονται σε τρεις διαστάσεις κρατικότητας: της εξουσίας (το μονοπώλιο του ελέγχου της βίας), της αποτελεσματικότητας και της νομιμότητας (Call, 2010; Schneckener, 2007). Στις περιπτώσεις που χαρακτηρίζονται ως αποτυχημένα κράτη αποτυχημένες καταστάσεις, καμία από τις τρεις βασικές λειτουργίες της κρατικότητας δεν λειτουργεί σωστά.

Όσον αφορά την πρώτη, η κρατική εξουσία αναφέρεται στον έλεγχο της βίας από το κράτος. Στις πολιτικές επιστήμες η έννοια του κράτους σχετίζεται βαθιά με το μονοπώλιο της βίας, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές όπως ο Thomas Hobbes, Charles Tilly (1985), οι North, Wallis, Weingast (2009). Όπως σημειώνει και ο κοινωνιολόγος Max Weber, το κράτος είναι «μια ανθρώπινη κοινότητα που (επιτυχώς) διεκδικεί το μονοπώλιο της νόμιμης χρήσης σωματικής βίας εντός μιας δεδομένης επικράτειας. Ο ακριβής βαθμός εξουσίας που απαιτείται για τη διατήρηση μιας σταθερής κατάστασης εξαρτάται από παράγοντες περιβάλλοντος όπως οι λαϊκές προσδοκίες και τα δυνατά σημεία των αντιπάλων. Σε κάθε περίπτωση είναι εμπειρικό πρόβλημα.

Η κρατική αποτελεσματικότητα, είναι ευρεία και έχει να κάνει με θεσμούς και διαδικασίες που καθοδηγούν ή περιορίζουν τους στόχους του κοινωνικού συνόλου ή μέρους αυτού, δηλαδή το κατά πόσο το κράτος μπορεί και ικανοποιεί τις ανάγκες των πολιτών του. Αυτή η διάσταση περιλαμβάνει τις υπηρεσίες που παρέχονται από το κράτος σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία κ.λπ., οικονομικές δραστηριότητες (νομικό πλαίσιο, φορολογικό σύστημα, διακυβέρνηση κοινά αγαθά κ.λπ.), μακροοικονομικές πολιτικές και άλλες βασικές κρατικές λειτουργίες (ΟΟΣΑ 2008). Η αποτυχία εκτέλεσης σε έναν ή περισσότερους από αυτούς τους τομείς μειώνει τις πιθανότητες ζωής (δηλ. ευκαιρίες βελτίωσης της ποιότητας ζωής) για μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Ποιες υπηρεσίες πρέπει να παραδοθούν για να θεωρείται το κράτος η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της δεν μπορεί να απαντηθεί γενικά. Και πάλι, οι κοινωνικές προσδοκίες είναι οι το πιο σημαντικό κριτήριο εδώ.

Η νομιμότητα αφορά έναν τύπο σχέσης κράτους-κοινωνίας στην οποία δραστηριοποιείται η ίδια η κοινωνία, στο ότι αποδέχεται ή αρνείται να αποδεχθεί τον ισχυρισμό του κράτους ότι είναι ο μόνος νόμιμος παράγοντας που θέτει και να επιβάλλουν γενικά δεσμευτικούς κανόνες (Weber 1976). Καθώς η νομιμότητα συνδέεται στενά με η σφυρηλάτηση μιας αίσθησης ταυτότητας μέσα σε μια κοινωνία, αυτή η έννοια μπορεί να θεωρηθεί ως απορρέουσα από μια κονστрукτιβιστική προοπτική για το κράτος (Anderson, 1991).

Ενώ είναι προφανές ότι η επιτυχία ή η αποτυχία σε κάθε διάσταση της κρατικότητας μπορεί να έχει άμεση ή έμμεση επιδράσεις στις άλλες διαστάσεις, υποστηρίζουμε ότι οι εμπειρικές περιπτώσεις δείχνουν ότι οι αλληλεπιδράσεις αυτές δεν γίνονται αυτόματα ή γραμμικά.

2.6| ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Επομένως τι είναι τα αποτυχημένα κράτη και πως ένα κράτος γίνεται ένα;

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε ότι ο τρόπος με τον οποίο κάποιος ορίζει την **έννοια του κράτους** καθορίζει και το πως μεταφράζει την αποτυχία του. Η κρατικότητα ως έννοια από μόνη της δημιουργεί ένα σύνολο **εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων** που εγκυμονούν την αποτυχία.

Ιστορικά τα κράτη είναι μια σχετικά καινούργια έννοια, και η καθολική αποδοχή αυτών ως την κυρίαρχη μονάδα νομιμότητας στο διεθνές γίνεσθαι είναι ακόμα νεότερη. Η διαδικασία αυτή κρατικοποίησης του κόσμου είναι γεμάτη σύγκρουση, βία και αβεβαιότητα σχετικά με τη θεσμική δομή καθώς οι μονάδες ανταγωνίζονται για να δημιουργήσουν θέσεις εξουσίας και νομιμότητας (Moore 1966, Tilly 1990, Mann 1993, Cramer 2006). Επίσης η κρατικότητα που επικράτησε, ήταν αυτή του δυτικού προτύπου το οποίο ήταν αποτέλεσμα διαχρονικά οργανικό σε αντίθεση με τα νέα κράτη που διαμορφώθηκαν των οποίων η επικράτεια, τα γεωγραφικά του όρια, οι κυβερνητικοί θεσμοί και σε μεγάλο βαθμό η οικονομία επιβλήθηκαν και οργανώθηκαν απ' εξωτερικούς παράγοντες, πολλές φορές προς ιδίον όφελος. Τα νέα κράτη έχουν συνήθως μια κληρονομιά θεσμικής υπανάπτυξης, με σύνορα χωρών που δεν αντιστοιχούν με τα εθνικά και παραδόσεις κυριαρχίας που αναστέλλουν την πολιτική και οικονομική ανάπτυξη. Η εξουσία παραδόθηκε σε κοινωνίες που δεν ήταν αρκετά ανεπτυγμένες, ώστε να λειτουργήσουν μόνες τους στα πλαίσια του έθνους-κράτους. Τα κράτη απέκτησαν εξωτερική κυριαρχία μέσω της αναγνώρισης τους από το διεθνές σύστημα πριν αποκτήσουν εσωτερική κυριαρχία εντός των εδαφών τους, οδηγώντας αναπόφευκτα σε μια κληρονομημένη εσωτερική κρατική αδυναμία στα πλαίσια της σύγκρισης με την ιδανική κρατικότητα του δυτικού προτύπου.

Εννοιολογικά, η κρατικότητα επικεντρώνεται σε τρεις έννοιες: την **εξουσία (το μονοπώλιο του ελέγχου της βίας)**, την **αποτελεσματικότητα** και τη **νομιμότητα** (Call, 2010). Η αποτυχία του κράτους αντίστοιχα σχετίζεται με τις ίδιες διαστάσεις στις οποίες ωστόσο παρουσιάζεται μεγάλη αδυναμία σε σημείο που αμφισβητείται η κρατικότητα ενός κράτους, καθιστώντας το αποτυχημένο. Ωστόσο η θεωρία της αποτυχίας δεν είναι εύκολο να είναι σαφώς προσδιορισμένη, επειδή η αποτυχία είναι μια δυναμική κατάσταση, η εξέλιξη από έναν βαθμό αποτυχίας σε έναν άλλο δεν είναι γραμμική, και γιατί ορισμένες μεταβλητές μπορεί να είναι αδύνατο να ποσοτικοποιηθούν. Η διάκριση μεταξύ αιτιότητας και συσχέτισης είναι πολύ περίπλοκη και μια τέτοια προσπάθεια αποκτά ισχύ εάν η προσέγγισή της είναι ιστορική. Επειδή τα κράτη είναι οργανισμοί συνήθως πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν για τους ίδιους λόγους που άλλοι τύποι οργανισμών πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν. Το αποτέλεσμα των προσπαθειών οποιουδήποτε οργανισμού εξαρτάται από δύο πράγματα: το εσωτερικό του (τον σχεδιασμό και τη δομή του) και το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται. **Από μόνες τους, ούτε οι εσωτερικές ούτε οι εξωτερικές συνθήκες είναι ικανές να εξηγήσουν την πορεία προς την κρατική αποτυχία ή επιτυχία.**

Σε εσωτερικό επίπεδο, επιδίωξη του ελέγχου, τα κράτη αντιμετωπίζουν εσωτερικές και θεσμικές προκλήσεις, όπως αυτές που συνδέονται με την γεωγραφία, δημογραφία, την οικονομία, την τάξη και την εθνική ταυτότητα. Από το εξωτερικό περιβάλλον, ασκούνται πιέσεις και περιορισμοί, όπως αυτοί παράγονται από τον πόλεμο ή τις αντίξοες συνθήκες της διεθνούς αγοράς. Όπως σημείωσε ο αξιωματούχος του ΟΗΕ Sergio Vieira de Mello, «θα ήταν δύσκολο να φανταστεί κανείς ένα κράτος που πάσχει από ακραία φτώχεια, υπανάπτυξη, ανισότητα ή ένοπλη σύγκρουση για τα όποια οι σύνθετοι αιτιατοί

παράγοντες δεν προέρχονται σε έναν βαθμό εκτός του πληγέντος κράτους. Στον πυρήνα της κρατικής αποτυχίας βρίσκεται ένας συνδυασμός ένοπλων επιθέσεων, στρατιωτικών επεμβάσεων, πόλεμοι δια αντιπροσώπων, εκμεταλλευτικές πολυεθνικές εμπορικές και επιχειρηματικές πρακτικές ή απερίσκεπτες οικονομικές αποσταθεροποίησης» (Global Agenda, 2003). Οι εσωτερικές τους συνθήκες διαμορφώνουν τη διεθνή συμπεριφορά και οι διεθνείς συνθήκες επιδεινώνουν τις εσωτερικές τους αποτυχίες. Ιδιαίτερα από τις αρχές του 20ου αιώνα η κατάσταση στο διεθνές σκηνικό άλλαξε ριζικά, κάνοντάς το εσωτερικό των κρατών πιο ευάλωτο και διαπερατό, με την έννοια ότι τα εθνικά σύνορα δεν ορίζουν πλέον, έναν κλειστό και συνεχώς ελεγχόμενο χώρο, αλλά μετακινούνται όλο και περισσότερο σε περιφερειακό επίπεδο.

Αυτό που υπογραμμίζεται είναι ότι κάθε χώρα, ανεπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη, βιώνει την ευθραυστότητα σε διαφορετικούς βαθμούς. Εξαιτίας αυτής της ασάφειας του όρου πολλά κράτη, με διαφορετικές συνθήκες και διαφορετικά προβλήματα μεταξύ τους έχουν χαρακτηριστεί ως αποτυχημένα κράτη κάτω από την ευρεία ομπρέλα του όρου. Για αυτό η έννοια έχει δεχτεί πολλές κριτικές. Η έλλειψη διαφανών και συνεκτικών δεικτών οδηγεί σε αναξιόπιστες ταξινομήσεις. Σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα και των δύο ροών μέτρησης σχετικά με τις αιτίες και τις συνέπειες, αυτό μπορεί να γίνει επικίνδυνο όσον αφορά τις απαντήσεις πολιτικής και τις ατζέντες οικοδόμησης κράτους. Επιπρόσθετα η ανακήρυξη ενός κράτους ως «αποτυχημένου» είναι γενικά αμφιλεγόμενη και, όταν γίνεται, δύναται να προκαλέσει σημαντικές γεωπολιτικές συνέπειες (Patrick, 2007). Ακαδημαϊκοί έχουν υποστηρίξει ότι η ανακήρυξη ενός κράτους ως αποτυχημένο δημιουργεί χώρο για εφαρμογή στανταρισμένων πολιτικών κατά της αποτυχίας, από εξωτερικούς δρώντες που είτε αγνοούν τα πραγματικά ιστορικά προβλήματα είτε εθελουφλούν και πολλές φορές οδηγούν σε ακόμα μεγαλύτερες καταστροφές και αποτυχίες.

Είτε κάποιος συμφωνεί ή όχι με τον όρο αποτυχημένο κράτος, εύθραυστο κράτος κ.λπ. δεδομένο είναι ότι πολλά όντως πολλά κράτη (και κυρίως οι πληθυσμοί τους) νοσούν από τα φερόμενα ως συμπτώματα ενός τέτοιου. Σε έναν παγκοσμιοποιημένο και διασυνδεδεμένο κόσμο που αλλάζει, η κρατική αποτυχία, όπου κι αν βρίσκεται, είναι πρόβλημα όλων. Η κρατική αποτυχία χαρακτηρίζεται ως μια από τις σημαντικότερες απειλές του 21ου αιώνα επηρεάζοντας τελικά τους πάντες, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Για αυτό είναι πολύ σημαντικό να συνεχίζεται να ερευνάται από μελετητές, τόσο για τα αίτια όσο και για τις πολιτικές αντιμετώπισής τέτοιων καταστάσεων. Λαμβάνοντας υπόψιν την ασάφεια της έννοιας και την σημαντικότητα της μοναδικής ιστορικής πορείας κάθε κράτους, προτείνεται κάθε μελέτη περίπτωσης να εξετάζεται ως αυτόνομη, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που έχουν δοθεί από τις μέχρι τώρα μελέτες της κρατικής αποτυχίας.

03| ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Είναι σαφές ότι στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο, οποιαδήποτε αλλαγή σε ένα μέρος του αυτού μπορεί να έχει αντίκτυπο σε ένα ή πολλά μέρη μακριά από αυτό. Το γεγονός αυτό έστρεψε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας στην έννοια των «αποτυχημένων κρατών», και ανέδειξε το θέμα σε πρώτης προτεραιότητας, καθώς σχετίζεται με ζητήματα ασφάλειας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και με ζητήματα ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας.

Όταν μιλάμε για κράτη, μιλάμε για μονάδες εντός του διεθνούς συστήματος. Η ανάλυση του διεθνούς συστήματος επικεντρώνεται στη δομή του συστήματος και στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων μονάδων του. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις μπορούν να θεωρηθούν ως προκλήσεις και απαντήσεις, ή εισροές και εκροές. Με την πάροδο του χρόνου, αυτές οι αλληλεπιδράσεις έχουν γίνει όλο και πιο παγκόσμιες σε εύρος, εμπλέκοντας όλο και περισσότερους ανθρώπους, χώρες και οργανισμούς. Ο όγκος, η ταχύτητα και οι τύποι αλληλεπίδρασης είχαν επεκταθεί για να συμπεριλάβουν όχι μόνο τη μεγαλύτερη κίνηση των ανθρώπων, αλλά και το εμπόριο, τις επενδύσεις, τις ιδέες και τις πληροφορίες - όλα αυτά διαμορφώθηκαν από την τεχνολογία. Είναι, δεδομένο ότι υπάρχει μεγάλη αλληλεξάρτηση η οποία όλο και ισχυροποιείται από την παγκοσμιοποίηση. Επομένως, η αποτυχία ή επιτυχία των κρατών επηρεάζεται από τα υπόλοιπα, δηλαδή από το διεθνές σύστημα και τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτό. Το νέο διεθνές σκηνικό θέλει τα κράτη όλο και πιο αλληλοεξαρτώμενα την ίδια στιγμή που αυτά είναι ετερογενή και αγωνίζονται για αυτονομία και ανεξαρτησία. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς το πόσο δύσκολο είναι να βρεθεί το πλαίσιο που θα ενοποιήσει την παγκόσμια κοινωνία και θα περιορίσει την σύγκρουση και από την άλλη θα διατηρήσει την αυτονομία των ετερογενών μονάδων που στην σημερινή τους μορφή είναι τα κράτη.

Στο παρακάτω κεφάλαιο αναπτύσσονται τόσο οι συνθήκες που χαρακτηρίζουν το παγκόσμιο σκηνικό, οι κίνδυνοι που πηγάζουν από αυτές, και το πως ενεργούν οι υπόλοιποι δρώντες σε καταστάσεις αποτυχίας. Καθώς η απειλή των αποτυχημένων κρατών για τη διεθνή ασφάλεια έχει αυξηθεί από τις επιπτώσεις της παγκόσμιας ολοκλήρωσης.

3.1| ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ, Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ

Οι συνθήκες στο διεθνές επίπεδο, νοούνται ως οι γενικές συνθήκες που παρατηρούνται στο παγκόσμιο σκηνικό χωρίς αυτές να είναι αποτέλεσμα κάποιας σχεδιαζόμενης διαδικασίας.

Το φαινόμενο της εποχής είναι σαφώς η παγκοσμιοποίηση. Η έννοια στερείται καθολικού ορισμού, και χρήση της είναι κυρίως περιγραφική για μια σειρά από καταστάσεις. Γίνεται αντιληπτή ως η δημιουργία ενός πολύπλοκου δικτύου διασύνδεσης με βάση το οποίο η ζωή μας επηρεάζεται ολόενα και περισσότερο από γεγονότα που συμβαίνουν, και αποφάσεις που λαμβάνονται, μακριά από εμάς. Η παγκοσμιοποίηση διακρίνεται σε οικονομική, πολιτισμική και πολιτική (Heywood, 2014). Ενώ η οικονομική παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία όλες οι οικονομίες ενσωματώνονται, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, σε μια διασυνδεδεμένη παγκόσμια οικονομία. Η βιβλιογραφία που μελετά τις επιπτώσεις του φαινομένου της διασύνδεσης των οικονομιών άλλα και του κόσμου γενικότερα είναι μεγάλη και κατά κύριο λόγο αντιφατική (Jeffrey Sachs, 2000). Ωστόσο, τόσο οι αισιόδοξοι όσο και οι απαισιόδοξοι μελετητές του θέματος της παγκοσμιοποίησης και την επιρροή της στο κράτος ως ο βασικός δρών στο διεθνές σύστημα, συμφωνούν πως η παγκοσμιοποίηση θα μειώσει ουσιαστικά την ικανότητα του κράτους να ορίζει την δική του εθνική ανάπτυξη.

3.1.1 ΟΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ

Οι φιλελεύθεροι είναι θετικοί απέναντι την παγκοσμιοποίηση. Αποτελεί την ομπρέλα κάτω από την οποία οι δυνάμεις της αγοράς προστατεύονται από «παράλογα» εθνικά συμφέροντα ή πολιτικές και τα τεχνητά κρατικά σύνορα, κατευθύνοντας τους πόρους στην πιο επικερδή χρήση τους. Η αυξημένη παραγωγικότητα και ο εγγενής ανταγωνισμός επιφέρουν κέρδη σε όλους όσους συμμετέχουν σε αυτή, καταδεικνύοντας την παγκοσμιοποίηση ως ένα παιχνίδι θετικού αθροίσματος μόνο με νικητές.

Επιπλέον, οι υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου υποστηρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ευεργετική επειδή οδηγεί σε περισσότερη πολιτική και οικονομική ελευθερία με τη μορφή της δημοκρατίας και του καπιταλισμού. Το ελεύθερο εμπόριο οδηγεί σε μια πιο αποτελεσματική κατανομή του πλούτου, η οποία με τη σειρά της ωφελεί όλες τις χώρες που συμμετέχουν στο εμπόριο. Αυτό συμβαίνει επειδή το ελεύθερο εμπόριο επιτρέπει την εξειδίκευση και την αύξηση της παραγωγικότητας, οδηγώντας σε χαμηλότερες τιμές, χαμηλότερη ανεργία και υψηλότερη αποτελεσματικότητα.

Σύμφωνα με τον Thirlwall (2003) «Οι αναπτυσσόμενες χώρες εξαρτώνται από τις ανεπτυγμένες χώρες για ροές πόρων και τεχνολογία, αλλά οι ανεπτυγμένες χώρες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις αναπτυσσόμενες χώρες για πρώτες ύλες, τρόφιμα και πετρέλαιο και ως αγορές για βιομηχανικά αγαθά». Αυτή η αλληλεξάρτηση οδηγεί σε αύξηση του εμπορίου μεταξύ των χωρών και μειώνοντας ταυτόχρονα την πιθανότητα πολέμου.

Σίγουρα, τα οφέλη αυτής είναι εμφανή! Η διάχυση της πληροφορίας, η καταστολή των γεωγραφικών περιορισμών, η αναγκαστική προώθηση προς την καινοτομία. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται υπέρ της, είναι η μείωση του ποσοστού των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, η αύξηση του προσδόκιμου ζωής στον αναπτυσσόμενο κόσμο και η εκδημοκράτηση.

Η παγκοσμιοποίηση συνέβαλε στην αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες, μειώνοντας έτσι τα επίπεδα φτώχειας. Στο παρελθόν, οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν μπορούσαν να συμμετάσχουν στην παγκόσμια οικονομία λόγω εμπορικών φραγμών. Ωστόσο, με την παγκοσμιοποίηση, οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχουν ενθαρρύνει τις αναπτυσσόμενες χώρες να αναλάβουν μεταρρυθμίσεις στην αγορά και να κάνουν άλλες αλλαγές προκειμένου να βελτιώσουν τις οικονομίες τους. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες εργάζονται για να βελτιώσουν τις οικονομίες τους με την άρση των εμπορικών φραγμών και την ενθάρρυνση των επενδύσεων από τις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης για άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και συμβάλλει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυσσόμενες χώρες. Για παράδειγμα, η ταχεία οικονομική ανάπτυξη χωρών όπως η Ινδία και η Κίνα έχει συμβάλει στη μείωση των επιπέδων της παγκόσμιας φτώχειας.

3.1.2 ΟΙ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ

Οι απαισιόδοξοι έχουν μια πιο σκεπτικιστική στάση απέναντι σε αυτή, κυρίως ως προς τις επιπτώσεις της εντεινόμενης οικονομικής αλληλεξάρτησης. Υποστηρίζουν πως οι εξελίξεις που επιφέρουν το ανοιχτό εμπόριο, οι παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές και η διεθνική παραγωγή συντελέστηκαν για να προωθήσουν τα συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών (ιδίως των δυτικών). Ένα από τα κύρια θέματα του βιβλίου *One World Ready or Not - The Manic Logic of Global Capitalism* του William Greider είναι ότι η παγκοσμιοποίηση των αγορών έχει οδηγήσει σε αυξημένη κοινωνική και οικονομική ανισότητα, η οποία με τη σειρά της έχει δημιουργήσει πολιτική και οικονομική αστάθεια (Greider,

1997). Παράλληλα, εμπειρικά το παγκοσμιοποιημένο διεθνές σύστημα συχνά βασίζεται σε διασπάσεις (Ανατολή Δύση, Βορράς/Νότος κ.λπ.), και φαίνεται να γίνεται πιο άκαμπτο ενισχύοντας την παγκόσμια ολοκλήρωση και συνεργασία στις ανεπτυγμένες χώρες αφενός, αλλά και τον κατακερματισμό και τη συγκρουσιακή κατάσταση σε φτωχές χώρες, από την άλλη (Mullard, 2004; Haass & Litan, 1998). Αυτό που σίγουρα διευρύνεται είναι το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών κρατών (Kim, 2000). Αλλά ταυτόχρονα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις και οι ευκαιρίες να βγουν από τη φτώχεια εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι. Η εξωτερική επιβολή της οικονομικής αναδιάρθρωσης στα φτωχά έθνη επιδεινώνουν τις ταξικές διασπάσεις, διευρύνουν τις ανισότητες που πολώνουν περαιτέρω τμήματα του πληθυσμού και επιδεινώνουν ιστορικά και πρόσφατα παράπονα. Το αποτέλεσμα σε ορισμένες ευάλωτες πολιτείες με αδύναμες δομές είναι βίαιες εκρήξεις. Το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου συχνά προηγείται από διαμαρτυρίες, ταραχές ή βίαιες εκδηλώσεις διαδηλώσεις. Η μεγαλύτερη επιζήμια επίδραση της οικονομικής απελευθέρωσης είναι χωρίς αμφιβολία η δημιουργία τεράστιων ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών, η οποία αυξάνει την ανθρώπινη ανασφάλεια (Mullard, 2004).

Επιπλέον το ελεύθερο εμπόριο επέτρεψε μια τεράστια επέκταση της παγκόσμιας αγοράς παράνομων αγαθών και υπηρεσιών. Αυτό διευκολύνει τη χρήση βίας ως τακτική για πολιτικό ή εμπορικό κέρδος. Οι δύο αγορές – νόμιμες και παράνομες – δεν πρέπει να εκληφθούν ως ξεχωριστές αλλά ως βαθιά αλληλένδετες. Το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να ωφελήσει τόσο τα νόμιμα όσο και τα παράνομα εμπορεύματα σε κλίμακα που ήταν άγνωστη στο παρελθόν (Trzeciak-Duval and Van Veen, 2012).

Ένας από τους κινδύνους της παγκοσμιοποίησης είναι ότι επιτρέπει σε ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες να διαδώσουν τις ιδέες και τις αξίες τους σε όλο τον κόσμο, μερικές φορές με τρόπο επιβλαβή ή εσκεμμένα χειραγωγικό. Για παράδειγμα, η διάδοση της δημοκρατίας θεωρείται γενικά θετική, αλλά στο πλαίσιο της σύγκρουσης, μπορεί συχνά να κάνει περισσότερο κακό παρά καλό. Ομοίως, η εξάπλωση των φιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών μπορεί μερικές φορές να οδηγήσει σε καταστροφικά αποτελέσματα για τις ευάλωτες ομάδες. Υπάρχουν επίσης πολύ λιγότερο καλοήθεις ιδέες που διαδίδονται πιο εύκολα χάρη στην παγκοσμιοποίηση, όπως ο μιλιταρισμός και η πεποίθηση ότι το διεθνές δίκαιο μπορεί να αγνοηθεί εάν εξυπηρετεί έναν ευρύτερο σκοπό (Trzeciak-Duval and Van Veen, 2012).

3.1.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος, μια συνθήκη που πλέον δεν μπορεί να υποτιμηθεί είναι αυτή της κλιματικής αλλαγής, που παρομοίως με την παγκοσμιοποίηση επηρεάζει όλα τα κράτη. Οι άμεσες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι άμεσα εμφανείς σε όλο τον κόσμο. Το λιώσιμο των παγετώνων, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, οι μεγαλύτερες ξηρασίες, οι θερμότεροι καύσωνες, οι επίμονες δασικές πυρκαγιές, οι καταρρακτώδεις βροχές και οι καταστροφικές καταιγίδες έχουν καταστροφικές συνέπειες για τους ανθρώπους.

Καλλιέργειες αποτυγχάνουν, κληρονομίες καταστρέφονται, πόροι εξαντλούνται και όλα αυτά οδηγούν σε έντονο ανταγωνισμό για τρόφιμα, νερό, ενέργεια (ιδίως σε περιοχές όπου οι πόροι είναι ήδη περιορισμένοι), και σε μεγάλες μεταναστευτικές ροές. Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά ότι έως το 2050, πάνω από 200 εκατομμύρια άνθρωποι ενδέχεται να μετακινηθούν εντός και εκτός των χωρών τους λόγω της κλιματικής αλλαγής. Αυτές οι καταστάσεις αυξάνουν την ευθραυστότητα των κρατών ειδικά σε περιοχές όπου η αυξημένη σύγκρουση για τους σπάνιους πόρους. Τα ευάλωτα στο κλίμα, εύθραυστα κράτη είναι πιο πιθανό να δουν αυξανόμενες συγκρούσεις που σχετίζονται με το κλίμα. Με αυτόν τον τρόπο, η

κλιματική αλλαγή είναι ένας πολλαπλασιαστής απειλών που αγγίζει κάθε πτυχή της διεθνούς ασφάλειας.

Υπάρχει ένας αυξανόμενος όγκος στοιχείων που συνδέουν την κρατική ευθραυστότητα με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και την άνευ προηγουμένου υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Πολλοί ειδικοί πιστεύουν ότι η ευθραυστότητα είναι ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Ενώ όλο και περισσότεροι μελετητές επισημαίνουν ότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεση μεταξύ της κλιματικής αλλαγής και των συγκρούσεων ιδίως στα αδύναμα κράτη τα οποία έχουν μειωμένες δυνατότητες να ανταποκριθούν στις πιέσεις.

Η μείωση των πόρων και η ταυτόχρονη αύξηση της επισιτιστικής ασφάλειας λόγω της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και των ακραίων καιρικών συνθηκών μπορεί να αυξήσει τις κοινωνικές εντάσεις. Η κλιματική αλλαγή μπορεί να συμβάλει στην αυξημένη κινητικότητα του πληθυσμού, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο συγκρούσεων για τον έλεγχο των τοπικών πόρων (Raleigh, 2010). Η αναστάτωση και η απόγνωση που προκαλούνται από τον αυξημένο ανταγωνισμό για πόρους και τα ακραία καιρικά φαινόμενα μπορούν να εκμεταλλευτούν ελίτ, εγκληματικές ή βίαιες εξτρεμιστικές ομάδες για πολιτικούς και οικονομικούς σκοπούς. Όλα τα παραπάνω ως αυτόνομα φαινόμενα ή σε συνδυασμό έχουν συμβάλει στην εμφάνιση βίας σε διάφορες χώρες (Busby, 2022). Η κλιματική αλλαγή λειτουργεί θα έλεγα σαν πολλαπλασιαστής των απειλών που φέρουν αποτυχημένα τα κράτη τόσο προς τους άλλους άλλα πρωτίστως στους πληθυσμούς των ιδίων.

Και παρόλο που οι αναπτυσσόμενες χώρες συμβάλλουν περισσότερο στην κλιματική αλλαγή οι φτωχές χώρες είναι αυτές που συχνά πλήττονται περισσότερο από τις επιπτώσεις αυτής. Οι πλουσιότερες χώρες είναι πιο πιθανό να έχουν τους πόρους και τα δίκτυα που απαιτούνται για να προσαρμοστούν σε ένα μεταβαλλόμενο κλίμα, καθώς και πιο ανθεκτικές υποδομές (όπως συστήματα ύδρευσης και στέγαση) για να αντιμετωπίσουν ασταθείς καιρικές συνθήκες και καταστροφές. Η κλιματική αλλαγή έχει δυσανάλογο αντίκτυπο στις φτωχότερες χώρες, οι οποίες τείνουν να έχουν λιγότερους πόρους και ασθενέστερες υποδομές. Αυτό τα καθιστά πιο ευάλωτα στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Δεν μπορεί να επιτευχθεί η καταπολέμηση της φτώχειας χωρίς την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (Dervis, 2007).

Μια καταληκτική παρατήρηση.

Η διαδικασία παγκοσμιοποίησης είχε μια σειρά θετικών επιπτώσεων στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του εμπορίου, της περιφερειακής ολοκλήρωσης, του εκδημοκρατισμού και της πολιτιστικής ανταλλαγής. Ωστόσο, ο κόσμος έχει γίνει πιο ασταθής, με ξαφνικές αλλαγές στις τιμές των εμπορευμάτων που συχνά συνδέονται και με την κλιματική αλλαγή. Η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε ευκαιρίες για τις χώρες να γίνουν πιο διασυνδεδεμένες, καθώς και τόνισε τις πιθανές απειλές που προέρχονται από αυτή τη σχέση. Αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός χωρών που είναι είτε εύθραυστες που συχνά δεν διαθέτουν την ικανότητα να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά αυτές τις νέες προκλήσεις. Βέβαια αυτές οι νέες προκλήσεις δεν περιορίζονται μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες, και απειλούν με άλλους τρόπους και τις ανεπτυγμένες (π.χ. μεταναστευτικές ροές, τρομοκρατικά χτυπήματα, πανδημίες).

3.2| Η ΑΠΕΙΛΗ

Τα εύθραυστα και αποτυχημένα κράτη, σαφώς αποτελούν κίνδυνο τόσο για τα ίδια και τους πληθυσμούς τους. Τα τελευταία τριάντα χρόνια ωστόσο, η βιβλιογραφία επικεντρώνεται σε αυτά και για τους κινδύνους που φέρουν στην σταθερότητα διεθνώς. Από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν ακριβώς τον «αποτυχία των κρατών» σε ένα άρθρο τους το 1993 στο *Foreign Affairs*, οι Gerald Helman και Steven Ratner εξέφρασαν τις ανησυχίες τους ένα σύγχρονο φαινόμενο κατά το οποίο ένα κράτος γίνεται ανίκανο να εκτελέσει τις βασικές λειτουργίες του, θέτοντας σε κίνδυνο τους πολίτες του αλλά και τους γείτονες του μέσω προσφυγικών ροών, πολιτικής αστάθειας και των ένοπλων συγκρούσεων (Helman & Ratner, 1992).

Η 'State Failure Task Force', μια ομάδα μελέτης συστημένη από τη CIA το 1994, κατέγραψε, για την περίοδο 1995 - 1998, 114 περιπτώσεις αποτυχίας και εσωτερικών αναταραχών σε ανεξάρτητα κράτη. Βασικός λόγος ή αφορμή, αποτελεί η συνήθως βίαιη αλλαγή καθεστώτος, που οφείλεται στο ότι την περίοδο μετά το 1989, αναδύθηκαν οι αδυναμίες διακυβέρνησης όλων των περιοχών που τελούσαν υπό την προστασία των μεγάλων δυνάμεων και που απελευθερώθηκαν δίχως να μπορούν να αυτό-κυβερνηθούν αποτελεσματικά (Κτενίδου, 2014).

Από το τέλος του Ψυχρού πολέμου, για την περίοδο 1945-1995, παρατηρήθηκε ότι οι εμφύλιοι πόλεμοι αποτελούσαν σχεδόν το 77% όλων των ενόπλων συγκρούσεων, σε άμεση σχέση με το παραπάνω φαινόμενο, την δυσμενή αλλαγή καθεστώτος. Αυτό το ανησυχητικό γεγονός έστρεψε το ενδιαφέρον σε περιοχές με ασταθές πολιτικό σκηνικό. Αυτήν την περίοδο λοιπόν, τα εθνικά προβλήματα όπως η λαθρομετανάστευση απόκτησαν διεθνείς διαστάσεις (spillover effect), ενώ τα διεθνή προβλήματα όπως η τρομοκρατία φαίνεται να εδράζονται και να αναπτύσσονται σε κράτη με τα χαρακτηριστικά αυτά. Αυτό επέφερε διαφοροποίηση στη μορφή των απειλών για την ασφάλεια σε σχέση με αυτή του Ψυχρού Πολέμου, έφερε στην επιφάνεια τα αποτυχημένα κράτη ως απειλή διεθνούς βεληνεκούς (Κτενίδου, 2014). Οι υπό-ανάπτυκτες χώρες ήταν πλέον αυτές που αποτελούσαν απειλές διεθνούς ασφάλειας (όπως για παράδειγμα το Αφγανιστάν συσχετίστηκε με την τρομοκρατία). Υποδεικνύοντας πως αυτή εξαρτώταν από τη διακυβέρνηση και την ανάπτυξη στο εσωτερικό 'άλλων', αδύναμων κρατών, μέχρι πρότινος μικρής ισχύς και επιρροής που μετατράπηκε σε μικρής ισχύς αλλά μεγάλης επιρροής.

3.2.1 «Η ΗΜΕΡΑ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ»

Τα αποτυχημένα κράτη ήρθαν πολύ έντονα στο προσκήνιο ιδίως μετά τα συμβάντα που εκτυλίχθηκαν την 11^η Σεπτεμβρίου, όπου ανέδειξαν τη σημαντικότητα της απειλής μη-κρατικών δρώντων. Ο λόγος, η τρομοκρατική οργάνωση Αλ Κάιντα, η οποία ενεργούσε ατιμώρητα στο Αφγανιστάν, και που κατέρριψε τελικά το σύμβολο του καπιταλισμού το 2001. Η δράση της αυτή στο Αφγανιστάν, ενός κράτους κακών επιδόσεων και εσωτερικών αναταραχών, συνέδεσε τόσο την τρομοκρατία όσο και ένα ευρύ φάσμα κινδύνων για την παγκόσμια ασφάλεια και ευημερία με την ιδέα των αποτυχημένων κρατών.

Η κυβέρνηση Μπους, το 2002, δήλωσε ότι «Σήμερα, οι Ηνωμένες πολιτείες δεν απειλούνται σήμερα από χώρες κατακτητικές - επεκτατικές αλλά από χώρες που καταρρέουν». Ενώ παράλληλα εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και των επιπτώσεων της στο διεθνές πλαίσιο, στις καινοτομίες, στην τεχνολογία, στις μετακινήσεις και στην επικοινωνία, ο βαθμός της απειλής έχει αλλάξει: «Οι εχθροί στο παρελθόν χρειάζονταν μεγάλους στρατούς και μεγάλες βιομηχανικές δυνατότητες για να θέσουν σε κίνδυνο την Αμερική. Τώρα, δίκτυα ατόμων μπορούν να επιφέρουν μεγάλο χάος και ταλαιπωρία για λιγότερο από ό,τι κοστίζει να αγοράσει ένα μόνο τανκ» (Bush, 2003).

Στη Στρατηγική των ΗΠΑ για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, 2006

Τα φυσικά καταφύγια μπορούν να εκτείνονται σε ένα ολόκληρο κυρίαρχο κράτος, να περιορίζονται σε συγκεκριμένες ακυβέρνητες ή κακοδιοικούμενες περιοχές σε ένα κατά τα άλλα λειτουργικό κράτος ή να διασχίζουν εθνικά σύνορα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η κυβέρνηση θέλει να ασκήσει μεγαλύτερη αποτελεσματική κυριαρχία στα εδάφη της και να διατηρήσει τον έλεγχο εντός των συνόρων της, αλλά δεν έχει την απαραίτητη ικανότητα. Θα ενισχύσουμε την ικανότητα τέτοιων εταίρων του Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας να ανακτήσουν τον πλήρη έλεγχο της επικράτειάς τους μέσω αποτελεσματικών αστυνομικών, συνοριακών και άλλων δυνάμεων ασφαλείας, καθώς και λειτουργικών συστημάτων δικαιοσύνης. Για την περαιτέρω αντιμετώπιση της τρομοκρατικής εκμετάλλευσης υποκυβέρνητων εδαφών, θα προωθήσουμε την αποτελεσματική οικονομική ανάπτυξη για να συμβάλουμε στη διασφάλιση μακροπρόθεσμης σταθερότητας και ευημερίας. Σε αποτυχημένα κράτη ή κράτη που αναδύονται από σύγκρουση, οι κίνδυνοι είναι σημαντικοί. Οι σπóιλερ μπορούν να εκμεταλλευτούν την αστάθεια για να δημιουργήσουν συνθήκες που μπορούν να εκμεταλλευτούν οι τρομοκράτες. Θα συνεχίσουμε να εργαζόμαστε με ξένους εταίρους και διεθνείς οργανισμούς για να βοηθήσουμε στην πρόληψη της σύγκρουσης και στην αντιμετώπιση της κρατικής αποτυχίας χτίζοντας ξένη ικανότητα για ειρηνευτικές επιχειρήσεις, ανασυγκρότηση και σταθεροποίηση, ώστε οι χώρες σε μετάβαση να μπορέσουν να φτάσουν σε μια βιώσιμη πορεία προς την ειρήνη, τη δημοκρατία και την ευημερία. Όπου τα φυσικά καταφύγια διασχίζουν τα εθνικά σύνορα, θα συνεχίσουμε να εργαζόμαστε με τις πληγείσες χώρες για να βοηθήσουμε στην καθιέρωση αποτελεσματικού διασυνοριακού ελέγχου. Ωστόσο, ορισμένες χώρες θα είναι απρόθυμες να εκπληρώσουν τις κυρίαρχες ευθύνες τους για την καταπολέμηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την τρομοκρατία εντός των συνόρων τους. Εκτός από τη συνεργασία και τη διαρκή διπλωματία, οι πολιτικές αυτές έχουν ευρείας εμβέλειας επιπτώσεις που επηρεάζουν την έννοια των κρατικών δικαιωμάτων. Για να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις του αποτυχημένου κράτους και πώς αντιμετωπίζεται, είναι απαραίτητο να το ορίσουμε, να διευκρινίσουμε τη συμπεριφορά του και να υποθέσουμε πώς θα επηρεαστεί από τους νέους κανόνες διεθνούς αλληλεπίδρασης (The National Security Strategy, 2006).

Στο φάσμα των απειλών που συνδέθηκαν με τα αποτυχημένα κράτη ως απόηχος της 11ης Σεπτεμβρίου, συμπεριλαμβάνονται η διεθνική τρομοκρατία, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, οι ανθρωπιστικές κρίσεις, η περιφερειακή αστάθεια (γειτονικές χώρες), οι πανδημίες, οι μαζικές προσφυγικές/ μεταναστευτικές ροές και η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Ο Kofi Annan χαρακτηριστικά αναφέρει «με το να αγνοούμε τα προβλήματα που δημιουργούν τα αποτυχημένα κράτη, αφήνουμε τα προβλήματα να θεριέψουν και τελικά να μας κατασπαράξουν» (Annan, 2005).

Ως αποτέλεσμα δημιουργήθηκε ένας μεγάλος όγκος βιβλιογραφίας για θέματα ασφάλειας και τα αποτυχημένα κράτη που τα προκαλούν να είναι το κυρίαρχο θέμα σε ακαδημαϊκές και πολιτικές ατζέντες (Bilgrin & Morton, 2007). Παράλληλα, η στρατηγική ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών τροποποιήθηκε, και σε συνδυασμό με αυτές τις αλλαγές, **αμφισβητήθηκαν και προσαρμόστηκαν διεθνείς κανόνες.**

3.2.2 ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Πέραν των τρομοκρατικών απειλών που έφεραν τα αποτυχημένα κράτη στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος υπάρχει και ένα μεγάλο φάσμα άλλων εξίσου σημαντικών κινδύνων που αυτά φέρουν.

- Προσφυγικές ροές

Ο δεύτερος κίνδυνος που ελλοχεύει από τα αδύναμα αυτά κράτη είναι η έξαρση εμφύλιων διαμαχιών, με τις τοπικές συγκρούσεις να γιγαντώνονται και να επεκτείνονται και σε γειτονικά κράτη, απειλώντας τα. Εκτός από τις απώλειες ζωών, αυτές οι συγκρούσεις δημιουργούν τεράστιες ροές προσφύγων σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα σημαντικές αλλαγές στις πληθυσμιακές ισορροπίες στις χώρες υποδοχής. Αυτό, με τη σειρά του, δημιουργεί πλήθος προκλήσεων όσον αφορά την παροχή στέγης και φροντίδας στους πρόσφυγες, καθώς και όσον αφορά την αποκατάσταση της ειρήνης. Για αυτές τις προσπάθειες πρέπει να δαπανηθούν δισεκατομμύρια δολάρια. (Adams, 2006).

“ Τα κράτη θα θέλουν να προστατεύσουν τα σύνορά τους από μετανάστες που θέλουν να προστατεύσουν τη ζωή τους.

— Kurnaz, 2019

- Πανδημίες

Από το 1973 περισσότεροι από 30 προηγουμένως άγνωστοι νοσογόνοι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του HIV/AIDS, του έμπολα και του ιού του Δυτικού Νείλου έχουν εμφανιστεί. Και για τους οποίους δεν υπάρχουν διαθέσιμες θεραπείες. Το ίδιο διάστημα, περισσότερα από 20 γνωστά παθογόνα, συμπεριλαμβανομένης της φυματίωσης, της ελονοσίας και της χολέρας, έχουν επανεμφανιστεί ή και εξαπλωθεί, συχνά σε πιο λοιμώδεις και ανθεκτικές στα φάρμακα μορφές.

Τα κρούσματα και η εξάπλωση είχαν σημείο προέλευσης τις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα αποτυχημένα κράτη έχουν αποτελέσει σημαντικοί χώροι αναπαραγωγής πανδημιών. Δίχως να διαθέτουν μηχανισμούς υγείας με ικανοποιητική ικανότητα αντίδρασης επί του προβλήματος εκθέτουν σε κίνδυνο την παγκόσμια υγεία (Bell & Lewis, 2005). Σε μια εποχή μαζικών ταξιδιών και παγκόσμιου εμπορίου, στην οποία περισσότερα από 2 εκατομμύρια οι άνθρωποι διασχίζουν διεθνή σύνορα κάθε μέρα η ανεπαρκής ικανότητα ή η ανεπαρκής βούληση να ανταποκριθεί ένα κράτος σε μια επιδημία μπορεί να θέσει σε κατάσταση σοκ ολόκληρο τον πλανήτη.

Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, η εξάπλωση του COVID-19, που έμελλε να αλλάξει ριζικά κάθε πτυχή της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως και της πολιτικής και οικονομικής σκηνής τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, η οικονομική κρίση που προκλήθηκε εξαιτίας της πανδημίας, να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ακραίας φτώχειας για πρώτη φορά σε διάστημα είκοσι ετών, αντιστρέφοντας την πρόοδο δεκαετιών στην καταπολέμηση της (έναν από τους πιο σημαντικούς στόχους διεθνώς).

- Ενεργειακή ανασφάλεια

Από το 2000, η παγκόσμια κατανάλωση ορυκτών καυσίμων έχει αυξηθεί πολύ πιο γρήγορα από ότι είχαν προβλέψει οι περισσότερη αναλυτές. Πρώτη στην κατανάλωση οι ΗΠΑ και η Κίνα. Μόνο κατά την περίοδο 2003-2004, οι κινεζικές εισαγωγές πετρελαίου αυξήθηκαν κατά 40%.

Την ίδια στιγμή, οι κύριοι εξαγωγείς, συμπεριλαμβανομένου του Ιράκ, της Νιγηρίας, της Ρωσίας, της Σαουδικής Αραβίας και της Βενεζουέλας είναι σήμερα λιγότερο σταθεροί συγκριτικά με το 2000.

Το 43% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου βρίσκονται σε χώρες «που διατρέχουν κίνδυνο αστάθειας» (Patrick, 2006).

Η πολιτική αστάθεια και η βία, οι τρομοκρατικές ή οι ανταρτικές επιθέσεις στις ενεργειακές υποδομές, οι εκτεταμένες κοινωνικές αναταραχές και η ανεξέλεγκτη εγκληματικότητα σε ορισμένα εύθραυστα κράτη μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την παραγωγή ή τη διαμετακόμιση πετρελαίου και φυσικού αερίου. Επίσης η κακή διακυβέρνηση, τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς και το αδύναμο κράτος δικαίου, αποθαρρύνει ή και εμποδίζει τις παραγωγικές επενδύσεις στην εξερεύνηση και παραγωγή ενέργειας, περιορίζοντας την ικανότητα τέτοιων κρατών να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ζήτηση στην παγκόσμια αγορά.

Έτσι, η αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση για ενέργεια και ο εντεινόμενος ανταγωνισμός, η μείωση των αποθεμάτων και η αστάθεια σε βασικές χώρες παραγωγούς, ανάγουν το ενεργειακό ζήτημα σε **1ής προτεραιότητας ζήτημα παγκόσμιας ασφάλειας**. Οι τάσεις υποδηλώνουν ότι η εξάρτηση σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο από αδύναμα και αποτυχημένα κράτη μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τις Η.Π.Α. και την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια **αυξάνοντας την αστάθεια, το κόστος και τον κίνδυνο διακοπής εφοδιασμού**. Οι κρίσεις τιμών (πληθωρισμός) είναι ολοένα και πιο πιθανές, δεδομένης της αυξανόμενης ζήτησης και της παράλληλης μείωσης των αποθεμάτων, των επενδύσεων και της παραγωγής στις μεγάλες παραγωγικές χώρες (Patrick, 2006).

Ενδιαφέρον είναι πως η ύπαρξη φυσικών πόρων φαίνεται να επιδεινώνουν τις παθολογίες των εύθραυστων κρατών. Καθώς ευνοούνται πρότυπα αυταρχικής διακυβέρνησης, παρεμποδίσες επενδύσεων σε άλλους τομείς της οικονομίας και επιδείνωση του κινδύνου βίαιων συγκρούσεων μεταξύ ομάδων που ανταγωνίζονται για πρόσβαση σε ροές εσόδων. Φαινόμενο, χαρακτηριστικά γνωστό ως «η κατάρα των πόρων».

- Διακίνηση Όπλων

Ένας από τους πιο σημαντικούς διακρατικούς κινδύνους που θέτουν τα αποτυχημένα κράτη είναι η παράνομη διακίνηση συμβατικών όπλων καθώς και όπλων μαζικής καταστροφής (Patrick 2006).

Πέραν των πέντε σταθερών μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, δεκατρία από τα δεκαεπτά κράτη με ενεργά ή σταματημένα προγράμματα ΟΜΚ, είναι «χώρες που κινδυνεύουν από αστάθεια». Η μεγαλύτερη απειλή είναι ότι ένα αδύναμο κράτος με πυρηνικά όπλα, όπως το Πακιστάν ή η Βόρεια Κορέα, μπορεί να χάσει τον έλεγχο των όπλων του, θέτοντάς τα στα χέρια ενός νέου καθεστώτος (ή μη κρατικών δυνάμεων) χωρίς ενδοιασμούς για την χρήση τους. Επίσης το διεθνές παζάρι πυρηνικών όπλων του Abdul Qadeer Khan υποδηλώνουν ότι η ανεπαρκής διακυβέρνηση στις αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να είναι ο αδύναμος κρίκος στις παγκόσμιες προσπάθειες για την μη διάδοση τους (Patrick, 2006).

Τα συμβατικά όπλα αποτελούν και αυτά μεγάλη απειλή για την ανθρώπινη ασφάλεια και την πολιτική ειρήνη. Σύμφωνα με την Έρευνα Small Arms Survey, περισσότερα από 640 εκατομμύρια τέτοια όπλα κυκλοφορούν παγκοσμίως, σε ιδιωτικά χέρια για παράνομους σκοπούς. Τα αδύναμα κράτη είναι συνήθως τα κράτη προέλευσης, διέλευσης και προορισμού για το παράνομο εμπόριο όπλων (Patrick, 2006).

Επίσης, η εύκολη διαθεσιμότητα συμβατικών όπλων τείνει να αποδυναμώνει ακόμη περισσότερο την κρατική ικανότητα. Από την εμπειρική έρευνα άλλων χωρών υποδεικνύεται ότι η εύκολη πρόσβαση σε εργαλεία βίας καλλιεργεί μια κουλτούρα εγκληματικότητας και ατιμωρησίας που δυσκολεύει τις προσπάθειες των κεντρικών κυβερνήσεων και των διεθνών εταίρων να εγκαθιδρύνουν την δημόσια τάξη, την παροχή βοήθειας, την προώθηση του κράτους δικαίου, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών και την επιδίωξη πιο φιλόδοξων αναπτυξιακών στόχων.

Μια καταληκτική παρατήρηση.

Η κρατική αδυναμία ή αποτυχία, και οι δευτερογενείς επιπτώσεις που προκαλεί μερικές φορές, δεν μπορούν πλέον γίνονται κατανοητές σε ένα πλαίσιο «εμείς και άλλοι», στο οποίο η αδυναμία «εκεί έξω» δημιουργήσει προβλήματα για «εμάς εδώ». Η κρατική αδυναμία είναι συχνά μια συνάρτηση, τουλάχιστον εν μέρει, των συνθηκών του διεθνούς πλαισίου αλλά και των «αμαρτιών» του πλούσιου δυτικού κόσμου, ιδίως όσον αφορά τη διατήρηση αγορών για παράνομα αγαθά. Τελικά, τα δεινά των αδύναμων κρατών είναι το «δικό μας» πρόβλημα επίσης, τόσο επειδή μπορούν να δημιουργήσουν δευτερογενή αποτελέσματα που μπορούν να μας επηρεάσουν άμεσα και γιατί κατοικούνται από συνανθρώπους που έχουν ηθική και ανθρωπιστική αξίωση στη συνείδησή μας.

3.3| Η ΞΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ (Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ);

Εμπειρικά, προκύπτει ότι τα αδύναμα και αποτυχημένα κράτη με σχεδόν ανύπαρκτη διακυβέρνηση διευκολύνουν τις παράνομες δραστηριότητες. Αυτά, αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για τη διεθνή σταθερότητα καθώς και για την ευημερία των πληθυσμών τους. Έτσι, η έννοια της κρατικής αποτυχίας ως διεθνής απειλή και ως καταπατητής ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει χρησιμοποιηθεί ρητά ως δικαιολογία για την επέμβαση σε αυτά από άλλα κράτη, με σκοπό την αποκατάσταση της ασφάλειας.

Εξετάζοντας το φαινόμενο των κρατών να παρεμβαίνουν στις υποθέσεις άλλων κρατών, σημαντικό είναι ότι οι όροι «παρέμβαση» και «επέμβαση» χρησιμοποιούνται σχεδόν ταυτόσημα στην ελληνική βιβλιογραφία (στα αγγλικά έχει επικρατήσει ο όρος «humanitarian intervention»). Ωστόσο, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η λέξη «παρέμβαση» έχει θετική χροιά, ενώ η λέξη «επέμβαση» έχει αρνητική, καθώς υποδηλώνει τη χρήση βίας (Περπερίδου, 2015).

Τα κράτη, καθόλη την διάρκεια της ιστορίας παρεμβαίνουν και επεμβαίνουν σε άλλα για πολλούς λόγους όπως αναφέρεται στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων. Είναι ενδιαφέρον να δούμε πως τα κράτη παρεμβαίνουν ή επεμβαίνουν, στο

πλαίσιο του διεθνές δικαίου, στα αποτυχημένα κράτη. Οι λόγοι οι οποίοι επικαλούνται για τέτοιες παρεμβάσεις είναι συνήθως ζητήματα **διατήρησης, διαφύλαξης της διεθνούς ειρήνης, ασφάλειας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων**. Ωστόσο, πολλές φορές υπάρχει η εντύπωση πως οι λόγοι δεν είναι παρά αφορμές, και οι πραγματικοί λόγοι η εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων.

Στο κεφάλαιο αυτό, θα εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους παρεμβαίνουν και επεμβαίνουν στα αποτυχημένα κράτη στα πλαίσια του διεθνές δικαίου. Η παράγραφος αρχίζει με την έννοια της επέμβασης και με την αρχή της μη επέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών, καταλήγοντας με τις πιθανές περιπτώσεις που ίσως νομιμοποιείται κατ' εξαίρεση επέμβαση με τη χρήση ένοπλης βίας. Στη συνέχεια εξετάζεται λεπτομερώς η διαφιλονικούμενη έννοια-θεώρηση της γνωστής ως «ανθρωπιστικής επέμβασης», η οποία θέτει διλήμματα για τη διεθνή κοινωνία, με αποφασισμένους αντιπάλους (κυρίως συντηρητικούς και αριστερούς αναλυτές) και το ίδιο αποφασισμένους υποστηρικτές (κυρίως φιλελεύθερους).

3.3.1 Το Διεθνές Δίκαιο

Το διεθνές δίκαιο είναι αυτό που ρυθμίζει τις σχέσεις των κρατών και των άλλων διεθνών δρώντων μεταξύ τους. Αυτό θεωρείται ήπιο, διότι δεν έχει δύναμη να εφαρμοστεί καθώς απουσιάζει μια κεντρική πολιτική αρχή (άναρχο διεθνές σύστημα). Ωστόσο, εφαρμόζεται από τα κράτη, για λόγους ασφάλειας και γιατί υπάρχει η πεποίθηση ότι αυτό είναι ορθό και ηθικά δεσμευτικό.

Ενδιαφέρουσα είναι η αλλαγή που παρατηρείται στον χαρακτήρα του από αυστηρά κρατικοκεντρικό, με θεμελιώδη αρχή την κρατική κυριαρχία, σε ένα πιο παρεμβατικό, με θεμελιώδη αρχή την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, για τα οποία οι υποχρεώσεις προερχόμενες από αυτά πρέπει να θεωρηθούν ως *erga omnes* (έναντι όλων).

Αυτό σημαίνει ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι ευθύνη μόνο των μεμονωμένων κρατών, αλλά της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της. Όταν υπάρχουν κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα μεμονωμένα κράτη έχουν το δικαίωμα να αντιδράσουν. Αναμφισβήτητα, το γεγονός αυτό περιορίζει την ιδέα της απόλυτης κρατικής κυριαρχίας (Ατσαβές, 2010).

3.3.1.1 Ο κανόνας της μη επέμβασης

Σε αυτό, και με δεδομένο τον κρατικοκεντρικό χαρακτήρα του διεθνές συστήματος αναγνωρίζεται ο κανόνας της μη επέμβασης. Αυτός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την αρχή της κυριαρχίας και ανεξαρτησίας, όπως εδραιώθηκε σταδιακά από το 1648 και έπειτα, και σήμερα και με την αρχή της μη χρήσης ένοπλης βίας, που αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της σύγχρονης διεθνούς κοινωνίας και ειρήνης. Στόχος της, η προστασία της ελευθερίας των κρατών από τον εξαναγκασμό εκ μέρους άλλων κρατών.

Αυτός επιβεβαιώνεται από το Άρθρο 2, παράγραφος 7, του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Άρθρο 2 παρ. 7, Κ.Χ. των Η.Ε.

«καμία διάταξη αυτού του Χάρτη δεν θα δίνει στα Ηνωμένα Έθνη το δικαίωμα να επεμβαίνουν σε ζητήματα που ανήκουν ουσιαστικά στην εσωτερική δικαιοδοσία οποιουδήποτε κράτους και δεν θα αναγκάζει τα Μέλη να υποβάλλουν τέτοια θέματα για ρύθμιση σύμφωνα με τους όρους αυτού του Χάρτη. Η αρχή όμως αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει την εφαρμογή των εξαναγκαστικών μέτρων που προβλέπονται από το Κεφάλαιο 7 [Ενέργειες σε Περίπτωση Απειλής εναντίον της Ειρήνης, Διαταράξεως της Ειρήνης και Επιθετικών

Πράξεων]».

Μία σειρά από ψηφίσματα του ΟΗΕ έχουν ενισχύσει την αρχή της μη επέμβασης, όπως η Διακήρυξη του 1965 για τη Μη Αποδοχή της Επέμβασης στα Εσωτερικά των Κρατών και η Διακήρυξη του 1970 για τις Φιλικές Σχέσεις. Επίσης, η αρχή της μη επέμβασης συμπεριλήφθηκε και στις 10 Αρχές του Ελσίνκι (Τελική Πράξη του Ελσίνκι του 1975) που διέπουν τις διακρατικές σχέσεις.

3.3.1.2 Οι εξαιρέσεις

Η δυνατότητα επέμβασης από την άλλη, αποτελεί από το 1700 μέχρι σήμερα την εξαίρεση. Οι περιπτώσεις που μπορεί να παραμεριστεί η αρχή της μη επέμβασης «ακρογωνιαίο λίθο της ειρήνης» είναι ελάχιστες. Η επέμβαση στις υποθέσεις ενός άλλου κράτους μπορούν να γίνουν με οποιοδήποτε μέσο. Αυτές οι μορφές επέμβασης πραγματοποιούνται κυρίως μέσω της ένοπλης βίας.

Η επέμβαση που κατεχοχόν εξακολουθεί να απαγορεύεται είναι η «στρατιωτική επέμβαση», δηλαδή η «επίθεση» και η χρήση ένοπλης βίας, καθώς και η υλική υποστήριξη σε ανατρεπτικά κινήματα, σε επαναστάτες, τρομοκράτες κ.λπ.

Θεωρητικά, η μόνη στρατιωτική επέμβαση που επιτρέπεται είναι αυτή που ισχύει για τη χρήση ένοπλης βίας, μόνο κατόπιν της σύμφωνης γνώμης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ή κατόπιν αιτήματος ενός κράτους που ζητάει στρατιωτική ή άλλη έμπρακτη βοήθεια από άλλα κράτη. Αυτές είναι η **συναίνεση** (νόμιμη επέμβαση εφόσον υπάρχει η συναίνεση του κράτους), η **σύμβαση** (επέμβαση που προβλέπεται σε συμβάσεις βάσει της συλλογικής άμυνας), η **συλλογική άμυνα** (προβλέπεται η δυνατότητα των Ηνωμένων Εθνών να επέμβουν προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη και η ασφάλεια της διεθνούς κοινότητας), η **νόμιμη άμυνα** (νόμιμη αντίδραση σε «ένοπλη επίθεση» δηλαδή σε μαζική ένοπλη επιθετική συμπεριφορά σε βάρος της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας ενός κράτους, η οποία απειλεί την ύπαρξή ή τη διακυβέρνησή του) και η **αυτοδιάθεση** (εθιμικός κανόνας δικαίου, ο οποίος προβλέπει εξαίρεση από την απαγόρευση χρήσης βίας όταν και εάν οι λαοί που βρίσκονται υπό αποικιακή κυριαρχία ή ξένη κατοχή, καθώς και οι φυλετικές ομάδες που δεν εκπροσωπούνται στην κυβέρνηση, στερούνται δια της βίας το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, τότε νομιμοποιούνται να καταφύγουν σε ένοπλη βία για να επιτύχουν την ικανοποίηση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση. Θεωρείται ωστόσο η τελευταία λύση).

Υπάρχουν όμως δύο αμφιλεγόμενες περιπτώσεις που ενδέχεται να στοιχειοθετούν κατ' εξαίρεση επέμβαση ίσως και χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ: (1) οι εσωτερικοί (εμφύλιοι ή αποσχιστικοί) πόλεμοι και (2) η γενοκτονία και τα άλλα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (Ηρακλείδης, 2015).

Υπάρχει μια συζήτηση για το εάν δικαιολογείται ή όχι η ανθρωπιστική επέμβαση (χρήση ένοπλης δύναμης από ένα ή περισσότερα κράτη ή έναν διεθνή οργανισμό) σε περιπτώσεις εσωτερικής σύγκρουσης ή γενοκτονίας. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι αυτές οι περιπτώσεις αποτελούν

εξαιρετικές περιστάσεις στις οποίες μπορεί να είναι απαραίτητη η παρέμβαση, ακόμη και χωρίς τη συγκατάθεση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ωστόσο, άλλοι υποστηρίζουν ότι μια τέτοια επέμβαση δικαιολογείται μόνο με την άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (Ηρακλείδης, 2015).

Με την πάροδο των ετών παρατηρείται μια ελαστικότητα και από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών όσον αφορά την παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης ιδίως σε περιπτώσεις παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και όσον αφορά επεμβάσεις στα εσωτερικά ζητήματα ενός **αποτυχημένου κράτους**, οι μορφές επέμβασης που φαίνεται να χρησιμοποιούνται είναι αυτή της **συλλογικής άμυνας με εξουσιοδότηση** από το Συμβούλιο Ασφαλείας και της **ανθρωπιστικής επέμβασης**, με ή χωρίς την **σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου**.

- Η Συλλογική Άμυνα

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών προβλέπει ότι ένας από τους κύριους σκοπούς του ΟΗΕ είναι η **διατήρηση και διαφύλαξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας** μέσω της λήψης αποτελεσματικών μέτρων. Σύμφωνα με τα άρθρα 3979, 4080, 4181 και 4282 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, προβλέπεται η δυνατότητα των Ηνωμένων Εθνών να επέμβουν προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη και η ασφάλεια της διεθνούς κοινότητας. Οι έννοιες αυτές δεν προσδιορίζονται επακριβώς από τον Καταστατικό Χάρτη, γεγονός που συνέβη σκόπιμα προκειμένου το Συμβούλιο Ασφαλείας να έχει τη διακριτική ευχέρεια ερμηνείας των καταστάσεων.

Όταν διαπιστωθεί τέτοιος κίνδυνος, τότε το αρμόδιο όργανο, το Συμβούλιο Ασφαλείας οφείλει να προβεί στη λήψη προσωρινών μέτρων. **Αναμφίβολα η τήρηση των μέτρων αυτών εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούληση των εμπλεκόμε-**

νων κρατών, αλλά και από τη βούληση του Συμβουλίου Ασφαλείας να λάβει μέτρα στρατιωτικού ή οικονομικού χαρακτήρα. Ζήτημα τίθεται σχετικά με τον τρόπο επιβολής των κυρώσεων αυτών αλλά και τη χρονική στιγμή επιβολής τους καθώς ανάλογα με το πότε και πώς αυτά επιβάλλονται, επηρεάζουν και αναλόγως τη ζωή των πολιτών των κρατών που πλήττονται από αυτές.

Πέραν των προσωρινών μέτρων, υπάρχουν και τα μέτρα μη στρατιωτικού χαρακτήρα, τα οποία κατά κύριο λόγο είναι οι οικονομικές κυρώσεις. Στην περίπτωση που και τα μέτρα μη στρατιωτικού χαρακτήρα, δεν αποδειχθούν επαρκή, τότε καλείται το Συμβούλιο Ασφαλείας να λάβει μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα.

Οι ιδρυτές του ΟΗΕ επιθυμούσαν τη δημιουργία ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες, ωστόσο, ποτέ δεν δημιουργήθηκαν καθώς δεν υπήρξαν ποτέ συμφωνίες των κρατών για συνεισφορά, όπως προβλέπεται στο άρθρο 43. Έτσι, λοιπόν, στην περίπτωση των στρατιωτικών κυρώσεων, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξουσιοδοτεί τα κράτη να προβούν σε στρατιωτική επέμβαση. Με την εξουσιοδότηση, όμως, αυτή προκύπτει πληθώρα προβλημάτων καθώς η εξουσιοδότηση αυτή δεν επακριβώς ορισμένη με αποτέλεσμα τα κράτη να την ερμηνεύουν κατά το δοκούν και να προβαίνουν ουσιαστικά σε μονομερές ενέργειες, που αντιβαίνουν το πνεύμα του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και αντίκειται στο άρθρο 2 παρ.4. Χαρακτηριστικά είναι της παραδείγματα της Κορέας και του Ιράκ.

Έτσι, απειλή κατά της ειρήνης μπορεί να αποτελέσει μια σειρά από γεγονότα, όπως ένοπλες συρράξεις μεταξύ κρατών (π.χ. Αιθιοπία και Ερυθραία 1998-2000), εμφύλιος πόλεμος, ειδικά στις περιπτώσεις που υπάρχει πιθανότητα εξάπλωσης και στα γειτονικά κράτη ή πιθανότητα επέμβασης τρίτου κράτους (π.χ. πρώην Γιουγκοσλαβία 1991-1995, Κονγκό 1997-σήμερα), η εσωτερική κατάσταση σ' ένα κράτος, παραβιάσεις των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων (π.χ. Νότιος Αφρική 1977), ανατροπή δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης (Αϊτή 1994), μαζική καταστολή εξέγερσης (Κοσσυφοπέδιο 1999), ανάμειξη κράτους σε τρομοκρατικές ενέργειες (Λιβύη 1992) και γενικά η διεθνής τρομοκρατία (Ψήφισμα 1368/2001). Διατάραξη της ειρήνης διαπιστώθηκε σε τέσσερις μόνο περιπτώσεις: α. Κρίση της Κορέας (Ψήφισμα 82/1959), β. Εισβολή και κατοχή των νησιών Φώκλαντς από την Αργεντινή (Ψήφισμα 502/1982), γ. Πόλεμος Ιράν-Ιράκ (Ψήφισμα 598/1987) και κρίση Ιράκ - Κουβέιτ (Ψήφισμα 660/1990).

Έχει διαπιστωθεί ότι η ερμηνεία της έννοιας της εξουσιοδότησης είναι διφορούμενη και γίνεται ανάλογα με το ποια συμφέροντα τα κράτη επιθυμούν να εξυπηρετήσουν, γεγονός που είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο και σε κάθε περίπτωση, προσκρούει στο πνεύμα του Καταστατικού Χάρτη. Για το λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαίο η εξουσιοδότηση να είναι πάντα επαρκώς προσδιορισμένη ούτως ώστε να μην δίνεται στα κράτη η δυνατότητα κατά το δοκούν ερμηνείας.

- Η Ανθρωπιστική Επέμβαση

Ανθρωπιστική επέμβαση ορίζεται σήμερα ως η χρήση ένοπλης βίας από ένα ή περισσότερα κράτη ή από διεθνή οργανισμό, με ή χωρίς εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, με στόχο: (α) τον τερματισμό ενός εσωτερικού πολέμου που έχει προκαλέσει εκτεταμένες αιματοχυσίες ή (β) τον τερματισμό εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εγκλημάτων πολέμου, εθνοκάθαρσης ή γενοκτονίας (Ηρακλείδης, 2015). Η έννοια της ανθρωπιστικής επέμβασης έχει τις ρίζες της στην ιδέα του δίκαιου πολέμου. Επίσης έχει και αυτή αποτελέσει μεγάλο δίλημμα για τη διεθνή κοινωνία.

Όσον αφορά το νομικό περιεχόμενο, δύο είναι οι αρχές που παίζουν σημαντικό ρόλο, το άρθρο 2 της παραγράφου 4, που ορίζει την απαγόρευση χρήσης βίας και το άρθρο 1 (παράγραφος 3η) που ορίζει την προστασία των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και οι δύο αυτές αρχές έχουν ενσωματωθεί στο εθιμικό διεθνές δίκαιο. Το ζήτημα της προστασίας της ανθρωπίνης ζωής έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη σεβασμού της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας των κρατών. Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης ανθρωπιστικής βοήθειας, όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας αδυνατεί να παρέμβει, πρέπει να γίνει κάτι δραστικό και αποτελεσματικό. Ωστόσο, υπάρχει φόβος κατάχρησης από την πλευρά των κρατών που παρεμβαίνουν, ειδικά αν είναι ισχυρά και επεμβένουν όχι για λόγους ανθρωπιστικούς ή κυρίως ανθρωπιστικούς αλλά προσχηματικά για λόγους οικονομικού, γεωπολιτικού ή άλλου στενού εθνικού συμφέροντος (Ηρακλείδης, 2015).

Όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, έχει γίνει δεκτό ότι όλα τα κράτη έχουν διεθνή υποχρέωση να σέβονται την ανθρωπινή αξιοπρέπεια και να αποφεύγουν την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως γενοκτονία, βασανισμό, συστηματική φυλετική διάκριση και αποστέρηση δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών ευρείας κλίμακας. Οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις δεν είναι νόμος, αλλά εξελίσσονται σε νόμο ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Φαίνεται ωστόσο πως η αρχή της απαγόρευσης της επέμβασης, υποχωρεί προ της διεθνούς ευθύνης για προστασία.

Η αρχή της Ευθύνης Προστασίας υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ, στο Καταληκτικό Κείμενο της Παγκόσμιας Διάσκεψης Κορυφής (15 Σεπτεμβρίου 2005). Η νέα αρχή βασίζεται στην ιδέα ότι τα κράτη (κυβερνήσεις) είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνα για την προστασία των πολιτών τους και ότι η κυριαρχία δεν είναι απόλυτη εξουσία. Αυτό είναι αποδεκτό εφόσον το κράτος τηρεί ορισμένους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς προς τους πολίτες του. Εάν τα κράτη δεν είναι σε θέση να προστατεύσουν τους πολίτες τους, τότε προσφέρεται διεθνής βοήθεια. Αν όμως οι κυβερνήσεις προκάλεσαν την ανθρωπιστική κρίση,

τότε το Συμβούλιο Ασφαλείας καλείται να παρέμβει, αν χρειαστεί με χρήση ένοπλης βίας. Το Συμβούλιο Ασφαλείας πρέπει να παρέμβει, ειδικά αν έχουν διαπραχθεί ένα ή περισσότερα από τα εξής τέσσερα μεγάλα εγκλήματα που καταγράφονται από την παράγραφο 138 του καταληκτικού κειμένου της Διάσκεψης Κορυφής: (α) γενοκτονία, (β) εγκλήματα πολέμου, (γ) εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή (δ) εθνοκάθαρση. Η πρώτη εφαρμογή της αρχής αυτής θεωρείται η επέμβαση στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης (Ηρακλείδης, 2015).

Με βάση το καταληκτικό κείμενο και την έκθεση της ICISS, συνάγονται έξι κριτήρια για ανθρωπιστική επέμβαση, σε περίπτωση που το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν είναι σε θέση να πάρει απόφαση (τα δύο πρώτα κριτήρια υιοθετήθηκαν από τη Σύνοδο Κορυφής του ΟΗΕ, τα υπόλοιπα τέσσερα βρίσκονται στην έκθεση του ICISS):

- όταν λαμβάνουν χώρα ένα από τα παραπάνω τα ανωτέρω τέσσερα εγκλήματα,
- όταν το εν λόγω κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τους πολίτες τους ή το ίδιο είναι υπεύθυνο για τα εγκλήματα,
- να υπάρχει σωστή πρόθεση (δηλαδή ανθρωπιστικά κίνητρα όχι σχετιζόμενα με ιδιοτελή συμφέροντα),
- να πρόκειται για ύστατη λύση (δηλαδή να έχουν εξαντληθεί και να μην τελεσφορούν τα ειρηνικά ή άλλα μέσα πίεσης),
- να υπάρχει αναλογικότητα μέσων σε σύγκριση με την πρόκληση
- και να υπάρχουν σοβαρές προοπτικές επιτυχίας του ένοπλου εγχειρήματος.

Είναι δύσκολο να πληρούνται ταυτόχρονα όλες οι παραπάνω προϋποθέσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εάν αυτές οι προϋποθέσεις είναι έγκυρες ή όχι, καθώς πρόκειται για υποκειμενικές εκτιμήσεις. Επιπλέον, είναι σπάνιο για μια χώρα να παρακινείται μόνο από αλτρουιστικούς λόγους όταν αποφασίζει να πάει σε πόλεμο. Συνήθως, μια χώρα παρεμβαίνει

σε μια άλλη χώρα μόνο εάν υπάρχουν απτά οφέλη για αυτήν. Για παράδειγμα, μια χώρα μπορεί να επέμβει σε μια άλλη χώρα εάν πιστεύει ότι κάτι τέτοιο θα αυξήσει την ασφάλεια ή τη στρατηγική κυριαρχία της. Τέλος, ακόμη και αν μια χώρα αποφασίσει να παρέμβει σε μια άλλη χώρα για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους, είναι συχνά δύσκολο να δικαιολογηθεί αυτή η απόφαση στους πολίτες της χώρας.

Το ζήτημα της επέμβασης ή όχι σε μια ανθρωπιστική κρίση παραμένει ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα του διεθνούς δικαίου και των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με τον Thomas Franck, «η ανθρωπιστική παρέμβαση θέτει το εξής δίλημμα:

έναν νόμος μπορεί να μην είναι συμβατός με την κοινή λογική της ηθικής. Το διεθνές δίκαιο έχει αρχίσει να αναπτύσσει θεωρίες για να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ αυτού που είναι αυστηρά νόμιμο και αυτού που γενικά θεωρείται ηθικό και δίκαιο (Franck, 1998 όπως αναφέρεται στον Ηρακλείδη, 2015).

3.3.2 Η ΒΙΑ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Είδαμε ότι στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου, υπάρχει χρήση βίας που είναι μεν παράνομη, αλλά δικαιολογήσιμη. Εάν οι κυβερνήσεις δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να προστατεύσουν τους πολίτες τους από καταστροφές, η διεθνής κοινότητα θα βοηθήσει στον τερματισμό της βίας, χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα, συμπεριλαμβανομένης της βίας εάν είναι απαραίτητο. Σύμφωνα με τον Conforti, η βία πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατη λύση, αφού έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα. Τα οφέλη από τη χρήση βίας (παρέμβασης) πρέπει να είναι μεγαλύτερα από τις ζημιές που προκαλούνται από αυτήν (Conforti, 2012).

Τρεις μορφές βίας περιγράφονται στο άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών: α) η απειλή ή η χρήση βίας «κατά της εδαφικής ακεραιότητας ενός άλλου κράτους», β) η απειλή ή η χρήση βίας «κατά της πολιτικής ανεξαρτησίας ενός άλλου κράτους» και γ) η απειλή ή η χρήση βίας «με οποιονδήποτε άλλο τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών». Το πιο σημαντικό πράγμα είναι να υπηρετούμε την ειρήνη, την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και τα ίσα δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση ότι η ένοπλη δύναμη χρησιμοποιείται μόνο όταν είναι προς το συμφέρον όλων των εμπλεκομένων.

«Παράλληλα, αναδεικνύει το πρόβλημα των ασύντακτων και αναρχούμενων κρατών και της σχέσης τους με τη διεθνή κοινότητα, που προσδιορίζεται από τα ζητήματα της ανθρωπιστικής συνδρομής και της ανάγκης εδραίωσης κρατικών δομών, τις επιχειρησιακές δυσχέρειες μίας σύγχρονης ειρηνευτικής στρατιωτικής επέμβασης και το ασύμβατο και, συχνά προκλητικό, της αντίληψης και του τρόπου δράσης μίας στεγανοποιημένης διεθνούς γραφειοκρατίας, που είναι αποξενωμένη από την υπαρκτή και συχνά οδυνηρή πραγματικότητα του κόσμου» όπως αναφέρει ο Ατσάβες (2015).

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ενέκρινε τη χρήση βίας σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ως απάντηση σε εκτεταμένες και σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Σομαλία (1992), τη Ρουάντα (1994) και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (1995). Και στις τρεις περιπτώσεις, το Συμβούλιο Ασφαλείας έκρινε ότι η κατάσταση αποτελούσε απειλή για την ειρήνη σύμφωνα με το άρθρο 39 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (Ατσάβες, 2015).

3.3.3 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Η ανθρωπιστική επέμβαση ως πρακτική, εσφαλμένα ταυτίζεται πολύ συχνά με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, καθόσον η έννοια της επέμβασης δεν διαφέρει από την έννοια της βοήθειας απλώς στις προϋποθέσεις και τα έννομα αποτελέσματα, αλλά εμπεριέχει και το στοιχείο της χρήσης βίας, που προσκρούει ευθέως στο άρθρο 2 (4) του Χάρτη των ΗΕ. Η «ανθρωπιστική βοήθεια» νοείται σύμφωνα με τον ΟΗΕ, ως: «η προστασία των αμάχων... την παροχή τροφής, νερού και αποχέτευσης, στέγης, υπηρεσιών υγείας... που αναλαμβάνονται προς όφελος των πληγέντων και για τη διευκόλυνση η επιστροφή στις κανονικές ζωές» (Relief Web, 2003). Η ανθρωπιστική βοήθεια, όταν προσφέρεται, οφείλει να ακολουθείται από τέσσερις βασικές αρχές:

- Ανθρωπιά, διασφάλιση του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.
- Αμεροληψία, παροχή βοήθειας σε όλους που το έχουν ανάγκη ανεξάρτητα από το ποιοι είναι ή σε τι πιστεύουν.
- Ουδετερότητα, αποχή από τις συγκρούσεις.
- και ανεξαρτησία, διατήρηση της αυτονομίας και απόρριψη αιτημάτων που έρχονται σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες ανθρωπιστικές αρχές (ICRC 2014).

Με διάφορους βαθμούς επιτυχίας, οι μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου έχουν παράσχει την αναγκαία ανακούφιση και έχουν περιορίσει τις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης στα κράτη σε ανάγκη. Ωστόσο, πολλοί ακαδημαϊκοί και μελετητές να συνειδητοποιήσουν ότι η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας παραβιάζει συχνά τις παραπάνω αρχές, και ίσως τα κίνητρα των κρατών που την παρέχουν να μην είναι αλτρουιστικά (Büthe et al., 2012; Phillips, 2019). Ένας σημαντικός όγκος βιβλιογραφίας υποστηρίζει ότι η βοήθεια έχει συχνά πολιτικά και οικονομικά κίνητρα, με τα κράτη να δίνουν προτεραιότητα στη βοήθεια σε χώρες με τις υψηλότερες προοπτικές εκδημοκρατισμού και οικονομικής ανάπτυξης (Manji and O’Coill, 2002; McKinlay and Little, 1978; Peterson et al., 2020; Scott et al., 2020). Άλλοι έχουν εξετάσει πώς τα κράτη παρέχουν βοήθεια για να κερδίσουν την εύνοια των πληθυσμών που είναι αποδέκτες της βοήθειας (Barnett and Weiss, 2008; Easterly & Williamson, 2011). **Πολύ συχνά προκύπτει το ερώτημα «γιατί τα κράτη παρέχουν βοήθεια σε μια σύγκρουση που διαιωνίζουν;»**

Βέβαια, τα τελευταία είκοσι χρόνια το ανθρωπιστικό τοπίο έχει αλλάξει: νέοι παράγοντες αναδύθηκαν και έγιναν οι μεγαλύτεροι πάροχοι βοήθειας, ξεπερνώντας τις συνεισφορές βοήθειας των δυτικών χωρών.

3.4| ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Οι διεθνείς θεωρίες βλέπουν αρκετά διαφορετικά το ζήτημα εάν το διεθνές δίκαιο είναι όντως δίκαιο και αν η ανθρωπιστική παρέμβαση μπορεί να θεωρηθεί ως μια δικαιολογημένη πράξη. Οι ρεαλιστικές, κονστρουκτιβιστικές, φιλελεύθερες και ιδεαλιστικές θεωρίες μπορούν όλες να χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση της ανθρωπιστικής δράσης.

3.4.1 ΟΙ ΡΕΑΛΙΣΤΕΣ

Στη ρεαλιστική θεωρία, το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από αναρχία και τα κράτη είναι οι κύριοι παράγοντες. Κάθε κράτος ενδιαφέρεται για την εξασφάλιση των εθνικών τους συμφερόντων, όπως η ασφάλεια και η ισχύς. Υπό αυτή την προοπτική, τα κράτη είναι ελεύθερα να επιδιώξουν τους στόχους τους χωρίς κανενός είδους ηθικούς ή νομικούς περιορισμούς (Bull, 2012). Ο Kenneth Waltz, κορυφαίος μελετητής του νεορεαλισμού, υποστηρίζει ότι σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, η εξωτερική πολιτική των

κρατών καθορίζεται από τα εθνικά τους συμφέροντα. Τα κράτη προσπαθούν συνεχώς να διαφυλάξουν τα συμφέροντά τους και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Στην ίδια κατεύθυνση, ορισμένοι ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι η ανθρωπιστική παρέμβαση δεν μπορεί ποτέ να είναι καθαρά ανθρωπιστική αφού οι κύριοι παράγοντες είναι κράτη που ενεργούν για τα δικά τους συμφέροντα. Επιπλέον, οι ρεαλιστές τονίζουν ότι οι αποφάσεις για παρέμβαση ή όχι λαμβάνονται από πολιτικούς λήπτες που έχουν όλοι τους δικούς τους λόγους. Επομένως, η ρεαλιστική θεωρία αποκλείει την ηθική δράση εκτός εάν συνάδει με τα κρατικά συμφέροντα (Posen, 1996; Crawford, 2002; Finnemore, 2003).

“ Τίποτε άλλο δεν είναι το δίκαιο παρά το συμφέρον του ισχυρότερου... Δίκαιο είναι το συμφέρον εκείνου που έχει την εξουσία στα χέρια του.

— Θρασύμαχος,
Πολιτεία του Πλάτωνα

3.4.2 Ο ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ

Σε αντίθεση με την εστίαση των ρεαλιστών στο κράτος ως κύριο παράγοντα, ο φιλελευθερισμός θεωρεί το άτομο ως κύριο δρών και δίνει έμφαση στην προστασία τους (ανθρωπινά δικαιώματα). Οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι τα ανθρώπινα όντα διαθέτουν «θεμελιώδη φυσικά δικαιώματα στην ελευθερία που συνίστανται στο δικαίωμα να κάνουν οτιδήποτε θεωρούν κατάλληλο να διαφυλάξουν τον εαυτό τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζουν την ίση ελευθερία των άλλων εκτός και αν τη δική τους απειλείται» (Παπασπύρου, 2016).

Μια άλλη υπόθεση του φιλελευθερισμού είναι ότι τα κράτη μπορούν να συνεργάζονται για αμοιβαίο όφελος. Πιστεύουν ότι τα άτομα και τα κράτη επιδιώκουν τα δικά τους συμφέροντα, ωστόσο αναγνωρίζουν ότι ένα κοινό σύνολο συμφερόντων μπορεί να καταστήσει δυνατή τη συνεργασία μεταξύ των κρατών. Για παράδειγμα, οι φιλελεύθεροι επισημαίνουν την εμφάνιση διεθνών οργανισμών όπως τα Ηνωμένα Έθνη ως απόδειξη της επικράτησης της διεθνούς συνεργασίας (Παπασπύρου, 2016).

Οι φιλελεύθεροι διεθνιστές πιστεύουν ότι η στρατιωτική επέμβαση μπορεί να δικαιολογηθεί ως μέσο προστασίας των αμάχων από παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά ότι αυτή η επέμβαση θα πρέπει να αναλαμβάνεται πολυμερώς, με την άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι η πολυμέρεια μπορεί να βοηθήσει στην αποτροπή των κρατών από την επιδίωξη εθνικών συμφερόντων σε βάρος των ανθρωπιστικών στόχων σε περιπτώσεις επέμβασης. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη θεωρία, οι διακρατικοί κοινωνικοί δεσμοί που συνδέουν μεμονωμένους ανθρώπους μπορούν να παρέχουν μια ευκαιρία για συνεργασία, σε αντίθεση με τη ρεαλιστική άποψη της διεθνούς πολιτικής, η οποία υποθέτει ότι η σύγκρουση και ο ανταγωνισμός μεταξύ των εθνών είναι αναπόφευκτοι και η ηθική παρέμβαση δεν υφίσταται (Bull, 2012).

Η φιλελεύθερη θεωρία υποστηρίζει ότι η συνεργασία, η αλληλεπίδραση και η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών προάγουν και διατηρούν την ειρήνη και την ασφάλεια. Ο Φιλελευθερισμός μπορεί να εκληφθεί ως μία από τις ηθικές πηγές της ανθρωπιστικής παρέμβασης, η οποία αμφισβητεί τους κανόνες και τις μεθόδους διακυβέρνησης των κυρίαρχων κρατών μαζί με την ύπαρξή της στην περίπτωση που μία από τις πολλές εθνικότητες βιώνει καταπίεση.

“ Το κράτος παραμένει ο βασικός πάροχος ασφάλειας. Ωστόσο, συχνά αποτυγχάνει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του ως προς την ασφάλεια... Γι' αυτό η προσοχή πρέπει τώρα να απομακρυνθεί από το ασφάλεια του κράτους στην ασφάλεια των ανθρώπων.

- Commission on Human Security, 2003

3.4.3 Ο ΚΟΝΣΤΡΟΥΚΤΙΒΙΣΜΟΣ

Ο κονστρουκτιβισμός στην βάση του αντιτίθεται στην ορθολογική οντολογική προσέγγιση των προηγούμενων σχολών σκέψης, ακολουθώντας υποκειμενικές προσεγγίσεις για την εξήγηση του κόσμου. Οι κονστρουκτιβιστές βασικά υποστηρίζουν ότι η ταυτότητα, τα συμφέροντα και οι αξίες των δρώντων (κρατών και άλλων) κατασκευάζονται από τις κοινωνικές δομές στις οποίες υπάρχουν και αλληλεπιδρούν. Το σύστημα δεν είναι ένα ντετερμινιστικό δεδομένο αλλά είναι κοινωνικά κατασκευασμένο και η δυναμική του μεταβαλλόμενη.

Από αυτή την άποψη, οι αποφάσεις των κρατών για την ξένη βοήθεια καθοδηγούνται από μια ορισμένη γενική κοινωνική πραγματικότητα, ανεξάρτητα από τα χαρακτηριστικά των ιδεών ή των κανόνων, είτε ηθικές και ανθρωπιστικές αξίες είτε στρατηγικές και οικονομικές προτιμήσεις. Δεδομένης της θεωρητικής πολυπλοκότητας, θα ήταν ανακριβές να διαχωριστούν οι ορθολογιστικές και οι κονστρουκτιβιστικές προσεγγίσεις και άδικο να πούμε ότι ο κονστρουκτιβισμός προσφέρει μια εναλλακτική σε μια ορθολογιστική προσέγγιση. Αντίθετα, ο κονστρουκτιβισμός παρέχει ένα γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση σύνθετων συμπεριφορών κατάστασης που είναι ενσωματωμένες σε δομικούς περιορισμούς.

Ο κονστρουκτιβισμός βλέπει τα ανθρώπινα δικαιώματα ως μια νόρμα που μπορεί να προωθηθεί από κοινωνικά κινήματα καθώς και από χώρες που την αποδέχονται. Την ανθρωπιστική παρέμβαση την αντιλαμβάνεται ως μια ενέργεια που αναλαμβάνεται από ένα κράτος ή μια ομάδα κρατών για λόγους που προαναφέρθηκαν σε ένα άλλο κράτος. Η ανθρωπιστική παρέμβαση είναι διαφορετική από τα ανθρώπινα δικαιώματα, με την έννοια ότι η πρώτη είναι μέσο διαφύλαξης των δεύτερων. Η παρέμβαση γίνεται συνήθως από εξωτερικούς παράγοντες με την χρήση βίας για τη προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αν και λίγα κονστρουκτιβιστικά έργα επικεντρώνονται αποκλειστικά στην εξωτερική βοήθεια, η θεωρία μπορεί να προσφέρει χρήσιμες συνέπειες και πληροφορίες για την έρευνα για τη χάραξη πολιτικής εξωτερικής βοήθειας. Αυτό συμβαίνει επειδή η θεωρία των κανόνων μπορεί να βοηθήσει να διευκρινιστεί πώς κατασκευάζονται τα ενδιαφέροντα (ή οι προτιμήσεις) με υλιστικές ή/και ιδεαλιστικές πτυχές.

3.5| ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ, ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ Η' ΟΛΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ;

Το τρέχον παγκόσμιο ενδιαφέρον για τα εύθραυστα κράτη οφείλεται εν μέρει στη συνειδητοποίηση ότι η διεθνής ασφάλεια σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο είναι πλέον στενά συνδεδεμένη με συνθήκες σύγκρουσης, πολιτικής αστάθειας και έλλειψης ανάπτυξης οπουδήποτε στον κόσμο. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 λειτούργησαν καταλυτικά προς αυτή την άποψη. Και παρόλο που οι

ανοικοδόμηση των κρατών και οι ανθρωπιστικές παρεμβάσεις δεν είναι ταυτόσημες έννοιες, από το 2001, το διεθνές καθεστώς για την οικοδόμηση της ειρήνης, και κατά συνέπεια την ανθρωπιστική επέμβαση, συνυπήρξαν δυσάρεστα και συγχωνεύτηκαν όλο και περισσότερο με τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» (Wimpelmann, 2020). Σε μια προσπάθεια σύνδεσης των όρων ο Fukuyama αναφέρει: «η ανοικοδόμηση συνδέεται με την επαναφορά κοινωνιών που έχουν βληθεί από τον πόλεμο στην κατάσταση που ήταν πριν την σύγκρουση, ενώ η ανάπτυξη αναφέρεται στη δημιουργία μιας σειράς νέων θεσμών, στην προώθηση βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και σε γεγονότα που μεταβάλλουν την κοινωνία σε κάτι που δεν ήταν πριν» (Fukuyama, 2006).

Από τότε υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι η διεθνής υποστήριξη για την οικοδόμηση κράτους σε εύθραυστα κράτη είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αστάθειας των κρατών αυτών (Rotberg, 2003; Fukuyama, 2004; Ghani & Lockhart, 2008). Ωστόσο το έργο της επιδιόρθωσης των αποτυχημένων κρατών είναι πολύπλοκο, δύσκολο και δυνητικά βίαιο, και τα υπάρχοντα συστήματα εθνικής και διεθνής ασφάλειας δεν είναι κατάλληλα για επιτυχία σε αυτόν τον τομέα (Fukuyama, 2005).

Από την άλλη, κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η κρατική αποτυχία δεν είναι μια σημαντική απειλή, επισημαίνοντας ότι δεν υπάρχει σαφής συσχέτιση μεταξύ της κρατικής «αποτυχίας» και των πραγματικών απειλών. Στην πραγματικότητα, πολλά από τα κράτη που θεωρούνται «αποτυχημένα» δεν αποτελούν απειλή για άλλες χώρες (Logan & Preble, 2011). Παράλληλα η επέμβαση σε αποτυχημένα κράτη δεν κατάφερε να εξαλείψει την απειλή, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η απειλή αυξήθηκε και τα κράτη απέτυχαν περαιτέρω (Logan & Preble, 2006).

3.5.1 ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ

Οι συγγραφείς Helman και Ratner, σημειώνουν ότι οι ξεπερασμένες έννοιες της κυριαρχίας δεν πρέπει να σταθούν εμπόδιο στις ανθρωπιστικές παρεμβάσεις, δεδομένης της ευθύνης της παγκόσμιας κοινότητας να προάγει τα ανθρώπινα δικαιώματα (Helman & Ratner, 1992). Πολλοί υποστηρικτές καλωσορίζουν μια νέα εποχή στην οποία οι διεθνείς παράγοντες είναι ολοένα και πιο πρόθυμοι να παρέμβουν ως απάντηση στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Chopra & Weiss, 1992).

Η κρατική συμπεριφορά πρέπει να καθοδηγείται από ηθική ανησυχία και σεβασμό για ορισμένες παγκόσμιες αρχές. Ξεκινούν από την κοσμοπολίτικη πρόταση ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν αναφαίρετα δικαιώματα. Βασιζόμενοι στο έργο του Walzer, υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις, ως ηθικοί παράγοντες, έχουν την υποχρέωση να σέβονται αυτά τα δικαιώματα. Όταν μια κυβέρνηση παραβιάζει τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα του πληθυσμού της σε σημείο να είναι ηθικά απεχθής, δεν θα πρέπει πλέον να προστατεύεται από το διεθνές δίκαιο (Walzer, 2002). Η διεθνής κοινότητα έχει την ευθύνη να σώσει τα θύματα της τυραννίας και της αναρχίας, εάν τα θύματα θέλουν να σωθούν και αυτό μπορεί να γίνει με λογικό κόστος (Teson, 2001). Υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις όπου απαιτείται ηθικά η χρήση βίας ως έσχατη λύση για να αποφευχθεί η εμφάνιση ενός μεγαλύτερου κακού (Malazogu, 2003).

Οι συγγραφείς του «Can Intervention Work?» υποστηρίζουν ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, καλά οργανωμένες και ποιοτικές παρεμβάσεις, με την κατανόηση του τοπικού πλαισίου και τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων, μπορούν να είναι επιτυχείς. Συνέγραψαν μια εισαγωγή σε μια στιγμή που η διεθνής κοινότητα συζητούσε αν και πώς να παρέμβει στη Λιβύη, υπογραμμίζοντας ωστόσο την ιστορία μη αποτελεσματικών επεμβάσεων της Δύσης (Stewart & Knaus, 2011).

3.5.2 ΕΠΙΚΡΙΤΕΣ

Υπάρχουν πολλοί που αμφισβητούν τη νομιμότητα της ανθρωπιστικής επέμβασης, επικαλούμενοι το γεγονός ότι συχνά φαίνεται να υποκινείται από άλλα κίνητρα πέραν του αλτρουισμού. Επιπλέον, μπορεί να είναι δύσκολο να πει κανείς εάν μια παρέμβαση ήταν επιτυχής ή όχι, καθώς μπορεί να μην υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για το τι θα είχε συμβεί αν δεν είχε πραγματοποιηθεί η παρέμβαση. Όσοι υποστηρίζουν την παρέμβαση συχνά πρέπει να βασίζονται σε υποθετικά επιχειρήματα. Από την άλλη οι επικριτές, βασίζονται στις καταστροφικές επιπτώσεις που φέρουν οι επεμβάσεις ιστορικά.

Οι περισσότεροι αριστεροί στοχαστές, όπως ο Noam Chomsky, Edward Said, Tariq Ali, Jacques Derrida και Jean Baudrillard κατήγγειλαν την επέμβαση του 1999 στο Κοσσυφοπέδιο και την όλη ιδέα της «ανθρωπιστικής παρέμβασης», για αυτούς, η παρέμβαση είναι εξ ορισμού καταχρηστική, ή μια επιταγή των ισχυρών, μια μορφή νεοιμπεριαλισμού και νεοαποικιοκρατίας (Chomsky, ;Said, 2014; Ali, 2004; Derrida & Rottenberg, 2002; Baudrillard in Debrix, 2009)

Η κύρια κριτική της ανθρωπιστικής παρέμβασης είναι ότι δεν αντιμετωπίζει τις αιτίες της σύγκρουσης, αλλά απλώς επικεντρώνεται στην αποκατάσταση της κρατικότητας. Αυτή η προοπτική υποστηρίζει ότι το σημερινό διεθνές σύστημα δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί αποτελεσματικά σε ανθρωπιστικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης επειδή δεν λαμβάνει υπόψη τις εσωτερικές δομικές αδυναμίες που οδηγούν σε αυτές. Συνεπώς, η ανθρωπιστική παρέμβαση θεωρείται ως λύση χωρίς να αντιμετωπίζει τις βαθύτερες αιτίες των κρίσεων (Pawlowska, 2005).

Άλλοι υποστηρίζουν ότι η ανθρωπιστική παρέμβαση είναι μια μορφή αποικιακής εκμετάλλευσης, ένα εργαλείο που χρησιμοποιούν τα ισχυρά κράτη για να κυριαρχήσουν τα αδύναμα. Οι Δυτικές κυβερνήσεις επιλέγουν τους στόχους παρέμβασης με βάση τα δικά τους στρατηγικά συμφέροντα. Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δεν είναι χρήσιμο από αυτή την άποψη, καθώς είναι «λιγότερο από αντιπροσωπευτικό» και δίνει σε λίγα κράτη δυνατά κράτη υπερβολική επιρροή (Aysoob, 2001).

Για τον Walzer, η ενδοκρατική βία είναι ένα ουσιαστικό μέρος της δημιουργίας κρατών όπως ακριβώς και στη Δύση. Πιστεύει ότι θα πρέπει να περιμένουμε να υπάρχει βία καθώς τα νέα, αδύναμα κράτη αγωνίζονται να επιβάλουν την εξουσία τους, ιδίως όταν ένα κράτος είναι υπερβολικά καταπιεστικό και κακοποιεί τον πληθυσμό του, τότε λαός έχει το δικαίωμα να ασκεί βία κατά της κυβέρνησης (Walzer, 2002).

Και φυσικά κρίνοντας εκ του αποτελέσματος προηγούμενων ανθρωπιστικών επεμβάσεων υποστηρίζεται ότι οι αρνητικές συνέπειες είναι εξίσου καταστροφικές, όπως η αύξηση των απωλειών αμάχων, η όξυνση και διαιώνιση των συγκρούσεων και η διάχυση βίας σε γειτονικές περιοχές (Pinos, 2018) .

“ Η ίδια η πράξη της παρέμβασης και της μη παρέμβασης καθώς και η αιτιολόγηση που προσφέρει μας λέει πολλά• για το πώς αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας, πώς κατασκευάζουμε τις ταυτότητες μας και πώς αντιλαμβανόμαστε και κατασκευάζουμε τον κόσμο στον οποίο ζούμε.

- Hoffmann, 1993

3.6| ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Με αυτό το κεφάλαιο ολοκληρώνεται η θεωρητική ανασκόπηση για την κατανόηση της έννοιας της κρατικής αποτυχίας. Τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με το τι είναι ένα αποτυχημένο κράτος, ποία τα αίτια και οι επιπτώσεις της αποτυχίας σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο και πως τα υπόλοιπα κράτη αντιδρούν στις περιπτώσεις μιας τέτοιας.

Το εύρος της βιβλιογραφίας, παρουσιάζεται αντιφατικό ως προς την ίδια την σημασία της αποτυχίας, τις αιτίες αυτής και τους τρόπους αντιμετώπισης της. Πέραν του πολυπαραγοντικού χαρακτήρα του φαινομένου, ένας ακόμα λόγος τις αντιφάσεις είναι και οι διαφορετικές ιδεολογικές και οντολογικές προσεγγίσεις του θέματος. Όπως το θέτει ο Ruchala (1971), οι μελετητές των διεθνών σχέσεων πολλές φορές εστιάζουν σε διαφορετικές διαστάσεις του ίδιου φαινομένου και φορώντας διαφορετικά «θεωρητικά γυαλιά».

Ανεξάρτητα όμως, από την δομή και τον χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι αυτό αλλάζει στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου. Το νέο διεθνές σκηνικό θέλει τα κράτη όλο και πιο αλληλοεξαρτώμενα μεταξύ τους. Αυτός είναι και ο λόγος που ασχολούμαστε με τα αποτυχημένα κράτη εξ' αρχής. Καθώς παρά τα εμφανή θετικά χαρακτηριστικά αυτής της αλληλεξάρτησης, το νέο παγκοσμιοποιημένο διεθνές περιβάλλον, υπογραμμίζει μια σειρά κινδύνων που πηγάζουν από αυτή. Ενώ ταυτόχρονα υπάρχει και μια μεγάλη συζήτηση για το εάν και πως οι νέα διαμορφωμένες συνθήκες του διεθνώς περιβάλλοντος ενισχύουν τις εσωτερικές αδυναμίες των κρατών, και μεγεθύνουν τα αποτελέσματα των αποτυχιών τους.

Σε αυτό το σημείο, και χωρίς να παραληφθούν τα θετικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης θεωρώ πως πρέπει να αναγνωριστούν και οι αρνητικές επιρροές άλλα και ο ρόλος των άλλων κρατών στην αποτυχία ενός άλλου κράτους. Η παγκοσμιοποίηση λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής των αρνητικών (ή και θετικών) επιπτώσεων και ως μια οδός διάχυσης αυτών στον υπόλοιπο κόσμο. Αυτό συμβαδίζει και με την μεταφορά του προβλήματος της αποτυχίας άλλων κρατών σε πρώτο πλάνο διεθνώς. Καθώς ο βαθμός της ισχύς και της επιρροής καθώς και ο χαρακτήρας των κρατών μεταβλήθηκε, τα αδύναμα κράτη, μέχρι πρότινος μικρής ισχύς και επιρροής μετατράπηκαν σε μικρής ισχύς αλλά μεγάλης επιρροής, με τα προβλήματα που αναπαράγονται στο εσωτερικό τους να θέτουν νέα ζητήματα ασφάλειας στο διεθνές σύστημα. Καθώς εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και των επιπτώσεων της στο διεθνές πλαίσιο, στις καινοτομίες, στην τεχνολογία, στις μετακινήσεις και στην επικοινωνία, ο βαθμός της απειλής που θέτουν τα αποτυχημένα κράτη μεγαλώνει.

Ιδίως μετά τα συμβάντα που εκτυλίχθηκαν την 11^η Σεπτεμβρίου, όπου ανέδειξαν τη σημαντικότητα της απειλής μη-κρατικών δρώντων. Τα αποτυχημένα κράτη **συνδέθηκαν τόσο την τρομοκρατία όσο και ένα ευρύ φάσμα κινδύνων για την παγκόσμια ασφάλεια και ευημερία**. Σε αυτό εντάσσονται η τρομοκρατία, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, οι ανθρωπιστικές κρίσεις, η περιφερειακή αστάθεια (γειτονικές χώρες), οι πανδημίες, οι μαζικές προσφυγικές/ μεταναστευτικές ροές και η περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Παρόλο που ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας αναγνωρίζει την σύνδεση της κρατικής αποτυχίας με μια σειρά απειλών προς την διεθνή ειρήνη, άλλοι υποστηρίζουν ότι πολύ λίγες έρευνες έχουν εντοπίσει μια τέτοια σχέση. Ότι για παράδειγμα, η αποτυχία του κράτους αναπαράγει τρομοκρατία ή ενισχύει την διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής. Πράγματι, η καθηγήτρια Woodward αναφέρεται στον ταυτολογικό χαρακτήρα των περισσότερων μελετών που αφορούν αποτυχημένες καταστάσεις, δηλαδή «τα ίδια εμπειρικά μέτρα χρησιμοποιούνται τόσο για τα αίτια της αποτυχίας όσο και για τα αποτελέσμα αυτής»

(Woodward, 2017).

Ωστόσο αποτελώντας σοβαρό κίνδυνο για τη διεθνή σταθερότητα και για την ευημερία των πληθυσμών τους το φαινόμενο έχει συνδεθεί ως πέρα από απειλή για την διεθνή ασφάλεια και ως καταπατητής ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δύο θέματα πρώτης προτεραιότητας για το διεθνές σκηνικό που καθιερώθηκαν και παραμένουν στο προσκήνιο και εξαιτίας του πολέμου της Ρωσίας προς την Ουκρανία. Προς απάντηση στις αναδυόμενες απειλές αμφισβητήθηκαν και προσαρμόστηκαν οι διεθνείς κανόνες ως προς με ποίους τρόπους μπορούν αυτές να αντιμετωπιστούν.

Αρχικά, τόσο το Διεθνές Δίκαιο όσο και το διεθνές σκηνικό βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο όπου δύο θεωρίες έρχονται σε σύγκρουση. Από την μία η ανάδυση και κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού (ανθρωποκεντρικός ορθολογισμός) στο πλαίσιο της οικονομίας και ο καθιερωμένος ρεαλισμός (κρατικοκεντρικός ορθολογισμός) της πολιτικής. Έτσι σε μία εποχή όπου υπάρχει στροφή από τον κρατικόκεντρισμό, με την επικράτηση των αγορών με ενίσχυση της ισχύς των μη κρατικών φορέων, και της ανάδειξης της σημασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τίθεται το ζήτημα της σύγκρουσης της ιδέα της απόλυτης κρατικής κυριαρχίας που θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος της ειρήνης με αυτήν της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μεταβάλλοντας τελικά το διεθνές δίκαιο από ένα αυστηρά κρατικοκεντρικό, με θεμελιώδη αρχή την κρατική κυριαρχία, σε ένα πιο παρεμβατικό, με θεμελιώδη αρχή την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για τα οποία οι υποχρεώσεις προερχόμενες από αυτά πρέπει να θεωρηθούν ως *erga omnes* (έναντι όλων).

Η σύγκρουση του χαρακτήρα και του ρόλου του Διεθνούς Δικαίου και συστήματος, αναδεικνύεται από τα αποτυχημένα κράτη. Ως απειλή της διεθνούς ασφάλειας και καταπατητές ανθρωπίνων δικαιωμάτων αμφισβητείται η εθνική τους κυριαρχία ως απάντηση σε κατάφωρες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που πλήττουν την διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, νομιμοποιώντας το δικαίωμα κάθε κράτους να αντιδράσει. Ο σεβασμός στην Εθνική κυριαρχία δεν αποτελεί πλέον νομιμοποιητική βάση για την αποτροπή ξένων παρεμβάσεων, όταν αυτές γίνονται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η σωτηρία λοιπόν των αποτυχημένων κρατών και των λαών τους εξαρτάται από την εξωτερική παρέμβαση ή επέμβαση, είτε στρατιωτική ή οικονομική. Όπως αναφέρει και ο Rotberg, «Η παρέμβαση είναι ένα σημαντικό εργαλείο, τόσο για ανθρωπιστικούς λόγους και να αποτρέψει την κρατική αποτυχία» (Rotberg, 2002). Οι παρεμβάσεις αυτές, με ή χωρίς την χρήση βίας είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα, στο οποίο ξανά συγκρούονται οι διαφορετικές θεωρίες. Και ενώ είναι εμφανώς αναγκαίες, προκύπτουν ζητήματα αποτελεσματικότητας, συμπεριφοράς και κινήτρων των παρεμβαίνόντων, και νομικής εξουσιοδότησης.

Οι παρεμβάσεις θεωρητικά βασίζονται σε αλτρουιστικούς στόχους και σε στόχους προστασίας της ασφάλειας. Ωστόσο, τα κράτη εμπειρικά και σε αντιστοιχία με τον ρεαλισμό δεν συμμετάσχουν σε ανθρωπιστική παρέμβαση εκτός εάν η παρέμβαση φέρει κάποιο προσωπικό συμφέρον. Επίσης, οι μέχρι τώρα παρεμβάσεις ιδίως αυτές που γίνονται με την χρήση βίας φαίνεται να μην έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ενώ οι ίδιοι οι παρεμβαίνοντες πράττουν με τρόπους που καταπατάν αυτά που κλήθηκαν να υπερασπιστούν, τα ανθρώπινα δικαιώματα! Τα παραδείγματα των αποτυχημένων κρατών της Λιβύης, της Σομαλίας, της Συρίας και του Αφγανιστάν μαρτυρούν πως οι ανθρωπιστικές παρεμβάσεις δημιουργούν αρνητικά αποτελέσματα που υπερβαίνουν κατά πολύ το αναμενόμενο καλό που πρέπει να επιτευχθεί.

Βέβαια, η ικανότητα ενός κράτους να παρέχει ασφάλεια, να διατηρεί την εδαφική ακεραιότητα και

να προωθεί την οικονομική ανάπτυξη ποικίλλει ανάλογα με το χρόνο και το χώρο. Τα κράτη μπορούν να ενισχυθούν αλλά και να αποδυναμωθούν. Ως εκ τούτου, η κατάρρευση και η αποτυχία δεν είναι σε καμία περίπτωση σταθερές κατηγορίες, αλλά προσωρινές συνθήκες που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν την πολιτική-θεσμική κατάσταση σε μια περιοχή (Verhoeven, 2009). Τα κράτη δεν αποτυγχάνουν σε μια μέρα, και έτσι για να αποφευχθούν η διάχυση των εσωτερικών δεινών και οι μεγάλοι ρίσκου και αμφίβολου αποτελέσματος ανθρωπιστικών επεμβάσεων καλό θα ήταν να προβλέψουμε την αποτυχία πριν τα κράτη αποτύχουν, αφού η αδυναμία τους είναι εμφανής.

Κλείνοντας θεωρώ, πως η κρατική αδυναμία ή αποτυχία, και οι δευτερογενείς επιπτώσεις που προκαλεί, δεν μπορούν πλέον γίνονται κατανοητές σε ένα πλαίσιο «εμείς και άλλοι». Η κρατική αδυναμία είναι συνάρτηση, τουλάχιστον εν μέρει, των συνθηκών του διεθνούς πλαισίου και του ρόλου των εξωτερικών παραγόντων (κρατικών και μη) στην πρόκληση της αποδυνάμωσης των εσωτερικών δομών του κράτους.

ΜΕΡΟΣ 2°. ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στο δεύτερο μέρος θα παρουσιαστεί η μελέτη περίπτωσης, η χώρα της Υεμένης. Θα συλλεχθούν τα βασικά στοιχεία προκειμένου να κατανοηθεί η πολιτική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της χώρας.

Στην συνέχεια θα μελετηθεί η πορεία της χώρας προς την αποτυχία. Ποια είναι τα γεγονότα ή οι εσωτερικές συνθήκες και πιέσεις που οδήγησαν στην κατάρρευση; Επίσης ήταν εμφανής η αδυναμία; ήταν δηλαδή η αποτυχία της αναμενόμενη;

04| Η ΥΕΜΕΝΗ

4.1| ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η Υεμένη, η φτωχότερη χώρα της Μέσης ανατολής αντιμετωπίζει τη χειρότερη ανθρωπιστική κρίση όπως περιγράφεται από τον οργανισμό των Ηνωμένων Έθνων (UNFP.org, 2022). Η χώρα εισέρχεται στον όγδοο χρόνο της σύγκρουσης, από το 2015 που ξεκίνησε ο εμφύλιος, με μεγάλο κόστος σε ανθρώπινες ζωές, στην οικονομία, αποδυναμώνοντας ακόμα περαιτέρω τους ήδη αδύναμους κρατικούς θεσμούς.

Αν και οι εμφύλιες αναταραχές υπάρχουν στη χώρα εδώ και δεκαετίες, η Αραβική Άνοιξη το 2011 ήταν σημείο καμπής. Ο κατακερματισμός του κρατικού μηχανισμού οδήγησε σε ένα κενό ασφαλείας που εκμεταλλεύτηκαν ένοπλες μη κρατικές ομάδες, όπως οι Χούτι, και τρομοκρατικές ομάδες όπως η Αλ Κάιντα, αλλά ακόμα και άλλα κράτη.

Το 2022 η αξία του ριάλ της Υεμένης συνέχισε να υποτιμάται σε ιστορικά χαμηλά, ωθώντας περισσότερους ανθρώπους στην ακραία φτώχεια. Ο ΟΗΕ υπολόγισε ότι 23.4 εκατομμύρια άνθρωποι, που αντιπροσωπεύουν το 80% του πληθυσμού, το 2022 «κινδύνευαν» λόγω της επισιτιστικής ανασφάλειας, του υποσιτισμού και των ασθενειών. Από αυτά, περίπου 16 εκατομμύρια έχουν άμεση ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας (RELIEFWEB.int, 2022).

Η φύση της κρίσης και της σύγκρουσης, με κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αποκλίσεις είναι πολύπλευρη. Είναι σημαντικό να αναλυθούν οι βαθύτερες αιτίες αυτής ιδίως γιατί ο δρόμος για ειρήνη και μετέπειτα ανάπτυξη παραμένει αβέβαιος. Σε αυτό το κεφάλαιο θα δοθούν δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά, ιστορικά και άλλα στοιχεία της χώρας, που θα βοηθήσουν να σχηματίσουμε την εικόνα για την Υεμένη, και τους παράγοντες εσωτερικής αδυναμίας της.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

32 εκατομμύρια (2022, εκτίμηση, World Bank)

ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Σαναά (2.9 εκατομμύρια κάτοικοι)

ΓΛΩΣΣΑ

Αραβικά (επίσημη)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Τοποθεσία: Μέση Ανατολή, βρέχεται από την Αραβική Θάλασσα, τον Κόλπο του Άντεν και την Ερυθρά Θάλασσα. Στα χερσαία σύνορά της βρίσκεται το Ομάν και η Σαουδική Αραβία.

Έκταση: 527.970 km²

ΚΛΙΜΑ

Υποτροπικό ξερό, έρημος

A.E.Π. (PPP)

Ολικό: 69.58 δισ.\$ (82η)

Κατά Κεφαλήν: 2.374\$ (137η)

NOMΙΣΜΑ

Ριάλ Υεμένης, 1 YER (ﷲ) = 1 EURO (€)

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Σε μεταβατικό στάδιο

(πρώην Προεδρευόμενη Δημοκρατία)

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ισλάμ 99% (65% είναι σουνίτες και το 35% είναι σίιτες, το 1% λοιπές θρησκείες)

ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΤΑΣΗ

Εμφύλιος πόλεμος και μεγάλη ανθρωπιστική κρίση.

4.2| Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Η Υεμένη είναι μια ορεινή χώρα στο νότιο άκρο της Αραβικής Χερσονήσου. Είναι η νοτιότερη χώρα της Μέσης Ανατολής.

Στο νότο, η ακτογραμμή της εκτείνεται για πάνω από 1.000 χιλιόμετρα κατά μήκος του Κόλπου του Αντεν, που εκτείνεται ανατολικά μέχρι την Αραβική Θάλασσα (ή τον Ινδικό Ωκεανό). Στα δυτικά, η στενή Ερυθρά Θάλασσα χωρίζει τη χώρα από την Αφρική (Burrowes & Wenner, 2019).

Η γεωγραφία της Υεμένης είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα τόσο από στρατηγικής πλευράς καθώς βρίσκεται στο στενό του Bab el Mandeb που συνδέει την Ερυθρά Θάλασσα και τον Κόλπο του Αντεν, μία από τις πιο **πολυσύχναστες περιοχές θαλάσσιων μεταφορών στον κόσμο**, όσο και από την πλευρά των φυσικών της πόρων, με την χώρα να είναι **πλούσια σε πετρέλαιο** και πολύ φτωχή σε **υδάτινους πόρους**. Παραδόξως, η Υεμένη έχει και την πιο εύφορη γη στην αραβική χερσόνησο (Burrowes & Wenner, 2019).

4.2.1 ΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

4.2.1.1 Τοπογραφία και κλίμα

Η Υεμένη έχει έκταση 527.968 τετρ. χιλιόμετρα. Το υψηλότερο σημείο είναι η κορυφή του Jabal Hadhur (3.760 μ.). Το δυτικό τμήμα της χώρας περιέχει εύφορο έδαφος στα ορεινά οροπέδια του που υψώνονται από περίπου 1.200μ. και άνω. Δεδομένου ότι είναι ξηρή χώρα με έρημο, τα περισσότερα ποτάμια είναι εποχιακά. Αυτό σημαίνει ότι γεμίζουν με νερό μόνο κατά την περίοδο των βροχών και παραμένουν στεγνά για τον υπόλοιπο χρόνο (Burrowes & Wenner, 2019).

Η Υεμένη μπορεί να χωριστεί **σε πέντε μεγάλες περιοχές**: μια παράκτια πεδιάδα που εκτείνεται από βορρά-νότο, γνωστή ως Tihāmah, τα δυτικά υψίπεδα, τα κεντρικά βουνά (υψίπεδα της Υεμένης), τα ανατολικά υψίπεδα και τέλος οι ανατολικές και βορειοανατολικές ερημικές περιοχές.

1. Η περιοχή «Τιχάμα» στα δυτικά αποτελείται από θερμές και άνυδρες παράκτιες πεδιάδες και λιμνοθάλασσες με μεγάλους πλυθισμούς κουνουπιών, που μεταφέρουν ελονοσία.
 2. Τα δυτικά υψίπεδα στην Υεμένη έχουν πιο ευχάριστο κλίμα από άλλες περιοχές της χώρας, λόγω των υψηλότερων επιπέδων βροχοπτώσεων. Αυτό κάνει τη γη πιο πράσινη και καλλιεργήσιμη, και ήταν ένας από τους λόγους που οι Ρωμαίοι αποκαλούσαν την Υεμένη «Ευλογημένη Αραβία». Το υγρό μικροκλίμα στα δυτικά υψίπεδα σημαίνει επίσης ότι υπάρχει αρκετό νερό για την καλλιέργεια φρούτων, δημητριακών, καφέ και άλλων γεωργικών προϊόντων.
 3. Τα κεντρικά υψίπεδα σχηματίζουν ένα μεγάλο οροπέδιο που κυμαίνεται από 2.000 έως 3.666 μέτρα σε υψόμετρο. Η θερμοκρασία εδώ μπορεί να ποικίλλει πολύ, από 30°C το πρωί έως 0°C τη νύχτα. Η πρωτεύουσα Sana'a βρίσκεται επίσης στα κεντρικά υψίπεδα.
 4. Τόσο η περιοχή του ανατολικού οροπεδίου όσο και η έρημος στα βόρεια είναι ζεστά και ξηρά με λίγη βλάστηση. Στα ανατολικά η Υεμένη μοιράζεται το Rub al-Khali, ή Empty Quarter – μια τεράστια έρημο – με το Ομάν, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Είναι μια από τις μεγαλύτερες ερήμους με άμμο στον κόσμο και είναι ακατοίκητη για τους ανθρώπους. Το Rub al-Khali διαθέτει μερικά από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου στον κόσμο.
- * Μεμονωμένο χαρακτηριστικό αποτελεί η απομονωμένη νήσος Σοκότρα. Το 2008 αναγνωρίστηκε ως Μνημείο Παγκόσμιας Φυσικής Κληρονομιάς από την UNESCO, μέρος της χλωρίδας και πανίδας του νησιού είναι ενδημικό και μοναδικό στον κόσμο (U.W.H.).

4.2.1.2 Χρήσεις γης

Η πλειοψηφία της γης είναι άνυδρη ή ημίξηρα βοσκοτόπια. Μόνο το 2,91 τις εκατό της Υεμένης θεωρείται καλλιεργήσιμη γη και λιγότερο από το 0,6 τοις εκατό της γης είναι φυτεμένο με μόνιμες καλλιέργειες. Περίπου 6.801 τετραγωνικά χιλιόμετρα της γης αρδεύονται. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, η Υεμένη έχει 19.550 τετραγωνικά χιλιόμετρα δασικής και άλλης δασώδους γης, που αποτελεί σχεδόν το 4 τις εκατό της συνολικής έκτασης. Επί του παρόντος, η ποσότητα της γης που αρδεύεται από πηγάδια υπερβαίνει αυτή της ξηρής γεωργίας, γεγονός που συμβάλλει στην κρίση του νερού (U.N.H.C., 2008).

4.2.1.3 Φυσικοί Πόροι

Οι κύριοι φυσικοί πόροι της Υεμένης είναι το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο καθώς και η γεωργικά παραγωγική γη στα δυτικά. Άλλοι φυσικοί πόροι περιλαμβάνουν τα φυτά του καφέ, το φυτό qat, τα ψάρια και θαλασσινά, το αλάτι, το μάρμαρο και μεγάλα ανεξερεύνητα κοιτάσματα άνθρακα, χρυσού, μολύβδου, νικελίου και χαλκού (U.N.H.C., 2008).

4.2.1.4 Τα ύδατα

Η Υεμένη δεν έχει μόνιμα ποτάμια, ρυάκια, λίμνες κ.λπ. και η έλλειψη των υδάτων αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της χώρας. Στην πόλη Taiz, για παράδειγμα, τα δημόσια δίκτυα παρέχουν νερό μόνο μία φορά κάθε τριάντα έως εξήντα ημέρες (Glass, 2010). «Το κατά κεφαλήν μερίδιο νερού της Υεμένης είναι κάτω από 100 κυβικά μέτρα ετησίως, σε σύγκριση με το όριο της φτώχειας του νερού των 1.000 κυβικών μέτρων», δήλωσε ο Hosny Khordagui, επικεφαλής της προγράμματος του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών για τη διακυβέρνηση των υδάτων (Reuters, 2009). Υπάρχουν στοιχεία πως τα αποθέματα υπόγειων υδάτων της Υεμένης θα εξαντληθούν εντός 20 έως 30 ετών, καθώς το ποσοστό άντλησης τους υπερβαίνει τον ρυθμό με τον οποίο το νερό μπορεί να αναπληρωθεί (Hill, 2008; Jamjoom & Somra, 2010; Lichtenthäler, 2010). Ενώ οι όλο και πιο φανερές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας με τον κίνδυνο διείσδυσης αλμυρού νερού στα υπόγεια ύδατα (υφάλμυρα - ακατάλληλα για ανθρώπινη κατανάλωση) και η έλλειψη βροχοπτώσεων σε συνδυασμό με τις αυξημένες θερμοκρασίες, μειώνουν περαιτέρω τα ύδατα και τα αποθέματα νερού επιβραδύνοντας την αναπλήρωσή τους (World Bank, 2010). Η χρόνια αυτή κρίση των υδάτων, αυξάνει την κοινωνική ένταση (άνοδος των Χούθι, ως λαϊκή απάντηση στην κλεπτοκρατική ελίτ), τις εσωτερικές ανισότητες, δημιουργεί μαζικές εσωτερικές μεταναστεύσεις (εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα, ΕΑΠ) και απειλεί την υγεία (επιδημίες υδατογενών ασθενειών, έξαρση χολέρας) (CIVIC, 2022). Μια μελέτη από ερευνητές του Πανεπιστημίου Sana'a διαπίστωσε ότι το 70-80 τοις εκατό όλων των αγροτικών συγκρούσεων στην Υεμένη σχετίζονται με το νερό, συμπεριλαμβανομένων των φυλετικών, θρησκευτικών και πολιτικών συγκρούσεων (WWAP, 2012). Ένα πρόβλημα με επιρροές σε όλο το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό φάσμα που είναι πιθανό να ενταθεί δεδομένου ότι εκατομμύρια ζωές (αύξηση του πληθυσμού) εξαρτιούνται από την παροχή νερού.

4.2.1.5 Κλιματική Αλλαγή

Η Υεμένη κατατάσσεται στην 180η θέση μεταξύ 182 χωρών στον δείκτη ND-GAIN (2021), ο οποίος κατατάσσει την ευπάθεια στην κλιματική αλλαγή και άλλες παγκόσμιες προκλήσεις σε συνδυασμό με την ετοιμότητά της να βελτιώσει ανθεκτικότητας της κάτι που σημαίνει ότι είναι εξαιρετικά ευάλωτη να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (GAIN-N, n.d). Οι επιπτώσεις της, όπως υψηλότερες

θερμοκρασίες (ξηρασία), αλλαγές στα πρότυπα βροχόπτωσης (πλημμύρες), η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και όλο και πιο συχνές καταστροφές θέτουν κινδύνους στη γεωργία (παράσιτα), στα τρόφιμα και στα αποθέματα νερού, στις παράκτιες ζώνες και την ανθρώπινη υγεία και ασφάλεια (ξαφνικές εστίες ασθενειών, αναγκαστική μετανάστευση) ενώ ταυτόχρονα εντείνουν και τις συγκρούσεις (World Bank, 2010).

4.2.2 ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Η χώρα οριοθετείται στα δυτικά από την Ερυθρά Θάλασσα, στα νοτιοδυτικά από το στενό Bab-el-Mandeb και στα νότια από τον Κόλπο του Άντεν. Η Υεμένη συνορεύει με τη Σαουδική Αραβία στα βόρεια και το Ομάν στα ανατολικά. Η χώρα μοιράζεται επίσης θαλάσσια σύνορα με τα αφρικανικά έθνη Τζιμπουτί, Ερυθραία και Σομαλία.

4.2.2.1 Η Σαουδική Αραβία

Οι δύο χώρες μοιράζονται μακρά χερσαία σύνορα που εκτείνονται σε μήκος 906 μιλίων, σε όλη την βόρεια πλευρά της. Τα ιστορικά σύνορα ήταν πάντα ασαφή σε αυτήν την περιοχή. Καθώς, διασχίζουν την απομακρυσμένη έρημο Rub' al Khali, με νομαδικούς πληθυσμούς. Έτσι λοιπόν χωρίς αληθινά καθιερωμένα ιστορικά σύνορα για αναφορά, η χάραξη σύγχρονων πεπερασμένων συνόρων ήταν πάντα προβληματική. Παρόλο που τα κοινά σύνορα οριοθετήθηκαν από τη Συνθήκη του Ταϊφ το 1934, με σκοπό την λήξη ενός αιματηρού πολέμου, οι δύο χώρες συνέχισαν να έχουν ανέκαθεν συγκρούσεις για το θέμα (Ramadan & Al-Ganad, 2022).

Τα πιθανά αποθέματα πετρελαίου, η στάση της Υεμένης απέναντι στο Ιράκ, ο εμφύλιος πόλεμος και οι σαουδαραβικές επεμβάσεις στην πολιτική της Υεμένης αποτελούν κάποιες από τις αφορμές των συγκρούσεων. Η Σαουδική Αραβία είχε σκοπό να κατασκευάσει ένα φράγμα που εκτείνεται σε όλο το μήκος των συνόρων, αλλά κατασκεύασε μόνο ένα φράγμα για 47 μίλια των συνόρων. Από τη σκοπιά της Σαουδικής Αραβίας, η τρομερή φτώχεια της Υεμένης θεωρείται ως διαρκής απειλή, για εξεγέρσεις και μαζικές μεταναστεύσεις. Όπως και τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 ο πόλεμος μεταξύ της νότιας και της βόρειας Υεμένης, είχε ως αποτέλεσμα χιλιάδες πρόσφυγες να αναζητήσουν καταφύγιο σε αυτή. Το 2000, οι δύο χώρες υπέγραψαν τη Συνθήκη της Τζέντα, βασισμένη στη προγενέστερη συμφωνία του Ταϊφ του 1934, όπου συμφώνησαν για την οριοθέτηση των συνόρων. Αυτή η συμφωνία παρέχει συντεταγμένες για την οριοθέτηση των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων, συμπεριλαμβανομένου του τμήματος στην ανατολική περιοχή της ερήμου της Υεμένης που ενδεχομένως περιέχει σημαντικές ποσότητες πετρελαίου (Ramadan & Al-Ganad, 2022).

4.2.2.2 Το Ομάν

Τα σύνορα αποτελούνται ουσιαστικά από μια ευθεία γραμμή. Τοπογραφικά, διασχίζουν την έρημο Rub' al Khali στα βόρεια και το Jabal Qamar στα βουνά Dhofar στο νότο. Στις 1η Οκτωβρίου 1992, υπογράφηκε η συμφωνία που οριστικοποίησε τα σύνορα στη σημερινή τους θέση. Η συνοριακή περιοχή παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ειρηνική κατά τη διάρκεια των διαφόρων εμφυλίων πολέμων στην Υεμένη από τότε (De Bruijne, 2019).

4.2.2.3 Τα Θαλάσσια Σύνορα

Τα θαλάσσια όρια που καθορίζονται από συνθήκες είναι αυτά με την Σαουδική Αραβία, το Ομάν

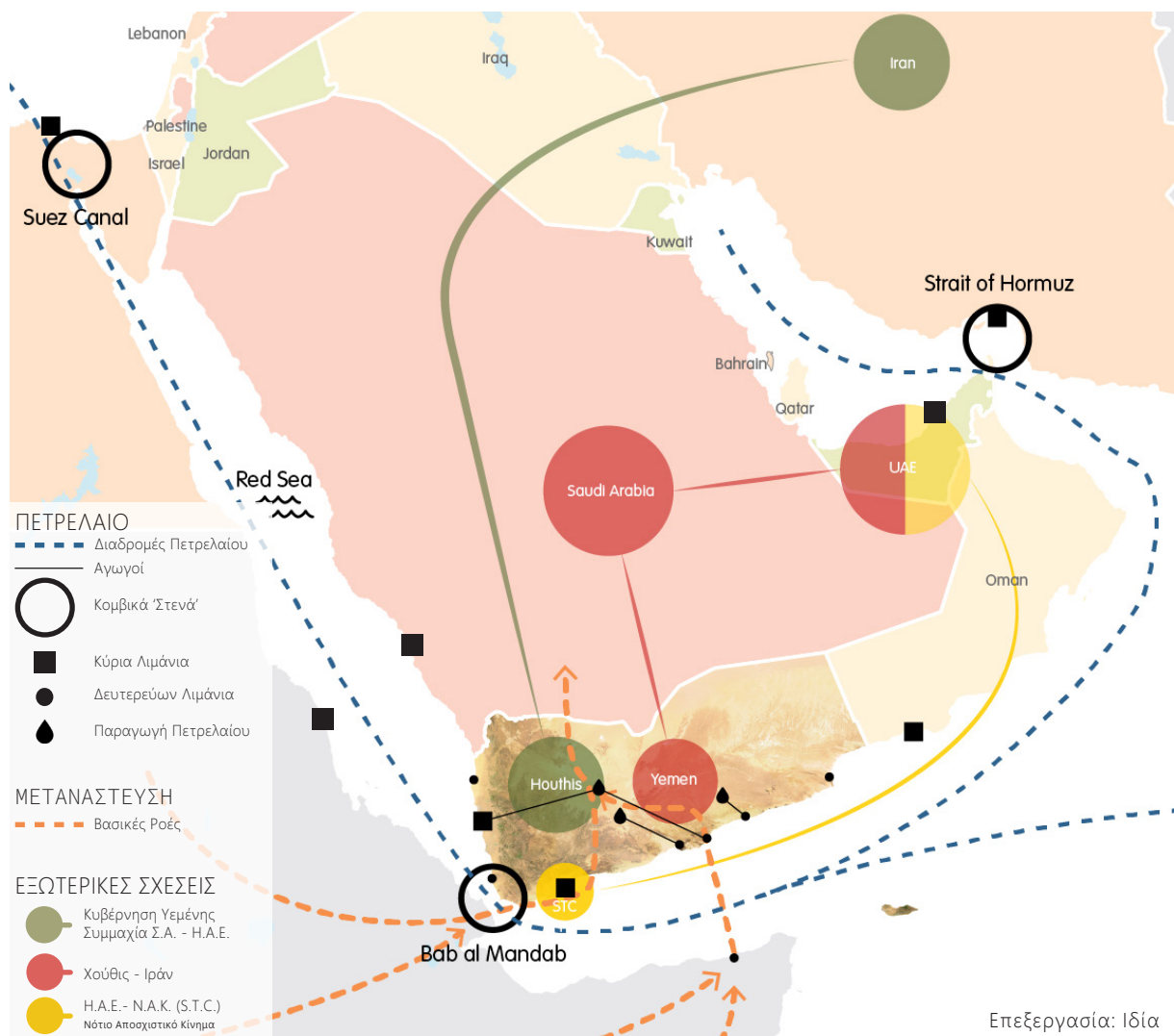
και την Ερυθραία. Όσον αφορά την Σομαλία και το Τζιμπουτί δεν υπάρχουν επίσημες συμφωνίες που οριοθετούν τα θαλάσσια σύνορα. Επομένως το όριο θεωρείται ότι συμμορφώνεται με την αρχή της ίσης απόστασης όπως περιγράφεται από Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS in UN).

4.2.3 Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Μελετώντας τον χάρτη, παρατηρούμε ότι η Υεμένη έχει μια μοναδική γεωγραφική θέση. Βρίσκεται στη διασταύρωση τριών ηπείρων, της Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής και τριών μεγάλων θαλασσών, του Ινδικού Ωκεανού, της Ερυθράς και Μεσογείου Θάλασσας. Η θέση της αυτή, σε μια ζώνη ανταλλαγών και κινητικότητας του διεθνές εμπορίου, οικονομικών συναλλαγών και ανθρωπίνης μετανάστευσης, αναδεικνύεται σε γεωπολιτικά και στρατηγικά σημαντική (βλέπε ΧΑΡΤΗΣ 4.1 'Γεωγραφία και Γεωστρατηγική').

Μια «πολύ σημαντική καρδιά», που πολλές φορές η αστάθεια της αποδίδεται στη στρατηγική της θέση και στην τοπογραφία της (Karlan, 2012). Πώς όμως ένα κράτος που πρόκειται να αποτύχει, με φυσι-

ΧΑΡΤΗΣ 4.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ

κούς πόρους στα πρόθυρα εξάντλησης, μπορεί να έχει τόσο σημαντικό ρόλο στην περιφερειακή γεωπολιτική. Η θέση της Υεμένης, σε έναν από τους σημαντικότερους πλωτούς δρόμους στον κόσμο καθώς και σε ένα σημείο μεγάλης αστάθειας και αναταραχών, σημαίνει ευκαιρίες και απειλές τόσο για την ίδια την χώρα όσο και για τις περιφερειακές δυνάμεις. Η γεωπολιτική οικονομική ανταγωνιστικότητα των χωρών που κατέχουν πόρους και καταναλώνουν ενέργεια πετρελαίου και φυσικού αερίου για να κυριαρχήσουν στη διαμετακόμιση τους κανάλια. Πολλοί υποστηρίζουν πως βαθύτερη ανομολόγητη αιτία του εμφυλίου πολέμου με διεθνής αποκλείσεις να είναι η επικράτηση στην ευρύτερη περιοχή με απώτερο σκοπό τον έλεγχο του υψίστης γεωστρατηγικής σημασίας Κόλπου του Άντεν (Hazbun, 2019; Kaussler & Grant, 2022). Σε αυτή την παράγραφο αναδεικνύεται η σημασία της γεωγραφικής της θέσης, στην συνέχεια και μέσα από την ιστορική ανασκόπηση και την αξιολόγηση των κριτηρίων των περιφερειακών δυνάμεων θα δούμε εάν όντως τα γεωστρατηγικά κίνητρα και η ελκυστικότητα της Υεμένης παίζουν ρόλο στον κρατικό κατακερματισμό της.

4.2.3.1 Το στενό Μπάμπ ελ Μπαντέμπ

Σε στρατηγική τοποθεσία, μεταξύ της Αραβικής Χερσονήσου και της Αφρικής, συνδέοντας την Ερυθρά Θάλασσα με τον Κόλπο του Άντεν, και κατ' επέκταση την Μεσόγειο Ευρώπη και την Διώρυγα του Σουέζ με τον Ινδικό Ωκεανό και τον Ειρηνικό Ωκεανό, βρίσκεται το γνωστό και ως πύλη των δακρύων, στενό Μπάμπ ελ Μπαντέμπ. Συνολικού πλάτους 32 χιλιομέτρων, και χωρισμένο σε δύο κανάλια (δυτικό - 26χλμ πλάτος, 30 μέτρα βάθος και ανατολικό - 3χλμ πλάτος, 310 μέτρα βάθος) από το νησί Perim, της Υεμένης (The Editors of Encyclopaedia Britannica). **Τα στενό βρίσκεται σε μια σημαντική υδάτινη αρτηρία του διεθνές εμπορίου**, ωστόσο συχνά έχουν λάβει χώρα σε αυτό αναταραχές (πόλεμοι, πειρατεία, τρομοκρατία). Πιο συγκεκριμένα, έχει υποστεί την παρατεταμένη ανθρωπιστική κρίση και τις συγκρούσεις στην Υεμένη, και τη Σομαλία, το δικτατορικό καθεστώς της Ερυθραία και γενοκτονία στο Σουδάν (Lott, 2021). Η κατασκευή της **διώρυγας του Σουέζ** το 1869, αποτέλεσε καταλυτικό σημείο τόσο για το διεθνές εμπόριο όσο και για την ανάδειξη της σημασίας του στενού (Ashwal, 2021 as in Khoshnaw, 2022). How Yemen Became and Has Remained a Territory of Strategic Importance.). Δεδομένου ότι από αυτό πλέον θα διέρχεται σχεδόν όλο το εμπόριο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Κίνα, την Ιαπωνία και την Ινδία, χάρη στο μειωμένο κόστος και χρόνο μεταφοράς των εμπορευμάτων (Lott, 2021).

Η σημασία του αναδείχθηκε και υπογραμμίζεται σήμερα, ιδίως με την ανακάλυψη πετρελαίου στην Αραβική Χερσόνησο και την **σημερινή ενεργειακή κρίση**. Το στενό αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σημεία διέλευσης πετρελαίου, όσον αφορά τα μεγέθη ροών (10% του συνολικού πετρελαίου για το 2018, σύμφωνα με την Υπηρεσία Ενεργειακών Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών, 2019) και τους πιθανούς κινδύνους (Cunningham, 2018). Οποιαδήποτε διακοπή της ροής του ενεργειακού φορτίου που περνάει από τα στενά, ακόμη και για σύντομο χρονικό διάστημα, ενδέχεται να προκαλέσει σοκ στην παγκόσμια αγορά του πετρελαίου και τις τιμές του, ιδιαίτερα όταν η αγορά βρίσκεται ήδη σε στενότητα (Cunningham, 2018). Η κύρια απειλή για τη διεθνή ναυσιπλοΐα στην Ερυθρά Θάλασσα, το Bab el-Mandeb και τον Κόλπο του Άντεν αποτελεί πλέον το κίνημα των Χούτι (Lott, 2021).

4.2.3.2 Ο νέος Δρόμος του Μεταξίου

Η στρατηγική σημασία της θέσης της Υεμένης, ιδίως όσον αφορά τις παγκόσμιες θαλάσσιες μεταφορές, υπογραμμίζεται με την συμμετοχή της στα σχέδια της Κίνας για την κατασκευή του λεγόμενου

«Νέου Δρόμου του Μεταξιού», την πρωτοβουλία «Belt and Road Initiative (BRI)». Η πρωτοβουλία αυτή παρουσιάστηκε το 2013, από τον Κινέζο πρόεδρο, Xi Jinping. Αντλώντας έμπνευση από τον αρχαίο Δρόμο του Μεταξιού, στόχος της πρωτοβουλίας είναι η δημιουργία ενός **πυκνού δικτύου υποδομών** κυρίως στους τομείς **των μεταφορών και της ενέργειας** για την διευκόλυνση τόσο των εμπορικών ροών όσο και των ροών κοινωνικών - πολιτισμικών άυλων αγαθών, όπως το ανθρώπινο κεφάλαιο και η διάχυση της πληροφορίας. Σκοπός, η ενδυνάμωση της οικονομικής ηγεσίας της Κίνας μέσω της σύσφιξης των σχέσεων με τις αγορές της Ασίας - Μέσης Ανατολής, της Ευρώπης και της Αφρικής. Επιπλέον, υπόσχεται διάχυση των οικονομικών και αναπτυξιακών πλεονεκτημάτων στις χώρες συνεργασίας (MERICS, 2018). Στα πλαίσια αυτά, η Υεμένη, εξαιτίας της θέσης των νησιών της και των λιμανιών του Άντεν, της Hodeidah και της Μόκα προοριζόταν να γίνει γέφυρα μεταξύ της Ασίας και της Αφρικής, και μεταξύ του Ινδικού Ωκεανού και της Μεσογείου. Αναδεικνύοντας την ως στρατηγικό σημείο ζωτικής σημασίας των υδάτινων οδών του Νέου Δρόμου του Μεταξιού και επιτρέποντάς τη σύναψη συνεργασιών και επιχειρηματικών ευκαιριών που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την οικονομική της ζωτικότητα (Ashwal, 2021 as in Khoshnaw, 2022).

Η κυβέρνηση του Χάντι της Υεμένης υπέγραψε ένα προκαταρκτικό Μνημόνιο Κατανόησης με την Κίνα το 2019 για την επισημοποίηση της συνεργασίας τους στο άνω εγχείρημα. Εν έτη 2022, η διαδικασία παραμένει παγωμένη εξαιτίας της αστάθειας στο εσωτερικό της Υεμένης, με αποχώρηση της παρουσίας της Κίνας μετά από τις **μάχες στο Άντεν τον Αύγουστο του 2019**. Τα σχέδια όμως παραμένουν και αυτά ανοιχτά σύμφωνα με τον πρεσβευτή της Κίνας στην Υεμένη, Kang Yong, λέγοντας ότι η Κίνα θεωρεί ότι όλες οι συμφωνίες που είχαν υπογραφεί μεταξύ των δύο χωρών πριν από τον πόλεμο εξακολουθούν να ισχύουν και θα εφαρμοστούν «μετά τον πόλεμο της Υεμένης τελειώνει και μετά την αποκατάσταση της ειρήνης και της σταθερότητας» (Rajeh, 2020).

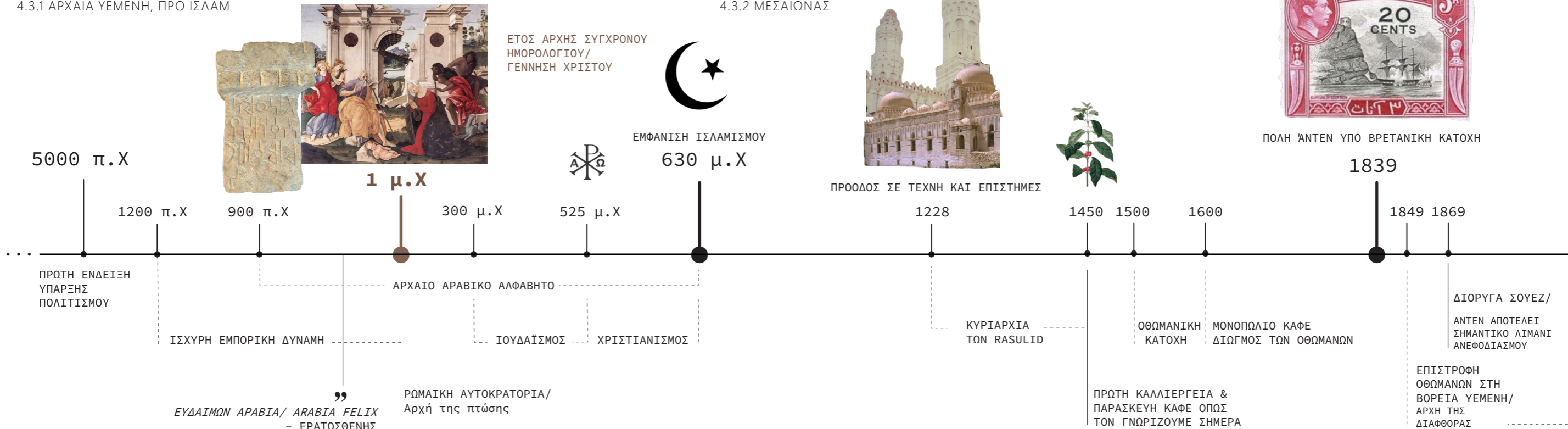
4.2.3.3 Το Κέρας της Αφρικής

Η Υεμένη βρίσκεται επίσης σε μεγάλη εγγύτητα με το Κέρας της Αφρικής, μια άλλη πολύπαθη περιοχή. Από την σχέση αυτή δέχεται και ασκεί επιρροή στις αφρικανικές χώρες της Ερυθραίας, του Τζιμπουτί, της Αιθιοπίας και της Σομαλίας. Η περιοχή μαστίζεται για δεκαετίες από τρομοκρατία, πειρατεία, εμπορία ανθρώπων και λαθρεμπόριο, μεταξύ άλλων μορφών βίας και αστάθειας (Calabrese, 2020). Η Υεμένη και το Κέρας της Αφρικής είναι ένας βασικός κόμβος μεταναστευτικών ροών και αποτελεί την **πιο πολυσύχναστη θαλάσσια οδός μετανάστευσης**. Το 2019, 138.000 μετανάστες ξεκίνησαν από το Κέρας για να φτάσουν στην Υεμένη. Οι περισσότεροι από αυτούς ταξιδεύουν παράνομα, βασιζόμενοι συχνά σε λαθρέμπορους για να βοηθήσουν στη διέλευση του Κόλπου του Άντεν για να φτάσουν στο Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας (IOM, 2022). Πλέον αυξάνονται και οι αντίθετες ροές, δηλαδή οι μετανάστες επιστρέφουν πίσω στο Κέρας της Αφρικής καθώς «αντιμετωπίζουν την ίδια φτώχεια, τις συγκρούσεις και τα κοινωνικοοικονομικά δεινά από τα οποία ήλπιζαν να ξεφύγουν» όταν δεν καταφέρνουν να περάσουν τα σύνορα για την Σαουδική Αραβία ή το Όμαν (IOM, 2022).

4.3 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ/ ΒΑΣΙΚΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

4.3.1 ΑΡΧΑΙΑ ΥΕΜΕΝΗ, ΠΡΟ ΙΣΛΑΜ

4.3.2 ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ

Η Υεμένη είναι από τους παλαιότερους πολιτισμούς που είναι γνωστοί στον άνθρωπο. Ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι είχε εξέχουσα θέση στην Αραβική Χερσόνησο. Για περισσότερες από δύο χιλιετίες πριν από την άφιξη του Ισλάμ, η Υεμένη ήταν το σπίτι μιας σειράς ισχυρών και πλούσιων πόλεων-κρατών και αυτοκρατοριών των οποίων η ευημερία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στον έλεγχό τους στην παραγωγή λιβανιού και μύρου, δύο από τα πιο πολύτιμα εμπορεύματα του αρχαίου κόσμου. Επίσης η γεωστρατηγική θέση της εξασφάλιζε αποκλειστική πρόσβαση σε προϊόντα πολυτελείας του αρχαίου κόσμου, όπως διάφορα μπαχαρικά και καρυκεύματα από τη νότια Ασία και λοφία στρουθοκαμήλου και ελεφαντόδοντο από την ανατολική Αφρική.

Οι Υεμενίτες είχαν αναπτύξει το νοτιοαραβικό αλφάβητο, χρονολογείται ότι δημιουργήθηκε τον 9ο αιώνα και χρησιμοποιούνταν μέχρι και τον 6ο αιώνα μ.Χ..

Μεταξύ του 12ου αιώνα π.Χ. και του 6ου αιώνα μ.Χ., κυριαρχούνταν από έξι διαδοχικούς πολιτισμούς που συναγωνίζονταν ο ένας τον άλλον ή ήταν σύμμαχοι μεταξύ τους και έλεγχαν το προσοδοφόρο εμπόριο μπαχαρικών: Ma'in, Qataban, Hadhramaut, Awsan, Saba και Himyar, τα οποία ήταν όλα γνωστά σε όλο τον αρχαίο μεσογειακό κόσμο.

Τον 1ο αιώνα μ.Χ. οι Ρωμαίοι άρχισαν να επεκτείνουν τη δύναμή τους και την επιρροή τους στην Ερυθρά Θάλασσα, σύντομα έμαθαν τα μυστικά των εμπορών της Υεμένης και έγιναν η κυρίαρχη εμπορική δύναμη. Ήταν μόνο θέμα χρόνου η Υεμένη, ανίκανη να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά την αυτοκρατορική Ρώμη, να υποχωρήσει σε οικονομική παρακμή. Η ρήξη του κάπου στον 6ο αιώνα μ.Χ. αποτελεί το συμβολικό τέλος της μακράς εποχής των εμπορικών βασιλείων της Υεμένης καθώς και την αρχή της θρησκευτικής και πολιτικής κυριαρχίας του Ισλάμ.

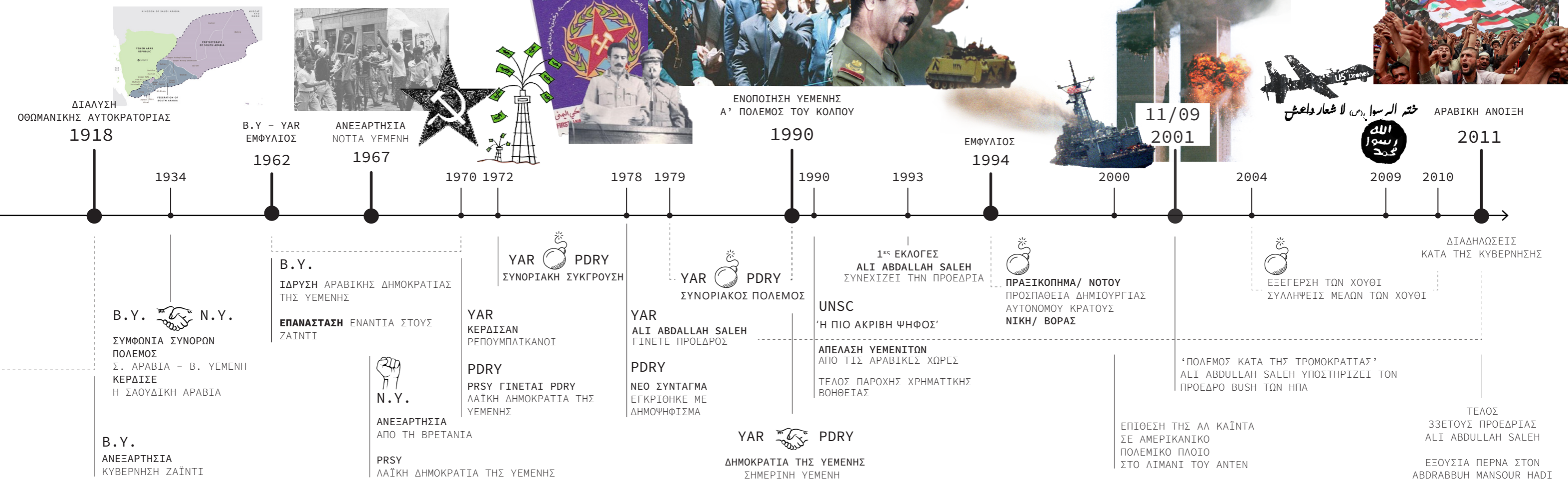
Το πιο σημαντικό πολιτιστικό, κοινωνικό και πολιτικό γεγονός στην ιστορία της Υεμένης ήταν η έλευση του Ισλάμ. Το Ισλάμ εξαπλώθηκε εύκολα και γρήγορα στην Υεμένη, ίσως λόγω των προηγούμενων αιώνων οικονομικής παρακμής και της κακής συμπεριφοράς Εβραίων και Χριστιανών εκείνη την περίοδο. Η Βόρεια Υεμένη τέθηκε υπό τον έλεγχο διαφόρων δυναστειών ιμάμηδων, οι σημαντικότεροι από τους οποίους, οι Ζαϊντί (μια αιτική μουσουλμανική δυναστεία). Η δυναστεία εγκαθίδρυσε μία θεοκρατική πολιτική δομή, η κυριαρχία της οποίας διήρκεσε μέχρι τον εικοστό αιώνα. Η ίδια χρονική περίοδος σηματοδοτήθηκε από συγκρούσεις, μεταξύ δυναστειών που διαμάχονταν μεταξύ τους και εναντίον των Ζαϊντί για τον έλεγχο της Υεμένης. Αυτές έχουν χαρακτηριστεί από οξεία εχθρότητα προς την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά.

Το 1173 οι Αιγύπτιοι εισβάλουν και κυριαρχούν στην Υεμένη. Το 1228 ανατρέπονται από τους ντόπιους υποτελείς τους, Rasulids, όπου κυβέρνησαν μέχρι το 1454, σηματοδοτώντας με την κυριαρχία τους τη χρυσή εποχή της τέχνης, της επιστήμης και της ευημερίας. Οι πόλεις της Υεμένης άκμασαν, η σημερινή πρωτεύουσα Σαναά και το κύριο λιμάνι, η Άντεν, μετατράπηκαν σε σημαντικά μεσαιωνικά κέντρα εμπορίου για υφάσματα και μπαχαρικά, με εμπορικούς δρόμους να εκτείνονται από την Ισπανία μέχρι την Ινδία και το δέλτα του ποταμού Pearl της Κίνας. Οι φυλές των Ταχιρίδων διαδέχθηκαν τους Ρασουλίδες αλλά ανατράπηκαν ξανά από τους Αιγύπτιους (1515-1517), οι οποίοι άνοιξαν τον δρόμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία των Τούρκων.

Η Υεμένη εμφανίστηκε ξανά στην παγκόσμια σκηνή όταν ανακαλύφθηκαν οι διεγερτικές ιδιότητες του καφέ ως ρόφημα, στις αρχές του 15ου αιώνα. Ως αποτέλεσμα, για το μεγαλύτερο μέρος του 16ου και 17ου αιώνα, η Υεμένη και η Ερυθρά Θάλασσα έγιναν πεδίο σύγκρουσης μεταξύ των Αιγυπτίων, των Οθωμανών και διαφόρων ευρωπαϊκών δυνάμεων που επιδιώκουν τον έλεγχο της αναδυόμενης αγοράς του καφέ καθώς και του ιστορικού εμπορίου καρυκευμάτων και μπαχαρικών από την Ανατολή.

Η διάσπαση της Υεμένης σε νότο και βορρά προκλήθηκε από τη βρετανική και οθωμανική πολιτική. Το 1839, οι Βρετανοί κατέλαβαν το Άντεν. Οι Οθωμανοί πήραν τον έλεγχο των βασικών περιοχών του βορρά το 1848-1872 παρά την ένοπλη αντίσταση από τους ιμάμηδες Ζαϊντί, οι οποίοι είχαν νικήσει τους Τούρκους 1635. Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1918, οι Τούρκοι αποχώρησαν από τον βορρά.

4.3.3 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, 20^{ος} αιώνας

Η σύγχρονη ιστορία της Υεμένης ξεκινάει το 1918, όταν η Βόρεια Υεμένη ανεξαρτητοποιήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι Οθωμανοί παρέδωσαν την κυριαρχία στους ιμάμηδες, Ζαΐντι. Αυτοί συγκρούστηκαν με την Σαουδική Αραβία και αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν σε αυτήν την κυριαρχία τριών επαρχιών του βορρά. Το 1962 ξεκίνησε μια αραβική εθνικιστική επανάσταση από την ανεξάρτητη Αραβική Δημοκρατία της Υεμένης (υποστηριζόμενη από Αίγυπτο και Σοβιετική Ένωση) σημαίνοντας το τέλος της χιλιετούς κυριαρχίας του Ζαΐντι Ιμαμάτου (υποστηριζόμενοι από Σαουδική Αραβία και Ιράν) (Mantzikos, 2011).

Ο Νότος αποτελούσε βρετανική αποικία ωστόσο μετά από αγώνα ενάντια στην αποικιοκρατία, οι Βρετανοί αποσύρθηκαν το 1967 και την εξουσία κατέλαβε το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο με μαρξιστικό προσανατολισμό. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η Νότια Υεμένη ήταν ένα ομολογουμένως μαρξιστικό κράτος και είχε εγκαινιάσει μια ριζική αναδιάρθρωση της οικονομίας και της κοινωνίας σύμφωνα με τις κομμουνιστικές γραμμές, μετονομάζοντας τον εαυτό της σε Λαϊκή Δημοκρατία της Υεμένης (Brehony, 2011).

Το φυλετικό, θρησκευτικό και φιλοδυτικό ΥΑΡ και το μαρξιστικό και κοσμικό ΠΔΡΥ συμμετείχαν σε συνοριακό πόλεμο ξεκινώντας από το 1972. Την ίδια περίοδο γίνεται η ανακάλυψη πετρελαίου και φυσικού αερίου στις περιοχές για τις οποίες ήδη διαμάχονταν. Ταυτόχρονα το ΠΔΡΥ χάνει την οικονομική υποστήριξη της Σοβιετικής ένωσης, καθώς η δεύτερη βρίσκεται υπό διάλυση, καθιστώντας θέμα χρόνου την οικονομική κατάρρευση του πρώτου. Επομένως μια ένωση των δύο χωρών θα ήταν προς το οικονομικό συμφέρον όλων και έτσι στις 22 Μαΐου 1990 γεννήθηκε το νέο έθνος της Υεμένης. Εξί μήνες μετά την ενοποίηση, ξεκίνησε ο Πόλεμος του Κόλπου.

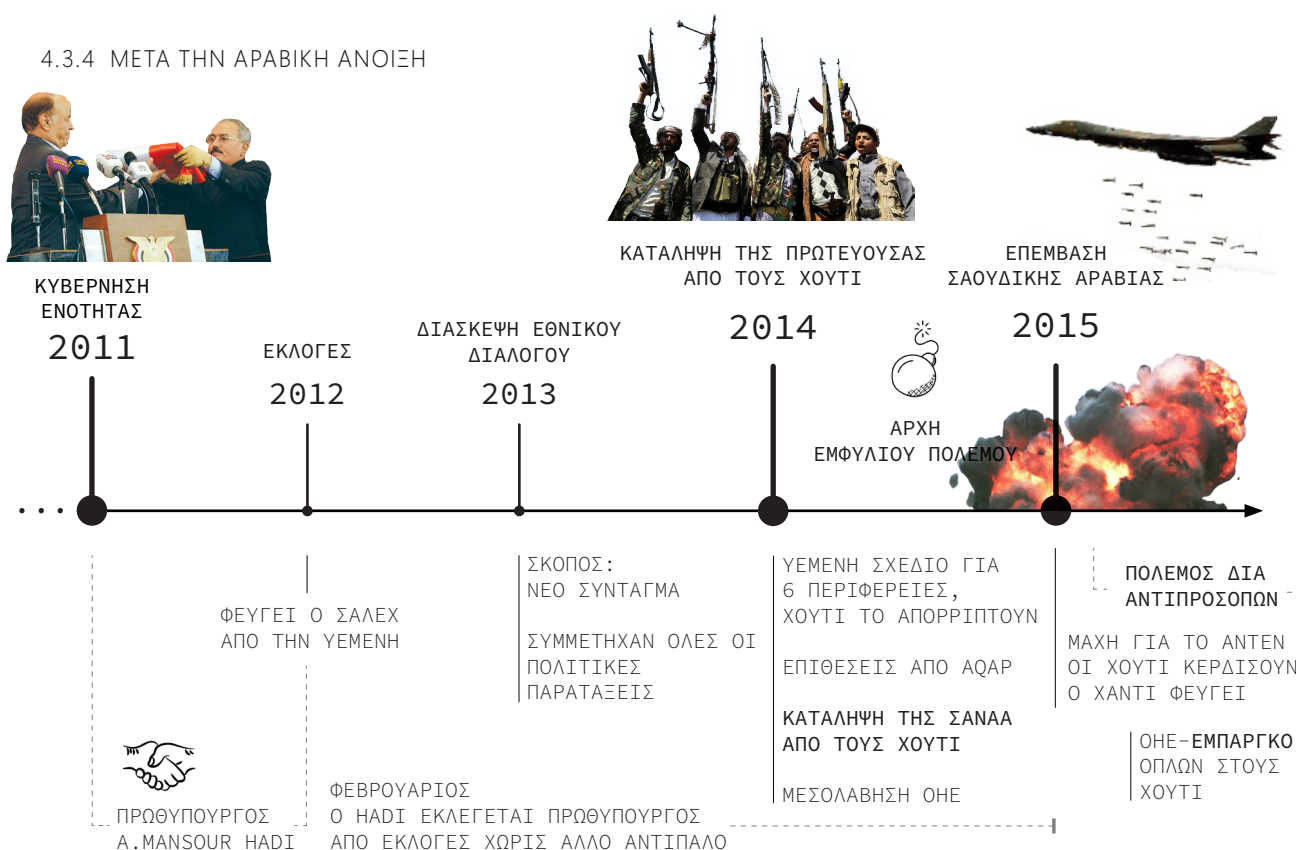
Το 1990, το νέο ενωμένο κράτος, κυβερνάται από τον ήδη εκλεγμένο πρόεδρο της Β. Υεμένης, Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ. Το μοντέλο διακυβέρνησης βασίστηκε στα δυτικά δημοκρατικά πολιτικοοικονομικά πρότυπα και συμφωνήθηκε η διεξαγωγή εκλογών. Η χώρα αποτέλεσε πρωτοπόρο στην Αραβική Χερσόνησο (Lackner, 2015).

Την ίδια χρονιά, το Ιράν εισέβαλε στο Κουβέιτ. Για το ζήτημα συγκλήθηκε Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών με πρωτοβουλία των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε αυτό, η μόνη (αρνητική) ψήφος υποστήριξης προς το Ιράν, ήταν αυτή της Υεμένης, εξαιτίας των καλών σχέσεων του Προέδρου Saleh με τον Σαντάμ Χουσεΐν, οδηγώντας την χώρα σε διεθνή απομόνωση, και απέλαση χιλιάδων Υεμενιτών, με καταστροφικές συνέπειες για την οικονομία της χώρας.

Παράλληλα, μετά την ενοποίηση, οι διαφωνίες για την κατανομή της εξουσίας οδήγησαν τους ηγέτες από το Νότο να διεξάγουν πραξικόπημα με ελπίδες για απόσχιση από τον Βορρά. Η προσπάθεια αυτή οδήγησε σε έναν ακόμη εμφύλιο πόλεμο το 1994, με μεγάλο κόστος σε ανθρώπινες ζωές, ιδίως στο Νότο.

Η φτώχεια, η διαφθορά και το απελπιστικά αδύναμο κράτος δικαίου αποτελούν το σκηνικό για την είσοδο της Αλ Κάιντα στη χώρα, όπως σηματοδοτήθηκε το 2000 με τον βομβαρδισμό του USS Cole στο Αντεν. Μεγάλο μέρος της χώρας εξακολουθεί να είναι διαιρεμένο κατά τοπικές φυλές, όπως οι σιίτες Χούτι, οι οποίοι αμφισβητούν και αυτοί την κυριαρχία του Α. Σάλεχ με οργανωμένες ένοπλες συγκρούσεις από το 2004 (Boucek, 2010). Μέσα σε αυτό το χάος, οι ΗΠΑ φέρεται να έχουν ήδη από το 2001 ξεκινήσει έναν μυστικό πόλεμο υπό την ηγεσία της CIA, χρησιμοποιώντας drones και επίλεκτες μονάδες ειδικών δυνάμεων για να στοχεύσουν στελέχη της Αλ Κάιντα.

4.3.4 ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ

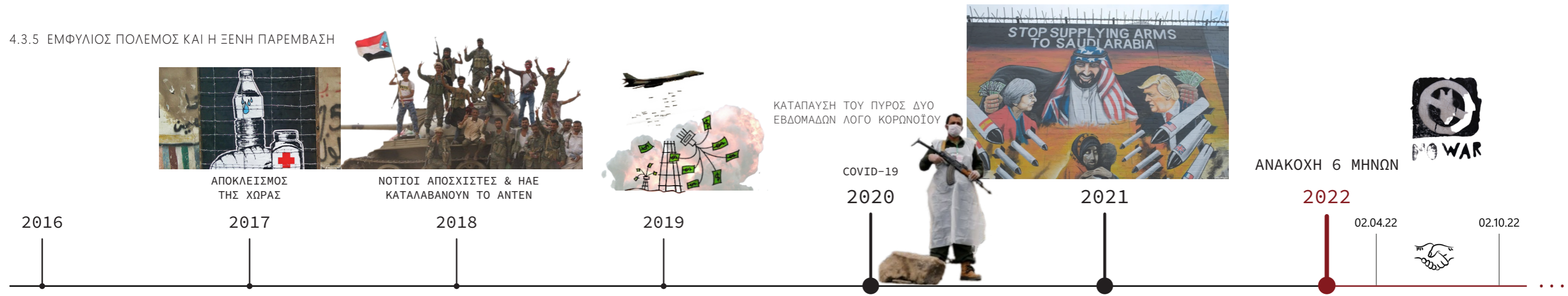

Τελικά η κυβέρνηση του Σαλέχ καταρρέει από τις εξεγέρσεις την περίοδο της «Αραβικής Άνοιξης» (Goldschmidt & Boum, 2016). Η αναταραχή της Αραβικής Άνοιξης στην Υεμένη ανησυχεί ιδιαίτερα την γείτονα, Σαουδική Αραβία, καθώς υπάρχει η απειλή της επικράτησης αναρχίας, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει την ασφάλεια και τα οικονομικά συμφέροντα αυτής, αλλά και άλλων χωρών. Για την εξασφάλιση της σταθερότητας και με την υοστήριξη της της διεθνούς κοινότητας σχηματίζεται μια νέα ενωτική κυβέρνηση, με πρόεδρο τον Νότιο Υεμενίτη Α. Mansour Hadi, αντιπρόεδρο της άλλοτε κυβέρνησης του Σαλέχ. Το 2012, σε εκλογές χωρίς άλλο υποψήφιο, ο Χάντι εκλέγεται και συνεχίζει να έχει την εξουσία ως προσωρινός Πρόεδρος μιας Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας για να προεδρεύσει ενός αναμενόμενου διετούς σχεδίου πολιτικής μετάβασης, συμπεριλαμβανομένης της ίδρυσης της Διάσκεψης Εθνικού Διαλόγου (NDC) με σκοπό να επιφέρει ενοποίηση και πολιτική αλλαγή.

Η διάσκεψη συγκλήθηκε τον Μάρτιο του 2013, συγκεντρώνοντας πάνω από 500 εκπροσώπους από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και φυλές. Σκοπός ήταν να τεθούν οι βάσεις για ένα νέο σύνταγμα. Το σχέδιο θεωρήθηκε ότι εξυπηρετεί τα συμφέροντα της ελίτ και των διεθνών εμπλεκομένων, οδηγώντας σε συγκρούσεις όπου λάμβαναν χώρα κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αλλά οξύνθηκαν μετά την ολοκλήρωσή του το 2014, με την κατάληψη της πρωτεύουσας Σαναά, σηματοδοτώντας την αρχή του εμφυλίου πολέμου (USIP, 2014). Τον Φεβρουάριο του 2014 ένα σφοδρό κύμα εξεγέρσεων ανάγκασε τον Χάντι να καταφύγει πρώτα στο Αντεν και τελικά στη Σαουδική Αραβία.

Οι συγκρούσεις και η ανθρωπιστική κατάσταση στην Υεμένη επιδεινώθηκαν το 2015. Κυβερνητικές δυνάμεις, πολιτοφυλακές των Χούτι, η μειονοτική αίρεση των Ζαϊντί και άλλες ομάδες συμμετείχαν σε βίαιες συγκρούσεις σε ολόκληρη τη χώρα. Στις 26 Μαρτίου του 2015, ένας διεθνής συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας ξεκίνησε σειρά αεροπορικών επιδρομών και οικονομικής απομόνωσης στην Υεμένη ως απάντηση στις επιθέσεις των Χούτι και προς υποστήριξη της νόμιμης κυβέρνησης του Χάντι.

4.3.5 ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΞΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Χούθις έχουν τον έλεγχο στο μεγαλύτερο μέρος των εδαφών της πρώην Βόρειας Υεμένης

<p>ΕΠΙΘΕΣΗ ΧΟΥΤΙ ΜΕ ΒΑΛΛΙΣΤΙΚΟ ΠΥΡΑΥΛΟ ΣΕ ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ</p> <p>ΠΛΗΡΗ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ ΩΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΗ</p> <p>ΧΟΥΤΙ ΣΚΟΤΩΝΟΥΝ ΠΡΩΗΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΣΑΛΕΧ</p>	<p>ΕΠΙΘΕΣΗ Σ.Α. ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΧΟΝΤΕΪΝΤΑ</p> <p>ΑΝΥΣΗΧΙΑ ΟΗΕ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ</p> <p>ΑΠΟΣΧΙΣΤΕΣ ΝΟΤΟΥ (STC) & ΗΑΕ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΛΕΓΧΟ ΣΤΟ ΑΝΤΕΝ</p>	<p>ΧΟΥΤΙ ΧΤΥΠΟΥΝ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ, ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΙΣΟ</p> <p>ΧΑΝΤΙ & SCT ΥΠΟΓΡΑΦΟΥΝ ΕΚΕΧΕΙΡΙΑ</p>	<p>ΝΟΤΙΟΙ ΑΠΟΣΧΙΣΤΕΣ (STC) ΑΠΑΙΤΟΥΝ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΣΠΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΧΑΝΤΙ</p> <p>ΤΡΑΜΠ ΑΝΑΚΗΡΥΣΣΕΙ ΧΟΥΤΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ. ΝΕΑ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΜΠΑΪΝΤΕΝ ΑΝΑΣΤΕΛΕΙ ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΟΠΛΩΝ ΣΕ ΗΑΕ & Σ.ΑΡΑΒΙΑ</p>
---	---	--	---

Ο πόλεμος πλέον έχει περιελιχθεί τόσο από τις ετερόκλητες συμμαχίες με τη συμμετοχή των φυλών της χώρας, την ανάπτυξη της «Αλ Κάιντα» και του «Κινήματος του Νότου», όσο και από την ξένη παρέμβαση με την «Σαουδαραβική Συμμαχία» και τις εναέριες επιθέσεις των Η.Π.Α (Aboueldahab, 2019). Στην Σαουδαραβική Συμμαχία, σαφώς ηγείται η ίδια και συμμετέχουν τα Η.Α.Ε με μεγάλη στρατιωτική παρουσία και σε μικρότερο βαθμό άλλες χώρες του Κόλπου, εκτός του γειτονικού Ομάν, ενώ παράλληλα υποστηρίζεται υλικότεχνικά από τις Η.Π.Α (Gasim, 2015).

Μόλις λίγους μήνες από την έναρξη του εμφυλίου πολέμου και των αεροπορικών επιθέσεων, οι συνθήκες στην Υεμένη γίνονται ολοένα και πιο δυσμενείς με τις εχθροπραξίες και την ανθρωπιστική κρίση να εντείνονται. Ήδη από τον Μάρτιο του 2015 έχει επιβληθεί θαλάσσιος και εναέριος αποκλεισμός ώστε να πλήξει τους Χούτι, με αποτέλεσμα πολλά απαραίτητα εισαγόμενα προϊόντα να μην μπαίνουν στην χώρα (Sharp, Humud & Collins, 2020). Η ξένη παρέμβαση και οι αυξανόμενες ανθρωπιστικές πιέσεις συσπειρώνουν πολλούς Υεμένιους στο πλευρό των Χούτι και ενάντια στις ξένες δυνάμεις.

Το 2016, οι Χούτι συμμαχούν με τη κυβέρνηση του πρώην προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ και ανακοινώνουν τον σχηματισμό ενός «πολιτικού συμβουλίου» για να κυβερνήσει τη Σαναά και μεγάλο μέρος της βόρειας Υεμένης. Ωστόσο, το 2017, ο Σάλεχ διαχωρίζει την θέση του από τους Χούτι προκαλώντας συγκρούσεις μεταξύ των υποστηρικτικών τους ομάδων. Οι δυνάμεις του Σαλέχ ηττήθηκαν μέσα σε δύο ημέρες και ο ίδιος βρέθηκε νεκρός.

Παράλληλα, αυξάνεται και η πίεση προς τη Σαουδική Αραβία ιδίως μετά το 2017, με τους Χούτι να πραγματοποιούν πυραυλικές επιθέσεις εναντίον σημαντικών πόλεων και οικονομικών κέντρων της, προκαλώντας μεγάλες οικονομικές ζημιές. Το 2018, η Συμμαχία (κυρίως οι δυνάμεις της Σ. Αραβίας) και με μεγάλη παρουσία των ΗΑΕ έκλεισαν εντελώς το λιμάνι της Χοντέιντα, ένα από τους πιο κρίσιμους κόμβους εισαγωγής τροφίμων και ανθρωπιστικής βοήθειας, για ένα μήνα. Με την οικονομία στο ναδίρ, ο ναυτικός αποκλεισμός της χώρας έχει επιφέρει ραγδαία μείωση στις εισαγωγές τροφίμων και ενεργειακών πόρων. Παράλληλα, οι πολλαπλοί αεροπορικοί βομβαρδισμοί της συμμαχίας έχουν προκαλέσει σοβαρότατες παράπλευρες απώλειες στις υγειονομικές ή άλλες κοινωνικές υποδομές της Υεμένης και στον άμαχο πληθυσμό.

Τα Ηνωμένα Έθνη ανησυχούν για τις αναφορές και των δύο πλευρών στη σύγκρουση που παραβιάζουν τακτικά το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και εμποδίζουν εσκεμμένα την ανθρωπιστική βοήθεια να φτάσει σε όσους τη χρειάζονται. Μετά από πίεση στις δύο πλευρές επέτυχε την προσωρινή ανακωχή των συγκρούσεων, τον Δεκέμβριο του 2018 με τη Συμφωνία της Στοκχόλμης (Kleemann, 2019). Η Συμφωνία προέβλεπε τον τερματισμό των συγκρούσεων και τη διασφάλιση της λειτουργίας των λιμανιών και τη δημιουργία μιας κατάστασης «κατανόησης» που όμως δεν εφαρμόστηκε στην πράξη, με εξαίρεση το λιμάνι της Χοντέιντα όπου εφαρμόστηκε, ανακουφίζοντας μεγάλο μέρος του άμαχου πληθυσμού (Sharp, 2020). Τον Ιανουάριο του 2018 σχηματίστηκε το «Νότιο Μεταβατικό Συμβούλιο», το οποίο με τη στήριξη των Η.Α.Ε κατέλαβε την πόλη του Αντεν ενάντια της διεθνώς αναγνωρισμένης κυβέρνησης της Υεμένης, ζητώντας ανεξαρτησία (Feierstein, 2019). Η αντιπαράθεση των δύο πλευρών παρά την μεταξύ τους Συμφωνία στο Ριάντ το 2019, συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Την ίδια στιγμή που τα ΗΑΕ άρχισαν να αποσύρουν τα στρατεύματά τους από την Υεμένη το καλοκαίρι του 2019, καθώς αντιμετώπιζε επίσης απειλές από το Ιράν και η προοπτική επικράτησης στον πόλεμο φαινόταν απίθανη. Η αποχώρηση των Η.Α.Ε μείωσε σημαντικά την δυναμική της «Σαουδαραβικής Συμμαχίας» (Ρούμκος, 2020). Η αποχώρηση των Η.Α.Ε και η ενδοπαράταξη σύγκρουση στο στρατόπεδο του Μ. Χαντί, έδωσαν τη δυνατότητα στους Χούτις, όχι μόνο να συντηρούν το υπάρχον στρατιωτικό μέτωπο αλλά να πραγματοποιήσουν εκ νέου επιθετικές ενέργειες (Ρούμκος, 2020). Παρά την προσωρινή ανακωχή τον Απρίλιο του 2020, λόγω της πανδημίας του Covid-19, το καλοκαίρι οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν.

Οι Χούτι συνεχίζουν να κερδίζουν έδαφος εναντίον των κυβερνητικών δυνάμεων του Χαντί στο Μαρίμπ. Το 2021, η κυβέρνηση Τραμπ έχει χαρακτηρίσει επισήμως τους Χούτι ως τρομοκρατική ομάδα, προκαλώντας ανησυχία στον ΟΗΕ, καθώς η κίνηση αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει την Υεμένη σε μεγάλης κλίμακας λιμό και να περιπλέξει τις ειρηνευτικές προσπάθειες. Τον Φεβρουάριο του 2021, οι ΗΠΑ τερματίζουν την υποστήριξη τους στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του συνασπισμού και αφαιρούν τους Χούτι από τη μαύρη λίστα των «τρομοκρατών». Το 2022, πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη εκκελίρα από την αρχή του πολέμου, διατηρήθηκε για έξι μήνες, παρά τις επανειλημμένες παραβιάσεις. Πλοία καυσίμων έφτασαν στο λιμάνι Χοντέιντα, εμπορικές πτήσεις από και προς το Διεθνές Αεροδρόμιο της Σαναά ξεκίνησαν ξανά για πρώτη φορά από το 2016, δίνοντας τη δυνατότητα σε χιλιάδες επιβάτες, κυρίως ασθενείς και φοιτητές, να πετάξουν στο εξωτερικό ή να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Σύμφωνα με τη Save the Children, οι θάνατοι παιδιών που οφείλονται σε συγκρούσεις μειώθηκαν κατά 34 τοις εκατό και ο εκτοπισμός ανθρώπων μειώθηκε περίπου στο μισό (Save the Children, 2022).

4.4| ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Η πληθυσμιακή δυναμική μιας χώρας διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και στη διαμόρφωση πολιτικής. Η Υεμένη, μια χώρα της Μέσης Ανατολής που βρίσκεται στο νότιο άκρο της Αραβικής Χερσονήσου, έχει βιώσει σημαντικές δημογραφικές αλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες.

4.4.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Με 32 εκατομμύρια πολίτες, η Υεμένη είναι το δεύτερο μεγαλύτερο κράτος στην Αραβική Χερσόνησο μετά Σαουδική Αραβία (The World Bank, 2022). Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (2021), ο πληθυσμός της Υεμένης αυξήθηκε από περίπου 12,9 εκατομμύρια το 1990 σε περίπου 32,8 εκατομμύρια το 2021 (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 *Δημογραφικά Στοιχεία, Πληθυσμός*). Αυτό αντιπροσωπεύει σημαντική αύξηση άνω του 150% σε διάστημα τριών δεκαετιών. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού παρουσίασε διακυμάνσεις, φτάνοντας στο αποκορύφωμά του γύρω στο 4,6% στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και σταδιακά μειώθηκε σε περίπου 2,5% το 2021 (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 *Δημογραφικά Στοιχεία, Ρυθμός Αύξησης του πληθυσμού*) (The World Bank, 2021). Μέχρι το 2050, ο πληθυσμός εκτιμάται ότι θα αυξηθεί σε περίπου 50 εκατομμύρια (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 *Δημογραφικά Στοιχεία, Πληθυσμός*) (United Nations, 2022).

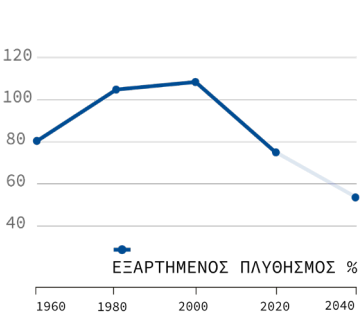
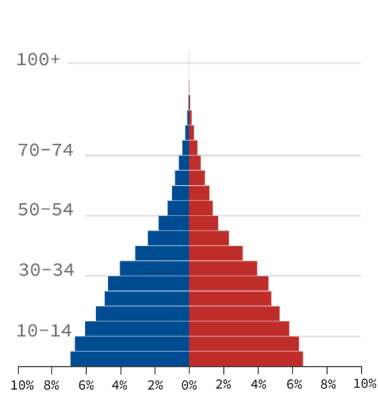
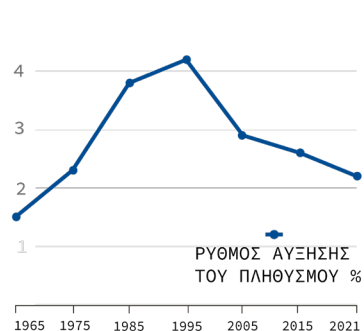
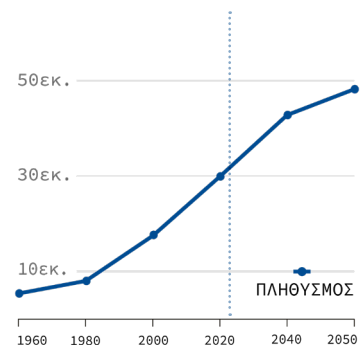
Στη δεκαετία του 1960 περισσότερα από 1 στα 3 παιδιά πέθαναν κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της ζωής τους. Το προσδόκιμο κατά από τη γέννηση ήταν μόνο 25 χρόνια. Ωστόσο το μέσο ποσοστό γονιμότητας ήταν 7 παιδιά ανά γυναίκα, ποσοστό ικανό να οδηγήσει στην αύξηση του πληθυσμού παρά τα υψηλά ποσοστά θνησιμότητας. Τα επόμενα χρόνια το ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας μειώθηκε, ενώ το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση αυξήθηκε στα 53 χρόνια. Επίσης το Συνολικό Ποσοστό Γονιμότητας να αυξήθηκε ακόμα περισσότερο σε ένα από τα υψηλότερα στον κόσμο: 9,2 παιδιά ανά γυναίκα. Με αποτέλεσμα την ταχεία αύξηση του πληθυσμού.

Η Υεμένη πλέον έχει ένα ποσοστό γονιμότητας υψηλό, 3.84 γεννήσεων ανά γυναίκα, αλλά ταυτόχρονα σημαντικά χαμηλότερο από ό,τι ήταν το 2010, που ήταν 5 γεννήσεις ανά γυναίκα, συμβάλλοντας έτσι στην επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού.

Επίσης ο πληθυσμός της είναι από τους νεότερους του κόσμου

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1

Δημογραφικά Στοιχεία

Πηγή: The World Bank, 2023

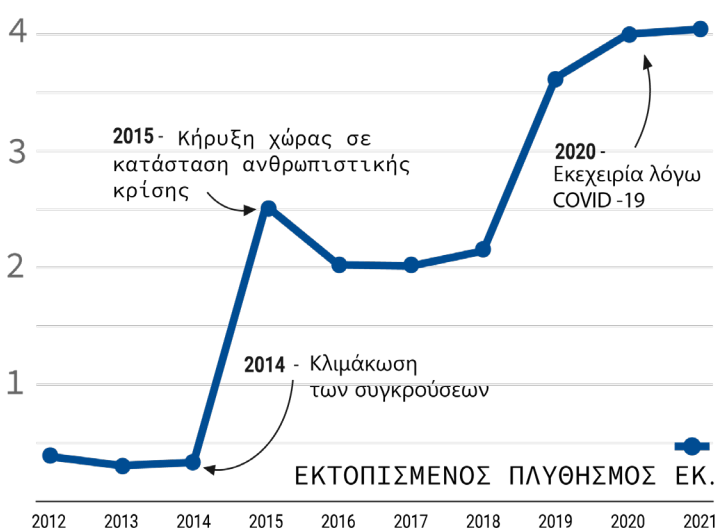
με μέση ηλικία τα 19,8 έτη (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 'Δημογραφικά Στοιχεία, Ηλικιακή Πυραμίδα'). Και με 40% αυτού να είναι κάτω των 15 ετών, έχει ως αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της σχολικής ηλικίας και το ποσοστό των ηλικιακά εξαρτημένων ατόμων του πληθυσμού (75%) (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 'Δημογραφικά Στοιχεία, Εξαρτημένος Πληθυσμός'). «Αν είχαμε αντιμετωπίσει σοβαρά το ζήτημα του πληθυσμού, θα είχαμε αποφύγει τα τρέχοντα προβλήματα και τις κρίσεις στην Υεμένη», σχολίασε πρόσφατα στο Yemen Times η Jamela Saleh Al-Raihy, υφυπουργός δημόσιας υγείας και πληθυσμού (Madsen, 2012).

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση του πληθυσμού. Αυτά περιλαμβάνουν τον πρόωρο γάμο, την περιορισμένη εκπαίδευση για τα κορίτσια, τον υψηλό γυναικείο αναλφαβητισμό, την υψηλή γονιμότητα στους εφήβους και τη χαμηλή χρήση αντισυλληπτικών (UNFPA, 2016). Υπάρχει έλλειψη οικογενειακού προγραμματισμού ενώ επίσης τα πολιτιστικά ταμπού και οι λανθασμένες αντιλήψεις που είτε προωθούν είτε εμποδίζουν κακές και καλές πρακτικές αντίστοιχα (Scommegna, 2012).

Δυσμενής είναι και η σύγχρονη δημογραφική τάση της μετανάστευσης μεγάλου αριθμού ανδρών μεταξύ 15 και 45 ετών για απασχόληση σε άλλες χώρες. Ο αριθμός τέτοιων μεταναστών παρουσιάζει διακυμάνσεις λόγω της πολιτικής και οικονομικής αστάθειας με τα χρόνια. Υπάρχει παράλληλα και ένα εργατικό δυναμικό άνω του ενός εκατομμυρίου υπηκόων της Υεμένης που απασχολούνται σε ξένες χώρες, ιδιαίτερα στη Σαουδική Αραβία και σε άλλα έθνη στην περιοχή του Περσικού Κόλπου. Τα εμβάσματα αυτών των μεταναστών έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο ισοζύγιο πληρωμών, στη ριζική αύξηση του εισοδήματος των περισσότερων πολιτών της Υεμένης και στη χρηματοδότηση πολλών τοπικών αναπτυξιακών έργων. Από το 2013, όταν η Σαουδική Αραβία προσαρμοσε τη νομοθεσία της για την εργασία και τις θεωρήσεις για να ενθαρρύνει την απασχόληση Σαουδάραβων πολιτών, εκατοντάδες χιλιάδες Υεμένης εργαζόμενοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Σαουδική Αραβία (The Editors of Encyclopaedia Britannica, n.d.).

Η σημαντικότερη όμως δημογραφική πίεση που παρατηρείται ιδίως τα τελευταία χρόνια ως αποτέλεσμα της κλιμάκωσης των συγκρούσεων είναι αυτή της εσωτερικής μετανάστευσης (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2 'Εκτοπισμένος Πληθυσμός'). Το 2021 καταγράφηκαν 4,3 εκατομμύρια άνθρωποι ως εσωτερικά εκτοπισμένοι, όπου για πολλούς από αυτούς δεν είναι η πρώτη φορά που αναγκάστηκαν σε εκτοπισμό (μετανάστευση) (UNHCR, 2021). Επιπλέον «ένα 40 τοις εκατό των εσωτερικά εκτοπισμένων ζει σε άτυπες τοποθεσίες εκτοπισμού όπου η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες είναι σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκής ή ανύπαρκτη» (UNHCR, 2021). Ο Daw Mohamed, διευθυντής των Ανθρωπιστικών Επιχειρήσεων του ΟΗΕ αναφέρει πως «Είναι ζωτικής σημασίας η διεθνής κοινότητα να ενισχύσει την υποστήριξη στα δεινά των εκτοπισμένων στην Υεμένη» (OCHA, 2022).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2 ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΟΣ ΠΛΥΘΗΣΜΟΣ

Πηγή: The World Bank, 2023

Μια καταληκτική παρατήρηση.

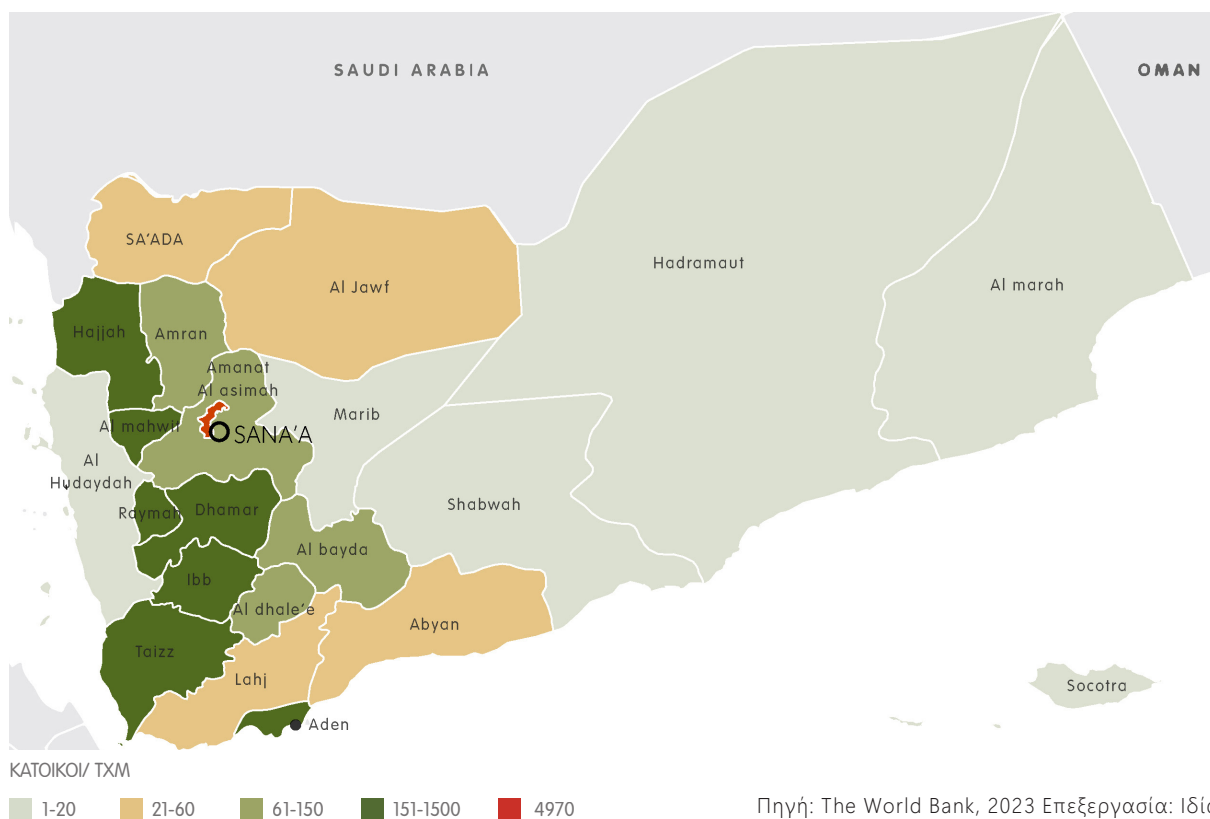
Η δημογραφική πίεση στην Υεμένη υπήρξε αναμφίβολα ένας παράγοντας που συμβάλλει στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το κράτος. Η ταχεία αύξηση του πληθυσμού, σε συνδυασμό με τους περιορισμένους πόρους και την ανεπαρκή υποδομή, έχει επιβαρύνει την ικανότητα της χώρας να παρέχει βασικές υπηρεσίες και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των πολιτών της. Οι συνέπειες αυτής της δημογραφικής πίεσης είχαν βαθύ αντίκτυπο στη διακυβέρνηση, την οικονομία και τον κοινωνικό ιστό της Υεμένης, συμβάλλοντας τελικά στην ευθραυστότητα και την αποτυχία του κράτους. Η ταχεία αύξηση του πληθυσμού στην Υεμένη έχει ασκήσει σημαντική πίεση στις δομές και τους θεσμούς διακυβέρνησης του κράτους. Η κυβέρνηση αγωνίστηκε να διαχειριστεί αποτελεσματικά και να παρέχει βασικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και οι ευκαιρίες απασχόλησης, για να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις του πληθυσμού. Οι ανεπαρκείς επενδύσεις σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και υποδομές έχουν επιδεινώσει περαιτέρω την κατάσταση, οδηγώντας σε ευρεία δυσaréσκεια του πληθυσμού και υπονομεύοντας τη νομιμότητα του κράτους. Η υψηλή πληθυσμιακή αύξηση της Υεμένης έχει ασκήσει τεράστια πίεση στην οικονομία της, η οποία αγωνίστηκε να δημιουργήσει επαρκείς ευκαιρίες απασχόλησης και να καλύψει τις βασικές ανάγκες των πολιτών της. Η Παγκόσμια Τράπεζα (2021) αναφέρει ότι η Υεμένη αντιμετωπίζει υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα μεταξύ του νεανικού πληθυσμού, οδηγώντας σε αυξημένη φτώχεια και κοινωνική αναταραχή. Η πίεση στους περιορισμένους πόρους, σε συνδυασμό με την αδύναμη οικονομική διαφοροποίηση, έχει παρεμποδίσει τις προσπάθειες βιώσιμης ανάπτυξης και έχει διαιωνίσει τον κύκλο της φτώχειας και της αστάθειας. Η δημογραφική πίεση στην Υεμένη είχε επίσης βαθιές κοινωνικές επιπτώσεις. Η ταχεία αύξηση του πληθυσμού, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως η περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, έχει οδηγήσει σε υψηλά επίπεδα φτώχειας, ανισότητας και κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτές οι συνθήκες έχουν επιδεινώσει τις υπάρχουσες κοινωνικές εντάσεις και παράπονα, δημιουργώντας πρόσφορο έδαφος για κοινωνικές αναταραχές και συγκρούσεις. Ο κατακερματισμός της κοινωνίας της Υεμένης κατά μήκος εθνοτικών, θρησκευτικών και φυλετικών γραμμών έχει αποδυναμώσει περαιτέρω τον κοινωνικό ιστό και συνέβαλε στην αποτυχία του κράτους. Ενώ η δημογραφική πίεση δεν είναι ο μοναδικός λόγος για την αποτυχία του κράτους της Υεμένης, έχει αναμφισβήτητα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επιδείνωση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η χώρα.

4.4.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

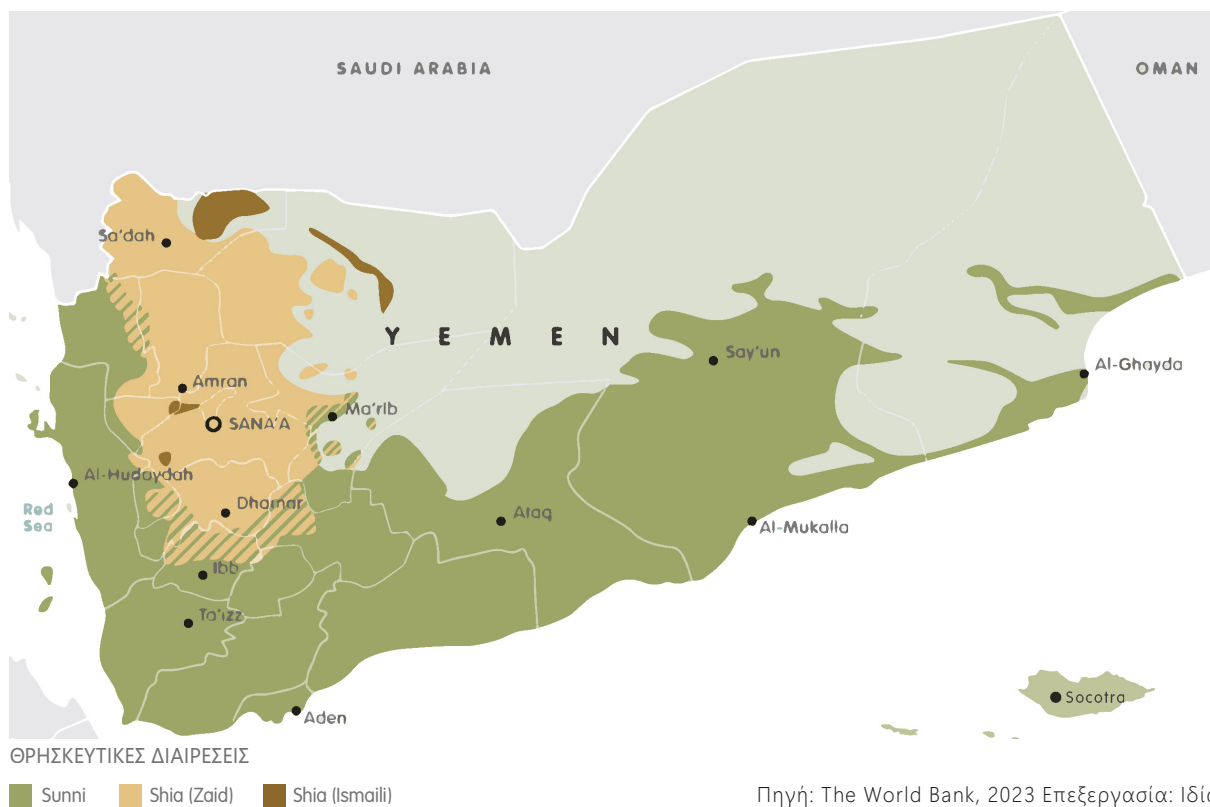
4.4.2.1 Πυκνότητα και περιοχές κατοικίας

Η πυκνότητα πληθυσμού στην Υεμένη ήταν περίπου 61 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, το 2020 (The World Bank). Γενικά ο πληθυσμός της Υεμένης είναι κατά βάση αγροτικός ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική αστικοποίηση αυτού φτάνοντας να αποτελεί το 39,2% του συνολικού το 2022 (CIA). Στην πρωτεύουσα της χώρας Σαναά κατοικούν περίπου 3 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή περίπου το δέκα της εκατό του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Άλλες μεγάλες πόλεις είναι οι Ta-izz, Al Hudaydah και Aden με πληθυσμό σχεδόν 500.000 κατοίκους η καθεμία. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (52%) να συγκεντρώνεται στα δυτικά υψίπεδα (όρη Asir) σε τέσσερις επαρχίες κυρίως λόγω

ΧΑΡΤΗΣ 4.2 ΠΛΥΘΗΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ

ΧΑΡΤΗΣ 4.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ

ευνοϊκότερου κλίματος. Από την άλλη, το εχθρικό περιβάλλον της ερήμου και των ανατολικών ορεινών περιοχών αντανάκλαται στη χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα αυτών των περιοχών (βλέπε *ΧΑΡΤΗΣ 4.3 'Πληθυσμιακή Πυκνότητα'*). Όπως διαπιστώσαμε στην προηγούμενη παράγραφο, υπάρχουν ποικίλα μικροκλίματα και έτσι η γεωγραφία έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία πολλών διαφορετικών τοπικών κοινωνικών οργανώσεων, όπως οι φυλές.

4.4.2.2 Εθνικότητες

Ο πληθυσμός της Υεμένης είναι πολύ ομοιογενής (CIA). Σχεδόν όλοι οι Υεμενίτες είναι αραβικής καταγωγής. Στην τοπική γενεαλογική παράδοση θεωρούνται ως «καθαρότεροι» Αραβες και πολλοί Αραβες θεωρούν την Υεμένη ως (μερικές φορές μακρινή) χώρα καταγωγής τους. Υπάρχει επίσης μια μικρή μειοψηφία (σιιτών) Ισμαηλιτών. Παλαιότερα υπήρχαν πολλοί Εβραίοι, αλλά η σημερινή εβραϊκή κοινότητα είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη (Fanack). Ωστόσο παρόλο που υπάρχει εθνική ομοιογένεια, υπάρχει ένας κοινωνικός διαχωρισμός μεταξύ των βόρειων και νότιων ομάδων, βασισμένη κυρίως σε μια ιστορική διαίρεση.

4.4.2.3 Θρησκεία

Η Υεμένη είναι ένα κατεξοχήν ισλαμικό κράτος. Σχεδόν όλοι οι Υεμενίτες είναι μουσουλμάνοι, με περίπου το 65% να ανήκει στο σουνιτικό Σαφεί Σουνιτών δόγμα του Ισλάμ και το 35% να ανήκει στο δόγμα των Ζαϊντί Σιιτών (CIA). Οι σουνίτες εντοπίζονται κυρίως στις κεντρικές, νότιες και παραλιακές περιοχές ενώ οι Ζαϊντί κατοικούν κυρίως στις βόρειες επαρχίες (βλέπε *ΧΑΡΤΗΣ 4.4 'Θρησκευτικές Διαιρέσεις'*).

Η θρησκεία είναι πολύ σημαντικό στοιχείο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της Υεμένης. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις της WIN/Gallup International, η Υεμένη έχει τον πιο θρησκευόμενο πληθυσμό μεταξύ των αραβικών χωρών και είναι ένας από τους πιο θρησκευόμενους πληθυσμούς παγκοσμίως (Smith, 2018). Η νομοθεσία είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την θρησκεία (Νόμος της Σαρίας). Το σύνταγμα δηλώνει ότι η σαρία είναι η πηγή όλης της νομοθεσίας, αν και συνυπάρχει με τα πρότυπα δικαίου του κοσμικού κοινού δικαίου και του αστικού κώδικα σε ένα υβριδικό νομικό σύστημα. Η Ανεξιθρησκεία είναι θεωρητικά καθιερωμένη από τον νόμο αλλά, όπως και στις περισσότερες συντηρητικές μουσουλμανικές χώρες, ο προσηλυτισμός των μουσουλμάνων από μη μουσουλμάνους είναι παράνομος και η αποστασία είναι ποινικό αδίκημα (U.S. DEPARTMENT OF STATE, 2021).

4.4.2.4 Φυλές

Η πιο σημαντική κοινωνική μονάδα της Υεμένης και γενικότερα των χωρών της Αραβικής Χερσονήσου είναι η φυλή. Στην Υεμένη υπάρχουν πάνω από 200 φυλές αν και δεν υπάρχει αναγνωρισμένος συγκεκριμένος αριθμός (Petouris, 2017). Οι φυλές έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση της ιστορίας της Υεμένης, συμπεριλαμβανομένης και της πολιτικής σκηνής και κατά συνέπεια της οικονομίας και των ανισοτήτων. Αλλά ισχύει και το αντίθετο δηλαδή οι σύγχρονες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις επηρέασαν την εξέλιξη των φυλών. Γενικά δεν υπάρχει ακριβής περιγραφή της έννοιας της φυλής. Συνήθως εκφράζει ένα σύνολο ανθρώπων που συνδέονται συγγενικά, ιδεολογικά (έθιμα και παραδόσεις) και **χωρικά**. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία μίας φυλής είναι το σύστημα δικαιοσύνης τους, η «φυλετική τάξη» όπως αναφέρει ο Weir (2009). Έχουν ως βασικό άξονα την προώθηση των συμφερόντων και τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των μελών τους αλλά και τη διατήρηση της τάξης στην περιοχή τους

(Weir, 2009). Ο χάρτης των φυλών στην Υεμένη έχει αλλάξει κατά τη διάρκεια της ιστορίας. Οι φυλετικές ομάδες έχουν συρρικνωθεί και διευρυνθεί, με ορισμένα φυλετικά κλαδιά να μετατοπίζουν την υπαγωγή τους σε άλλες φυλές για προστασία και συμμαχία (Mugahed, 2022). Επί του παρόντος, υπάρχει γενική συμφωνία ότι στην Υεμένη υπάρχουν πέντε μεγάλες φυλετικές ομάδες. Οι δύο μεγαλύτερες είναι οι Hashid και Bakil, που εδρεύουν στις περιοχές βόρεια της πρωτεύουσας, στις επαρχίες Sana'a, Amran, Sa'ada, Al-Jawf και σε τμήματα της επαρχίας Marib. Οι επόμενες τρεις μεγαλύτερες φυλές, η Madhaj, η Himyar και η Kinda, απλώνονται στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας. Κατά τόπους, οι φυλές συνυπάρχουν, ενώ υπάρχουν και περιοχές χωρίς ισχυρές φυλετικές δομές, όπως η Ταϊζ στην κεντρική Υεμένη και το Άντεν στο νότο (Mugahed, 2022).

Οι μελετητές έχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το ρόλο και τη δυναμική των φυλών στην Υεμένη, με ορισμένους να υπολογίζουν ότι μόνο το 20% του πληθυσμού της Υεμένης ζει σε φυλετικές κοινωνίες, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι το ποσοστό αυτό φτάνει το 80%. Πολλοί αναλυτές και δημοσιογράφοι βλέπουν την παρουσία και τη δύναμη των φυλών στην Υεμένη ως απόδειξη τοπικής αυτονομίας και αντίστασης ενάντια στον κρατικό έλεγχο, κάτι που βλέπουν ως βασικό λόγο για την αποτυχία της χώρας. Για άλλους πάλι οι φυλές είναι «μικρές κυριαρχίες», των οποίων η ηγεσία προστατεύει με ζήλο την τοπική τους αυτονομία από το κράτος. Ο Weir (2009) βλέπει τις φυλές καταφύγιο από τις καταχρήσεις του κράτους. Πολλοί συμμαρτίζονται την ιδέα ότι όταν το κράτος δεν είναι σε θέση να παρέχει τοπικές υπηρεσίες, η φυλετική παράδοση εμφανίζεται για να καλύψει το κενό. Το κατά πόσο η φυλετική κοινωνική οργάνωση είναι επιζήμια στην κρατικότητα της Υεμένης είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα.

4.4.3 ΥΓΕΙΑ

Πέραν του εμφυλίου πολέμου και των συγκρούσεων που απειλούν την ασφάλεια και την υγεία των κατοίκων της Υεμένης, υπάρχουν και πολλοί άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν αρνητικά στην υγεία των πολιτών. Ο πόλεμος και οι επιπτώσεις του δρουν πολλαπλασιαστικά στα ήδη προϋπάρχοντα υγειονομικά προβλήματα. Από τους σημαντικότερους παράγοντες επιβάρυνσης αποτελεί η έλλειψη υδάτινων πόρων και καλλιεργήσιμης γης που επισημαίνεται από την μεγάλη επισιτιστική ανασφάλεια και λειψυδρία. Η ενδημικές ασθένειές που υπάρχουν στην περιοχή, έχουν προκαλέσει τεράστιους αριθμούς κρουσμάτων εξαιτίας της έλλειψης πρόσβασης σε καθαρό νερό. Η χολέρα και η οξεία υδαρής διάρροια που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2016 αποτέλεσε τη χειρότερη επιδημία χολέρας στη σύγχρονη ιστορία της χώρας (ICRC. org). Η κλιματική αλλαγή φυσικά μεγεθύνει τους κινδύνους από όλες τις απόψεις. Περιορίζοντας νερό και πόρους, αυξάνοντας τους κινδύνους ασθενειών (μαλάρια, υδατοστεγείς ασθένειες) (RCCC, 2021).

Άλλος ένας παράγοντας εντοπίζεται και στις δημογραφικές πιέσεις. Όπως υπογραμμίστηκε υπάρχει ένα πολύ υψηλό ποσοστό γεννήσεων που σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς υπηρεσίες υγείας αυξάνουν τον κίνδυνο θνησιμότητας τόσο των νεογέννητων όσο και των γυναικών.

Η διαθεσιμότητα λειτουργικών υποδομών υγείας, όπως νοσοκομεία και κέντρα πρωτοβάθμιας περίθαλψης, έχει μειωθεί υπό το βάρος των συγκρούσεων. Παρά τις πρόσφατες αυξήσεις στον αριθμό των κλινικών και νοσοκομείων υγείας, το σύστημα υγείας της Υεμένης παραμένει αδύναμο και απρόσιτο για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Από το 2010, μόνο το 42 (%) τοις εκατό του πληθυσμού μπορούσε να προσεγγίσει τη δημόσια υγειονομική περίθαλψη και η πολιτική κρίση έχει εμποδίσει περαιτέρω την πρόσβασή τους. Επί του παρόντος, μόνο το 50% των εγκαταστάσεων υγείας είναι πλήρως λειτουργικές και πάνω από το 80% του πληθυσμού αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την πρόσβαση

σε τρόφιμα, πόσιμο νερό και πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Οι ελλείψεις ανθρώπινου δυναμικού, εξοπλισμού και προμηθειών επηρεάζουν επίσης την παροχή υγειονομικής περίθαλψης. Υπάρχουν βέβαια διάφορα προγράμματα που υποστηρίζονται και λειτουργούν από ξένους δωρητές που καλύπτουν αυτές τις ανάγκες σε κάποιο βαθμό.

Αυτή η σύντομη πολιτική περιγράφει την τρέχουσα κατάσταση του τομέα υγείας της Υεμένης, ο οποίος υποφέρει από τις συνέπειες παρατεταμένων και συνεχιζόμενων ένοπλων συγκρούσεων, οικονομικής παρακμής και θεσμικής κατάρρευσης. Οι δυσκολίες στην παροχή υπηρεσιών υγείας σε συνδυασμό με την γεωγραφία, το κλίμα και τις κοινωνικές νόρμες αντανakλώνται μέσω της επιδείνωσης των αποτελεσμάτων υγείας. Αυτά περιλαμβάνουν υψηλά επίπεδα παιδικού υποσιτισμού, χαμηλά ποσοστά ανοσοποίησης και κρούσματα μεταδοτικών ασθενειών. Επιπλέον οκτώ χρόνια εμφυλίου πολέμου έχουν αφήσει 23,4 εκατομμύρια ανθρώπους να χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια ή προστασία από τον Αύγουστο το 2022 (OCHA.org, 2022). Περίπου 18 εκατομμύρια Υεμένης είναι χωρίς ασφαλές νερό και αποχέτευση, 16,2 εκατομμύρια άνθρωποι χρειάζονται επείγουσα βοήθεια έκτακτης ανάγκης λόγω επισιτιστικής ανασφάλειας και υποσιτισμού.

4.5| ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.5.1 ΔΟΜΗ

Το ενιαίο κράτος της Υεμένης, δημιουργήθηκε το 1990 ύστερα από την συνένωση δύο διαφορετικών κρατών της Βόρειας και Νότιας Υεμένης. Το πολιτικό σύστημα που δημιουργήθηκε, απόλυτα διαφορετικό από οποιοδήποτε από αυτά των δύο προηγούμενων κρατών, μια πολυκομματική κοινοβουλευτική δημοκρατία (Encyclopedia Britannica, 2022). Αρχηγός του κράτους είναι ο πρόεδρος, ο οποίος διορίζει αντιπρόεδρο και πρωθυπουργό. Ο πρόεδρος, που εκλέγεται με άμεση λαϊκή ψηφοφορία, κατέχει το αξίωμα για δύο επτά χρόνια το πολύ και επικουρείται από ένα υπουργικό συμβούλιο. Το νομοθετικό σώμα αποτελείται από δύο σώματα: τη Βουλή των Αντιπροσώπων, τα μέλη της οποίας εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία ενηλίκων κάθε έξι χρόνια, και το Συμβουλευτικό Συμβούλιο, τα μέλη του οποίου διορίζονται από τον πρόεδρο. Το νομοθετικό σώμα επιβλέπει την εκτελεστική εξουσία, συζητά και συντάσσει νομοθεσία και εξουσιοδοτεί κρατικούς προϋπολογισμούς και οικονομικά σχέδια. Το σύνταγμα μπορεί να τροποποιηθεί με ψήφους των δύο τρίτων από τη Βουλή των Αντιπροσώπων (Encyclopedia Britannica, 2022). Επιπλέον σύμφωνα με το σύνταγμα, ο νόμος της σαρία (Sharīah) είναι η πηγή όλης της νομοθεσίας.

4.5.2 ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Η διοικητική διαίρεση της Υεμένης χωρίζεται σε δύο κύριες διαιρέσεις. Το διοικητικό τμήμα πρώτου επιπέδου αποτελούν οι επαρχίες (αραβικά: muhafazah), ενώ του δεύτερου επιπέδου αποτελούν οι περιφέρειες (αραβικά: madiriya). Υπάρχουν 22 διοικητικές επαρχίες, συμπεριλαμβανομένης της πρωτεύουσας Σαναά (Amanat Al Asima) και της νήσου Σόκοτρα. Οι επαρχίες αυτές διαιρούνται στη συνέχεια σε 333 περιφέρειες. Οι κατώτερες διοικητικές διαιρέσεις είναι διαφορετικές για τις αστικές και τις γεωργικές περιοχές.

Εφτά χρόνια πολέμου έχουν αφήσει τα σημάδια τους στις βασικές διοικητικές δομές του κράτους, οι οποίες ήταν ήδη ανεπαρκείς. Αυτές δεν μπορούν να διαφυλάξουν την ειρήνη ή να διατηρήσουν νόμο και την τάξη. η διοικητική υποδομή βρίσκεται σε αποσύνθεση και η χώρα είναι όλο και περισσότερο κατακερματισμένη από την άποψη της επικράτειας και των θεσμών.

Σε όλη την ιστορία, η Υεμένη έχει χωριστεί σε διάφορες διοικητικές διαιρέσεις και ο διαχωρισμός τους έχει αποτελέσει πεδίο εντάσεων. Το 2014, μια συνταγματική επιτροπή αποφάσισε να χωρίσει τη χώρα σε μόλις 6 νέες επαρχίες, Αζάλ, Αλ Τζανάντ, Τιχάμα, Χαντραμάουτ, Σάμπα και Άντεν. Μόλις δύο στο νότο και με την πρωτεύουσα Σαναά εκτός οποιασδήποτε περιοχής, δημιουργώντας ένα ομοσπονδιακό μοντέλο διακυβέρνησης. Αυτή η ομοσπονδιακή πρόταση ήταν ένας παράγοντας που συνέβαλε στο μεταγενέστερο πραξικόπημα των Χούτι κατά της κυβέρνησης, και της δυσαρέστησης του νότου που ήλπιζαν για περισσότερη αυτονομία.

4.5.3 Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Μέχρι και την στιγμή που γράφτηκε η παρούσα εργασία μένετε στην χώρα ένας εμφύλιος πόλεμος, μεταξύ κυρίως των ανταρτών Χούθι και την διεθνώς αναγνωρισμένης κυβέρνησης που ωστόσο έχει και άλλες αποκλίσεις. Επομένως, παρόλο που θεωρητικά υπάρχει κυβέρνηση, στην ουσία αυτή δεν κατέχει το μονοπώλιο της εξουσίας και τα μέσα να επιβάλλει τον ρόλο της. Η πολιτική σκηνή της Υεμένης βρίσκεται σε μια «μεταβατική περίοδο» όπου η την κυβέρνηση συνιστά ένα προεδρικό συμβούλιο, στο οποίο προεδρεύεται ο Ρασάντ αλ-Αλίμι.

Η κατάσταση εδώ και χρόνια είναι ιδιαίτερα τεταμένη. Σε μια πολύ σύντομη παρουσίαση της πολιτικής ιστορίας της χώρας έχουμε την πτώση του επί δύο δεκαετιών (1990-2011) πρόεδρου, Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ που αναγκάστηκε σε παραίτηση ύστερα από τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης το 2011. Την ίδια περίοδο οι αντάρτες Χούθι είχαν ήδη υπό τον έλεγχο τους πολλές επαρχίες στην Βόρεια Υεμένη. Την προεδρία του διαδέχθηκε ο Αμπντ αλ-Ραμπ Μανσούρ αλ-Χαντί, η οποία κράτησε μέχρι και το 2022 όπου ανέλαβε ο τρέχων πρόεδρος. Ωστόσο, για το διάστημα ενός μήνα, το 2015 στην αρχή του εμφυλίου πολέμου και έπειτα από την κατάληψη της πρωτεύουσας από τους αντάρτες Χούθι, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να εγκαταλείψει μόνιμα την πρωτεύουσα και ο Χαντί υπέβαλλε την παραίτησή του. Αυτή δεν έγινε αποδεκτή από το Κοινοβούλιο και ο Μανσούρ αλ-Χαντί ανακάλεσε την παραίτησή του, κήρυξε παράνομους τους Χούθι και κατέφυγε στην γείτονά Σαουδική Αραβία. Την ίδια μέρα ξεκίνησαν και οι στρατιωτικές επεμβάσεις της Σαουδικής Αραβίας εναντίων των Χούθι. Από τότε οι Χούθι επέκτειναν την κυριαρχία τους σε περισσότερες επαρχίες αλλά μέχρι και σήμερα παραμένουν εκτός του πολιτικού πλαισίου της κυβέρνησης η οποία εκτελεί τα καθήκοντα της κυρίως εξ' αποστάσεως, υπό την προστασία της Σαουδικής Αραβίας.

Στις 7 Απριλίου 2022 ο Χαντί παραιτείται από πρόεδρος, απολύει τον αντιπρόεδρο Αλί Μοχσέν Αλ Αμάρ και μεταφέρει τις εξουσίες και των δύο αξιωμάτων στο νεοσύστατο οκταμελές Προεδρικό Συμβούλιο Ηγεσίας με επικεφαλής τον Ρασάντ αλ Αλίμι. Στην παραίτησή του ανέφερε ότι καθήκον του συμβουλίου θα είναι οι διαπραγματεύσεις με τους αντάρτες Χούθι προκειμένου να συμφωνηθεί κατάπαυση του πυρός.

4.5.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Η κεντρική εξουσία της Υεμένης δεν ήταν ποτέ ισχυρή λόγω φυλετικών, θρησκευτικών και γεωγραφικών διαιρέσεων της. Όπως αναφέρθηκε το σύγχρονο κράτος της Υεμένης, το οποίο είναι νέο, συγκροτήθηκε μόλις το 1990, από τα δύο πρώην κράτη της Βόρειας και Νότιας Υεμένης με άκρως αντίθετα πολιτικά συστήματα. Το ενιαίο πολιτικό σύστημα που δημιουργήθηκε από την ένωση των δύο, το 1990, αντιπροσώπευε μια έντονη απόκλιση από οποιοδήποτε από τα προηγούμενα, στη θεωρία και, σε μεγάλο βαθμό, στην πράξη. Η πιο σημαντική αλλαγή ήταν η απόφαση για την εγκαθίδρυση μιας

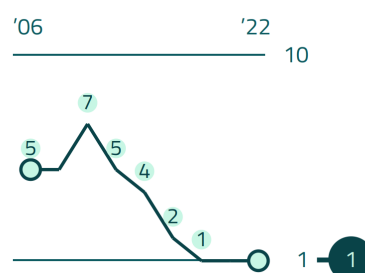
πολυκομματικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Στην πράξη όμως αυτό που επικράτησε μετά το 1990 ήταν η απολυταρχική κυριαρχία του Α. Σάλεχ και του στενού ηγετικού πυρήνα που διαμορφωνόταν γύρω από αυτόν (Goldschmidt & Boum, 2016). Η κυριαρχία υπό Σαλέχ συνέχισε να λειτουργεί κατά τα πρότυπα του μονοκομματικού στρατιωτικού καθεστώτος που αναδείχθηκε στην πρώην Βόρεια Υεμένη (Αραβική Δημοκρατία της Υεμένης). Η άσκηση της εξουσίας και η λήψη πολιτικών αποφάσεων είχε να κάνει περισσότερο με την ισορροπία δυνάμεων και τις επιδιώξεις κυρίων παραγόντων εντός των φυλετικών ενώσεων και του μηχανισμού εξουσίας που στήριζε την κυβέρνηση του «Γενικού Λαϊκού Συνεδρίου», παρά με ένα σύνολο δημοκρατικών διαδικασιών. Όπως ο ίδιος ο Σαλέχ ονομάτισε την πολιτική του ως έναν χορό πάνω σε κεφάλια φιδιών, που δεν δεσμεύεται σε καμία ιδεολογία πέρα μόνο την επιβίωση του καθεστώτος σε βραχυπρόθεσμο προγραμματισμό. Η περιθωριοποίηση και ο σταδιακός παροπλισμός των υπολοίπων πολιτικών δυνάμεων, σε αντίθεση με όσα διατυπώνονταν στο σύνταγμα, είχε ως αποτέλεσμα να μεγαλώσει το κίνημα αντίστασης απέναντι στο καθεστώς. Οι ελπίδες για τη λειτουργία μιας αστικού τύπου κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στην πράξη δεν ευοδώθηκαν ποτέ. Μάλιστα παρά την σχετικά εδραιωμένη κυριαρχία του Σαλέχ για είκοσι χρόνια, αυτή αμφισβητήθηκε πολλές φορές, αρχικά με τον εμφύλιο του 1994, όπου ο νότος προσπάθησε να ξανά αποσχιστεί και στην συνέχεια με τους πολέμους των Χούθι από το 2004 και ύστερα μέχρι και τέλος της κυριαρχίας του το 2011 όπου αιτήματα για εκδημοκρατισμό της χώρας που εκφράστηκαν μαζικά (Goldschmidt & Boum, 2016). Τα αιτήματα αυτά εκφράζουν ακόμα και μετά την πτώση του Σαλέχ εκφράστηκαν με τον επακόλουθο εμφύλιο πόλεμο. Και παρόλη την έκβαση της κατάστασης, τα αιτήματα εκδημοκρατισμού ως προς την έννοια μιας δίκαιης κυβέρνησης εκφράζουν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού οι οποίοι είναι άμαχοι, φτωχοί άνθρωποι που την τρέχουσα περίοδο δυσκολεύονται απλά να επιβιώσουν. Διαχρονικά η πολιτική σκηνή στην Υεμένη παρυσίαζε πολλές παθογένειες, μερικές από αυτές θα εξηγηθούν παρακάτω:

4.5.4.1 Διαφθορά και Νεποτισμός

Η διαφθορά και ο νεποτισμός έχουν συμβάλει σημαντικά στην αποτυχία του κράτους της Υεμένης, υπονομεύοντας τη διακυβέρνηση και διαιωνίζοντας τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Η χώρα έχει σταθερά χαμηλή κατάταξη στους δείκτες παγκόσμιας διακυβέρνησης της, όπου χειροτερεύουν διαχρονικά, πολύ πριν τον

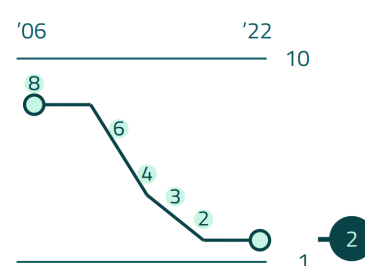
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3

Μονοπώλιο της Βίας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4

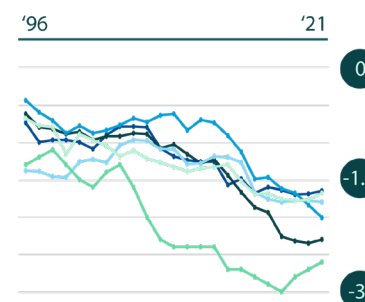
ΚΡΑΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Πηγή: BTI Project, 2022

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.5

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

- Έλεγχος της Διαφθοράς
- Αποτελεσματικότητα της Κυβέρνησης
- Ρυθμιστική Ποιότητα
- Κανόνας δικαίου
- Φωνή και υπευθυνότητα
- Πολιτική σταθερότητα και απουσία βίας/τρομοκρατίας

Πηγή: World Bank, 2023
Επεξεργασία: Ιδία

τρέχοντα εμφύλιο πόλεμο (βλέπε *Διάγραμμα 4.7 'Δείκτες παγκόσμιας διακυβέρνησης*). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, η διαφθορά επικρατούσε υπό την κυριαρχία του πρώην προέδρου Ali Abdullah Saleh. Το καθεστώς του Σάλεχ χαρακτηριζόταν από δίκτυα πατρωνίας και νεποτισμό, με βασικές θέσεις να καλύπτονται συχνά από μέλη της οικογένειας και στενούς συνεργάτες (Al-Batati, 2016). Η εκτεταμένη διαφθορά έχει διαβρώσει την εμπιστοσύνη του κοινού στους κυβερνητικούς θεσμούς και έχει εμποδίσει την αποτελεσματική παροχή υπηρεσιών (Al-Malahim, 2019). Η μελέτη των Al-Sakkaf και Al-Salimi (2020) υπογραμμίζει πώς η διαφθορά έχει διαστρεβλώσει την κατανομή των πόρων, με τα δημόσια κονδύλια να καταναλώνονται από ελίτ με επιρροή. Ο νεποτισμός και η ευνοιοκρατία έχουν επιδεινώσει περαιτέρω τις προκλήσεις διακυβέρνησης, καθώς οι διορισμοί και η πρόσβαση σε πόρους συχνά βασίζονται σε προσωπικές συνδέσεις και όχι σε αξία (Lunde, 2018). Η επικράτηση της διαφθοράς και του νεποτισμού έχει οδηγήσει σε συγκέντρωση εξουσίας στα χέρια λίγων, εμποδίζοντας την ανάπτυξη υπεύθυνων και διαφανών δομών διακυβέρνησης (Jamal, 2020). Τα τελευταία χρόνια, η συνεχιζόμενη σύγκρουση και ο κατακερματισμός έχουν επιδεινώσει τη διαφθορά στην Υεμένη. Η κατάρρευση των κρατικών θεσμών και η εμφάνιση πολλαπλών κέντρων εξουσίας έχουν δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για πρακτικές διαφθοράς (Al-Malahim, 2019). Η έλλειψη αποτελεσματικής διακυβέρνησης και η εκτροπή των πόρων για στρατιωτικούς σκοπούς έχουν διαιωνίσει περαιτέρω τη διαφθορά (Al-Sakkaf & Al-Salimi, 2020). Έχουν αναφερθεί πολυάριθμες περιπτώσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου, που αφορούν υπεξαίρεση, δωροδοκία και νεποτισμό (Global Integrity, 2016). Η εκτροπή της διεθνούς βοήθειας που προορίζεται για ανθρωπιστικούς σκοπούς έχει επίσης προκαλέσει ανησυχία (UN News, 2020). Η σύγκρουση έχει δημιουργήσει ένα περιβάλλον που ευνοεί τις παράνομες χρηματοοικονομικές ροές, το ξέπλυμα χρήματος και το λαθρεμπόριο, επιδεινώνοντας τον αντίκτυπο της διαφθοράς στην οικονομία της Υεμένης (Jamal, 2020).

4.5.4.2 Αδύναμοι θεσμοί και Κεντρική Εξουσία

Στην Υεμένη δεν υπάρχει κρατικό μονοπώλιο στη χρήση βίας (βλέπε *Διάγραμμα 4.5 'Μονοπώλιο της Βίας*). Η διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση βρίσκεται αντιμέτωπη με έναν αυξανόμενο αριθμό διεκδικητών. Επιπλέον η κεντρική εξουσία ήταν ανέκαθεν αδύναμη. Η ιστορική διαίρεση μεταξύ Βόρειας και Νότιας Υεμένης, η παρουσία φυλετικών δεσμών, οι γεωγραφικοί περιορισμοί και ο πολλαπλασιασμός των ένοπλων ομάδων έχουν επιδεινώσει περαιτέρω αυτόν τον κατακερματισμό που καθιστούν δύσκολη τη λήψη αποφάσεων, στο συντονισμό και στη δημιουργία ενός ενιαίου εθνικού οράματος (βλέπε *Διάγραμμα 4.6 'Κρατική Ταυτότητα*). Η έλλειψη μιας ενοποιημένης κυβέρνησης έχει εμποδίσει την αποτελεσματική διακυβέρνηση, την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και την επιβολή του κράτους δικαίου. Οι θεσμοί της Υεμένης, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού σώματος, του νομοθετικού σώματος και της δημόσιας διοίκησης, έχουν υποφέρει από έλλειψη ικανότητας, πόρων και ανεξαρτησίας. Η διακυβέρνηση και οι θεσμικές αποτυχίες έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην αποτυχία του κράτους της Υεμένης. Η έλλειψη διαφάνειας, λογοδοσίας και του κράτους δικαίου εντός των κυβερνητικών δομών της Υεμένης έχουν διαβρώσει την εμπιστοσύνη του κοινού και παρεμπόδισαν την πολιτική σταθερότητα (Alshaeri, 2020). Οι αδύναμοι και αναποτελεσματικοί μηχανισμοί διακυβέρνησης έχουν συμβάλει στην έλλειψη ανταπόκρισης στις ανάγκες του πληθυσμού, επιδεινώνοντας τα κοινωνικά παράπονα (Mason, 2017). Εξωτερικοί παράγοντες έχουν επίσης ασκήσει επιρροή στην πολιτική της Υεμένης, περιπλέκοντας περαιτέρω το τοπίο διακυβέρνησης (Phillips, 2019). Η μελέτη του Jamjoom (2018) υπογραμμίζει πώς η

παρέμβαση των περιφερειακών δυνάμεων στις υποθέσεις της Υεμένης έχει υπονομεύσει τη λειτουργία των κρατικών θεσμών. Η πρόκληση της οικοδόμησης ισχυρών και λειτουργικών θεσμών είναι κρίσιμη για την εγκαθίδρυση αποτελεσματικής διακυβέρνησης και την αποκατάσταση της σταθερότητας στην Υεμένη (Al-Ansi, 2019). Ως εκ τούτου, η αντιμετώπιση της διακυβέρνησης και των θεσμικών αποτυχιών είναι ένα κρίσιμο βήμα στην πορεία προς ένα ανθεκτικό και λειτουργικό κράτος στην Υεμένη. Γενικότερα, οι περισσότεροι Υεμενίτες έχουν χαμηλές προσδοκίες για τι πρέπει να κάνει η κυβέρνηση για αυτούς. Γεγονός που συνέβαλλε στην διατήρηση κακών κυβερνήσεων για μεγάλα χρονικά διαστήματα και στην ισχυροποίηση της φυλετικής αυτονομίας στα πλαίσια της αυτάρκειας για να προσφέρει οργάνωση και προστασία εκεί που δεν έφτανε το κράτος.

4.5.4.3 Κατακερματισμένη Διακυβέρνηση και Σεχταρισμός

Και επειδή η διακυβέρνηση στην Υεμένη βασίζεται κυρίως σε δεσμεύσεις μεταξύ ατόμων και σε συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων, παρά σε κυβερνήσεις. Αν και αυτό συνέβαλε στην τρέχουσα κρίση, κάνει επίσης την κοινωνία της Υεμένης πιο ανθεκτική σε περιόδους που δεν υπάρχει κυβέρνηση, καθώς οι φυλές λειτουργούν ως άτυπο κράτος προσφέροντας οργάνωση και προστασία. Ωστόσο, οι βαθιές διαιρέσεις μεταξύ διαφόρων πολιτικών φατριών, συμπεριλαμβανομένων των ηγετών φυλών, των περιφερειακών μεσιτών εξουσίας και των σεχταριστικών ομάδων, έχουν οδηγήσει σε ανταγωνιστικά κέντρα εξουσίας και σε αποδυνάμωση της κρατικής εξουσίας (Al-Mikhlaifi, 2019). Ο πολιτικός κατακερματισμός στην Υεμένη είναι μια επίμονη πρόκληση από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα, επηρεάζοντας σημαντικά τη διακυβέρνηση και τη σταθερότητα της χώρας. Μετά την ενοποίηση της Βόρειας και της Νότιας Υεμένης το 1990, προέκυψαν βαθιές διαιρέσεις μεταξύ διαφόρων πολιτικών φατριών, ηγετών φυλών και περιφερειακών μεσιτών εξουσίας (Al-Jazeera, 2011). Αυτές οι διαιρέσεις προήλθαν από ιστορικά παράπονα, ανταγωνιστικά συμφέροντα και αγώνες εξουσίας, που εμπόδισαν την εγκαθίδρυση ενός ενιαίου πολιτικού συστήματος.

Στη δεκαετία του 1990, η Υεμένη γνώρισε μια σειρά από συγκρούσεις και αποσχιστικά κινήματα, που οδήγησαν σε πολιτικό κατακερματισμό και την εμφάνιση πολλαπλών κέντρων εξουσίας (Jamal, 2012). Αυτός ο κατακερματισμός εντάθηκε κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης το 2011, όταν η Υεμένη έγινε μάρτυρας μαζικών διαδηλώσεων, πολιτικών αναταραχών και την τελική παραίτηση του Προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ (Jamal, 2017). Η μετέπειτα μεταβατική περίοδος συνέβαλε περαιτέρω στον πολιτικό κατακερματισμό καθώς διαφορετικές φατρίες ανταγωνίζονταν για επιρροή και έλεγχο. Η εξέγερση των Χούτι, η οποία ξεκίνησε το 2004 και κλιμακώθηκε το 2014, πρόσθεσε ένα ακόμη στρώμα πολιτικού κατακερματισμού. Το κίνημα των Χούτι, που εκπροσωπεί τη σιιτική κοινότητα των Ζαϊντί, κατέλαβε τον έλεγχο μεγάλων περιοχών της χώρας, συμπεριλαμβανομένης της πρωτεύουσας Σαναά (Debrie, 2018). Αυτό πυροδότησε μια σύγκρουση με τη συμμετοχή πολλών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών δυνάμεων και των διεθνών παρεμβάσεων, επιδεινώνοντας τους πολιτικούς διαχωρισμούς και τους αγώνες εξουσίας (Kambeck & Tholstrup, 2020). Ο κατακερματισμός της πολιτικής εξουσίας στην Υεμένη είχε σοβαρές συνέπειες για τη διακυβέρνηση και τη σταθερότητα. Έχει εμποδίσει τις προσπάθειες για την επίτευξη πολιτικής συναίνεσης, έχει υπονομεύσει τη λειτουργία των κρατικών θεσμών και έχει αποδυναμώσει την εξουσία της κεντρικής κυβέρνησης (Global Integrity, 2016). Η έλλειψη ενός ενιαίου και χωρίς αποκλεισμούς πολιτικού συστήματος έχει οδηγήσει σε κενά διακυβέρνησης, κατάρρευση των δημόσιων υπηρεσιών και εξάπλωση των ένοπλων ομάδων (International Crisis Group, 2019).

Η αντιμετώπιση του πολιτικού κατακερματισμού απαιτεί την προώθηση του πολιτικού διαλόγου, της συμφιλίωσης και της συμμετοχής. Οι προσπάθειες για την επίτευξη μιας συνολικής πολιτικής διευθέτησης και διευθετήσεων κατανομής της εξουσίας έχουν επιδιωχθεί μέσω διαφόρων ειρηνευτικών διαδικασιών, όπως η Διάσκεψη Εθνικού Διαλόγου το 2013 (Παγκόσμια Τράπεζα, 2018). Ωστόσο, η πολυπλοκότητα της σύγκρουσης και τα διαφορετικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών έχουν θέσει σημαντικές προκλήσεις για την επίτευξη βιώσιμης πολιτικής ενότητας και σταθερότητας.

Μια καταληκτική παρατήρηση.

Οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις, συμπεριλαμβανομένου του εμφυλίου πολέμου που ξεκίνησε το 2014, έχουν κατακερματίσει περαιτέρω τη χώρα και υπονόμισαν τους κρατικούς θεσμούς, αφήνοντας ένα κενό εξουσίας και τροφοδοτώντας θρησκευτικές εντάσεις (Al-Jabri, 2019). Η αποτυχία επίτευξης πολιτικής σταθερότητας, οικονομικής ανάπτυξης και διακυβέρνησης χωρίς αποκλεισμούς οδήγησε στην κατάρρευση του κράτους (Al-Jabri, 2019). Η σαουδαραβική εισβολή επίσης είχε μεταμορφωτικό αντίκτυπο στην κρατικότητα, τη νομιμότητα και την αποτελεσματικότητα του κράτους, με όλους τους δείκτες διακυβέρνησης να υπονομεύονται (World Bank, 2021). Οι πολιτικές διαιρέσεις, οι περιφερειακές και φυλετικές αντιπαλότητες, καθώς και η παρουσία μη κρατικών παραγόντων, εμποδίζουν τη δημιουργία μιας ενιαίας κρατικής αρχής στην Υεμένη (Bellin, 2004). Επιπλέον, η χώρα αντιμετωπίζει κρίση νομιμότητας λόγω διακυβερνητικών ελλείψεων, διαφθοράς και περιορισμένης κρατικής ικανότητας (Boone, 2013). Η αδυναμία του κράτους να παρέχει βασικές υπηρεσίες και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των πολιτών έχει διαβρώσει τη νομιμότητά του (Boone, 2013). Επιπλέον, η περιορισμένη κρατική ικανότητα και οι αδύναμοι θεσμοί διακυβέρνησης έχουν εμποδίσει την αποτελεσματική διακυβέρνηση της χώρας (World Bank, 2021). Η συνεχιζόμενη σύγκρουση και η σαουδαραβική εισβολή έχουν οδηγήσει στην καταστροφή των υποδομών, τη διακοπή των δημόσιων υπηρεσιών και την επιδείνωση της οικονομικής αστάθειας (Al-Madhaji, 2017). Η ανάκαμψη της Υεμένης απαιτεί την επίλυση της σύγκρουσης, την προώθηση της διακυβέρνησης χωρίς αποκλεισμούς και την ανοικοδόμηση των κρατικών θεσμών (Al-Jabri, 2019).

4.6| ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Υεμένη είναι μια από τις φτωχότερες χώρες στο κόσμο. Διαχρονικά αντιμετώπιζε δύσκολες μακροπρόθεσμες προκλήσεις για τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη της οικονομίας της. Παρά την σχετική οικονομική της πρόοδο στην δεκαετία του 1970, με την αρχή της εμπορικής εκμετάλλευσης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, η Υεμένη παρέμεινε μια από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου. Η κατάσταση πλέον επιβαρύνεται με τον συνεχιζόμενο πόλεμο να έχει καταλύσει την οικονομία. Οι εξαγωγές έχουν παγώσει, η συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος έχει υποτιμηθεί, ο πληθωρισμός έχει αυξηθεί, και η ταυτόχρονη συνθήκη της εξάρτησης του περιορισμού σε εισαγωγές τροφίμων και καυσίμων έχει προκαλέσει εκτεταμένες ζημιές σε υποδομές και στην ανθρώπινη ζωή. Επίσης εξωτερικοί κραδασμοί όπως η πανδημία COVID-19 και ο πόλεμος στην Ουκρανία, που έχει οδηγήσει τον πληθωρισμό σε τιμές ρεκόρ επιβαρύνοντας την οικονομία της Υεμένης.

Πέραν των βασικών στοιχείων της οικονομίας, έχει νόημα να δούμε την πορεία αυτής σε τρεις διαφορετικές περιόδους, πριν την ένωση της Υεμένης, την περίοδο 1990-2010, και την περίοδο μετά τον πόλεμο, από το 2014 μέχρι και σήμερα.

4.6.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Τα κράτη της Βόρειας και Νότιας Υεμένης που ενώθηκαν για την δημιουργία του σύγχρονου κράτους της Υεμένης ήταν και τα ίδια αδύναμες οικονομίες. Και οι δύο χώρες παρουσίαζαν σημαντικές διακυμάνσεις στην αύξηση του ΑΕΠ την περίοδο 1970-1990 λόγω της **εξάρτησής τους από τα εμβάσματα των εργαζομένων και την εξωτερική βοήθεια** (World Bank, 2002). Η οικονομία διαμορφώθηκε καθοριστικά από την μετανάστευση των Υεμενιτών εργατών σε άλλες χώρες του Κόλπου, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας ανάπτυξης στον τομέα των υπηρεσιών/ανεπίσημων υπηρεσιών και της στασιμότητας στον βιομηχανικό τομέα (Colton, 2010). Σε αντίθεση με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, η Υεμένη αντιμετώπισε έλλειψη εργατικού δυναμικού και έλλειψη αστικοποίησης λόγω της διεθνούς μετανάστευσης εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η οποία στέρξε τη χώρα από μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού της. Αυτή η έλλειψη εργατικού δυναμικού εμπόδισε επίσης τη βιομηχανική ανάπτυξη και οδήγησε σε υψηλότερο κόστος παραγωγής, καθιστώντας τις εισαγωγές πιο ελκυστικές. Οι επενδύσεις στη βιομηχανία ήταν περιορισμένες λόγω των στενών περιθωρίων κέρδους και του υψηλού κόστους, αποθαρρύνοντας τους πιθανούς επενδυτές. Ως αποτέλεσμα, προέκυψαν πολλές μικρές επιχειρήσεις, ατομικής ιδιοκτησίας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών/ανεπίσημων υπηρεσιών με μικρή συνεισφορά στην οικονομία. Παρά τα εμπόδια στη βιομηχανική ανάπτυξη στις αστικές περιοχές, τα αυξανόμενα εισοδήματα που προέκυψαν από εμβάσματα και κέρδη από ξένα αστικά κέντρα δημιούργησαν ζήτηση για ένα πιο προηγμένο σύστημα τραπεζών, μεταφορών και επικοινωνιών για τη σύνδεση της χώρας καταγωγής με αυτά τα κέντρα, γεγονός που επηρέασε επίσης τον δημόσιο τομέα (Colton, 2010).

Σύντομα ύστερα από την ενοποίηση, η οικονομία του νέου κράτους δοκιμάστηκε, καθώς η πολιτική υποστήριξη της Υεμένης στο Ιράκ στο πρώτο πόλεμο του Κόλπου το 1990-1991, την έφερε αντιμέτωπη με την Σαουδική Αραβία και φυσικά το Κουβέιτ. Οι δύο αυτές χώρες παρείχαν σημαντικές οικονομικές βοήθειες οι οποίες φυσικά σταμάτησαν. Παράλληλα, με την εκρηκτική ανάπτυξη του πετρελαίου πολλοί Υεμενίτες εργάζονταν στις χώρες του Κόλπου, περίπου ένα εκατομμύριο άντρες, σχεδόν ένας από κάθε οικογένεια, δημιουργώντας εμβάσματα, δίνοντας νέα πνοή και αλλάζοντας την δομή της οικονομίας. Όλοι

απελάθηκαν (Ufheil-Somers, 1991) και έχει υπολογιστεί ότι η Υεμένη υποδέχτηκε πίσω 880.000 άτομα μέσα σε λίγους μήνες (United Nations Economic and Social Commission for Western Asia, 1992). Αυξάνοντας σημαντικά τα ποσοστά ανεργίας και ταυτόχρονα τις ανάγκες της οικονομίας. Παράλληλα, την ίδια περίοδο έπεφταν παγκοσμίως οι τιμές του πετρελαίου, τον βασικό τομέα εξαγωγών και εισόδων της Υεμένης, αποτελώντας έναν επιπλέον παράγοντα επιβάρυνσης της οικονομίας. '

Οι διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία της Υεμένης κατά την περίοδο 1970-1990 παρείχαν μια χαρακτηριστική αναπτυξιακή εμπειρία που τελικά διαλύθηκε, αφήνοντας την πλειονότητα των Υεμένης σε κατάσταση εξαθλίωσης (Colton, 2010). Η νέα ενοποιημένη και εξ αρχής αδύναμη οικονομία της Υεμένης φυσικά επιβαρύνθηκε ανεπανόρθωτα, και τόσο οι κακές οικονομικές συνθήκες όσο και ο πολιτική δυσφορία εκφράστηκαν με τον εμφύλιο πόλεμο του 1994 που παρέλυσε την οικονομία. Στην συνέχεια η κυβέρνηση της Υεμένης κατέφυγε στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Την επόμενη περίοδο η Υεμένη ξεκίνησε να εφαρμόζει προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) για να αντιμετωπίσει τις μακροοικονομικές της ανισορροπίες. Αυτά τα προγράμματα είχαν ως στόχο τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, την προώθηση της οικονομικής απελευθέρωσης και την ενθάρρυνση της ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα. Η πρώτη φάση του προγράμματος οικονομικής μεταρρύθμισης επικεντρώθηκε στην αποκατάσταση της νομισματικής σταθερότητας. Τα πιο σημαντικά μέτρα περιελάμβαναν αύξηση των τιμών των προϊόντων πετρελαίου κατά 80%, αύξηση του φόρου ηλεκτρικής ενέργειας κατά 60%, μειώνοντας το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού. Η πρώτη φάση χαρακτηρίστηκε ως επιτυχία, καθώς πέτυχε τη μείωση του ρυθμού πληθωρισμού. Ωστόσο, αυτή η επιτυχία επιτεύχθηκε με την επιβολή βαρέων κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων για μια κοινωνία που δεν ήταν καλά εξοπλισμένη να διατηρήσει μια τέτοια στασιμότητα έστω και για λίγο χρονικό διάστημα. Η οικονομία γνώρισε μέτρια ανάπτυξη, αλλά ταυτόχρονα αυξήθηκαν τα ποσοστά φτώχειας και η ανεργία παρέμεινε μια επίμονη πρόκληση.

Η επόμενη φάση του προγράμματος συνέχισε να επικεντρώνεται στην περικοπή της κυβέρνησης δαπανών και την απελευθέρωση της οικονομίας από διάφορους κυβερνητικούς ελέγχους. Τα μέτρα σε αυτή τη φάση περιελάμβαναν την απόλυση χιλιάδων δημοσίων υπαλλήλων (και τη βίαιη συνταξιοδότηση ενός μεγάλου αριθμού άλλων), περικόπτοντας τις κρατικές επιδοτήσεις (ιδιαίτερα τις επιδοτήσεις στο σιτάρι και αλεύρι). Κατά την δεύτερη φάση μειώθηκε ο κρατικός προϋπολογισμός, τα έσοδα της χώρας αυξήθηκαν ελαφρά, ο πληθωρισμός συνέχισε να μειώνεται, το έλλειμμα του προϋπολογισμού μειώθηκε και το συνολικό αποθεματικό σε σκληρό συνάλλαγμα της Κεντρικής Τράπεζας αυξήθηκε. Ωστόσο η γενική ευημερία των πολιτών της Υεμένης δεν παρουσίασε σημαντικές βελτιώσεις. Η τρίτη φάση του προγράμματος είχε στόχο να επικεντρωθεί περισσότερο στην οικοδόμηση θεσμών και στη βελτίωση της ζωής των πολιτών των Υεμένης. Βέβαια οι μεταρρυθμίσεις προχωρούν αργά και έχουν χάσει τη δυναμική τους επειδή αυτή η δεύτερη φάση, που εστιαζόταν σε διαρθρωτικά ζητήματα όπως οι μεταρρυθμίσεις στις δημόσιες υπηρεσίες, δεν ήταν ποτέ εφαρμοστεί σωστά.

Αυτό που είναι πιο ανησυχητικό για τους Υεμένης είναι ότι η ανεργία και η φτώχεια συνεχίζουν να ανεβαίνουν. Είναι πλέον φανερό ότι τα προβλήματα της Υεμένης εκφράζονται σε πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές που με την σειρά τους έχουν αντίκτυπο στην ήδη βεβαρημένη οικονομία της Υεμένης δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο φτώχειας. Η οικονομία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στις εξαγωγές πετρελαίου και η μείωση των εσόδων από το πετρέλαιο σε συνδυασμό με την υψηλή πληθυσμιακή αύξηση επιβάρυνε περαιτέρω τα δημόσια οικονομικά. Τα ποσοστά φτώχειας αυξήθηκαν και η κοινωνική

δυσαρέσκεια επιδεινώθηκε.

Η επόμενη περίοδος σηματοδοτείται από τις διαδηλώσεις της Αραβικής Άνοιξης το 2011 που οδήγησαν σε μια πολιτική μετάβαση, ένα κενό εξουσίας που με την σειρά τους βάθυναν την οικονομική κρίση. Η κυβέρνηση ήρθε αντιμέτωπη με ελλείψεις στον προϋπολογισμό, πληθωρισμό και επιδείνωση των συνθηκών ασφάλειας. Η μείωση της παραγωγής πετρελαίου, σε συνδυασμό με τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες, συνέβαλαν στην αύξηση των δημοσιονομικών πιέσεων. Τα συναλλαγματικά αποθέματα εξαντλήθηκαν και το νόμισμα υποτιμήθηκε σημαντικά. Οι πληθωριστικές πιέσεις ήταν αξιοσημείωτες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, κυρίως λόγω της αύξησης των τιμών των τροφίμων και των καυσίμων. Οι διαταραχές στις αλυσίδες εφοδιασμού, η ανασφάλεια και η υποτίμηση του νομίσματος συνέβαλαν σε υψηλότερο κόστος εισαγωγής, οδηγώντας σε αύξηση των τιμών καταναλωτή, διαβρώνοντας την αγοραστική δύναμη και επιδεινώνοντας την οικονομική πίεση στα νοικοκυριά.

Η πολιτική αναταραχή επιδεινώθηκε το 2014 όταν οι αντάρτες Χούθι πήραν τον έλεγχο της πρωτεύουσας, Σαναά. Η επόμενη περίοδος είναι καθοριστική, η Σαουδική Αραβία και άλλοι προς σε αυτή σύμμαχοι θα εμπλακούν στον εμφύλιο πόλεμο. Η σύγκρουση είχε καταστροφικές επιπτώσεις στην οικονομία της Υεμένης, οδηγώντας σε απότομη συρρίκνωση του ΑΕΠ. Η καταστροφή των υποδομών, οι διακοπές στην παραγωγή και η κατάρρευση βασικών υπηρεσιών συνέβαλαν στην παρακμή. Επιπλέον, ο αποκλεισμός που επέβαλε ο συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας περιόρισε σοβαρά τις εισαγωγές, παρεμποδίζοντας περαιτέρω την οικονομική δραστηριότητα και εμποδίζοντας την ανάπτυξη του ΑΕΠ. Το δημοσιονομικό έλλειμμα έχει διευρυνθεί σημαντικά καθώς η κυβέρνηση αντιμετωπίζει μειωμένα έσοδα από τις εξαγωγές πετρελαίου και αυξημένες δαπάνες για την άμυνα και την ασφάλεια. Η σπανιότητα βασικών εμπορευμάτων, οδήγησε σε εκρήξεις τιμών και στη μείωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού. Το ριάλ Υεμένης (YER) παρουσίασε σημαντική υποτίμηση έναντι των βασικών νομισμάτων λόγω της οικονομικής αστάθειας. Η χώρα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εξωτερική στήριξη, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής βοήθειας και της ανθρωπιστικής βοήθειας, για να αντιμετωπίσει τα δημοσιονομικά και ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της. Αυτή η σύγκρουση κατέστρεψε την οικονομία της Υεμένης, με αποτέλεσμα μια σοβαρή ανθρωπιστική κρίση. Οι υποδομές καταστράφηκαν, οι δημόσιοι θεσμοί κατέρρευσαν και ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού εκτοπίστηκε εσωτερικά ή αντιμετώπισε επισιτιστική ανασφάλεια. Από τότε μέχρι και σήμερα η μακροοικονομική κατάσταση στην Υεμένη παραμένει εξαιρετικά προκλητική. Η συνεχιζόμενη σύγκρουση, σε συνδυασμό με την πανδημία του COVID-19, έχει επιδεινώσει περαιτέρω τις οικονομικές συνθήκες. Η οικονομία συνεχίζει να βασίζεται στην ανθρωπιστική βοήθεια, με περιορισμένη κρατική ικανότητα να παρέχει βασικές υπηρεσίες. Το νόμισμα παραμένει εξαιρετικά ασταθές, ο πληθωρισμός είναι αχαλίνωτος και τα ποσοστά φτώχειας και υποσιτισμού έχουν εκτοξευθεί στα ύψη.

4.6.2 ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΙ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

4.6.2.1 ΑΕΠ και ΚΚ ΑΕΠ

Τα πρόσφατα οικονομικά και άλλα δεδομένα δεν είναι εύκολο να συλλεχθούν εξαιτίας των μακροχρόνιων συγκρούσεων και συχνά βασίζονται σε εκτιμήσεις.

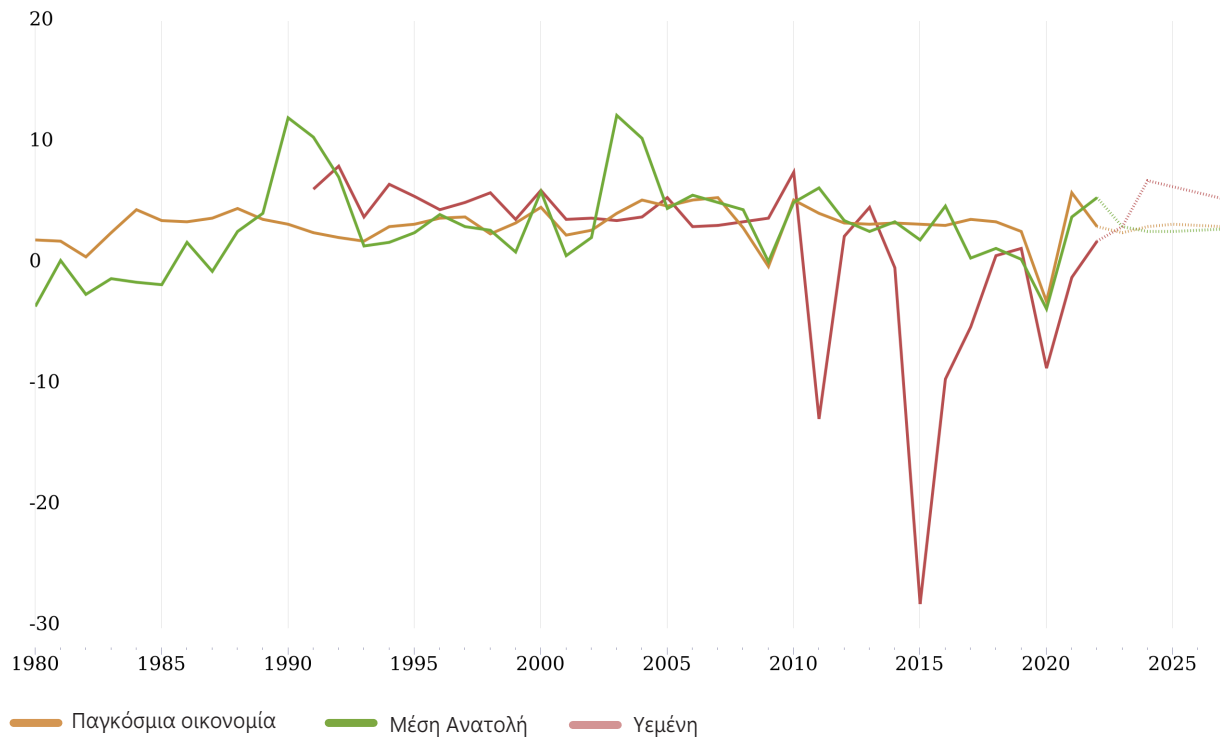
Σύμφωνα με αυτές, οι οικονομικές επιδόσεις της Υεμένης είναι εξαιρετικά αδύναμες. Η οικονομία, η οποία ήταν ήδη εύθραυστη, αποδυναμώθηκε περαιτέρω λόγω της διακοπής της παραγωγής πετρελαίου και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων ως αποτέλεσμα του πολέμου και προσφάτως του COVID-19 και

του πολέμου Ρωσίας - Ουκρανίας που επηρέασαν την διεθνή οικονομία. Στο διάγραμμα 4.6 'Αύξηση Πραγματικού Α.Ε.Π. (Ρυθμός ποσοστιαίας μεταβολής %)' αποτυπώνονται όλες οι κρίσεις τόσο στην Υεμένη όσο και παγκόσμια. Όσον αφορά την Υεμένη, τα οικονομικά σοκ, των αποτελεσμάτων της Αραβικής Ανοιξης το 2011, της αρχής του εμφυλίου πολέμου το 2015 και της πανδημίας επηρέασαν δραματικά πτωτικά την ανάπτυξη του ΑΕΠ της. Παρόμοιες τάσεις αλλά λιγότερο δραματικές αντικατοπτρίζονται σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο.

Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα το ΑΕΠ της, για την πρώτη περίοδο 1990 με 1995, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ % μειώθηκε, σύμφωνα και με τις παραπάνω πληροφορίες η περίοδος αυτή χαρακτηριστική από οικονομικές αναταράξεις και αποτελούσε την περίοδο πριν το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου. Από την άλλη το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές συνέχισε να αυξάνεται σταδιακά με αυτό να αγγίζει το μέγιστο του 28,2 δις δολάρια το 1994 και να μειώνεται δραματικά το 1995 στα 12,8 δις δολάρια. Αντίστοιχη πορεία ακολουθεί και το Κ.Κ. ΑΕΠ. Αυτό υποδηλώνει μια κατάσταση όπου η οικονομία εξακολουθεί να αναπτύσσεται, αλλά με βραδύτερο ρυθμό. Τα εμβάσματα της Υεμένης που μειώθηκαν δραματικά για παράδειγμα, οδήγησαν σε βραδύτερο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Επιπλέον μας παρακινεί να κοιτάξουμε τις μακροοικονομικές προκλήσεις: όπως πληθωριστικές πιέσεις, υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, υποτίμηση του νομίσματος ή μη βιώσιμα επίπεδα χρέους που μπορεί να αντιμετωπίζει η Υεμένη. Αυτές οι προκλήσεις μπορούν να εμποδίσουν την οικονομική ανάπτυξη και να οδηγήσουν σε χαμηλότερο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ παρόλο που το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές μπορεί να αυξάνεται. Η κυβέρνηση της Υεμένης γνώρισε μια μετατόπιση από το πλεόνασμα του ισοζυγίου πληρωμών σε ένα αυξανόμενο έλλειμμα, με έλλειμμα 16% του ΑΕΠ το 1994 σε σύγκριση με 12% το 1990. Επιπλέον, οι ρυθμοί πληθωρισμού αυξήθηκαν από 33% το 1991 σε 120% το 1994 λόγω των προσπαθειών της κυβέρνησης να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες της αυξάνοντας την προσφορά χρήματος. Οι επίσημες συναλλαγματικές ισοτιμίες παρέμειναν υπερτιμημένες μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, με αποτέλεσμα η ανεπίσημη ισοτιμία να αυξηθεί από 14 ριάλ προς δολάριο σε 121,4 ριάλ προς δολάριο έως το 1995. Το εξωτερικό χρέος της Υεμένης έφτασε περίπου τα 8,9 δισεκατομμύρια δολάρια μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου 1994, με το χρέος ένα ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 100,1% το 1990 σε 189% το 1994. Η κατάσταση επιδεινώθηκε από την αρχική απροθυμία των αρχών της Υεμένης να αναγνωρίσουν το πρόβλημα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται οι ξένες επενδύσεις και οι εξαγωγές να υπερτιμώνται. Ως αποτέλεσμα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έπεσε από τα υψηλά του 1980 στα 217 \$ το 1995.

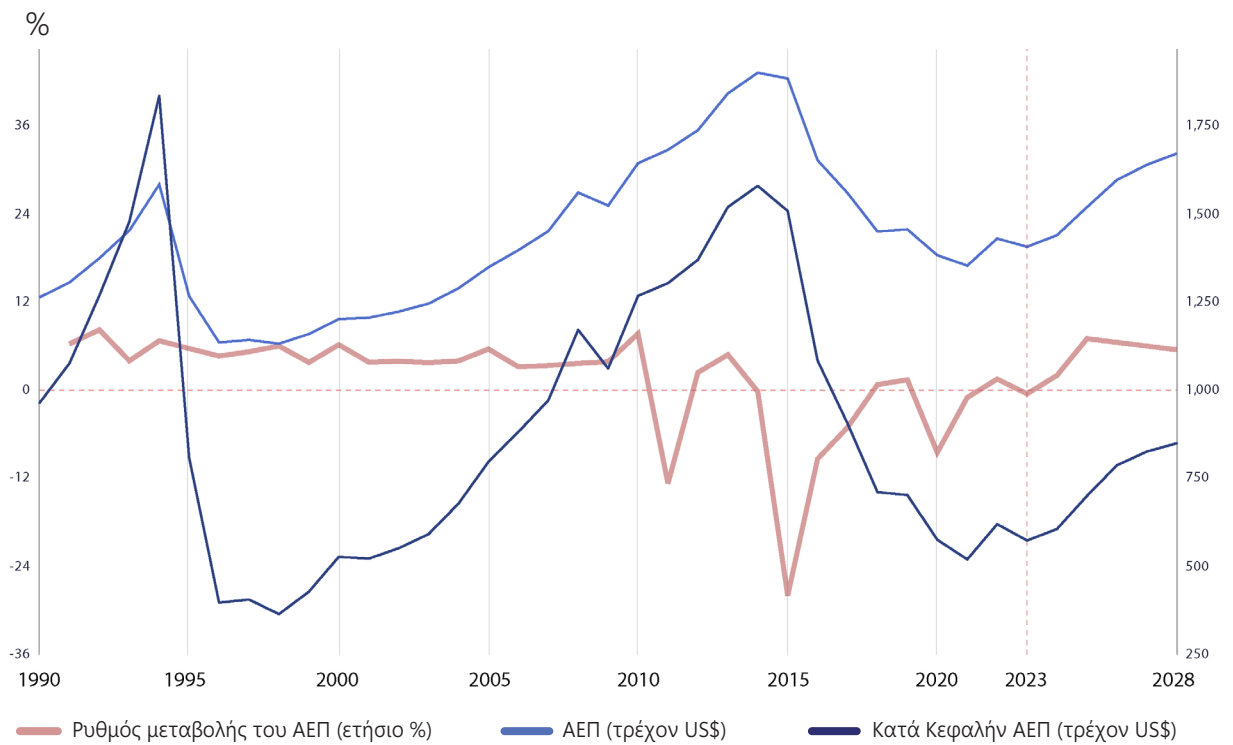
Η επόμενη περίοδος αντικατοπτρίζει την καταστολή στην οικονομία ως αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου. Παρατηρείται ένα σπάνιο φαινόμενο όπου το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές (προσαρμοσμένες για τον πληθωρισμό) να αυξάνεται ενώ το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (μη προσαρμοσμένο για τον πληθωρισμό) μειώνεται σημαντικά (βλέπε Διάγραμμα 4.10 Αύξηση Πραγματικού Α.Ε.Π.%). Αυτό είναι πιθανό εάν η χώρα παρουσιάσει υψηλό ρυθμό πληθωρισμού κατά την εν λόγω περίοδο, το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές θα μπορούσε να μειωθεί λόγω της διάβρωσης της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος. Ταυτόχρονα, εάν το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές αυξάνεται, υποδηλώνει ότι η παραγωγή της οικονομίας, όταν προσαρμοστεί για τον πληθωρισμό, εξακολουθεί να αυξάνεται. Στην περίπτωση αυτή, η μείωση του ΑΕΠ στις τρέχουσες τιμές οφείλεται κατά κύριο λόγο στον αντίκτυπο του πληθωρισμού. Επιπλέον υπογραμμίζει πιθανή υποτίμηση του νομίσματος έναντι των βασικών ξένων νομισμάτων, το ΑΕΠ που μετράται σε τρέχουσες τιμές (που περιλαμβάνει την επίδραση της υποτίμησης του νομίσματος) μπορεί να μειωθεί. Ωστόσο, το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, το οποίο προσαρμόζεται για τον πληθωρισμό αλλά δεν επηρεάζεται από τις

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6 Αύξηση Πραγματικού Α.Ε.Π. (Ρυθμός ποσοστιαίας μεταβολής %)

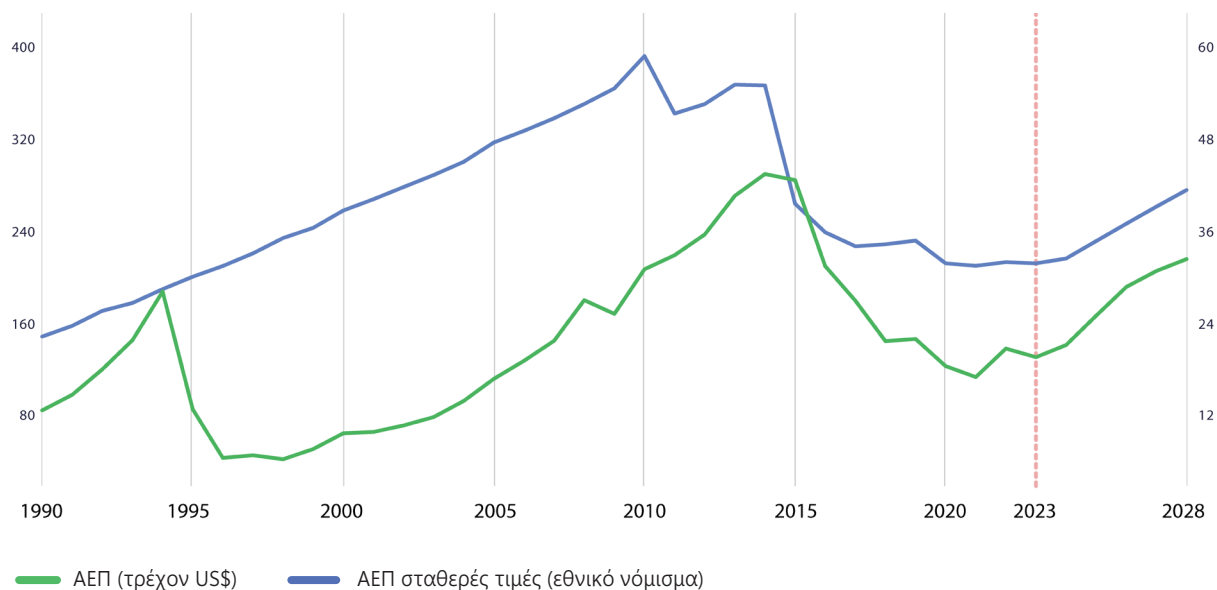
Πηγή: ΔΝΤ (World Economic Outlook), Απρίλιος 2023

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7 Αύξηση Πραγματικού Α.Ε.Π. (Ρυθμός ποσοστιαίας μεταβολής %)

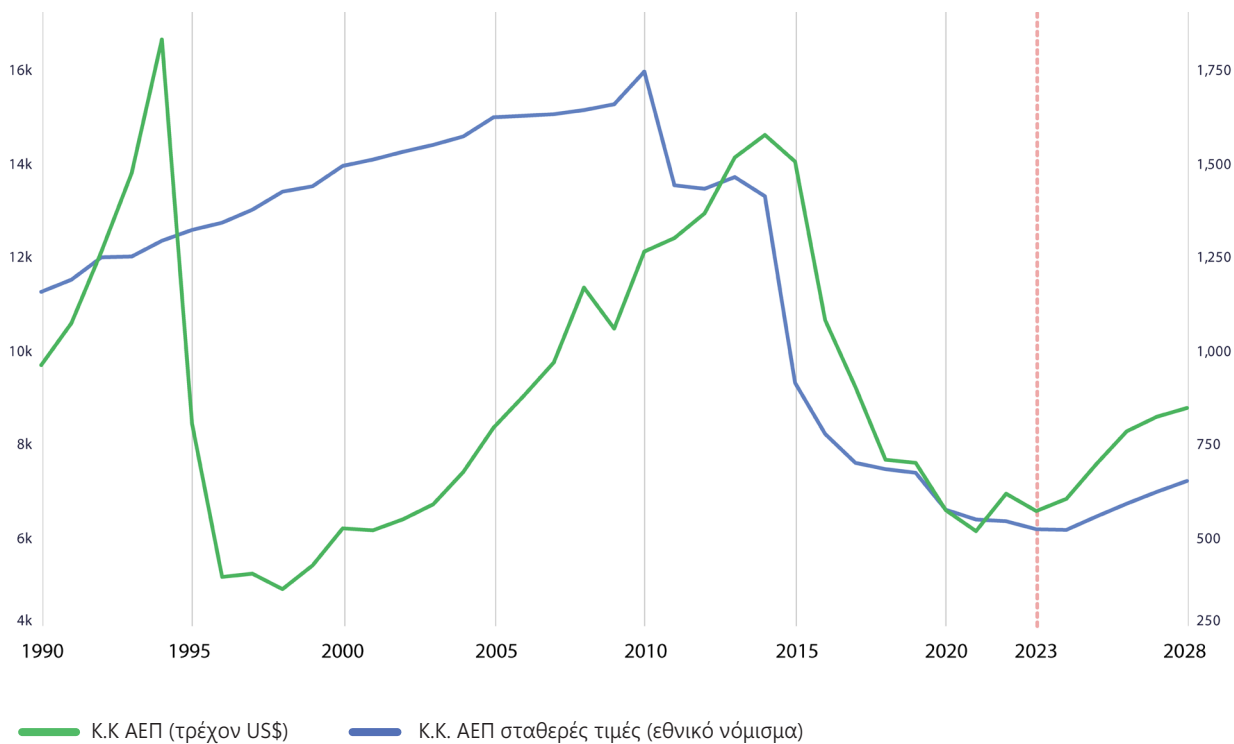
Πηγή: ΔΝΤ (World Economic Outlook), Απρίλιος 2023 Επεξεργασία: Ιδία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8 Αύξηση Πραγματικού Α.Ε.Π. (Ρυθμός ποσοστιαίας μεταβολής %)

Πηγή: ΔΝΤ (World Economic Outlook), Απρίλιος 2023

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.9 Αύξηση Κ.Κ. Α.Ε.Π.

Πηγή: ΔΝΤ (World Economic Outlook), Απρίλιος 2023

μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών, μπορεί να συνεχίσει να αυξάνεται εάν υπάρχει πραγματική οικονομική ανάπτυξη σε όρους παραγωγής. Μια σημαντική μείωση του ΑΕΠ στις τρέχουσες τιμές μπορεί να είναι ενδεικτική της μειωμένης εγχώριας ζήτησης εντός της χώρας. Θα μπορούσε να συνεπάγεται μείωση των καταναλωτικών δαπανών, των επενδύσεων ή των κρατικών δαπανών, που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη συνολική οικονομική δραστηριότητα και παραγωγή.

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτή την τάση προς την επιδείνωση της οικονομίας, έγινε κλήση για βοήθεια στο ΔΝΤ που όπως προαναφέρθηκε εφάρμοσε προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής για να αντιμετωπίσει τις μακροοικονομικές της ανισορροπίες. Την επομένη περίοδο και μέχρι το 2010 η οικονομία γνώρισε μια μέτρια οικονομική ανάπτυξη, ωστόσο η κατά κεφαλήν αύξηση του ΑΕΠ της χώρας ήταν ανεπαρκής για την αποτελεσματική μείωση της φτώχειας λόγω του ταχέως αυξανόμενου πληθυσμού. Ο ρυθμός ανάπτυξης μεταξύ 2000 και 2010 ήταν 4,5 τοις εκατό ετησίως, που είναι χαμηλότερος από τον μέσο όρο του 5,6 τοις εκατό ετησίως τη δεκαετία του 1990. Ωστόσο, λόγω της ταχείας αύξησης του πληθυσμού στο 3,1% την ίδια περίοδο, η κατά κεφαλήν αύξηση του ΑΕΠ ήταν μικρότερη από 1,5% ετησίως. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων, με ποσοστό 45%. Παρόλο την φαινομενική επιφανειακή ανάπτυξη η περίοδος αυτή είναι σημαντικό να εξεταστεί και για την επίδοση της σε περισσότερες παραμέτρους, αφού μπορεί να αποκαλύπτει ή όχι στοιχεία για την αυξανόμενη κοινωνική δυσανεμία που είχε ως αποτέλεσμα τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης.

Η επόμενη περίοδος, χαρακτηρίστηκε από τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης. Η περίοδος αυτή ήταν καθοριστική για την οικονομία. Σημαντικές αναταραχές στην πολιτική σκηνή επέφεραν καταστροφικές επιπτώσεις στην οικονομία. Στο τέλος του 2011 ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ% μειώνεται δραματικά, από ένα θετικό 7,7% το 2010 σε ένα αρνητικό -12,72% το 2011. Την ίδια στιγμή ιστορικά χαμηλά βρίσκονται και το ΑΕΠ και Κ.Κ. ΑΕΠ σε σταθερές τιμές.

Το μεγάλο πλήγμα τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά ήταν πλέον φανερό σε όλη την διεθνή κοινότητα, που εκείνη την περίοδο προσπαθεί να διατήρηση στην εξουσία την «νόμιμη» και ήδη αναγνωρισμένη κυβέρνηση υπό τον φόβο της κρατικής αποτυχίας που φαντάζει ένα πιθανό πλέον σενάριο. Η διεθνή κοινότητα θα αναλάβει μεγαλύτερη δράση για να διατηρήσει την πολιτική και οικονομική σταθερότητα στην Υεμένη, με διάφορες μορφές οικονομικής βοήθειας. Για την επόμενη περίοδο και μέχρι το 2014, ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ και το ίδιο το ΑΕΠ και Κ.Κ. ΑΕΠ φαίνεται να αναρρώνουν ελαφρώς. Ωστόσο το ΑΕΠ και Κ.Κ. ΑΕΠ σε σταθερές τιμές εξακολουθεί να μειώνεται. Η αργή αύξηση του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές θα μπορούσε να επηρεαστεί από παράγοντες όπως ο πληθωρισμός ή άλλα στοιχεία που δεν σχετίζονται με την πραγματική οικονομική ανάπτυξη.

Το 2014, σηματοδοτεί την αρχή του εμφυλίου πολέμου. Οι οικονομικοί δείκτες της Υεμένης υπονομεύονται σημαντικά. Η επόμενη περίοδος πλέον αποτελεί την πλήρη αποτυχία της Υεμένης. Η εμπλοκή της διεθνής κοινότητας υπό την συμμαχία της Σαουδικής Αραβίας στον εμφύλιο πόλεμο αποτέλεσε και το τελειωτικό χτύπημα σε μια ήδη κατεστραμμένη οικονομία. Το ΑΕΠ της, αν και διαχρονικά χαμηλό, συρρικνώνεται κάθε χρόνο δραματικά από το 2015! Εξίσου μειώνεται και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατατάσσοντας την σε μια από τις λιγότερο ανεπτυγμένες στον κόσμο χώρες, με μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (PPP) 2.140 δολάρια (\$) ΗΠΑ το 2022, κατατάσσοντας την 217η από 228 χώρες.

Από την εξέταση των παραπάνω γενικών στοιχείων της οικονομία της Υεμένης φαίνονται καθαρά οι διαδοχικοί κραδασμοί. Η επιπτώσεις το εμφυλίου πολέμου το 1994. Η παγκόσμια οικονομική κρίση στα τέλη του 2008 που προκάλεσε πτώση στις τιμές του αργού πετρελαίου και στον προϋπολογισμό εσόδων,

οδηγώντας έτσι στην επιδείνωση της οικονομικής, χρηματοοικονομικής και νομισματικής κατάστασης 2009-2010. Το σοκ της πολιτικής αλλαγής το 2011, συνοδευόμενη από απότομη επιδείνωση των οικονομικών δεικτών, των μακροοικονομικών ισορροπιών και της διαβίωσης των ανθρώπων. Το επόμενο σοκ ήρθε το δεύτερο εξάμηνο του 2014, με την αρχή του εμφυλίου πολέμου και κλιμακώθηκε με την ένοπλη σύγκρουση στη χώρα το 2015, με αποτέλεσμα την περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής και βιοτικής κατάστασης. Όπως φαίνεται η οικονομία για το μεγαλύτερο διάστημα, ή παρέκαμψε ή παρέμεινε στάσιμη. Οι μικρές βελτιώσεις στους παραπάνω δείκτες δεν ήταν αρκετές για να μεταφραστούν σε πραγματική οικονομική ανάπτυξη ή έστω να θέσουν την Υεμένη σε μια τροχιά σταθερότητας. Βέβαια, θα εξετάσουμε παρακάτω τα υπόλοιπα στοιχεία που μπορεί να υποδηλώνουν αυτή την κατάσταση.

4.6.2.2 Σύνθεση της οικονομίας

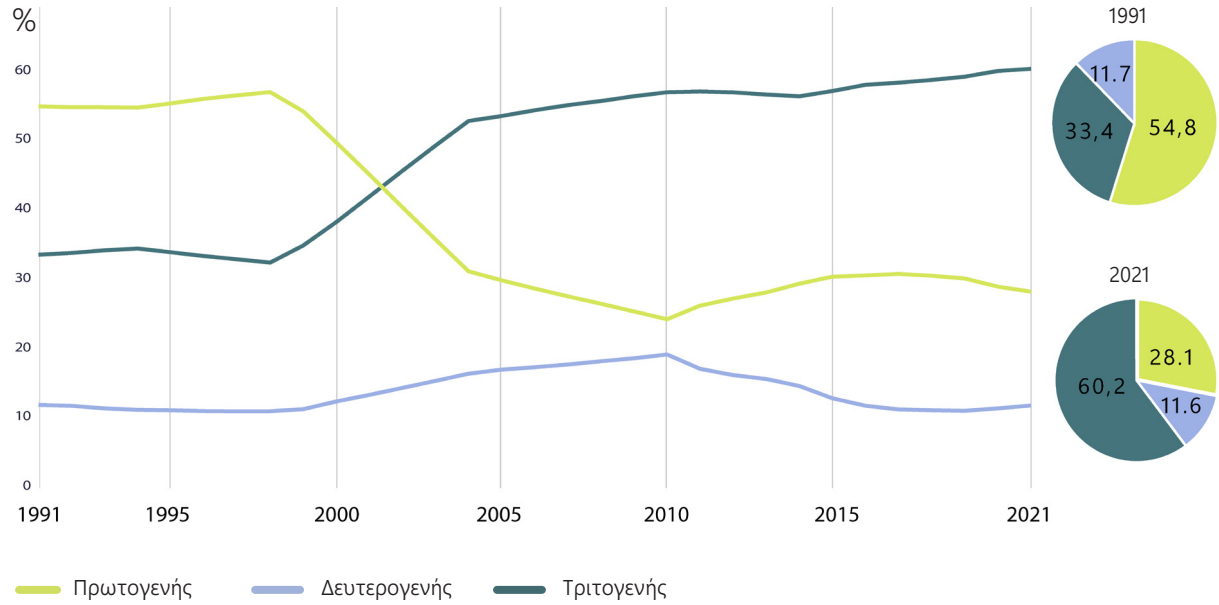
Η οικονομική δομή της Υεμένης έχει βιώσει σημαντικούς μετασχηματισμούς από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα, αντανακλώντας την αλληλεπίδραση διαφόρων κοινωνικοοικονομικών παραγόντων.

Όσον αφορά τον τομέα της γεωργίας, αυτός φαίνεται να απασχολεί ένα πολύ σημαντικό μερίδιο του πληθυσμού παρόλο που παρατηρήθηκε μείωση της απασχόλησης στον τομέα από 55% το 1990 σε 28% το 2021, υποδηλώνοντας μια μετατόπιση της εργασίας μακριά από τη γεωργία (Παγκόσμια Τράπεζα, 2019). Αυτή η στροφή μπορεί να αποδοθεί σε παράγοντες όπως η μετανάστευση από την ύπαιθρο προς την πόλη, τις περιορισμένες τεχνολογικές εξελίξεις και τη μείωση της παραγωγικότητας στον τομέα (Παγκόσμια Τράπεζα, 2019· Al-Mansoor και El-Wahed, 2017). Η διακύμανση της συμβολής της γεωργίας στο ΑΕΠ, μειούμενη από 24% το 1991 σε μόλις 8% το 2010 και αυξανόμενη σε 17% το 2021 υποδηλώνει ότι ο γεωργικός τομέας έχει υποστεί σημαντικές διακυμάνσεις στην οικονομική του σημασία αλλά και αντανακλά μια ευπάθεια σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η πολιτική αστάθεια, η κλιματική αλλαγή και η λειψυδρία (Παγκόσμια Τράπεζα, 2019· Al-Mansoor και El-Wahed, 2017) τόσο για τον συγκεκριμένο τομέα όσο και για το σύνολο της οικονομίας. Όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο, η καλλιεργήσιμη γη της Υεμένης αποτελεί μοναχά το 3% της συνολικής της έκτασης, και σε συνδυασμό με την αύξηση του πληθυσμού, τη κλιματική αλλαγή, τους περιορισμένους υδάτινους πόρους και την αντιπαραγωγική καλλιέργεια του ναρκωτικού qat, ο πρωτογενής τομέας και κυρίως η γεωργία βρίσκεται υπό πίεση και μαζί της ένα τεράστιο μερίδιο του πληθυσμού που εξαρτάται από αυτή με σκοπό τον βιοπορισμό.

Παρατηρείται παράλληλα μια μετατόπιση από τη γεωργία στις υπηρεσίες, με το ποσοστό απασχόλησης του τομέα να αυξάνεται από ένα 33% το 1991 σε ένα 60% το 2021. Ωστόσο, παρά τη σημαντική αύξηση της απασχόλησης, η συμβολή του τομέα των υπηρεσιών στο ΑΕΠ παραμένει σταθερή στο 25% περίπου υποδηλώνει ότι η παραγωγικότητα ή η προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο δεν έχουν αυξηθεί αναλογικά. Η δομική αλλαγή της οικονομίας μέσω μιας μετατόπισης από γεωργία σε δημόσιο και ιδιωτικό ο τομέας των υπηρεσιών δεν αντικατοπτρίζει ανάπτυξη σε παραγωγικούς τομείς.

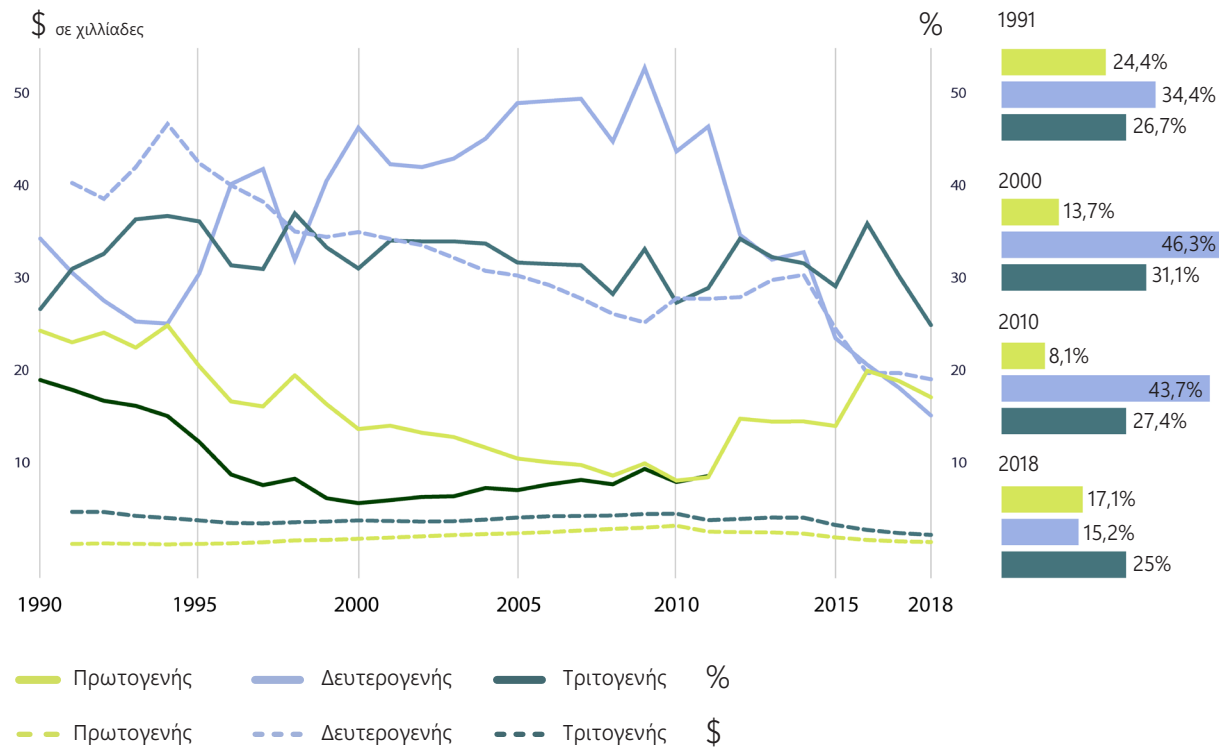
Το ποσοστό απασχόλησης του βιομηχανικού τομέα που παραμένει μικρό αλλά σταθερό υποδηλώνει ότι ο κλάδος δεν έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές όσον αφορά τη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό. Ωστόσο, η δραματική μείωση της συμβολής του στο ΑΕΠ από 50% σε 15% υποδηλώνει σημαντική μείωση της οικονομικής σημασίας του κλάδου. Σε αυτό οφείλεται η μεγάλη εξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο. Τα έσοδα από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο αντιπροσώπευαν περίπου το 25% του ΑΕΠ και το 65% των κρατικών εσόδων. Τα έσοδα από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο βοήθησαν τον πρώην πρόεδρο Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ να παράσχει επιδοτήσεις καυσίμων (πολύ σημαντικές και

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.10 Απασχόληση ανά τομέα (% της συνολικής απασχόλησης)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, Απρίλιος 2023 Επεξεργασία: Ίδια

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.11 Συνεισφορά στο ΑΕΠ ανά τομέα

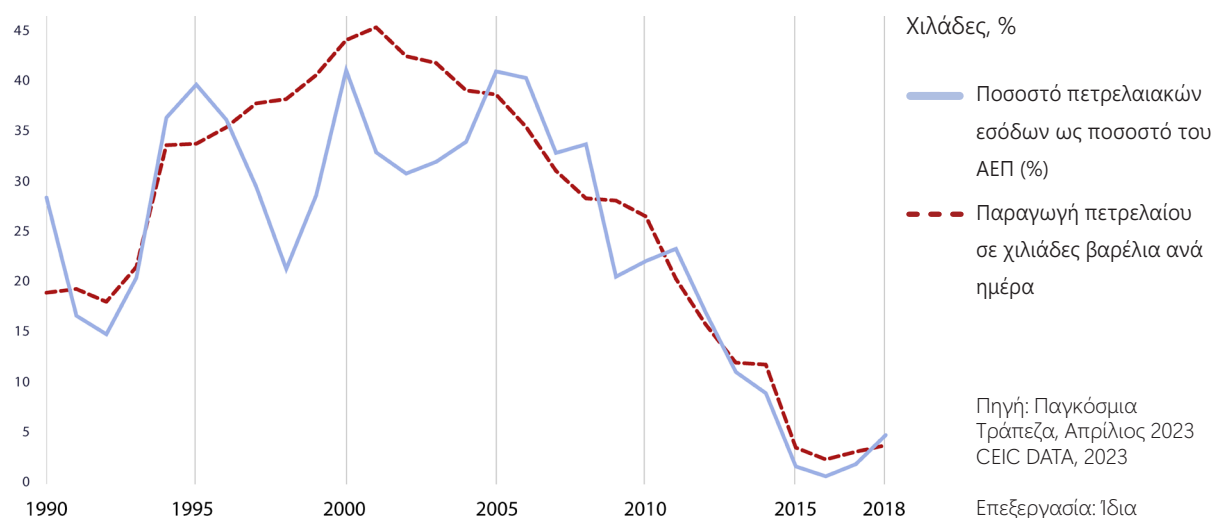
Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, Απρίλιος 2023 Επεξεργασία: Ίδια

για την γεωργία), οι οποίες μακροχρόνια ήταν δύσκολο να διατηρηθούν οικονομικά. Και ενώ τα έσοδα του πετρελαϊκού τομέα συνεισέφεραν περισσότερο από το 65 τοις εκατό του κρατικού εισοδήματος, οι εγκαταστάσεις παραγωγής πετρελαίου δεν αναπτύχθηκαν ποτέ για να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις για αποτελεσματική παραγωγή. Τα αποθέματα πετρελαίου και η παραγωγή του μειώνονται συνεχώς ήδη από το 2001 και έπειτα με τέτοιο ρυθμό που φαινόταν ότι το κράτος δεν θα μπορέσει να εξαρτάται από τις υψηλές τιμές του πετρελαίου για να αντισταθμίσει τη μειωμένη παραγωγή. Από το 2015, η εξαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου έχει καταστεί σχεδόν αδύνατη λόγω της κατάστασης ασφαλείας. Τα λιμάνια της Υεμένης είναι αποκλεισμένα ή κατεστραμμένα από το SLC, κάτι που αποτυπώνεται στο ΑΕΠ.

Η κυβέρνηση της Υεμένης αντιμετώπιζε τακτικά ετήσιες ελλείψεις στον προϋπολογισμό και προσπάθησε να διαφοροποιήσει την οικονομία της Υεμένης μέσω ενός προγράμματος μεταρρυθμίσεων που είχε σχεδιαστεί για να ενισχύσει τους μη πετρελαϊκούς τομείς της οικονομίας και τις ξένες επενδύσεις. Ωστόσο, η σύγκρουση που ξεκίνησε το 2014 εμπόδισε αυτές τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες και οι συνεχιζόμενες μάχες συνεχίζουν να επιταχύνουν την οικονομική παρακμή της χώρας.

Συνολικά, αυτές οι τάσεις υποδηλώνουν μια οικονομία στην Υεμένη υπό μετασχηματισμό, όπου παρόλο το μεγάλο μέγεθος της γεωργίας αυτή δεν συνεισφέρει μεγάλο μέρος στο ΑΕΠ. Η μεγέθυνση της οικονομίας προήλθε κυρίως από τον πλουτισμό στην βιομηχανία και κυρίως στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Η εξάρτηση της οικονομίας από τη γεωργία μειώθηκε με την πάροδο του χρόνου, ενώ ο τομέας των υπηρεσιών απέκτησε σημασία από την άποψη της απασχόλησης. Ωστόσο, η σταθερότητα της συμβολής του τομέα των υπηρεσιών στο ΑΕΠ εγείρει ερωτήματα σχετικά με την παραγωγικότητα του κλάδου και τις δυνατότητες περαιτέρω οικονομικής ανάπτυξης. Όταν μια αναπτυσσόμενη χώρα γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη στον τομέα των υπηρεσιών της, είναι τυπικά ενδεικτικό ότι η χώρα βρίσκεται στα μεσαία ή μεταγενέστερα στάδια ανάπτυξης. Η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών ακολουθεί συχνά ένα μοτίβο που είναι γνωστό ως διαρθρωτικός μετασχηματισμός της οικονομίας, ο οποίος συνεπάγεται μια στροφή από κυρίως αγροτικές οικονομίες ή οικονομίες που βασίζονται στη μεταποίηση προς οικονομίες που βασίζονται στις υπηρεσίες. Ωστόσο φαίνεται ότι παρόλο που η Υεμένη ακολούθησε παρόμοιο μονοπάτι δεν έφτασε στον ίδιο προορισμό, η μεγάλη εξάρτηση από τον τομέα των υπηρεσιών τονίζει το πρόβλημα της περιορισμένης διαφοροποίησης της οικονομίας και της χαμηλής παραγωγικότητας του κλάδου στην

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.12 ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ

χώρα.

4.6.2.3 Ισοζύγιο Πληρωμών

Το ισοζύγιο πληρωμών της Υεμένης είναι διαχρονικά αρνητικό. Συνολικά, ένα αρνητικό ισοζύγιο πληρωμών, μικρό ισοζύγιο κεφαλαίου και αρνητικός οικονομικός λογαριασμός υποδεικνύουν ότι η οικονομία της Υεμένης είχε διαρκώς χρηματοδοτικά προβλήματα. Αυτό περιορίζει την ικανότητα της χώρας να αναπτύξει την υποδομή της, να προσελκύσει επενδύσεις και να διαχειριστεί την ανεργία και τη φτώχεια.

Με βάση άλλες οικονομικές έρευνες προκύπτει ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μέχρι το 2000 περίπου το ισοζύγιο πληρωμών της Υεμένης είχε επηρεαστεί αρνητικά. Η διεθνής κοινότητα προσπάθησε να τιμωρήσει οικονομικά την Υεμένη για την υποστήριξή της στο Ιράκ κατά τη διάρκεια του πολέμου του Περσικού Κόλπου. Το 1993, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έφτασε στο ανώτατο όριο των 1.217 εκατομμυρίων δολαρίων για την εποχή. Ύστερα και με τις μεταρρυθμίσεις του ΔΝΤ από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η θέση του ισοζυγίου πληρωμών της Υεμένης είχε βελτιωθεί σημαντικά: το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της ανήλθε σε 1,8 δισεκατομμύρια δολάρια το 2000, από έλλειμμα 455 εκατομμύρια δολάρια το 1998. Η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών των ΗΠΑ (CIA) αναφέρει ότι το 2001 η ισοτιμία αγοραστικής δύναμης των εξαγωγών της Υεμένης ήταν 3,9 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ οι εισαγωγές ανήλθαν συνολικά σε 3 δισεκατομμύρια δολάρια με αποτέλεσμα εμπορικό πλεόνασμα 900 εκατομμυρίων δολαρίων.

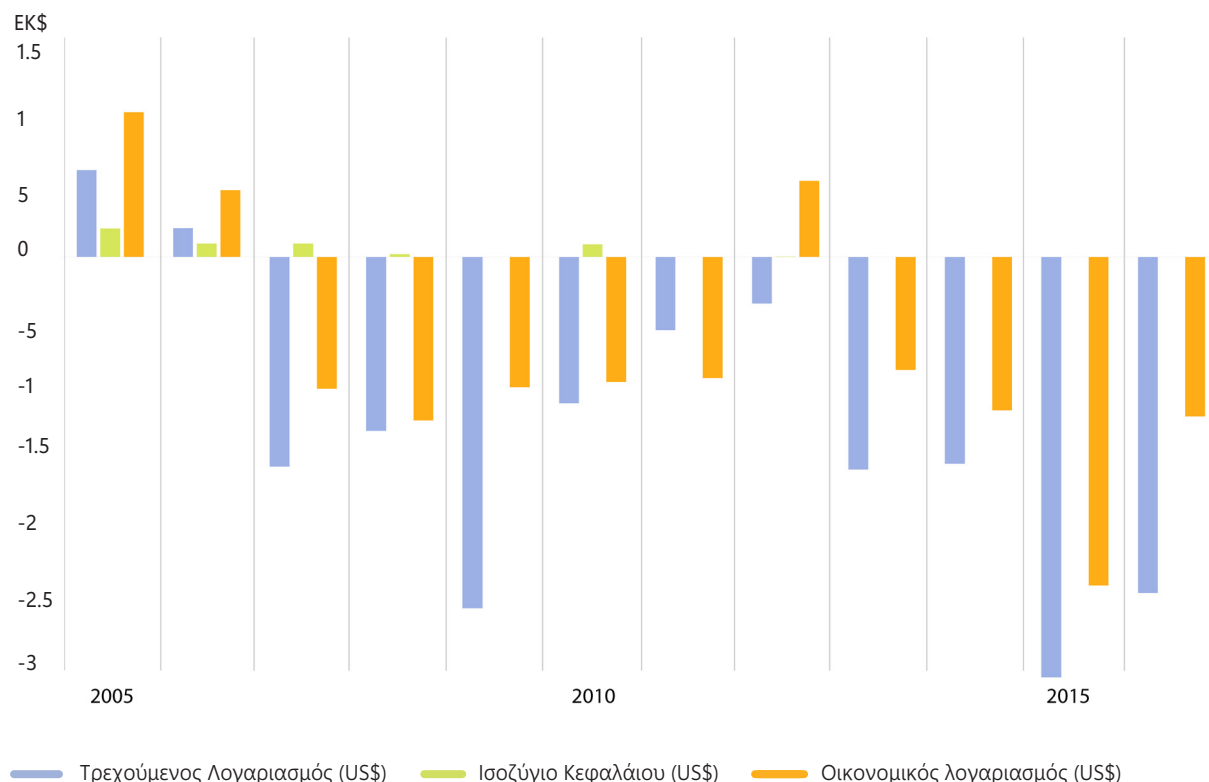
Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα, παρατηρούμε ωστόσο ότι το ισοζύγιο πληρωμών της Υεμένης μετά το 2005 παρουσιάζει πτωτική πορεία και είναι σταθερά αρνητικό από το 2007 και έπειτα. Σοβαρές ελλείψεις παρουσιάζονται στους τρεχούμενους λογαριασμούς και οικονομικούς λογαριασμούς. Ένα αρνητικό ισοζύγιο πληρωμών υποδεικνύει ότι μια χώρα ξοδεύει περισσότερο για εισαγωγές από όσο κερδίζει από εξαγωγές. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μια ελλειμματική τάση στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Οι αρνητικές εμπορικές οδηγούν σε συσσωρευτικά χρέη και μείωση των αποθεμάτων αποκτήσεως ξένου νομίσματος. Αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ικανότητα μιας χώρας να χρηματοδοτεί επενδύσεις και ανάπτυξη. Ένας αρνητικός οικονομικός λογαριασμός υποδεικνύει ότι οι εθνικές επενδύσεις και οι εθνικές αποταμιεύσεις δεν επαρκούν για να χρηματοδοτήσουν τις εθνικές δαπάνες. Αυτό οδηγεί σε έλλειμμα στον προϋπολογισμό του δημοσίου και εξάρτηση από δανεισμό και εξωτερική χρηματοδότηση. Μακροπρόθεσμα, αυτό οδήγησε την Υεμένη σε αυξημένα χρέη, επιτόκια και φορολογικές επιβαρύνσεις.

Τα θετικά ισοζύγια πληρωμών εντοπίστηκαν την περίοδο όπου αυξήθηκε η εξωτερική βοήθεια, μειώθηκαν οι κρατικές δαπάνες, και αυξήθηκαν οι τιμές του πετρελαίου. Με τις εξαγωγές πετρελαίου πριν από τη σύγκρουση να αντιπροσωπεύουν περίπου το 83 τοις εκατό των συνολικών εξαγόμενων αγαθών, και τις εισπράξεις από πετρέλαιο να αντιπροσωπεύουν περίπου το 65 τοις εκατό των συνολικών συναλλαγματικών ρών στην Υεμένη, η χώρα φαίνεται να υποφέρει από την γνωστή παγίδα «κατάρρα» των πόρων. Πιο συγκεκριμένα του πετρελαίου.

Την ίδια στιγμή, η Υεμένη εισήγαγε περίπου το 90 τοις εκατό των τροφίμων της ανάγκες από το εξωτερικό, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών της σε καύσιμα και άλλα εμπορικά προϊόντα. Με τον συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό και την μεγέθυνση των κερδών από το πετρέλαιο, οι εισαγωγές φθηνότερων εισαγόμενων προϊόντων έγινε πιο ελκυστική.

Ύστερα από τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης, που έριξαν το βλέμμα τις διεθνής κοινότητας στην

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.13 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Πηγή: ΔΝΤ, Απρίλιος 2023. Επεξεργασία: Ίδεια

Υεμένη για λόγους εξασφάλισης της ασφάλειας κυρίως, διεθνείς δωρητές υποσχέθηκαν οικονομική βοήθεια στην Υεμένη που θα υπερέβαινε τα 10 δισεκατομμύρια δολάρια. Αυτό αποτυπώνεται ελαφρά στους θετικούς οικονομικούς λογαριασμούς και στην μείωση των τρεχούμενων λογαριασμών για το 2012. Ωστόσο μόνο το 44 τοις εκατό της βοήθειας εκταμιεύτηκε τελικά. Η αναστολή αυτή της οικονομικής ενίσχυσης συνέβη μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την κοινωνία και την οικονομία και φυσικά η οικονομία κατακλύθηκε πολύ γρήγορα.

Σαφώς από την αρχή της σύγκρουσης το 2014, υπήρξαν διάφοροι νέοι παράγοντες που βαρύνουν το ισοζύγιο πληρωμών της Υεμένης. Η διακοπή των εξαγωγών ενέργειας το 2015 σήμαινε την απώλεια εισπράξεων από πετρέλαιο. Η κεντρική τράπεζα άρχισε να εξαντλεί τα συναλλαγματικά της αποθέματα για να υποστηρίξει τις εισαγωγές βασικών εμπορευμάτων, με αυτά να μειώνονται από 5,23 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ στις αρχές του 2014 σε λιγότερο από 1 δισεκατομμύριο δολάρια στα τέλη του 2016.

Ωστόσο διαχρονικά η οικονομία φαίνεται να είναι εξαιρετικά υποτονική και οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εξάρτησή της από δύο ασταθείς παγκόσμιες αγορές εμπορευμάτων, δηλαδή το πετρέλαιο (εξαγωγές) και τα τρόφιμα (εισαγωγές), που είναι διαβόητες για την δημιουργία αστάθειας στην οικονομία.

4.6.2.4 Ξένη βοήθεια

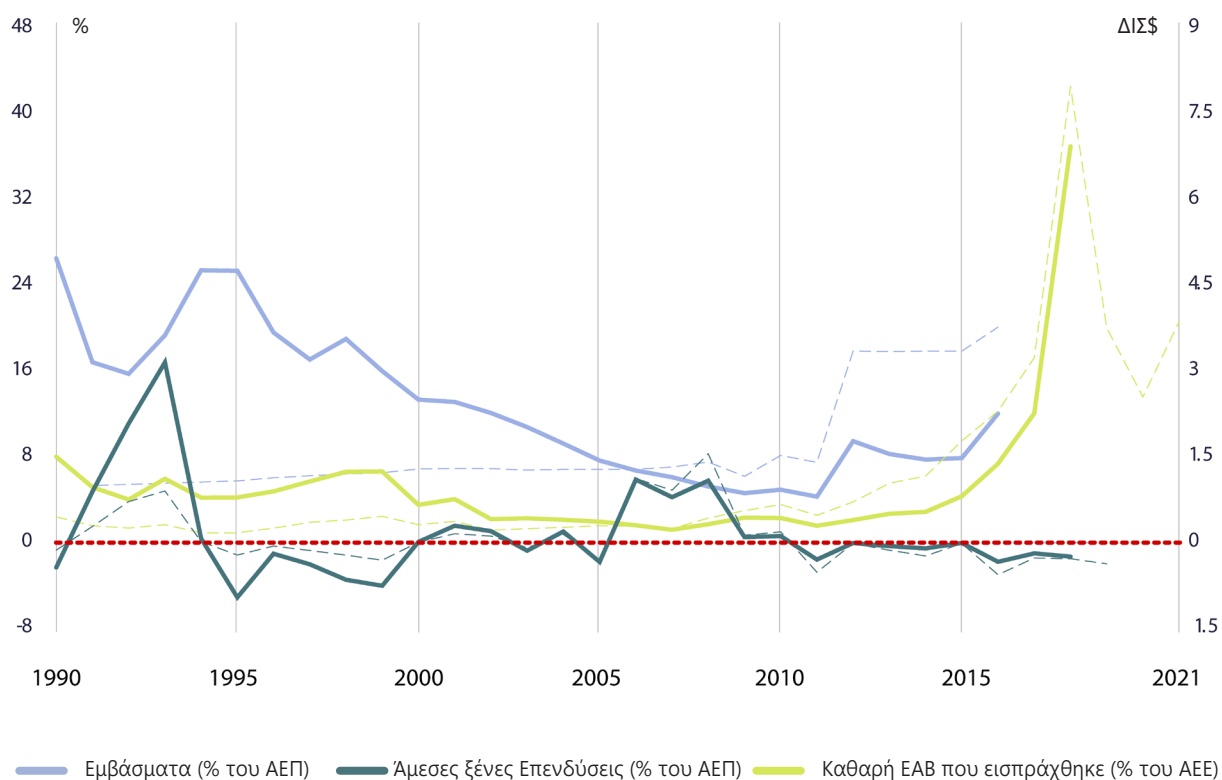
Τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, έως και ένα εκατομμύριο Υεμενίτες μετανάστες εργάζονταν στη Σαουδική Αραβία, συνεισφέροντας οικονομικά στην άνθηση της καταναλωτικής οικονομίας της Υεμένης. Η συνολική συνεισφορά των εμβασμάτων στο ΑΕΠ της Υεμένης ήταν διαχρονικά πολύ υψηλό,

αντιστοιχώντας σε ένα 26 τοις εκατό το 1990 και ένα χαμηλότερο 4,2 τοις εκατό το 2011. Πολλά από τα εμβάσματα, κατέληξαν στις ομάδες μεσαίου και χαμηλότερου εισοδήματος, τροφοδοτώντας την άτυπη οικονομία και δίνοντας σε πολλούς την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή.

Η κυβέρνηση της Υεμένης εργάστηκε σκληρά για να ενθαρρύνει τις ξένες επενδύσεις (FDI) στην Υεμένη. Οι ξένοι επενδυτές και η Παγκόσμια Τράπεζα συνεχίζουν να πιέζουν την κυβέρνηση να προωθήσει την καλή, διαφανή διακυβέρνηση, να εξαλείψει τη διαφθορά και τον νεποτισμό και να βελτιώσει την ανεπαρκή και μη ασφαλή υποδομή. Διαχρονικά οι επενδυτές φάνηκαν πολύ απρόθυμοι να επενδύσουν στην Υεμένη.

Ιστορικά, το Υεμένη δεν ήταν σημαντικός παραλήπτης επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ODA) και ανθρωπιστικής βοήθειας. Η βοήθεια προς την Υεμένη παρέμεινε σχετικά χαμηλή, μέχρι και το 2011 όπου οι εξελίξεις έστρεψαν το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας και η αναπτυξιακή βοήθεια άρχισε να μεγαλώνει αλλά όχι δραματικά, αντανakλώντας τον αυξανόμενο ενδιαφέρον των χορηγών για την ανθρωπιστική κατάσταση στο Υεμένη. Οι διασκέψεις χορηγών στη Χάγη το 1995 και στο Λονδίνο το 2006 και το 2010 έδωσαν μεγάλες υποσχέσεις υποστήριξης, ύψους άνω των 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Ωστόσο, η Παγκόσμια Τράπεζα κατέληξε στο συμπέρασμα το 2010 ότι η Υεμένη είχε λάβει μόνο το 10 τοις εκατό του πακέτου του 2006, καθώς δεν ανταποκρίθηκε στις απαιτήσεις για πολιτική και οικονομική αναδιάρθρωση και διαφάνεια. Συνολικά, η Υεμένη δεν εξαρτόνταν σημαντικά από τη βοήθεια ως ποσοστό

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.14 ΞΕΝΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Πηγή: ΔΝΤ, Απρίλιος 2023. Επεξεργασία: Ιδία

του ακαθάριστου εθνικού του προϊόντος (GNI), αυτό άλλαξε δραματικά μετά την αρχή του εμφυλίου πολέμου και την μεγέθυνση της ανθρωπιστικής κρίσης.

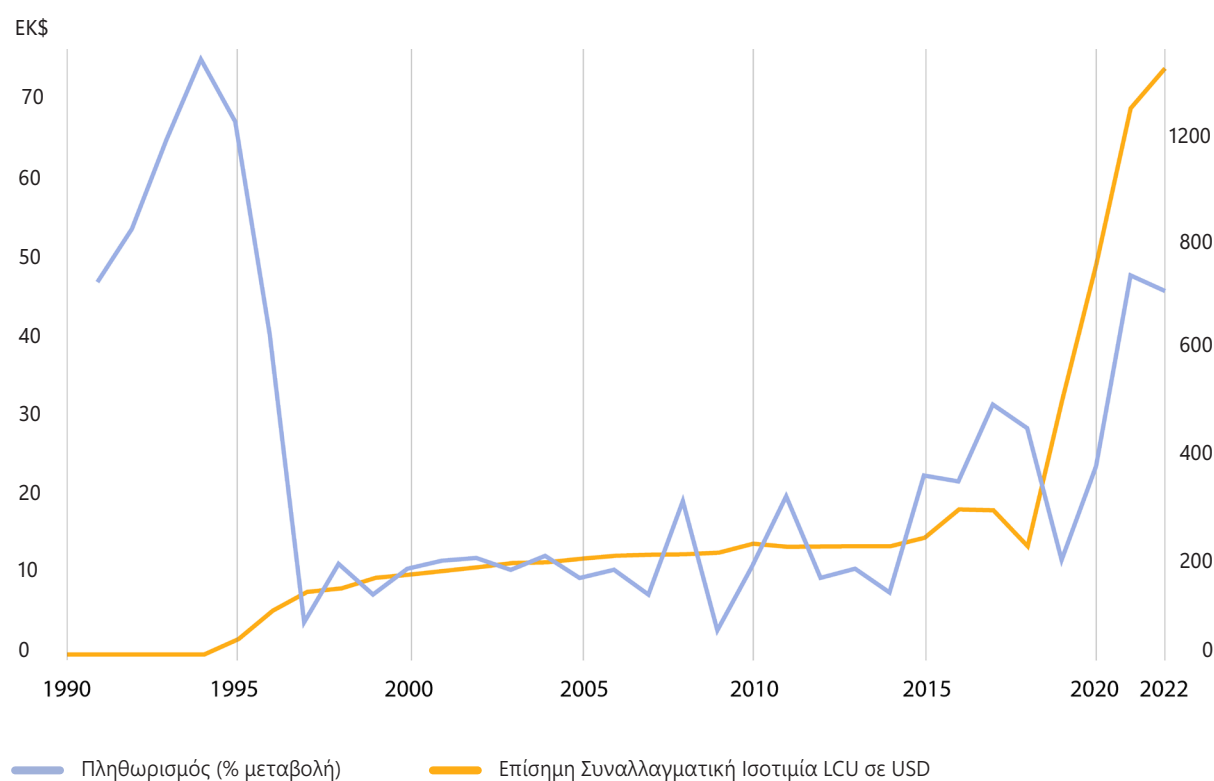
4.6.2.5 Πληθωρισμός

Η Υεμένη έχει ιστορία πολύ υψηλών ρυθμών πληθωρισμού, τα οποία έχουν διαβρώσει τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών. Αυτό είναι ιδιαίτερα επιζήμιο για όσους βασίζονται σε σταθερά ή εξαιρετικά χαμηλά εισοδήματα, καθώς η αγοραστική τους δύναμη μειώνεται με την αύξηση των τιμών.

Ο υψηλός πληθωρισμός επηρεάζει τη συναλλαγματική ισοτιμία και τη συνολική αγοραστική δύναμη του νομίσματος της Υεμένης. Δεδομένου ότι η Υεμένη βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις εισαγωγές για την κατανάλωσή της, ένα υποτιμημένο νόμισμα οδηγεί σε αυξημένο κόστος για τα εισαγόμενα αγαθά. Οι έμποροι μετακυλίνουν αυτό το αυξημένο κόστος στους καταναλωτές, με αποτέλεσμα υψηλότερες τιμές των τροφίμων για τους φτωχούς. Τα τρόφιμα αποτελούν μεγαλύτερο μέρος των δαπανών των νοικοκυριών για τους φτωχούς και το ποσοστό πληθωρισμού για τα τρόφιμα ήταν συχνά υψηλότερο από το συνολικό ποσοστό πληθωρισμού. Αυτό επιβαρύνει περαιτέρω τους φτωχούς, καθώς αντιμετωπίζουν κλιμάκωση των τιμών των τροφίμων μαζί με άλλα αυξανόμενα κόστη.

Ο σωρευτικός ρυθμός πληθωρισμού έφτασε σχεδόν το 150% από το 2014 έως το 2020 (ΥSEU 51), ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ έχει σχεδόν διπλασιαστεί από την έναρξη του πολέμου (2014: 48,7%,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.15 ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Πηγή: ΔΝΤ, Απρίλιος 2023. Επεξεργασία: Ιδία

2019: 76,5%). Ο πληθωρισμός θα παραμείνει υψηλός το 2022, ιδιαίτερα στο νότο, όπου η χρηματοδότηση του νομισματικού ελλείμματος και οι στρατιωτικές οπισθοδρομήσεις συμβάλλουν στην κατάρρευση της αξίας του τοπικού ριάλ. Τα προβλήματα ανεφοδιασμού θα συνεχιστούν με την κατάληψη του λιμανιού της Χοντέιντα από τους Χούτι που αυξάνει τις τιμές των βασικών αγαθών. Μέχρι τον Ιούλιο του 2021, το νότιο ριάλ είχε φτάσει στο χαμηλότερο επίπεδο από την έναρξη του πολέμου (το 2015 υπήρχαν 215 ριάλ για το δολάριο και τον Ιούλιο του 2021 υπήρχαν 1400 ριάλ για το δολάριο, σε σύγκριση με 600 για το ριάλ Sana'a).

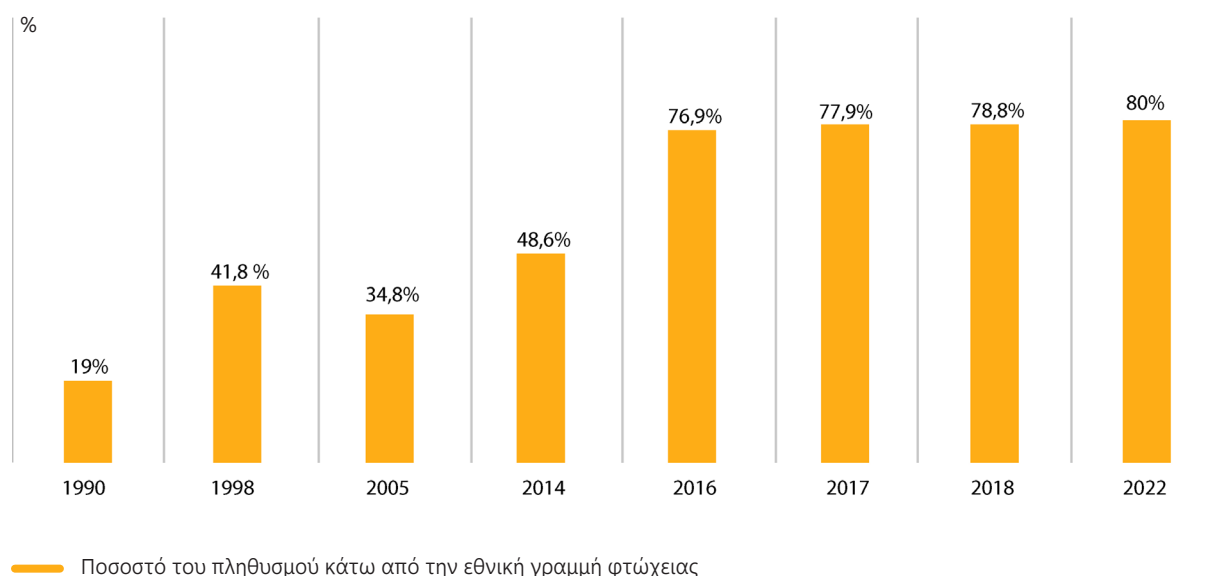
4.6.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

4.6.3.1 Η Φτώχεια

Η φτώχεια στην Υεμένη είναι ένα χρόνια πρόβλημα και η συνεχιζόμενη σύγκρουση και ο πόλεμος έχουν επιδεινώσει περαιτέρω την κατάσταση. Τα στοιχεία δείχνουν ραγδαία αύξηση του ποσοστού φτώχειας από το 2014 και έπειτα. Το 2014, περίπου το 48,6 τοις εκατό του πληθυσμού στην Υεμένη ζούσε κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας, σύμφωνα με την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών (HBS). Το αντίκτυπο της σύγκρουσης αποτυπώνεται στην απότομη αύξηση της φτώχειας, με εκτιμώμενο ποσοστό φτώχειας 76,9% το 2016. Μέχρι το 2022, εν μέσω μιας συνεχιζόμενης οικονομικής ύφεσης και μιας προκλητικής ανθρωπιστικής κατάστασης, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι το ποσοστό φτώχειας ξεπέρασε το 80%. Αυτό σημαίνει ότι πάνω από το 80 τοις εκατό του πληθυσμού της Υεμένης αγωνίζεται να αποκτήσει πρόσβαση σε βασικά τρόφιμα και μη τρόφιμα, όπως στέγαση, ένδυση, εκπαίδευση, υγεία και τηλεπικοινωνίες.

Η χώρα, καταλαμβάνει τη θέση 183 από 191 στο Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης με τιμή 0.455 για το 2021, το οποίο κατατάσσει τη χώρα στην κατηγορία Χαμηλής ανθρώπινης ανάπτυξης. Από το 1990 μέχρι και το 2021, η τιμή HDI της Υεμένης άλλαξε από 0.383 σε 0.455, μια αλλαγή 18,8 τοις εκατό, την ίδια στιγμή που η παγκόσμια ποσοστιαία μεταβολή είναι 21.8 τοις εκατό. Μεταξύ 1990 και 2021, το προσδόκιμο ζωής

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.16 ΕΘΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ (National Poverty Line)

Πηγή: ΔΝΤ, Απρίλιος 2023 Έπεξεργασία: 1δία

της Υεμένης κατά τη γέννηση άλλαξε κατά 5,1 έτη, τα μέσα σχολικής ηλικίας άλλαξαν κατά 2,9 έτη και τα αναμενόμενα έτη σχολικής φοίτησης άλλαξαν κατά 2,6 έτη. Το κατά κεφαλήν ΑΕΕ της Υεμένης άλλαξε κατά περίπου -51,9 τοις εκατό μεταξύ 1990 και 2021 (UN.org, 2023).

Αυτοί οι αριθμοί αντικατοπτρίζουν τον καταστροφικό αντίκτυπο της σύγκρουσης στην οικονομία της Υεμένης, επιδεινώνοντας τη φτώχεια και εμποδίζοντας την πρόσβαση σε βασικές ανάγκες για ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Η κατάσταση υπογραμμίζει την επείγουσα ανάγκη για ανθρωπιστική βοήθεια και μακροπρόθεσμες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της φτώχειας στην Υεμένη.

Ωστόσο, το φαινόμενο της μαζικής φτώχειας στην Υεμένη δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο, ήδη πριν το 2014, ένα υψηλό περίπου 40% του πληθυσμού ήταν φτωχό. Η μοναδική περίοδος μείωσης της φτώχειας φαίνεται να είναι από το 1998 μέχρι και ο 2005, όπου είχε παρατηρηθεί μια μέτρια αύξηση του ΑΕΠ όπως είδαμε προηγουμένως. Το ποσοστό των φτωχών μειώθηκε με σχετικά μικρούς ρυθμούς μέχρι το 2005 κυρίως στις αστικές όσο και λιγότερο στις αγροτικές περιοχές. Ωστόσο, λόγω της συνεχούς υψηλής αύξησης του πληθυσμού, ο απόλυτος αριθμός των φτωχών παρέμεινε στα περίπου επτά εκατομμύρια, τον ίδιο αριθμό που είχε πριν από επτά χρόνια το 1998. Έρευνες έδειξαν πως τα οφέλη αυτής της ανάπτυξης δεν έφθασαν στον φτωχό πληθυσμό, ειδικά σε εκείνους στις αγροτικές περιοχές. Ο τομέας του πετρελαίου στην Υεμένη απασχολεί λίγους Υεμενίτες, ιδιαίτερα από το φτωχό τμήμα του πληθυσμού και οι κρατικές δαπάνες τις περιόδου ωφέλησαν κυρίως τον τομέα των υπηρεσιών στις αστικές περιοχές. Οι αγροτικές οικονομίες εξαρτώνταν όλο και περισσότερο από τον αστικό πλούτο: ενώ πριν η γεωργία και τα εμβάσματα συντηρούσαν τις αγροτικές κοινότητες, η μετανάστευση πολλών ηγετών των φυλών στη Σαναά σήμαινε ότι η δύναμη και ο πλούτος «έρρεαν όλο και περισσότερο από το κέντρο προς την περιφέρεια – αν έρρεαν καθόλου.» [9]

Βεβαίως, η εισοδηματική φτώχεια είναι ένα μονοδιάστατο μέτρο, από την άλλη η φτώχεια στην Υεμένη είναι τόσο γενικευμένη που επιβεβαιώνεται από άλλους άμεσους και έμμεσους δείκτες. Τα υψηλά ποσοστά φτώχειας αντανακλώνται επίσης στους δείκτες υγείας, εκπαίδευσης, φυλετικών ανισοτήτων, ανεργίας και στα υψηλά ποσοστά ανισοτήτων. Ωστόσο επειδή δεν υπάρχει κεντρικό σύστημα καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων, τα στοιχεία σχετικά με την οικονομία της Υεμένης είναι αναξιόπιστα.

4.6.3.2 Ανεργία

Η ραγδαία αύξησή του πληθυσμού σε συνδυασμό με την μείωση των γεωργικών ευκαιριών και την αστικοποίηση, έχει οδηγήσει σε διαχρονικά υψηλά επίπεδα ανεργίας. Το 2010, η έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη (HDR) ανέφερε ότι το ποσοστό των ανέργων ηλικίας 15-64 ετών βρίσκεται στο 40%. Οι περισσότεροι Υεμενίτες, ωστόσο, εξακολουθούν να εργάζονται στη γη τους (52 τοις εκατό, το 2006) ή είναι εν μέρει (αυτό)απασχολούμενοι στον άτυπο τομέα. Από όλες τις γυναίκες της Υεμένης, το 60 τοις εκατό εργάζονται απλήρωτες, κυρίως στη δική τους γη.

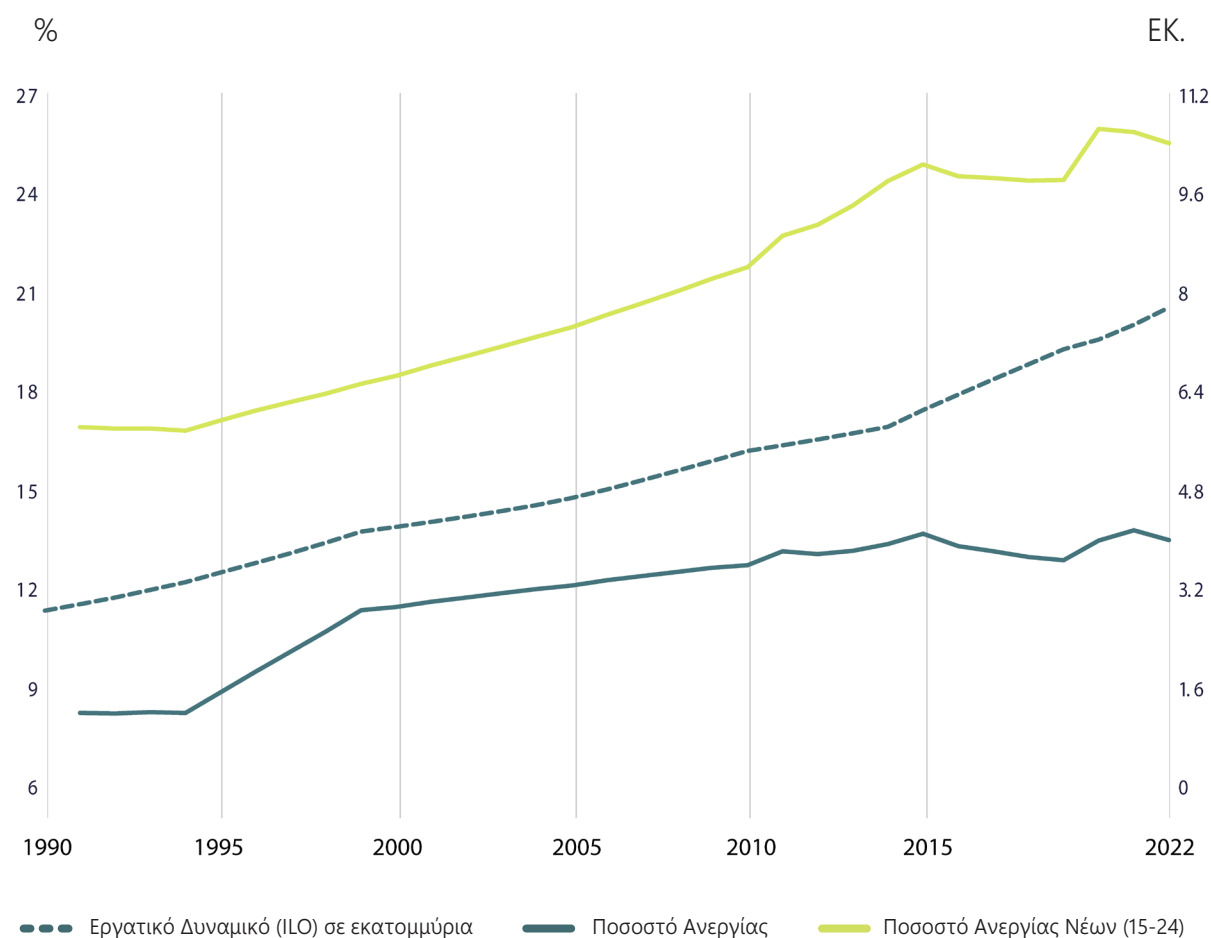
Δεδομένου ότι ο μισός πληθυσμός είναι ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών, περίπου 700.000 νέοι θεωρητικά εισέρχονται στην αγορά εργασίας ετησίως. Ο νεανικός πληθυσμός στην Υεμένη είναι ιδιαίτερα ευάλωτος στον αποκλεισμό. Οι νέοι ηλικίας 15-24 ετών αποτελούν το 19,8% του συνολικού πληθυσμού. Στο παρελθόν, πολλοί νέοι Υεμενίτες μετανάστευαν στο εξωτερικό, ειδικά σε χώρες του Κόλπου, για ευκαιρίες εργασίας. Ωστόσο, λόγω παραγόντων όπως ο πόλεμος του Κόλπου και οι μειωμένες ευκαιρίες απασχόλησης στις δυτικές χώρες μετά την 11η Σεπτεμβρίου, αυτές οι επιλογές έχουν περιοριστεί. Σύμφωνα

με δηλώσεις αξιωματούχου της χώρας το 2010 (πριν την Αραβική Άνοιξη και τον πόλεμο), ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν δύο εκατομμύρια θέσεις εργασίας μέχρι το 2020 για να διατηρηθούν οι επίπεδα ανεργίας σε ελέγξιμα επίπεδα. Ο αυξανόμενος πληθυσμός των νέων σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ανεργία μπορεί να αποσταθεροποιήσει τη χώρα. Οι νέοι που δεν έχουν ελπίδα μπορούν να είναι πολύ ασταθείς.

Η ανεργία αποτελεί σημαντικό πρόβλημα όχι μόνο για τους ανειδίκευτους εργάτες αλλά και για όσους έχουν δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην πραγματικότητα, εκτιμάται ότι το 22% των ανέργων είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων, τεχνικών ιδρυμάτων ή επαγγελματικών σχολών. Η διάδοση των ευκαιριών εκπαίδευσης στις αγροτικές περιοχές έχει επιδεινώσει το ζήτημα. Καθώς οι νέοι μορφώνονται, τείνουν να απομακρύνονται από τη γεωργία, αλλά συχνά αντιμετωπίζουν περιορισμένες επιλογές απασχόλησης. Αυτός ο συνδυασμός μεγάλου πληθυσμού ανέργων νέων και περιορισμένων ευκαιριών μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικούς κινδύνους και κινδύνους ασφάλειας για το συνολικό πληθυσμό.

Επιπλέον, η έλλειψη ευκαιριών εκπαίδευσης και απασχόλησης αφήνει τους νέους επιρρεπείς σε

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.17 ΑΝΕΡΓΙΑ

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, Απρίλιος 2023. Επεξεργασία: 1δία

πολιτικοποιημένες επιρροές, όπως οι ιδεολογίες σουαχαμπί και σαλαφί. Αυτοί οι παράγοντες δημιουργούν συλλογικά μια περίπλοκη και προκλητική κατάσταση για την Υεμένη, με υψηλά ποσοστά ανεργίας, περιθωριοποιημένο πληθυσμό και πιθανούς παράγοντες σύγκρουσης.

4.6.3.3 Ανισότητες

Η ανισότητα στην Υεμένη, όπως μετράται από τον συντελεστή Gini είχε εκτιμηθεί σε ένα αυξανόμενο στο 36,7 για το 2014, που είναι πολύ υψηλό. Ακόμα και την περίοδο οικονομικής μεγέθυνσης η ανισότητα δεν φαίνεται να μειώθηκε, αντίθετα το πλουσιότερο 20% του πληθυσμού φαίνεται με την πάροδο του χρόνου να λαμβάνει όλο και μεγαλύτερο ποσοστό των εισοδημάτων, φθάνοντας σε ένα 45% για το 2014 (βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ).

Από τότε η ένταση της φτώχειας έχει αυξηθεί. Τα δεδομένα φυσικά δεν είναι εύκολο να συλλεχθούν και οι περισσότερες πληροφορίες για την περίοδο ύστερα του πολέμου βασίζονται σε εκτιμήσεις. Σύμφωνα με νέα έκθεση του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) του 2019 η Υεμένη προβλέπονταν πως έως το 2022 να έχει το μεγαλύτερο χάσμα φτώχειας -την απόσταση μεταξύ του μέσου εισοδήματος και του ορίου της φτώχειας- στον κόσμο. Η έκθεση μεταξύ άλλων αναφέρει πως η σύγκρουση έχει διαταράξει τις αγορές και τους θεσμούς και έχει καταστρέψει τις κοινωνικές και οικονομικές υποδομές, ενώ οι ανισότητες έχουν αυξηθεί απότομα. Το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν έχει υποχωρήσει σε επίπεδο που δεν είχε παρατηρηθεί στην Υεμένη πριν από το 1960. Η Υεμένη κατατάσσεται τώρα ως η δεύτερη πιο άνιση στον κόσμο στον κόσμο όσον αφορά το εισόδημα, ξεπερνώντας τις 100 άλλες χώρες σε επίπεδα ανισότητας μόλις σε 5 χρόνια (από το 2014 - 2019).

Εδώ να σημειωθεί ότι οι ανισότητες στην Υεμένη δεν περιορίζονται μόνο στις εισοδηματικές. Μειονότητες στην Υεμένη υποφέρουν από τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η φυλετική ανισότητα είναι η μεγαλύτερη σε όλο τον κόσμο. Σε ένα άρθρο της Διεθνούς Αμνηστίας το 2019 αναφέρεται ότι η Υεμένη είναι το χειρότερο μέρος στον κόσμο για να είναι κάποιος γυναικά.

Οι οικονομικές πιέσεις είναι ένας από τους σημαντικότερους κινητήριους παράγοντες και κινητήρια δύναμη των συγκρούσεων, ιδιαίτερα όταν η διαφθορά στα χέρια της απόφασης και εισάγεται η κοινωνική ελίτ. Αυτές οι τάσεις είχαν ως αποτέλεσμα την οικονομική εξαθλίωση της πλειοψηφίας του πληθυσμού, γεγονός που φαίνεται δραματικά από την εκπληκτική άνοδο των τιμών των τροφίμων και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδίως μεταξύ των νέων κάτω των 25 ετών, που αποτελούν περίπου το 65% των το σύνολο του πληθυσμού. Αυτό είναι σε έντονη αντένδειξη για τη συνέχιση πλουτισμός των κυβερνητικών ελίτ, που έχουν καταφέρει να συγκεντρώσουν ένα τεράστιο ποσό πλούτου μέσω της διαφθοράς (Engin 2011).

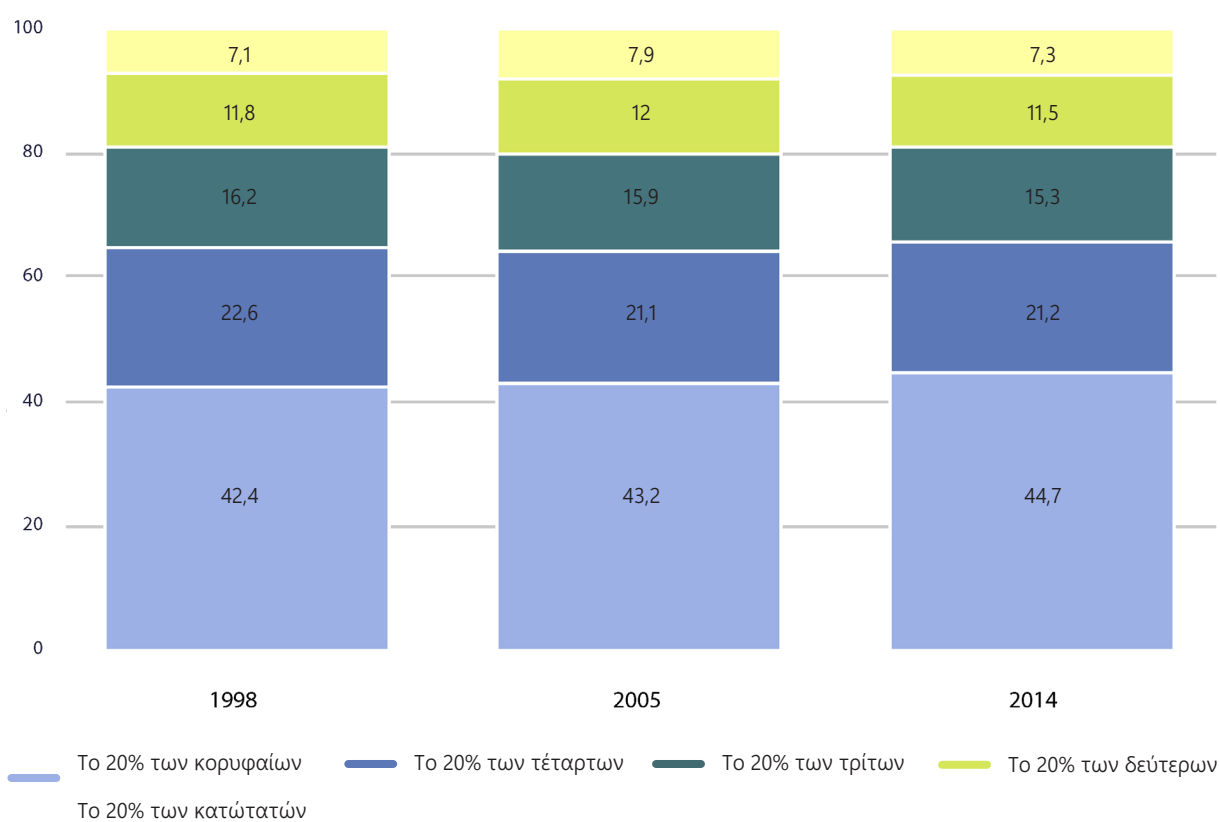
Ακόμη και πριν από τον πόλεμο, ο κοινωνικός αποκλεισμός ήταν ποσοτικά και ποιοτικά εκτεταμένος και δομικά ριζωμένος, κυρίως λόγω της φτώχειας, της γενικής έλλειψης εκπαίδευσης, της εισοδηματικής ανισότητας που σχετίζεται με το φύλο και των κοινωνικών φραγμών. Ο συντελεστής Gini ήταν 36,7 το 2014 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία).

Σαφώς, οι υψηλές ανισότητες αποτελούσαν και αποτελούν ένα σοβαρό πρόβλημα για τη σταθερότητα ενός κράτους και μπορούν να οδηγήσουν ακόμη και σε εμφύλιο πόλεμο (Wilkinson & Pickett, 2009). Οι ανισότητες αυξάνουν τις κοινωνικές τάσεις και αναταράσσουν την ισορροπία και την εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών (Alesina & Perotti, 1996), προκαλώντας σημαντικές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αναταραχές. Όταν μια μικρή μειοψηφία κατέχει το μεγαλύτερο μέρος των πόρων, οι πολίτες που

αισθάνονται αδικημένοι και αποκλεισμένοι μπορεί να αναπτύξουν αντιπαραθέσεις και αντίξοες στάσεις απέναντι στην κυβέρνηση και την κοινωνία γενικότερα (Easterly, 2001). Όταν ένα μικρό ποσοστό του πληθυσμού διαθέτει σημαντική εξουσία και προνόμια, οι πολίτες μπορεί να αισθανθούν ότι η δημοκρατία δεν λειτουργεί προς όφελός τους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε δυσπιστία προς τις κυβερνήσεις και τις θεσμούς, αυξάνοντας τον κίνδυνο για πολιτική αστάθεια, κοινωνικές εξεγέρσεις και ακόμη και εξέγερση κατά του κράτους. Επιπλέον, οι υψηλές ανισότητες μπορούν να οξύνουν τις εθνικές, εθνοτικές και κοινωνικές διαιρέσεις (Wilkinson & Pickett, 2009). Όταν οι πόροι και οι ευκαιρίες είναι ανισομερώς κατανομημένοι, μπορεί να ενισχυθούν οι προδιαθέσεις για συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων και κοινοτήτων εντός του κράτους (Alesina & Perotti, 1996). Αυτές οι διαιρέσεις μπορούν να οδηγήσουν σε εμφύλιο πόλεμο, όπου οι διάφορες ομάδες αγωνίζονται για την εξουσία, τους πόρους ή την ανεξαρτησία.

Η αυξανόμενη ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός ιδιαίτερα των νέων ήταν μια πολύ σημαντική ένδειξη ή αλλιώς προάγγελος του εμφύλιου πολέμου που ακολούθησε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.18 ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Πηγή: World Bank, Απρίλιος 2023. Επεξεργασία: 1δία

4.7| Η ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Ο τομέας της ασφάλειας είναι πολύ σημαντικός όσον αφορά τα αποτυχημένα κράτη. Τόσο για τις επιπτώσεις του στο εσωτερικό των ευάλωτων χωρών όσο και για τους κινδύνους που εγκυμονούν διεθνώς. Αποτελεί ίσως έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που οδήγησαν την Υεμένη στην σίγουρη αποτυχία. Για παράδειγμα, εξισώνονται η έννοια των αποτυχημένων κρατών με την τρομοκρατία, αυτή η εξίσωση γίνεται συχνά αποδεκτή και χρησιμοποιείται ως εργαλείο δράσης και πολιτικής. Ωστόσο, συχνά από αυτή την εξίσωση απουσιάζουν καθοριστικοί συντελεστές, και δεδομένου του αντίκτυπου που έχει μία τέτοια υπόθεση και δράση τόσο για τα ίδια όσο και για το διεθνές σκηνικό, το παραπάνω θέμα αποτελεί αντικείμενο έντονης κριτικής, ειδικά όταν η τρομοκρατία χρησιμοποιείται ως αιτιολογία για διεθνείς παρεμβάσεις σε εύθραυστα κράτη. Η παρακάτω παράγραφος ωστόσο, δεν θα διαπραγματευτεί τη δικαιολογισιμότητα των διεθνών παρεμβάσεων, αλλά θα προσπαθήσει να αναδείξει ποια ζητήματα ασφαλείας και σε τι βαθμό αντιμετωπίζει η Υεμένη.

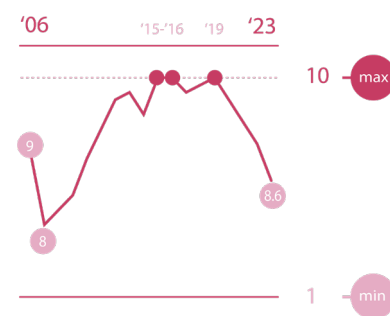
4.7.1 ΕΝΟΠΛΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Ο πολλαπλασιασμός των ενόπλων ομάδων και πολιτοφυλακών είναι ένας σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στην αποτυχία του κράτους στην Υεμένη. Από την ενοποίηση της Βόρειας και της Νότιας Υεμένης το 1990, η χώρα υπήρξε μάρτυρας σημαντικής εξάπλωσης ένοπλων ομάδων. Ο κατακερματισμός της κοινωνίας της Υεμένης κατά μήκος φυλετικών, περιφερειακών και πολιτικών γραμμών έχει συμβάλει στην εμφάνιση πολυάριθμων ένοπλων φατριών που συναγωνίζονται για εξουσία και πόρους. Αυτές οι ομάδες (βλέπε *ΧΑΡΤΗ 4.9 'ΕΝΟΠΛΕΣ ΟΜΑΔΕΣ'*) περιλαμβάνουν αντάρτες Χούτι, που εμφανίστηκαν στο βορρά και πήραν τον έλεγχο της πρωτεύουσας Σαναά το 2014, και έχουν φτάσει να ελέγχουν εδάφη που φιλοξενούν περίπου το 80 τοις εκατό των 30 εκατομμυρίων κατοίκων της χώρας. Καθώς και διάφορα αυτονομιστικά κινήματα του νότου (STC), φυλετικές πολιτοφυλακές και τζιχαντιστικές οργανώσεις όπως η Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP) και το Ισλαμικό Κράτος (ISIS).

Η παρουσία και οι δραστηριότητες αυτών των ένοπλων ομάδων έχουν υπονομεύσει τη διακυβέρνηση, τη σταθερότητα και το κράτος δικαίου στην Υεμένη. Έχουν δημιουργήσει ένα

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.19

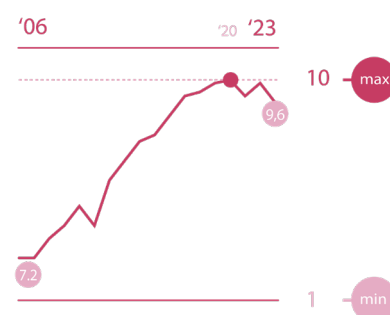
ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

1 = Καλύτερο - 10 = χειρότερο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.20

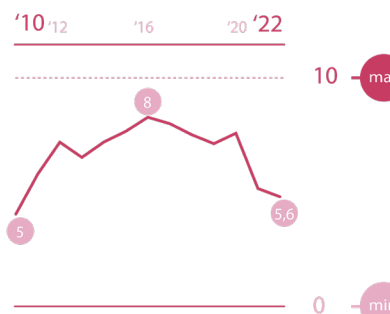
ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

1 = Καλύτερο - 10 = χειρότερο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.21

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

0 = Χαμηλότερο Αντίκτυπο

10 = Μεγαλύτερο Αντίκτυπο

Πηγή: World Bank, 2023
Επεξεργασία: Ιδία

κατακερματισμένο τοπίο ασφαλείας, εμποδίζοντας την ικανότητα της κυβέρνησης να ασκεί έλεγχο στην επικράτειά της και να παρέχει ασφάλεια στους πολίτες της (Barakat, 2018). Αυτό οδήγησε σε κατάρρευση της εμπιστοσύνης του κοινού, επιτρέποντας σε ένοπλες ομάδες και πολιτοφυλακές να λειτουργούν με σχετική ατιμωρησία (Al-Sakkaf, 2020). Επιπροσθέτως, ο πολλαπλασιασμός των ένοπλων ομάδων έχει εντείνει τη βία και έχει συμβάλει στη συνολική ανθρωπιστική κρίση στη χώρα, οδηγώντας σε εκτεταμένους εκτοπισμούς και απώλειες ζωών (Al-Sakkaf, 2020). Η εμπλοκή εξωτερικών παραγόντων, μέσω της προμήθειας όπλων και της υποστήριξης σε διάφορες φατρίες, έχει τροφοδοτήσει περαιτέρω τον πολλαπλασιασμό των ένοπλων ομάδων, επιδεινώνοντας τις προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η Υεμένη (Deutsche Welle, 2021).

4.7.2 ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΟΠΛΩΝ

Οι περιφερειακές διενέξεις και το λαθρεμπόριο όπλων συμβάλλουν επίσης στις προκλήσεις ασφαλείας της Υεμένης. Η Υεμένη έχει γίνει πεδίο μάχης για περιφερειακούς ανταγωνισμούς, με χώρες όπως η Σαουδική Αραβία και το Ιράν να συναγωνίζονται για επιρροή. Η εμπλοκή εξωτερικών παραγόντων στην υποστήριξη διαφόρων φατριών με όπλα και πόρους έχει τροφοδοτήσει τη διάδοση των όπλων και έχει εντείνει τη σύγκρουση (Deutsche Welle, 2021).

Τα δίκτυα λαθρεμπορίου όπλων στην Υεμένη λειτουργούν μέσω διαφορετικών διαύλων, συμπεριλαμβανομένων χερσαίων, θαλάσσιων και αεροπορικών διαδρομών, εκμεταλλευόμενοι τα πορώδη σύνορα, την αδύναμη επιβολή του νόμου και τις περιφερειακές συγκρούσεις (International Crisis Group, 2018). Η εισροή όπλων από εξωτερικούς παράγοντες που εμπλέκονται στη σύγκρουση, καθώς και η διαθεσιμότητα πλεονάζων όπλων από προηγούμενες συγκρούσεις στην περιοχή, συνέβαλε στη διάδοση εξελιγμένων όπλων (Karim, 2018). Αυτή η εξάπλωση όχι μόνο τροφοδότησε την ένταση της σύγκρουσης αλλά αύξησε επίσης τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι άμαχοι, καθώς χρησιμοποιούνται πιο ισχυρά όπλα στις μάχες (Höglund, 2020). Η συνεχής ροή όπλων στην Υεμένη διαιωνίζει τον κύκλο της βίας, εμποδίζει τις προσπάθειες οικοδόμησης της ειρήνης και επιδεινώνει την ανθρωπιστική κρίση (International Crisis Group, 2018).

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των δικτύων λαθρεμπορίου όπλων, απαιτούνται διεθνείς προσπάθειες για την ενίσχυση των μέτρων ελέγχου των συνόρων, την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας και την εφαρμογή αποτελεσματικών εμπάργκο όπλων (Höglund, 2020). Η διακοπή των αλυσίδων εφοδιασμού και των δικτύων που συντηρούν τη ροή όπλων στην Υεμένη είναι ζωτικής σημασίας για την αποκλιμάκωση της σύγκρουσης και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί την ειρήνη και τη σταθερότητα.

4.7.3 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η άνοδος των εξτρεμιστικών ομάδων, ιδιαίτερα της Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP) και του Ισλαμικού Κράτους (ISIS), στην Υεμένη μπορεί να αποδοθεί σε έναν συνδυασμό πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων. Η Υεμένη έχει αντιμετωπίσει μακροχρόνιες προκλήσεις όπως έχουμε διαπιστώσει σε όλο το τρέχων κεφάλαιο. Η αδύναμη διακυβέρνηση, η πολιτική αστάθεια, οι οικονομικές δυσκολίες και οι θρησκευτικές εντάσεις, που έχουν δημιουργήσει γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη εξτρεμιστικών ιδεολογιών (Ranstorp & Sheehan, 2014).

Βέβαια, η εκτίμηση της ακριβούς δύναμης και ισχύος της Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP)

όλα αυτά τα χρόνια στην Υεμένη είναι ένα πολύπλοκο έργο λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητας αξιόπιστων και ενημερωμένων δεδομένων είναι περιορισμένες λόγω της μυστικής φύσης του οργανισμού και των προκλήσεων που σχετίζονται με τη συλλογή δεδομένων σε πραγματικό χρόνο σε εμπόλεμες ζώνες. Ωστόσο, βάσει των διαθέσιμων πληροφοριών και αναλύσεων, μπορούμε να παρέχουμε μια επισκόπηση της αντιληπτής δυναμικής ισχύος του AQAP.

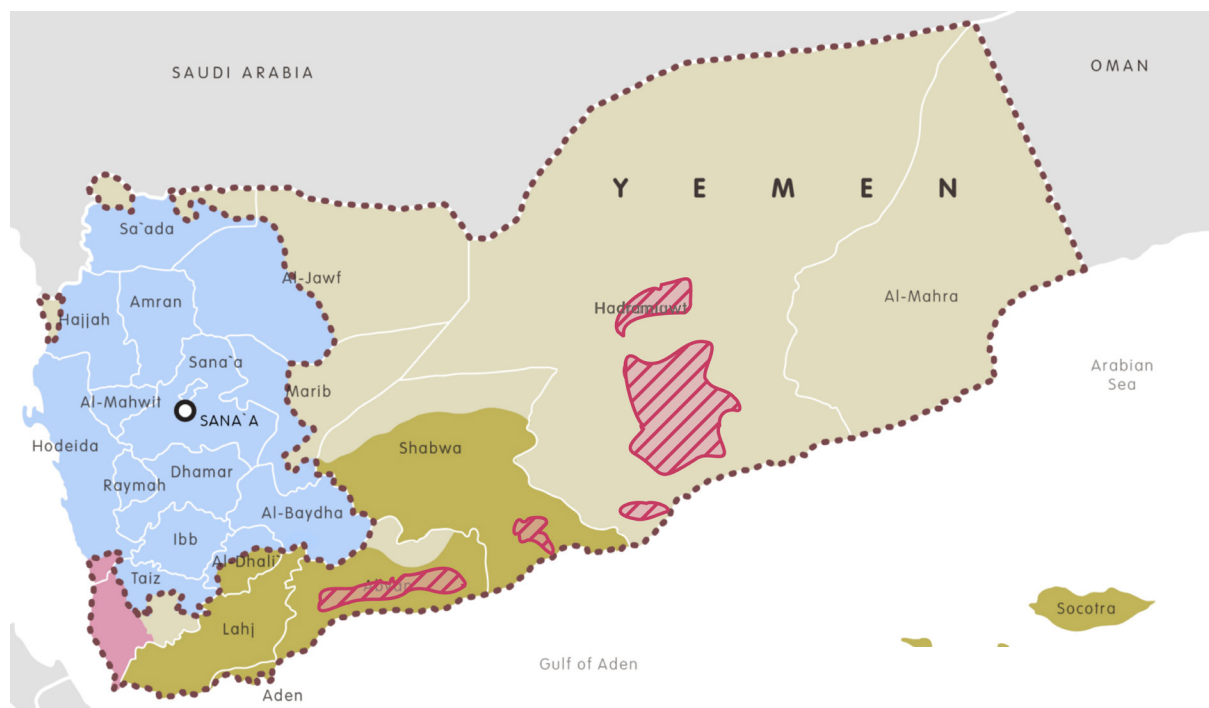
Πριν ενταθεί η σύγκρουση στην Υεμένη, ιδιαίτερα πριν από την επέμβαση υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας το 2015, η AQAP είχε ήδη δημιουργήσει σημαντική παρουσία στη χώρα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το AQAP εκμεταλλεύτηκε το εύθραυστο περιβάλλον ασφαλείας της χώρας, τα κενά διακυβέρνησης και τη δυναμική των φυλών για να επεκτείνει την επιρροή και τις επιχειρησιακές του δυνατότητες. Η ισχύς του AQAP επηρεάστηκε από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητάς του να πραγματοποιεί επιθέσεις, να ελέγχει την περιοχή, να στρατολογεί μέλη και να διατηρεί συμμαχίες με τοπικές φυλές. Η ομάδα πραγματοποίησε επιθέσεις υψηλού προφίλ, όπως ο βομβαρδισμός του USS Cole το 2000 και η αποτυχημένη συνωμοσία βομβών με εσώρουχα την ημέρα των Χριστουγέννων το 2009. Αυτές οι επιθέσεις κατέδειξαν τις επιχειρησιακές δυνατότητες του AQAP και συγκέντρωσαν τη διεθνή προσοχή.

Ο Πόλεμος κατά της Τρομοκρατίας, που ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες ως απάντηση στις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, είχε πολύπλοκο και μικτό αντίκτυπο στην τρομοκρατική κατάσταση της Υεμένης. Ενώ η πρόθεση πίσω από τον Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας ήταν η αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας, η εφαρμογή του και οι συγκεκριμένες πολιτικές του είχαν ανεπιθύμητες συνέπειες στην Υεμένη. Η χρήση επιθέσεων με μη επανδρωμένα αεροσκάφη, οι στοχευμένες δολοφονίες και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις είχαν ως αποτέλεσμα απώλειες αμάχων και πυροδότησε αντιαμερικανικά συναισθήματα (Scahill, 2013). Αυτές οι ενέργειες όχι μόνο απέτυχαν να εξαλείψουν αποτελεσματικά εξτρεμιστικές ομάδες, αλλά συνέβαλαν επίσης στη ριζοσπαστικοποίηση, τη στρατολόγηση και την εξάπλωση της τρομοκρατίας στην Υεμένη (International Crisis Group, 2019). Επιπλέον, η υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών σε περιφερειακούς παράγοντες που εμπλέκονται στη σύγκρουση στην Υεμένη, όπως η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, έχει περιπλέξει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις και οι πωλήσεις όπλων σε αυτούς τους παράγοντες συνέχισαν τη σύγκρουση, βάθυναν την ανθρωπιστική κρίση και παρείχαν ευκαιρίες σε εξτρεμιστικές ομάδες να εκμεταλλευτούν το χάος και την αστάθεια (Drummond & Zellen, 2018).

Επιπλέον, η παρέμβαση υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας το 2015, με στόχο την αντιμετώπιση των ανταρτών Χούτι, οδήγησε σε μια μεταβαλλόμενη δυναμική ισχύος στην Υεμένη. Η σύγκρουση δημιούργησε ένα περίπλοκο και κατακερματισμένο τοπίο ασφαλείας, το οποίο η AQAP και άλλες εξτρεμιστικές ομάδες προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν. Το κενό εξουσίας που προέκυψε από τον εμφύλιο πόλεμο της Υεμένης και ο κατακερματισμός του μηχανισμού ασφαλείας του κράτους έχουν διευκολύνει περαιτέρω την επέκταση αυτών των ομάδων (Hafez, 2017). Εκμεταλλευόμενη αυτό και την εκτροπή των πόρων προς τη συνεχιζόμενη σύγκρουση, η AQAP κατάφερε να ενισχύσει τη θέση της σε ορισμένες περιοχές, ιδιαίτερα στη νότια Υεμένη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αντιτρομοκρατικές προσπάθειες, συμπεριλαμβανομένων των αμερικανικών επιδρομών με μη επανδρωμένα αεροσκάφη και των κοινών επιχειρήσεων με τις δυνάμεις της Υεμένης, έχουν βάλει στο στόχαστρο μέλη του AQAP και έχουν διακόψει τις δραστηριότητές του. Αυτές οι προσπάθειες, σε συνδυασμό με την τοπική αντίσταση και την αντίθεση των φυλών στο AQAP, έχουν

ΧΑΡΤΗΣ 4.3 'ΕΝΟΠΛΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Πηγή: European Council of Foreign Relations, 2023 Επεξεργασία: Ιδία

ΖΩΝΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΕΝΟΠΛΩΝ ΟΜΑΔΩΝ (ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022)

- Δυνάμεις της Διεθνώς Αναγνωρισμένης κυβέρνησης, και αλλά φιλοκυβερνητικά αποσχιστικά κινήματα
- Νότιο Αποσχιστικό Κίνημα (STC), υποστηριζόμενο από Η.Α.Ε.
- Υποστηρικτικές Δυνάμεις του πρώην προέδρου Σαλέχ
- Εδάφη επίσημα υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης της Υεμένης
- Αντάρτες Χούθι
- Αλ Κάιντα (AQAP)

εμποδίσει την επέκταση και τις επιχειρησιακές δυνατότητες της ομάδας.

Όσον αφορά την τρέχουσα κατάσταση το 2023, χωρίς πρόσφατα και ολοκληρωμένα δεδομένα, είναι δύσκολο να καθοριστεί εάν η ισχύς του AQAP στην Υεμένη αυξάνεται ή μειώνεται. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η σύγκρουση και οι συνεχιζόμενες προκλήσεις ασφάλειας στην Υεμένη παρέχουν ένα γόνιμο περιβάλλον για τη λειτουργία του AQAP και πιθανώς ανασυγκρότηση. Αυτές οι ομάδες όχι μόνο συμβάλλουν στη συνολική βία και αστάθεια, αλλά αποτελούν επίσης απειλή για την περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια (Al-Sakkaf, 2020). Ωστόσο η τρομοκρατία είναι στην πραγματικότητα το λιγότερο από τα προβλήματα της Υεμένης. Η ίδια η κυβέρνηση δεν έχει την ικανότητα να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα. Η Αλ Κάιντα ευδοκιμεί στις περιοχές που στερούνται κρατικού ελέγχου και τροφοδοτείται από την αποτυχία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τις βαθύτερες αιτίες της αστάθειας. Η τρομοκρατία είναι εν μέρει η εκδήλωση των άλλων προβλημάτων που καθώς εντείνονται με τον τρέχοντα πόλεμο θα ενισχύεται και η ίδια.

4.7.4 ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Υεμένη έχει αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις. Η πολιτική αστάθεια, οι ένοπλες συγκρούσεις και ο πολλαπλασιασμός των ενόπλων ομάδων έχουν συμβάλει σε εκτεταμένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σε επιδείνωση του κράτους δικαίου (*βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 'Δεικτής Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου'*). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, η Υεμένη γνώρισε πολιτική αναταραχή με την ενοποίηση της Βόρειας και της Νότιας Υεμένης. Αυτή η περίοδος χαρακτηρίστηκε από περιορισμούς στις πολιτικές ελευθερίες, περιορισμούς στην ελευθερία της έκφρασης και αναφορές για αυθαίρετες συλλήψεις και βασανιστήρια. Η έκθεση της Human Rights Watch «Yemen: Human Rights Developments» (1999) κατέγραψε περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης από τις δυνάμεις ασφαλείας, καθώς και περιορισμούς στην ατομική ελευθερία και βούληση.

Το ξέσπασμα της εξέγερσης των Χούτι στα μέσα της δεκαετίας του 2000 επιδείνωσε περαιτέρω τις προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Υεμένη. Η σύγκρουση είχε ως αποτέλεσμα επιθέσεις εναντίον αμάχων, αναγκαστικούς εκτοπισμούς και παραβιάσεις κατά περιθωριοποιημένων ομάδων. Οι εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, του Παρατηρητηρίου Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έχουν τεκμηριώσει εκτενώς αυτές τις παραβιάσεις, συμπεριλαμβανομένων δολοφονιών, εξαφανίσεων και επιθέσεων σε νοσοκομεία και σχολεία.

Η συνεχιζόμενη σύγκρουση από το 2014 είχε καταστροφικές επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα στην Υεμένη (*βλέπε ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 'Δεικτής Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου'*). Στη σύγκρουση σημειώθηκαν εκτεταμένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένης της στόχευσης αμάχων, παράνομων κρατήσεων και περιορισμών στην πρόσβαση στην ανθρωπιστική βοήθεια. Όλοι οι εμπλεκόμενοι στη σύγκρουση περιορίζουν τις μετακινήσεις και την παροχή βοήθειας, μεταξύ άλλων επιβάλλοντας γραφειοκρατικούς περιορισμούς, όπως άρνηση ή καθυστερήσεις αδειών ταξιδιού, ακύρωση ανθρωπιστικών πρωτοβουλιών και παρέμβαση στον σχεδιασμό και την υλοποίηση ανθρωπιστικών δραστηριοτήτων.

Οι αρχές των Χούτι κλείνουν τους κύριους δρόμους μέσα και έξω από την πόλη Ταΐζ. Το κλείσιμο εμπόδισε σοβαρά την αποτελεσματική μετακίνηση τροφίμων, φαρμάκων και άλλων βασικών αγαθών μέσα και έξω από την επαρχία Ταΐζ. Αντίστοιχα και ο συνασπισμός υπό τη Σαουδική Αραβία έχει επιβάλει ναυτικό και εναέριο αποκλεισμό στην Υεμένη, περιορίζοντας τη ροή βασικών αγαθών, συμπεριλαμβανομένων τροφίμων, καυσίμων και ιατρικών προμηθειών. Αυτός ο αποκλεισμός έχει επιδεινώσει την ανθρωπιστική κρίση στη χώρα, οδηγώντας σε εκτεταμένη επισιτιστική ανασφάλεια, υποσιτισμό και ανεπαρκή πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη υπογραμμίζοντας τον αντίκτυπο στα ανθρώπινα δικαιώματα και την επείγουσα ανάγκη για διεθνή παρέμβαση. Το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR) εξέφρασε ανησυχίες για τις επιπτώσεις του αποκλεισμού στον άμαχο πληθυσμό. Παράλληλα, καθ' όλη τη διάρκεια του 2022, σημειώθηκε ανησυχητική αύξηση των επιθέσεων σε εργαζομένους στον τομέα της ανθρωπιστικής βοήθειας και της βίας κατά των περιουσιακών στοιχείων και εγκαταστάσεων του ανθρωπιστικού προσωπικού από τα μέρη της σύγκρουσης (OHE, 2022).

Στην περίπτωση της Υεμένης, τα Ηνωμένα Έθνη και η διεθνής κοινότητα έχουν εκφράσει βαθιές ανησυχίες για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έχουν ζητήσει τη λογοδοσία και τον τερματισμό των παραβιάσεων.

4.7.4.1 Μια ματιά στην θέση της Γυναίκας

Παρά το Σύνταγμα της Υεμένης του 1994, το οποίο ορίζει ίσα δικαιώματα για τους πολίτες της Υεμένης, οι γυναίκες εξακολουθούν να παλεύουν με διάφορους περιορισμούς και δευτερεύουσα θέση. Ειδικότερα, όσον αφορά θέματα γάμου, διαζυγίου, επιμέλειας και κληρονομιάς των παιδιών, οι γυναίκες έχουν λιγότερα δικαιώματα από τους άνδρες, και αποκλείονται από τη λήψη αποφάσεων, την πρόσβαση και τον έλεγχο σε πόρους και περιουσιακά στοιχεία. Παράλληλα, η σύγκρουση και η άνοδος του κινήματος των Χούτι έχουν επιδεινώσει περαιτέρω αυτές τις προκλήσεις, με αποτέλεσμα σημαντικές οπισθοδρομήσεις για τα δικαιώματα των γυναικών στη χώρα. Εκθέσεις από οργανισμούς όπως η Human Rights Watch και η Διεθνής Αμνηστία έχουν διαπιστώσει περιπτώσεις βίας λόγω φύλου, καταναγκαστικούς γάμους και περιορισμούς στη συμμετοχή των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτοί οι περιορισμοί όχι μόνο παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών, αλλά εμποδίζουν επίσης την ικανότητά τους να συμβάλλουν στην οικοδόμηση της ειρήνης και στην ανάπτυξη στην Υεμένη.

Υπό τον έλεγχο των Χούτι στην Υεμένη, το ντύσιμο των γυναικών και η επιβολή της ανδρικής συνοδείας έχουν γίνει βασικές πτυχές των περιοριστικών πολιτικών τους. Αυτό περιλαμβάνει την υποχρεωτική κάλυψη των γυναικών σε δημόσιους χώρους και την επιβολή της αμπάγια. Αυτοί οι περιορισμοί όχι μόνο παραβιάζουν την ελευθερία της έκφρασης των γυναικών, αλλά επίσης ενισχύουν τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων και περιορίζουν τη συμμετοχή τους στη δημόσια ζωή. Επιπλέον εφαρμόζεται νόμος όπου απαιτεί από τις γυναίκες να έχουν ανδρική συνοδεία ή άδεια σε διάφορες πτυχές της ζωής τους, συμπεριλαμβανομένων των ταξιδιών, της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Τέτοια μέτρα ενισχύουν την εξάρτησή τους από τους άνδρες συγγενείς, διαιωνίζοντας τις ανισότητες μεταξύ των φύλων και εμποδίζοντας τη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

Αυτό που κάνουν αυτοί οι περιορισμοί είναι να εξαφανίζουν κάθε αίσθηση ατομικότητας μέσω της συμμόρφωσης. Η αμπάγια, που δεν είναι παραδοσιακό φόρεμα της Υεμένης αλλά τώρα γίνεται η στολή που αντιπροσωπεύει την τρέχουσα πολιτική δομή στη χώρα. Γίνεται επίσης ένας τρόπος διαχωρισμού των κομφορμιστών από τους αντικομφορμιστές, επιτρέποντας την τιμωρία σε όσους δεν συμμορφώνονται. Η επιβολή περιορισμών στο γυναικείο ντύσιμο είναι μια τακτική που συχνά προωθείται από φονταμενταλιστές και μη κρατικούς παράγοντες, όπως οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και το Daesh στο Ιράκ και τη Συρία. Αυτές οι ομάδες έχουν επιβάλει αυστηρούς ενδυματολογικούς κώδικες στις γυναίκες για να ασκήσουν έλεγχο και να δημιουργήσουν μια πιο φανατική και οπισθοδρομική κοινωνία, με στόχο να οικοδομήσουν μια αίσθηση πολιτισμικού διαχωρισμού μεταξύ της επικράτειάς τους και του έξω κόσμου, να αποκτήσουν περισσότερη νομιμότητα στα ματιά του κόσμου. Οι Χούτι, των οποίων ο απώτερος στόχος είναι η ανοικοδόμηση της Υεμένης ως θεοκρατικού κράτους παρόμοιου με αυτό του Ιράν, καθιερώνουν τις δικές τους παραδόσεις και την εικόνα τους για να υποστηρίξουν το όραμά τους (Alaslar, 2023).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι υπάρχουν οργανώσεις και ακτιβιστές που εργάζονται για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην Υεμένη. Τοπικές οργανώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών, όπως η Ένωση Γυναικών της Υεμένης και η Mwatana για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, έχουν υποστηρίξει την ισότητα των φύλων, τεκμηριώνουν τις παραβιάσεις και παρέχουν υποστήριξη στις γυναίκες που πλήττονται από τη σύγκρουση. Διεθνείς οργανισμοί, συμπεριλαμβανομένων των UN Women και του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, έχουν επίσης εμπλακεί ενεργά στην προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών στην Υεμένη.

4.8| ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Το σύγχρονο κράτος της Υεμένης, ένα μικρό ηλικιακά κράτος, πλούσιο σε ιστορία, αποτελεί ένα από τα φτωχότερα κράτη στον κόσμο που ύστερα από οχτώ έτη εμφυλίου πολέμου και διεθνών παρεμβάσεων έχει καταρρεύσει, συμπαρασύροντας και ένα εξαιρετικά μεγάλο μέρος του πληθυσμού του σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Χαρακτηρίζεται ως η χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στον κόσμο.

Παρά την λάμψη του παρελθόντος της η σύγχρονη ιστορία της χαρακτηρίζεται από φυλετικές διαμάχες, εμφυλίους πολέμους και παρεμβάσεις άλλων δυνάμεων. Σημαντικός παράγοντας της επιτυχίας αλλά και της αποτυχίας της, αποτέλεσε η σημαντική γεωγραφική της θέση. Γνωστή ως Αραβία Felix, με ένα από τα ευνοϊκότερα κλίματα στην Αραβική χερσόνησο, γνώρισε επιτυχία ως έμπορος πολυτελών προϊόντων που η θέση της πάνω σε διεθνή εμπορικά σταυροδρόμια, έχοντας πολλά σημαντικά λιμάνια κατά μήκος αυτών, της το επέτρεψε. Όντας ελκυστικός τόπος, πολλές μεγάλες δυνάμεις την κατέλαβαν και μονοπώλησαν την προμήθεια τόσο τους πόρους της όσο και τον έλεγχο των στρατηγικών της λιμανιών.

Διαχρονικά, η κοινωνική και πολιτική της ζωή διαμορφώνεται στα πλαίσια του Ισλάμ, με την γεωγραφία να παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο. Παρόλο την εθνική και θρησκευτική ομοιογένεια του κράτους, τα πολλά και διαφορετικά μικροκλίματα της Υεμένης, ευνόησαν έναν πιο νομαδικό τρόπο ζωής και έτσι δημιουργήθηκαν οι πιο σημαντικές κοινωνικές δομές τους κράτους, γνωστές ως φυλές με ευδιάκριτα διαφορετικό χαρακτήρα. Η γεωγραφία δεν ευνοούσε την δημιουργία μιας κεντρικής κυβέρνησης, και έτσι οι φυλές αποτελούσαν τους βασικούς άτυπους κρατικούς μηχανισμούς, λειτουργώντας διαφορετικά η μια από την άλλη στα πλαίσια της δικής τους ιστορίας και γεωγραφίας. Διαχρονικά οι φυλές είτε συμμαχούσαν είτε ανταγωνίζονταν μεταξύ τους ανάλογα με τις επιδιώξεις τους. Και παρόλο που Σοργανώθηκαν στα πλαίσια κεντρικών κυβερνήσεων διατήρησαν την αυτονομία τους διατηρώντας σημαίνονται ρόλο στην οργάνωση της κοινωνικής και οικονομικής ζωής στις περιοχές ελέγχου τους.

Γεωγραφικοί και ιστορικοί παράγοντες σχημάτισαν το μέλλον της Υεμένης. Διαχρονικά υπήρχε διαχωρισμός μεταξύ του Βορρά και του Νότου, ιδεολογικά, οικονομικά και ως προς το μοντέλο διοίκησης και οργάνωσης των περιοχών. Το σύγχρονο κράτος της Υεμένη είχε αποτελέσει εννοιολογικά μια πολιτιστική οντότητα αλλά ποτέ μια ενιαία πολιτική μονάδα. '

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου που συνέπεσε χρονικά με την εύρεση πετρελαίου σε περιοχές ανάμεσα στις δύο χώρες, άφησε το ένα κράτος οικονομικά παράλυτο και τα δύο κράτη με ανάγκη για ένα σύμμαχο προς την αξιοποίηση των πετρελαιοπαραγωγών κοιτασμάτων τους. Κάπως έτσι σχηματίστηκε το νέο ενοποιημένο κράτος της Υεμένης. Η χώρα παρά την αισιοδοξία που επικράτησε εθνικά και διεθνώς με την πτώση του σοσιαλισμού, ήταν αντιμέτωπη το τρομερό καθήκον της ενοποίησης δύο χωρών με διαφορετικά οικονομικά συστήματα, δύο ξεχωριστά και αναποτελεσματικά διοικητικά συστήματα και δύο διαφορετικά νομικά συστήματα και κληροδοτημένα χρέη. «Ακόμη και υπό κανονικές συνθήκες ή σε πιο ανεπτυγμένες οικονομίες, αυτά τα προβλήματα θα ήταν αρκετό για να ρίξει την ισορροπία κάθε κυβέρνησης» αναφέρεται σε έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη της Υεμένης (UNDP, 2006). Η δεκαετία της δεκαετίας του 1990 αποτέλεσε μια καθοριστική περίοδο για διαμόρφωση της νεότερης Υεμένης, πέραν των φανερών αδυναμιών συνοδεύτηκε ένα ριζικά αλλαγμένο εξωτερικό περιβάλλον (Πόλεμος Κουβέιτ), σοκ και πολιτικοοικονομική περιθωριοποίηση, κλιματικές πιέσεις, δημογραφικές πιέσεις (αύξηση του πληθυσμού), την στροφή της οικονομίας στο πετρέλαιο που μεταμόρφωσαν θεμελιωδώς τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο λαός της Υεμένης αναδιαμορφώνοντας την κοινωνική και οικονομική ζωή και κατ' επέκταση την πολιτική. Οι αυξημένες εξαγωγές πετρελαίου,

ίσως το μόνο θετικό συστατικό αυτής της περιόδου και βασικό στοιχείο δημιουργίας του κράτους κατάφεραν να παρέχουν μια νέα και αυξανόμενη πηγή κερδών, διατηρώντας μια σχετική σταθερότητα, δημιουργώντας παράλληλα νέες ευπάθειες.

Ο πληθυσμός της Υεμένης συνέχιζε να εμφανίζει χαρακτηριστικά τυπικά των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Οι κοινωνικές πρακτικές και οι ελλείψεις σε δημόσιες παροχές μεταφράστηκαν σε υψηλά ποσοστά γεννήσεων, βρεφικής θνησιμότητας, χαμηλά επίπεδα αλφαριθμητισμού και κακές συνθήκες υγιεινής, παροχής νερού. Επίσης ο πληθυσμός ήταν ήδη αρκετά φτωχός. Επομένως υπήρχαν μεγάλες οι προσδοκίες ανάπτυξης μέσω της ενοποίησης του κράτους, σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο διακυβέρνησης, μέσω του ανοίγματος των αγορών, και της εκμετάλλευσης των νέων κοιτασμάτων πετρελαίου. Η νέα ενοποιημένη κυβέρνηση ακολούθησε ένα φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα και υιοθέτησε δημοκρατικά συστήματα πολιτικού πλουραλισμού που ασκείται απευθείας με δημοψηφίσματα και γενικές εκλογές, άλλα στην πράξη δεν επέφερε καμία ουσιαστική αλλαγή. Το καθεστώς συνέχισε να λειτουργεί στα πρότυπα του μονοκομματικού στρατιωτικού καθεστώτος της Βόρειας Υεμένης, υπό την ηγεσία του ίδιου προέδρου, Α. Σάλεχ. Η εξουσία παρέμεινε στα χέρια των λίγων, οι προσωπικές ελευθερίες μειώθηκαν, οι αντίθετες απόψεις αποσιώπωνταν δια της βίας και οι πελατειακές σχέσεις εξασφάλιζαν την εξουσία του Α. Σαλέχ και την συγκέντρωση πλούτου από μια μικρή ευνοημένη ελίτ. Από την άλλη δεν πραγματοποιήθηκε κάποια ουσιαστική μεταρρύθμιση στους μείζονος σημασίας τομείς όπως της άμυνας, του δημοσίου και της οικονομίας ώστε να μπορέσει η οικονομική μεγέθυνση προερχόμενη από το πετρέλαιο να μεταφραστεί σε ανάπτυξη. Αντίθετα όσο το ενδιαφέρον ήταν εστιασμένο στα κέρδη του πετρελαίου, ο αγροτικός πληθυσμός και νεανικός πληθυσμός παραμελούνταν και οι ανισότητες μεγενθύνονταν.

Έτσι οι προσδοκίες ανάπτυξης μέσω της εκμετάλλευσης του πετρελαίου και της πολιτικής αναδιαμόρφωσης στα πλαίσια μιας δημοκρατίας και οικονομίας δυτικού τύπου δεν απέδωσαν ενώ οι προϋπάρχοντες διάφορες υπογραμμίστηκαν και εκτονώθηκαν σε εμφύλιο πόλεμο και συγκρούσεις. Ο πληθυσμός του είχε ήδη αυξηθεί από 4,8 εκατομμύρια το 1950 σε 23,9 εκατομμύρια το 2011. Είναι 28 εκατομμύρια σήμερα και θα αυξηθεί στα 46 εκατομμύρια μέχρι το 2050. Πολύ πριν από τον πόλεμο, η Υεμένη εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές τροφίμων, τα ξένα εμβάσματα και τις εξαγωγές πετρελαίου καθιστώντας την οικονομία ασταθή. Πετρέλαιο και νερό εξαντλούνταν γρήγορα, υποχρηματοδοτήθηκαν οι δημόσιες υπηρεσίες της εκπαίδευσης και της υγείας, ενώ υπήρχαν και σοβαρά προβλήματα ανεργίας και φτώχειας.

Στα παραπάνω πλαίσια γίνεται αντιληπτό πως τα αιτήματα για εκδημοκρατισμό της χώρας που εκφράστηκαν μαζικά κατά την «Αραβική Άνοιξη» (Al-Yemeni, 2003, 30-36: Goldschmidt & Boum, 2016, 507-508), αποτέλεσαν μια σταθερή δυναμική σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της κοινωνίας της Υεμένης. Μια δυναμική που συνέχισε να υπάρχει μετά την πτώση του Α. Σάλεχ το 2012 και εκφράστηκε στον επακόλουθο εμφύλιο πόλεμο. Και το κράτος που μέχρι τότε με μια μαστρία και βραχυπρόθεσμες πολιτικές αντιμετώπισης κρίσεων κατάφερε να λίγο πιο ισχυρό από τις πολλές φυλετικές, θρησκευτικές και πολιτικές δυνάμεις που εναντιωνόταν σε αυτό, τελικά κατέρρευσε. Η κρατικότητα της Υεμένης ουσιαστικά παύει να υφίσταται, και το κενό εξουσίας εκμεταλλεύονται τόσο εσωτερικές και διεθνείς δυνάμεις προς ίδιον όφελος ή ανάγκη.

Από την ανάλυση των βασικών στοιχείων του κράτους της Υεμένης παρατηρούνται μια σειρά διαχρονικών αδυναμιών που συνήθως αποτελούν τόσο αίτια όσο και αιτιατά φυλακίζοντας την χώρα σε έναν φαύλο κύκλο φτώχειας και ανασφάλειας. Μέσα από την ιστορία της Υεμένης, αναδεικνύονται οι

αρχικές δυσοίωνες συνθήκες (γεωγραφική θέση, αποικιοκρατία, φυλετισμός και κοινωνικοπολιτική οργάνωση πολύ διαφορετική από το βεστφαλικό μοντέλο που κυριάρχησε/ επιβλήθηκε), οι αντιθέσεις (κοινωνικοοικονομικές, θρησκευτικές, πολιτικές, ιστορικές) και οι κίνδυνοι (ο μικρός κυβερνητικός έλεγχος επί της επικράτειας, ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση, χρόνια φτώχεια, καλπάζουσα ανεργία, εξάρτηση από το πετρέλαιο, τα εμβάσματα και τις εισαγωγές τροφίμων, και μεγέθυνση των ανισοτήτων, οριζόντιων και κάθετων) που χαρακτηρίζουν την κοινωνία της Υεμένης μέχρι και σήμερα.

Δεδομένης της κοινωνικοπολιτικής σύνθεσης της Υεμένης και δεδομένου του σταδίου ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται, πολλά από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι, τουλάχιστον εν μέρει, αναπόφευκτα. Αυτό δεν σημαίνει, φυσικά, ότι δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν. Υπάρχουν ενδείξεις, ότι η κυβέρνηση αναγνώριζε τα προβλήματα και ήταν πρόθυμη να τα αντιμετωπίσει, κάτι που όμως δεν πραγματοποιήθηκε τελικά. Αντίθετα, τα συστήματα πατρονίας, η διαφθορά, η περιθωριοποίηση ευπαθών ομάδων, και οι κακές σχέσεις με άλλα κράτη - ιδιαίτερα τη Σαουδική Αραβία που διατηρούσε η επί 30 χρόνια κυβέρνηση αυταρχικού πλουραλισμού τροφοδοτούσαν τους κινδύνους.

Τα χαρακτηριστικά και οι αντιθέσεις αυτές είναι δόκιμο να αναδειχθούν καθώς αποτελούν το έδαφος πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε ο εμφύλιος πόλεμος που ξεκίνησε το 2014. Από τότε η ανθρωπιστική κρίση στην Υεμένη χειροτερεύει, οι εναπομείναντες εγχώριοι θεσμοί σταμάτησαν να λειτουργούν και οι ξένοι παράγοντες είχαν την ελευθερία να ασκήσουν την επιρροή τους στην περιοχή από το 2015. Το κράτος απέτυχε σύμφωνα με τα λεγόμενα της διεθνής κοινότητας απέναντι στην ίδια και στον λαό του.

05| Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ

Τι συμβαίνει όταν ένα σύγχρονο έθνος-κράτος αποτυγχάνει; Πως φτάνει σε αυτή την κατάσταση; Είναι ένα καταστροφικό γεγονός, μια γραμμική σειρά από γεγονότα ή ένα περίπλοκο σύνολο χαρακτηριστικών και γεγονότων που προαναγγείλει την κρατική αποτυχία;

Όπως περιγράφηκε στο Κεφάλαιο 1, η κρατική αποτυχία στερείται καθολικά συμφωνημένου ορισμού, αποτελεί ωστόσο μια από τις μεγαλύτερες διεθνείς απειλές. Τελευταία, ύστερα από πολλές αρνητικές κριτικές αναφορικά με την έννοια της κρατικής αποτυχίας, αυτή έχει αντικαταστήθηκε από την έννοια της κρατικής ευθραυστότητας.

Γενικά ένα εύθραυστο κράτος είναι το αντίθετο ενός σταθερού κράτους. Η ευθραυστότητα κάθε κράτους έχει διαφορετικές αιτίες και συμπτώματα. Η θεωρία της αποτυχίας αρχίζει με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με σκοπό να περιγράψει της χώρες που βιώνουν εμφύλιο πόλεμο, πολιτική αναταραχή, ανθρωπιστικές και κοινωνικές κρίσης που θεωρούνται απειλή για την διεθνή ασφάλεια. Ένα εύθραυστο κράτος που αποτυγχάνει είναι ένα πολιτικό σώμα που έχει αποσυντεθεί σε σημείο όπου οι βασικές προϋποθέσεις και οι ευθύνες μιας κυρίαρχης κυβέρνησης δεν λειτουργούν πλέον σωστά.

Όσον αφορά τους λόγους και την αναγνώριση της ευθραυστότητας υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις. Η ποικιλομορφία των κρατών και της ιστορικής τους πορείας προς την αποτυχία υπογραμμίζουν την δυσκολία ανάδειξης μιας καθολικής προσέγγισης αυτής, καθώς κάθε τέτοια έχει τα δικά της μοναδικά στοιχεία. Από τις πιο συστηματικές προσεγγίσεις της ευθραυστότητας αποτελούν για παράδειγμα ποσοτικά εργαλεία, όπως ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης, ο δείκτης κρατικής ευθραυστότητας και ο δείκτης αποτυχημένων κρατών, τα οποία χρησιμοποιούν ένα μεγάλο φάσμα οικονομικών/πολιτικών/κριτηρίων ασφαλείας, επιδιώκοντας να εντοπίσουν έναν μεγάλο αριθμό διακριτών μεταβλητές, καθεμία από τις οποίες συμβάλλει στην ευπάθεια στην αποτυχία του κράτους, που αδυνατούν όμως από μόνα τους να αναδείξουν την δυναμική σχέση μεταξύ των υπεύθυνων μεταβλητών που οδηγούν στην αποτυχία. Έτσι, η προσέγγιση που θα χρησιμοποιηθεί σε αυτό το κεφάλαιο, προέρχεται από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, όπου ένα αποτυχημένο κράτος αδυνατεί να εκτελέσει τις δύο θεμελιώδεις λειτουργίες του κυρίαρχου έθνους-κράτους στο σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα: την διατήρηση εσωτερικής τάξης - το μονοπώλιο της βίας, και την αναγνωρισιμότητα της κυριαρχίας του σε διεθνές επίπεδο μέσω της διατήρησης διπλωματικών σχέσεων. Παράλληλα οι έννοιες που φαίνεται να σχετίζονται περισσότερο με την κρατική αποτυχία είναι η κρατικότητα, νομιμότητα και η αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού.

Σε αυτό το πλαίσιο, και σύμφωνα με τον δείκτη κρατικής ευθραυστότητας, η Υεμένη έχει φτάσει να αποτελεί το πιο αποτυχημένο κράτος από το 2019 μέχρι και σήμερα. Επίσης, σύμφωνα με τον Δείκτη Εύθραυστων Πολιτειών, η Υεμένη κατηγοριοποιείται ως χώρα σε πολύ υψηλό συναγερμό τα τελευταία χρόνια (Sharp, 2018). Επομένως, η ευθραυστότητα αυτής της χώρας είναι σημαντικό να γίνει αντικείμενο συζήτησης και έρευνας. Και παρόλο την δυσκολία που προκύπτει λόγω της έλλειψης καθολικού ορισμού και της πληθώρας των χαρακτηριστικών που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό ενός αποτυχημένου κράτους, το κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσει να ακολουθήσει την πορεία της Υεμένης προς την αποτυχία δίνοντας έμφαση στις τρεις έννοιες που υπογραμμίστηκαν παραπάνω. Εστιάζω σε κοινές συνθήκες που οδηγούν σε αλλαγές στην αποτελεσματικότητα και τη νομιμότητα της συμπεριφοράς του κράτους.

5.1| ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Η ιστορία της Υεμένης, χαρακτηρίζεται από διαδόχους εμφύλιους πολέμους, κοινωνικές αναταραχές και βία, θρησκευτικές συγκρούσεις και διεθνείς παρεμβάσεις. Σήμερα, βρίσκεται σε εξέλιξη ένας εμφύλιος πόλεμος, με πολιτικές και φυλετικές συγκρούσεις σε Βορρά και Νότο και μια άνευ προηγουμένου ανθρωπιστική κρίση με διεθνείς προεκτάσεις. Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους η Υεμένη αποκαλείται «αποτυχημένο κράτος».

5.1.1 ΤΟ ΠΙΟ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

Το 2019, η Υεμένη κατακτά τον τίτλο του πιο εύθραυστου κράτους στην κατάταξή του FSI. Η Υεμένη έλαβε τις μέγιστες (χειρότερες) βαθμολογίες (10/10) στους τομείς της Ασφαλείας, του κατακερματισμού των κρατικών θεσμών και της Εξωτερικής Παρέμβασης. Σε αντίστοιχες υψηλές βαθμολογίες (9,0 ή παραπάνω) βρίσκονται και όλοι οι άλλοι τομείς (The Fund for Peace, 2022).

Παράλληλα, οι δείκτες της Υεμένης επιδεινώνονται με τους πιο μεγάλους ρυθμούς μεγέθυνσης την τελευταία δεκαετία, μαζί με τη Λιβύη, τη Συρία και το Μάλι. Οι δείκτες με μεγαλύτερη επιβάρυνση, για την τελευταία περίοδο, είναι αυτοί της Εξωτερικής Παρέμβασης (+2,7 μονάδες), των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου (+2,2 μονάδες), των παράπωνων κοινωνικών ομάδων (+1,9 μονάδες) και των εκτοπισμένων προσφύγων (+1,7 μονάδες) (The Fund for Peace, 2022).

Το 2019, σηματοδοτούσε τον πέμπτο χρόνο του εμφύλιου πολέμου και αντικατοπτρίζεται στις εξαιρετικά υψηλές βαθμολογίες FSI, 9.7 στις δημογραφικές πιέσεις, 9.6 σε Πρόσφυγες και εκτοπισμένους και 9.8 στις Δημόσιες Υπηρεσίες, καθώς η ανθρωπιστική κρίση στην Υεμένη εντείνεται. Μέχρι το τέλος του 2022, 21.6 εκατομμύρια άνθρωποι χρειαζόταν ανθρωπιστική βοήθεια και περισσότεροι από 3.5 εκατομμύρια άνθρωποι εκτοπίστηκαν. Περίπου 14 εκατομμύρια Υεμενίτες βρίσκονται αντιμέτωποι με λιμό. Σχολεία, νοσοκομεία και κρίσιμες υποδομές, όπως εγκαταστάσεις επεξεργασίας νερού, έχουν

υποστεί ζημιές ή καταστράφηκε εξαιτίας των συγκρούσεων (OCHA, 2022)

Δεδομένης της τρέχουσας κρίσης, είναι δελεαστικό να αποδοθεί η ευθραυστότητα της Υεμένης αποκλειστικά στον εμφύλιο πόλεμο ή ακόμη και στις διαδηλώσεις της Αραβικής Άνοιξης του 2011 που οδήγησαν στο τέλος της διακυβέρνησης του πρώην προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ.

Ωστόσο, οι ρίζες της ευθραυστότητας στην Υεμένη είναι πολύ βαθύτερες. Κοιτάζοντας πίσω η Υεμένη, ήδη από την ένωση της το 1990, κατατάσσεται ήδη μεταξύ των κορυφαίων είκοσι πέντε (25) πιο εύθραυστων κρατών στον κόσμο, υποδηλώνοντας ότι προϋπήρχαν παράγοντες που υπονομεύουν την κρατική ικανότητα πολύ πριν τον καταλυτικό εμφύλιο πόλεμο του 2015.

5.1.2 ΠΟΤΕ ΑΠΕΤΥΧΕ Η ΥΕΜΕΝΗ; (ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ)

5.1.2.1 Μέχρι το 1996

Η ευθραυστότητα της Υεμένης φαίνεται να επιβαρύνεται σχεδόν σε όλη την περίοδο 1990 με 2022, και κυρίως μετά την κατάρρευση της κυβέρνησης και την αρχή του εμφύλιου πολέμου και της εξωτερικής παρέμβασης το 2015. Παρόλο την διακριτή ευθραυστότητα της, και την κρούση του κινδύνου στην Υεμένη για τις αυξανόμενες πιέσεις της, το κράτος της Υεμένης εισέρχεται στο πλαίσιο της συζήτησης περί κρατικής αποτυχίας κυρίως μετά την αύξηση της απειλής της τρομοκρατίας.

Η πρώτη αναφορά ωστόσο, σχετικά με την ευθραυστότητα της Υεμένης που κατάφερα

να εντοπίσω γίνεται το 1996, σε μια έκθεση του Ινστιτούτου Στρατηγικών Σπουδών του Πολεμικού Κολεγίου του Στρατού των ΗΠΑ, με τίτλο *‘Η Υεμένη και η σταθερότητα στον Περσικό κόλπο: αντιμετωπίζοντας την απειλή από μέσα’*. Σε αυτή γίνονται σημαντικές αναφορές για τις πιέσεις που δέχεται το φτωχό κράτος της Υεμένης ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου όπου τα συμφέροντα των διεθνών δυνάμεων, ιδίως των ΗΠΑ άλλαξαν, και έβγαλαν την Υεμένη από το κάδρο του ενδιαφέροντος (Pelletiere, 1996). Είναι αλήθεια πως η στροφή στον χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος, όπου η διπολική δομή έδωσε τη θέση της σε έναν μονοπολικό κόσμο με τις Ηνωμένες Πολιτείες να αναδεικνύονται ως τη μόνη υπερδύναμη, δημιούργησε ένα περιβάλλον όπου παράγοντες εσωτερικής αναταραχής (συμπεριλαμβανομένων των εμφυλίων πολέμων) θα μπορούσαν να εκδηλωθούν πιο έντονα λόγω της μεταβαλλόμενης δυναμικής ισχύος με την οικονομική διάσταση της να αποκτάει μεγαλύτερη σημαντικότητα. Παραδείγματα περιλαμβάνουν τους Γιουγκοσλαβικούς πολέμους στα Βαλκάνια, τη σύγκρουση του Ναγκόρνο-Καραμπάχ μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν και τον Εμφύλιο Πόλεμο του Τατζικιστάν (Waltz, 1993, Sambanis, 2004, Brown, 1996). Την ίδια περίοδο κάνει και την εμφάνιση του ο όρος της κρατικής αποτυχίας χαρακτηρίζοντας τα κράτη αυτά που βίωναν αυτές τις εσωτερικές αναταραχές. Η παραπάνω έκθεση αναγνωρίζει την δυσμενή θέση της Υεμένης, ιδίως στο κομμάτι της οικονομίας, αμφισβητώντας την αποτελεσματικότητα που μπορούσε να παρέχει ο κρατικός μηχανισμός, και υπογραμμίζει πως ένα σενάριο αποτυχίας της είναι ρεαλιστικό. Επίσης αναφέρει τους κινδύνους που μπορεί να προέκυπταν από ένα τέτοιο γεγονός, εστιάζοντας στην γεωστρατηγική σημασία της περιοχής ως μια από τις σημαντικότερες θαλάσσιες οδούς (Pelletiere, 1996).

Όντως, η ευθραυστότητα της Υεμένης ήταν

εμφανής από την δημιουργία της. Το τέλος του Ψυχρού πολέμου, σήμαινε ραγδαία μειωμένες χρηματικές βοήθειες που πριν απολάμβανε ως σύμμαχος σε περιοχή στρατηγικού ενδιαφέροντος από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές (ΗΠΑ-Β. Υεμένη και Ρωσία-Ν. Υεμένη). Η δυσοίωνη οικονομική κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα την ένωση των δύο κρατών και την δημιουργία του σύγχρονου κράτους της Υεμένης. Παράλληλα οι επιπτώσεις του πολέμου του Κόλπου, με τον οικονομικό αποκλεισμό της Υεμένης (η αναπτυξιακή βοήθεια μειώθηκε ξαφνικά από 50 εκατομμύρια δολάρια σε λιγότερο από 4 εκατομμύρια) ως τιμωρία για την στάση της, υπήρξαν καταστροφικές στην ήδη εύθραυστη οικονομία (Pelletiere, 1996). Με την κρατική αποτελεσματικότητα σε διαρκή υποβάθμιση λόγω της έντονης οικονομικής παρακμής, παρά τις ελπίδες για το αντίθετο και με την κρατική νομιμότητα του νέου κράτους σε μεταβατικό στάδιο η κυριαρχία της κυβέρνησης της Υεμένης φθάνει να αμφισβητηθεί για πρώτη φορά με τον εμφύλιο πόλεμο του 1994. Αυτό με την σειρά του υποβάθμισε ακόμα περισσότερο την οικονομική κατάσταση της χώρας. Και ενώ η κυβέρνηση κατάφερε να διατηρήσει την κυριαρχία της αυτό συνέβαινε αποκλειστικά χάρη στην διατήρηση του μονοπωλίου της βίας και στην εξασφάλιση της σταθερότητας με βίαια μέσα, η αποτελεσματικότητα και η νομιμότητα του κράτους στα μάτια των πολιτών του είχε πληγεί σημαντικά. Η Υεμένη, αντιμέτωπη με τεράστια οικονομικά προβλήματα απευθύνεται για βοήθεια στο ΔΝΤ. Πλέον θεωρείται πως η αποτυχία ή όχι της Υεμένης θα εξαρτηθεί από την ικανότητα της να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των διεθνών χρηματοπιστωτικών συστημάτων προκειμένου να εξασφαλίσει την οικονομική βοήθεια (Pelletiere, 1996) που θα της επέτρεπε να σταθεροποιήσει την οικονομική κρίση ως πρώτη προτεραιότητα και να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα του κράτους ως δεύτερη. Στην περίπτωση της Υεμένης,

ορισμένα από τα μέτρα που απαιτούνταν από το Ταμείο συνεπάγονταν σημαντικές δυσκολίες. Για παράδειγμα ένας τερματισμός στις επιδοτήσεις των καταναλωτών στα καύσιμα, σε πολίτες που ήδη ζούσαν στην φτώχεια, εγκυμονούσε κινδύνους σοβαρών εσωτερικών ταραχών εάν οι Υεμενίτες υποβληθούν σε απώλειες πάνω από αυτές που ήδη υπέφεραν. Παρόλα αυτά, οι θεωρητικοί την εποχή

εκείνη δεν θεώρησαν το πρόβλημα σημαντική απειλή για την διεθνή κοινότητα (Zartman, 1992, Rotberg, Robert, 2002, Duffield, 2001, Chandler, 2002) αντιθέτως φαίνεται να υπονοούν ότι στη νέα παγκόσμια τάξη όταν τα κράτη δεν μπορούν να εκτελέσουν τις βασικές τους λειτουργίες, πρέπει να αποτύχουν (Pelletiere, 1996).

5.1.2.2 Από το 2001

Ωστόσο, μετά την τρομοκρατική επίθεση του 2001, είχε γίνει σαφές ότι τα αδύναμα κράτη αποτελούν την μεγαλύτερη απειλή για την διεθνή ασφάλεια. Η Υεμένη αποτελούσε ήδη ένα αδύναμο και άνομο κράτος με πορώδη σύνορα και καταφύγιο για τρομοκρατικές οργανώσεις, κυρίως την AQAP (ICG Middle East Report, 2003). Το όνομα της εμφανίζεται όλο και συχνότερα στην βιβλιογραφία ως ένα εύθραυστο κράτος εξαιτίας της αδυναμίας της κεντρικής κυβέρνησης να διατηρεί τον έλεγχο σε ολόκληρη την επικράτεια της. Σε μια έκθεση του The Brookings Institution, το 2003, η Υεμένη μαζί και με άλλα κράτη συγκαταλέγονται σε μια κατηγορία αδύναμων κρατών που φλερτάρουν επικίνδυνα με την αποτυχία. Όπως συγκεκριμένα αναφέρεται από την ίδια έκθεση, «... το Πακιστάν, η Γεωργία, η Αλβανία, η Υεμένη, η Νιγηρία και η Ινδονησία είναι αδύναμα αν όχι ακόμη σαφώς αποτυχημένα κράτη...», υπογραμμίζοντας σαφέστατα την ανησυχητική πορεία της προς την αποτυχία. Ωστόσο, την ίδια περίοδο η Υεμένη αναγνωρίζεται πως δεν είναι ένα αποτυχημένο κράτος, αλλά επισημαίνεται πολύ χαρακτηριστικά στην έκθεση 'Yemen: Coping With Terrorism and Violence in a Fragile State', ICG Middle East Report, το 2003, πως «η κατάρρευση του κράτους της Υεμένης θα έθετε τους πολίτες του, την ευρύτερη περιοχή και τη διεθνή κοινότητα αντιμέτωπους με ένα σύνολο προκλήσεις πολύ σοβαρότερες και πιο περίπλοκες από όσες είχαν αντιμετωπισθεί στο πρόσφατο παρελθόν». Και παράλληλα

υπογραμμίζεται η ανάγκη υποστήριξης στην αντιμετώπιση των εσωτερικών της αδυναμιών, «Ενώ πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για να ξεριζωθεί η Αλ Κάιντα, πρέπει να επενδυθεί ίση ενέργεια στην αντιμετώπιση των πολλών εγχώριων προβλημάτων της Υεμένης. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η αποτυχία να γίνει το δεύτερο απλώς θα περιπλέξει τις προσπάθειες αντιμετώπισης του πρώτου.»

Τα επόμενα χρόνια, οι αδυναμίες της Υεμένης όπως περιγράφηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο άρχισαν να εντείνονται, η αντίσταση Βόρρα από τους Χούθις μετά από τους πολυετές πολέμους (2004-2009) (νομιμότητα), η δυσαρέσκεια του Νότου καθώς και τα μεγάλα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της φτώχειας, της ανεργίας, της πληθυσμιακής αύξησης και των εξαντλούμενων φυσικών πόρων (αποτελεσματικότητα) κάνουν την «αποτυχία» της Υεμένης να μοιάζει με ολοένα πιο πιθανό ενδεχόμενο αφού η αδύναμη κυβέρνηση φαίνεται να δυσκολεύετε να κρατήσει τα πράγματα σε ισορροπία (κρατικότητα). Η μέτρια οικονομική μεγέθυνση που επιτεύχθηκε δεν ήταν ικανή να μεταφραστεί σε βελτίωση της κρατικής αποτελεσματικότητας. Οι σημαντικές προκλήσεις του ρυθμού ανάπτυξης του πληθυσμού, δεν επέτρεψαν υψηλότερα κ.κ. ΑΕΠ ενώ η εξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο και η ενασχόληση σε αντιπαραγωγικούς τομείς δεν επέτρεψαν την διαφοροποίηση της οικονομίας και εν τέλη την απορρόφηση του νεανικού εργατικού δυναμικού,

οδηγώντας σε πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας εγκλωβίζοντας την Υεμένη σε ένα φαύλο κύκλο φτώχειας. Ενώ παράλληλα αυξάνεται και ο φόβος για άνθιση της τρομοκρατίας εκμεταλλευόμενη την αδυναμία. Και παρόλο που μέχρι το 2010, η Υεμένη είχε επιδείξει σημαντικά χαρακτηριστικά σταθερότητας με τον εκδημοκρατισμό της, την επιβίωση της μετά τον εμφύλιο πόλεμο του 1994, ως την οικονομία της και την συνεργατική συμπεριφορά της απέναντι στις ΗΠΑ για την πάταξη της τρομοκρατίας μετά τις 11/09, η κατάρρευση της προβλέπονταν εδώ και χρόνια (Hill, 2008). Γινόταν λόγος πως υπήρχε φόβος ότι η Υεμένη θα γίνει επόμενο Αφγανιστάν, «ένα παγκόσμιο πρόβλημα τυλιγμένο σε ένα αποτυχημένο κράτος» (Global Policy Forum, 2009). Επίσης αναγνωρίζετε ότι η κατάσταση είναι πολύ δύσκολα αναστρέψιμη, αλλά όχι αδύνατη. «Για να αποφευχθεί η καταστροφή, υπάρχουν πολλά πράγματα που θα πρέπει να συμβούν ταυτόχρονα τα οποία είναι αλληλένδετα...η ανάπτυξη μιας ανεξαρτητοποιημένης από το πετρέλαιο οικονομίας

δεν συμβαίνει σε μία νύχτα, και οι προοπτικές της χώρας χειροτερεύουν κάθε μήνα που περνά» ανέφεραν διπλωμάτες σε έκθεση για την Υεμένη, με τίτλο 'Υεμένη: Προοπτικές για κρατική αποτυχία, συνέπειες και διορθωτικά μέτρα' του Thomas Juneau το 2010. Παράλληλα επισημαίνεται πως πρέπει να επιδιωχθεί η **πρόληψη της αποτυχίας** καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν πιο αποδοτικό από πλευράς κόστους σε σχέση με μια παρέμβαση μετά την εκδήλωση μιας κρίσης (Chauvet & Collier, 2005). Ενώ την ίδια στιγμή, πολλοί ακαδημαϊκοί υποστηρίζουν πως ο χαρακτηρισμός της Υεμένης ως αποτυχημένο κράτος είναι αντιπαραγωγικός και την εκθέτει σε σοβαρούς κινδύνους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην έκθεση με τίτλο 'Yemen: Coping With Terrorism and Violence in a Fragile State', ICG Middle East Report, το 2003, «το να αποκαλούμε την Υεμένη αποτυχημένο κράτος μπορεί να προκαλέσει στην **υιοθέτηση επιβλαβών πολιτικών**, οι οποίες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν **μια επικίνδυνη αυτοεκπληρούμενη προφητεία**».

5.1.2.3 Η Αραβική Άνοιξη

Οι «προφητείες» της προηγούμενης δεκαετίας φαίνεται να εκπληρώνονται στο πρόσωπο εξ' ουρανού μεσσία, της Αραβικής Άνοιξης. Το κράτος που μετά βίας κατάφερε να είναι πιο ισχυρό από τις διάφορες αποσχιστικές φωνές (μονοπώλιο της βίας), θα έρθει τελικά αντιμέτωπο με την μαζική λαϊκή δυσαρέσκεια την οποία και δεν είναι δυνατό να αντιμετωπίσει (αμφισβήτηση της νομιμότητας). Η αδυναμία του κράτους να εκπληρώσει τους λόγους ύπαρξής του (ασφάλεια στους πολίτες του, σε όλες τις διαστάσεις, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές) και να διατηρήσει στην σταθερότητα, ένωση τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα όλες τις αποσχιστικές φωνές, φυλές, και άλλες κοινωνικές ομάδες σε μια φωνή (βλέπε ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: 5.1, «Σταθήκαμε κάποτε μαζί, διαφορετικοί άνθρωποι με έναν σκοπό, οπλισμένοι με τίποτα μόνο όπλο ο τεράστιος αριθμός μας»), με ένα και μοναδικό

αίτημα την παραίτηση του Α. Σαλέχ και την αλλαγή της κυβέρνησης. Στο όνομα αυτού του ιερού σκοπού και με ελπίδες για μια πραγματική δημοκρατία, που θα φέρει την εκπροσώπηση για τους νέους, ένα νέο σύνταγμα, πρόσβαση στην εργασία και θεμελιώδη δικαιώματα, πραγματοποιήθηκαν μαζικές ειρηνικές διαδηλώσεις που ωστόσο γρήγορα εξελίχθηκαν σε βίαιες θανατηφόρες συγκρούσεις. Ακόμα και φυλετικοί, στρατιωτικοί και πολιτικοί ηγέτες της κυβέρνησης παραιτήθηκαν και τάχθηκαν στο πλευρό των διαδηλωτών. Η προηγούμενη φορά που οι φυλετικές και κοινωνικές διαφορές της Υεμένης μπήκαν στο περιθώριο έναντι ενός κοινού σκοπού ήταν το 1990 για την ενοποίηση της Υεμένης. Ο σκοπός φαίνεται να είναι και ο ίδιος, η πολιτική αλλαγή με ελπίδα βελτίωσης της κρατικής αποτελεσματικότητας με την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή. Να θυμίσουμε πως την προηγούμενη

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: 5.1 «Σταθήκαμε κάποτε μαζί, διαφορετικοί άνθρωποι με έναν σκοπό, οπλισμένοι με τίποτα μόνο όπλο ο τεράστιος αριθμός μας (2011)»

Yahya Arhab, 2016, Al Jazeera

φορά που οι ελπίδες αυτές πέθαναν, εκτονώθηκαν με αποσχιστικές τάσεις σε έναν εμφύλιο πόλεμο. Η ιστορία φαίνεται ότι θα επαναληφθεί. Με έναν εμφύλιο πόλεμο ή με σημαντική καταστολή της κυριαρχίας της κυβέρνησης το κράτος θα αποτύχει. Πλέον όμως, για την διεθνή κοινότητα η κρατική αποτυχία αποτελεί την μεγαλύτερη της ασφάλειας της και έχει μια διαφορετική προσέγγιση στους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.

Γρήγορα έγινε σαφές ότι ο Σαλέχ δεν θα έπεφτε ειρηνικά και θα έκανε τα πάντα για να παραμείνει στην εξουσία, με αποτέλεσμα την αύξηση της έντασης σε μια αναλογία δράσης και αντίδρασης. Ήταν πλέον φανερό τόσο για το ίδιο το κράτος όσο και για την διεθνή κοινότητα, ότι η αποτυχία του κράτους είναι πολύ κοντά.

“ Μόλις ξεκινήσει, ένας τυπικός κύκλος της κρατικής αποτυχίας διαρκεί σχεδόν 60 χρόνια.

— Lisa Chauvet & Paul Collier, 2005

Ο ίδιος πρόεδρος της Υεμένης, Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ, δήλωσε τα εξής: «Η Υεμένη, ελπίζω, δεν θα είναι ένα αποτυχημένο κράτος ή μια άλλη Σομαλία. Ο λαός εξακολουθεί να είναι πρόθυμος για μια ειρηνική μετάβαση της εξουσίας... η βία θα εξαιρεθεί και η οικονομία θα ανοικοδομηθεί», στο πρακτορείο ειδήσεων Reuters στις 25 Μαΐου του 2011, αφού οι δυνάμεις του είχαν ανοίξει πυρ εναντίων άοπλων διαδηλωτών. Ο ίδιος όμως είχε κάθε λόγο να ανησυχεί πως πράγματι η παραίτηση του ή ιδίως ένα «πραξικόπημα» εναντίων του, θα δημιουργήσει ένα κενό ασφαλείας/ εξουσίας το οποίο θα θελήσουν να εκμεταλλευθούν πολλές ένοπλες ομάδες και αντικρουόμενες ομάδες όπως το αποσχιστικό κίνημα στο βορρά, στο νότο, η AQAP, που θα οδηγήσουν σε ένα αιματηρό εμφύλιο πόλεμο (Head, 2011). Ωστόσο, ακόμα και οι ίδιοι οι πολίτες του κράτους δεν πιστεύουν ότι η κατάσταση μπορεί να γίνει χειρότερη από ό,τι είναι όπως δήλωσε ανώνυμα ένας εκπρόσωπος του αποσχιστικού κινήματος του νότου, για το (Head, 2011).

Παράλληλα και η διεθνής κοινότητα

προβλέπει ότι το χάος στην Υεμένη θα μπορούσε να επιτρέψει στην ΑQAP να ανθίσει και ότι η εξέλιξη της Υεμένης σε αποτυχημένο κράτος που συνορεύει με τη Σαουδική Αραβία και βρίσκεται κατά μήκος μιας από τις σημαντικότερες ναυτιλιακές διαδρομές θα μπορούσε να αποτελέσει μια μεγάλη διεθνή απειλή. Προκειμένου να επιστραφεί η Υεμένη στην σταθερότητα, θεώρησαν πως θα έπρεπε να ικανοποιηθεί η κοινή απαίτηση και να απομακρυνθεί ο πρόεδρος Σαλέχ. Την ίδια στιγμή απαραίτητο για την διεθνή κοινότητα (ιδίως των μεγάλων δυνάμεων, ΗΠΑ και Σαουδικής Αραβίας) είναι η νέα εκδημοκρατισμένη κυβέρνηση να είναι πιο πρόθυμη στην δυτική προσαρμογή της, υπό τις υποδείξεις της ίδιας. Και έτσι παρόλο που η Υεμένη παρουσίαζε ήδη τα περισσότερα συμπτώματα μιας κρατικής αποτυχίας, είχε βιώσει αύξηση της εγκληματικής και πολιτικής βίας, των θρησκευτικών εχθροτήτων, έχει αδύναμους θεσμούς, υψηλά επίπεδα διαφθοράς, πληθωρισμό, μείωση του ΑΕΠ, σύστημα υγείας που καταρρέει, άνοδος στα επίπεδα βρεφικής θνησιμότητας και ελλείψεων τροφίμων (Badal, 2012), η διεθνής κοινότητα αλλά και η ίδια διατήρησαν την ελπίδα της πως δεν θα καταρρεύσει. Με τα λόγια των Ken Gude, Διευθύνον Σύμβουλος του Προγράμματος Εθνικής Ασφάλειας και Διεθνούς Πολιτικής, και Ken Sofer, Ειδικός Βοηθός με την ομάδα Εθνικής Ασφάλειας και Διεθνούς Πολιτικής στην American Progress, «Η τελευταία περίοδος πολιτικής βίας στην Υεμένη απειλεί να ωθήσει μια ήδη διαλυμένη χώρα σε μια πραγματική αποτυχία. Αν και είναι αλήθεια ότι έχουμε περιορισμένη ικανότητα να τερματίσουμε τη βία και την πολιτική αναταραχή, οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να εκμεταλλευτούν το **τελευταίο παράθυρο ευκαιρίας** που απομένει, μέσω της αναγκαστικής αναχώρησης του Σάλεχ, για να βοηθήσουν στην επίτευξη ειρηνικής επίλυσης της κρίσης» (Gude and Sofer, 2011).

Ο Σαλέχ έπεσε! Τώρα μένει να δούμε ποία από τις δύο προφητείες-ευχές θα πραγματοποιηθεί.

Θα έρθει η αποτυχία όπως προέβλεψε ο Σαλέχ, και που όλοι αναγνωρίζουν τυπικά ότι έχει έρθει προπολού; Ή θα ικανοποιηθούν οι ευχές των ΗΠΑ και της διεθνής κοινότητας για μια νέα αρχή στην Υεμένη στα πλαίσια του δυτικού κόσμου; Ένα ταξίδι στο σύντομο μέλλον έδειξε ότι ο επί 30 χρόνια πρώην πρόεδρος της Υεμένης είχε δίκιο. Την περίοδο που ακολούθησε, ο νέος πρόεδρος Χάντι θα υπηρετήσει μια διετή θητεία ως πρόεδρος σε μια Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, διευθύνοντας τη συγγραφή ενός νέου συντάγματος στα πλαίσια μιας Διάσκεψης Εθνικού Διαλόγου, που θα επιτρέψει στις πολλές πολιτικές παρατάξεις της Υεμένης και στους εκπροσώπους όλων των τμημάτων να ακουστούν. Ωστόσο, και παρά την προθυμία της νέας κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του λαού και της διεθνής κοινότητας, το μονοπώλιο της βίας και η διοικητική ικανότητα, όσον αφορά την επιβολή της τάξης, εξαφανίστηκαν μαζί με την απομάκρυνση του Α. Σαλέχ (Rayman, 2015). Έτσι η Υεμένη θα παραμείνει βαθιά διχασμένη και υπό τον Χάντι. Η μεταβατική περίοδος κρατούσε πολύ περισσότερο χρόνο από το αναμενόμενο ενώ παράλληλα η κυβέρνηση συνέχισε να αντιμετωπίζει προκλήσεις από τους αντάρτες Χούτι και τους ισλαμιστές μαχητές. Οι οικονομικές συνθήκες ήταν δυσοίωτες. Ένα χρόνο μετά τη θητεία του Χάντι, το ΑΕΠ παρέμεινε πολύ κάτω από το προ του 2011 επίπεδο και η ανεργία εκτινάχθηκε στα ύψη, ειδικά στους νέους. Η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με την υποτίμηση του νομίσματος και τον ακμάζοντα πληθωρισμό προκαλώντας μεγάλες ελλείψεις σε τρόφιμα, νερό και βασικά αγαθά. «Αν δεν αντιμετωπίσουμε τις ανθρωπιστικές ανάγκες σήμερα, ο πληθυσμός θα χάσει την πίστη του στη διαδικασία μετάβασης. Εάν ο απλός Υεμένης που δεν ξέρει αν αύριο θα έχει κάτι να φάει... θα χάσει την πίστη του στη διαδικασία μετάβασης» αναφέρει χαρακτηριστικά ο Van Der Klaauw, αξιωματούχος του ΟΗΕ στην Υεμένη, το 2013, σε έκθεση του οργανισμού (UN News Service,

2014). Αυτή η περίοδος της Υεμένης θεωρώ ότι ήταν πολύ καθοριστική, η διεθνής κοινότητα όπως και η ίδια η κυβέρνηση είχαν αναγνωρίσει την σημασία της μεταβατικής περιόδου για την διατήρηση της σταθερότητας του κράτους. Την ίδια στιγμή, η δύση, ενώ αναγνώριζε τα σημαντικά προβλήματα με τα οποία ήταν αντιμέτωπη η Υεμένη, την θεωρούσε παράλληλα υπόδειγμα και επιτυχία πολιτικής μετάβασης προς τον εκδημοκρατισμό μετά την Αραβική Άνοιξη το 2011 (OXFAM, 2014). Η διεθνής βοήθεια ήταν παγκοσμίως αποδεκτό ότι ήταν απαραίτητη για την ενίσχυση της διαδικασίας, ωστόσο η Υεμένη δυσκολεύονταν να εξασφαλίσει δάνειο τουλάχιστον 560 εκατομμυρίων δολαρίων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), καθώς το ταμείο πίεζε για περικοπή στις επιδοτήσεις των καυσίμων μεγάλο μερίδιο των εκρών του κεφαλαίου στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας.

Παράλληλα, η λύση του εθνικού συμβουλίου, της δημιουργίας ενός Ομοσπονδιακού κράτους έξι επαρχιών που τελικά προτάθηκε δεν αντιπροσώπευε όλες τις φωνές όπως είχε υποσχεθεί και αυτό οδήγησε αναζωπύρωση του αποσχιστικού αισθήματος, σε Βορρά και Νότο αντίστοιχα. Με εντεινόμενες τις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις, ο Πρόεδρος Χάντι διαλύει το υπουργικό συμβούλιο, προχωρά σε μια απρόσμενη περικοπή των επιδοτήσεων των καυσίμων που οδηγεί σε δραματική αύξηση της τιμής των καυσίμων έως και 90%, προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του ΔΝΤ και να λάβει την ζητούμενη βοήθεια. Αυτό οδήγησε πολλούς να φοβούνται για το αντίκτυπο που θα έχει αυτό για την Υεμένη. «Με τις τιμές των καυσίμων να εκτινάσσονται στα ύψη και τα αποθέματα νερού να εξαντλούνται γρήγορα, εκατομμύρια φτωχοί Υεμενίτες αγωνίζονται να ταΐσουν τις οικογένειές τους και να έχουν πρόσβαση σε νερό», είπε εκπρόσωπος της Oxfam, (Salisbury, 2014). Η κρίση των καυσίμων δημιουργεί χώρο για πολιτικούς διχασμούς και η απειλή για αποτυχία είναι πολύ ρεαλιστική.

Και ενώ η κοινωνική προστασία και η οικονομική ενίσχυση ήταν αναγκαία το κράτος δεν μπορούσε να ανταποκριθεί καθώς οι ελλείψεις σε βοήθεια και δάνεια ήταν τεράστιες (βλέπε ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: 5.2, «Περιμένοντας στην σειρά για καύσιμα, σειρές αυτοκινήτων πέρα από εκεί που φτάνει το μάτι») (OXFAM, 2014).

Η κατάρρευση της αποτελεσματικότητας του κρατικού μηχανισμού, επιδείνωνε επιπλέον την νομιμότητα του κράτους στα μάτια των πολιτών του. Εδώ παρατηρείται μία αντίθεση όπου όσο περισσότερο η νομιμότητα αμφισβητούνταν εσωτερικά τόσο προσπαθούσε η διεθνής κοινότητα την ενίσχυση της στο πρόσωπο της κυβέρνησης του Χάντι. Αυτό συνέβαινε προκειμένου να αποφευχθεί η αποτυχία την οποία θα εκμεταλλεύονταν μη κρατικοί δρώντες που θα απειλούσαν την σταθερότητα της περιοχής ή έστω τα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας.

Τελικά πάλι οι απαισιόδοξες φωνές είχαν δίκαιο, η δυσαρέσκιά του λαού ήταν τεράστια. Οι συνθήκες από τις εξεγέρσεις του 2011 ήταν πολύ χειρότερες και η υπομονή του λαού εξαντλούνταν κάτι που κορυφώθηκε με την κρίση στα καύσιμα. Διαδηλώσεις ξέσπασαν, υπονομεύτηκε η πολιτική μετάβαση και οι Χούτι κατέλαβαν ως αντίσταση τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της πρωτεύουσας της Υεμένης, Σαναά, εκθρονίζοντας την κυβέρνηση στο Άντεν.

Και ενώ είναι προφανής για όλη την διεθνή κοινότητα πως η διάσωση της Υεμένης από την αποτυχία κρέμεται σε μια κλώστη, η Σαουδική Αραβία θα σταματήσει όλες τις οικονομικές παροχές προς την Υεμένη, καταδικάζοντας την στην κατάρρευση. Μέτα από την κατάληψη της πρωτεύουσας από τους Χούτι δεν έχουν εκταμιευθεί κεφάλαια της Σαουδικής Αραβίας, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής βοήθειας 700 εκατομμυρίων δολαρίων που ήταν συμφωνημένη υπό το φόβο ή αφορμή ότι τα χρήματα θα πέσουν στα χέρια των Χούτι (IRIN News, 2014). Παρόλο που η καθολική

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: 5.2 «Περιμένοντας στην σειρά για καύσιμα, σειρές αυτοκινήτων πέρα από εκεί που φτάνει το μάτι»

Chad Anderson, OXFAM, 2014

κατάρρευση της Υεμένης θα γίνει αντιληπτή στο ευρύ κοινό λίγο αργότερα και με το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου, θεωρώ πως το σημείο αυτό αποτέλεσε τον προάγγελο αυτής.

5.1.2.4 Ο Εμφύλιος Πόλεμος

Τρία χρόνια μετά την πτώση του Σαλέχ, ήρθε και η πτώση της Υεμένης με την αρχή του εμφυλίου πολέμου. Μέτα την κατάληψη της πρωτεύουσας από τους Χούθι, ο πρόεδρος Χάντι και ο Πρωθυπουργός παραιτήθηκαν. Οι ΗΠΑ και άλλες χώρες έκλεισαν τις πρεσβείες τους. Η παραίτηση του Χάντι δεν γίνεται αποδεκτή από την διεθνή κοινότητα, ο ίδιος ανακαλεί, κυρρήσει τους Χούθις παράνομους, και καταφεύγει στην Σαουδική Αραβία, την οποία και προσκαλεί σε επέμβαση στην Υεμένη. Και ενώ πολλοί προειδοποίησαν και φοβήθηκαν την επέμβαση τρίτων κρατών καλώντας «όλες τις πλευρές να επιδείξουν τη μέγιστη αυτοσυγκράτηση και να διατηρήσουν την ειρήνη και τη σταθερότητα» όπως είπε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Μπαν Κι Μουν (United Nations

UN Audiovisual Library, 2015), την ίδια μέρα ο συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας ξεκίνησαν στρατιωτικές επεμβάσεις εναντίων των Χούθι που υπήρχε υποψία ότι υποστηρίζονται από το Ιράν, μετατρέποντας τον εμφύλιο πόλεμο σε πόλεμο δια αντιπροσώπων, σε μια περιφερειακή σύγκρουση. Η εκστρατεία, υποστηρίζεται υλικοτεχνικά από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία (Group of International and Regional Eminent Experts on Yemen, 2019).

Πλέον, 2015, η διεθνής κοινότητα κάνει ανοιχτά λόγο για την αποτυχία της Υεμένης, και θέτει το κράτος σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Από το σημείο αυτό και μετά οι υπόνοιες για αποτυχία μετατράπηκαν σε βεβαιότητα. Η Υεμένη έγινε το νέο αποτυχημένο κράτος. Μόλις δύο χρόνια πριν, ο Πρόεδρος Ομπάμα ανέφερε την Υεμένη ως ιστορία επιτυχίας (Pizzi, 2014).

Μια από τις πιο χαρακτηριστικές αποδείξεις της αποτυχίας της Υεμένης, αποτελεί η επιστροφή πολλών Σομαλών μεταναστών και προσφύγων που είχαν διαφύγει από τον εμφύλιο πόλεμο στη Σομαλία

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: 5.3 «Γιατροί και διασώστες μετά από αεροπορικές επιδρομές του συνασπισμού σε κηδεία»

Mohammed Huwais, AFP, 2016

τη δεκαετία του 1990, πίσω στην πατρίδα τους. Η Σομαλία δηλαδή, ένα κατεχοχόν αποτυχημένο κράτος έμοιαζε πιο ασφαλές για αυτούς από ότι η Υεμένη των τελευταίων ετών (Ali, 2015). Στα τέλη του 2015, τα σενάρια εξέλιξης για την Υεμένη είναι πιο δυσοίωνα από ποτέ. «Είναι παρελθόν η ώρα για τους παγκόσμιους ηγέτες να αντιμετωπίσουν ρεαλιστικά τα προβλήματα της Υεμένης» αναφέρει Stephen W. Day, στην the Washington Post, το 2015 (Day, 2015). Παρόλα την καθολικά αναγνωρισμένη αποτυχία της Υεμένης, υπάρχουν προειδοποιήσεις σχετικά με τον τρόπο επίλυσης και βοήθειας του κράτους. Πολλοί ισχυρίζονται πως η ξένη επέμβαση θα μπορούσε να μεγεθύνει το ζήτημα, να εντείνει τις εσωτερικές σεχταριστικές διαφορές τόσο εσωτερικά όσο και περιφερειακά ωθώντας την Υεμένη από την αποτυχία στην κατάρρευση. Η ιστορία έχει δείξει πως οι ξένες επεμβάσεις συνήθως επιδεινώνουν την κατάσταση στο εσωτερικό των χωρών, και τα αρνητικά αποτελέσματα διαχέονται και στους άμεσα παρεμβαίνοντες (Cordesman, 2015). Ο ίδιος, Stephen W. Day, για την the

Washington Post, 2015 υπογραμμίζει πως «κάθε έθνος που στοχεύει να εξυπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα στην Υεμένη είναι περισσότερο από πιθανό να βγει από την πλευρά των χαμένων» (Day, 2015). Τα επόμενα χρόνια, φαίνεται πως ο ίδιος και η ιστορία επιβεβαιώνεται, η επέμβαση της Σαουδικής Αραβίας φαίνεται να προκαλεί περισσότερο κακό παρά καλό. Είναι δύσκολο να δούμε τον ανελέητο πόλεμο της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη ως οτιδήποτε άλλο εκτός από μια καταστροφική αποτυχία. Η στρατιωτική επέμβαση μέσα σε ένα χρόνο έχει σκοτώσει πάνω από 10.000 ανθρώπους, εκ των οποίων 4.000 ήταν άμαχοι, άλλοι 30.000 τραυματίστηκαν και 2,5 εκατομμύρια είναι εκτοπισμένοι, σύμφωνα με τον ΟΗΕ (Human Rights Council, 2016). Οι περισσότεροι θάνατοι έχουν επέλθει από τις αεροπορικές επιθέσεις της Σαουδικής Αραβίας και την ίδια στιγμή, ο επικεφαλής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Zeid Ra'ad Al Hussein, κατηγορεί την Σαουδική Αραβία για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Nebahay, 2016) (βλέπε ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ:

5.3 «Γιατροί και διασώστες μετά από αεροπορικές επιδρομές του συνασπισμού σε κηδεία» (Huwaïs, 2016). Το εβδομήντα τοις εκατό του πληθυσμού, περίπου 21 εκατομμύρια άνθρωποι, έχουν τώρα άμεση ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας.

Να θυμηθούμε και σε αυτό το σημείο πως η Υεμένη εισάγει το μεγαλύτερο μέρος των τροφίμων και των καυσίμων της, επομένως οι συγκρούσεις, ο αεροπορικός και ναυτικός αποκλεισμός, που επέβαλε η Σαουδική Αραβία με την σύμφωνη γνώμη του ΟΗΕ ως εμπόριο όπλων υπέρ των Χούθι από το Ιράν, έχουν παρεμποδίσει την παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας. Παράλληλα έχουν καταστραφεί κύριες υποδομές και μη στρατιωτικού χαρακτήρα που δυσχεραίνουν τις προσπάθειες για ανθρωπιστική βοήθεια ακόμα παραπάνω. Αλλά ακόμα και σε ένα ιδανικό σενάριο στο οποίο αυτή θα μπορούσε να παρέχεται, δεν θα ήταν επαρκής. Εκτιμώνταν ότι θα χρειαζόταν περίπου 1,63 δισεκατομμύρια δολάρια εκ των οποίων είχε συγκεντρωθεί μοναχά ένα 45% για το έτος 2016, με τις εκκλήσεις του ΟΗΕ απέναντι στους δωρητές για να αποφέρουν τα αναγκαία (OCHA, 2016).

Την ίδια στιγμή που η Υεμένη δικαιωματικά κατοχυρώνει την αποτυχία της και την χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στον κόσμο, ούτε και ο κύριος στόχος των Σαουδάραβων, δηλαδή η αποκατάσταση της κυβέρνησης του προέδρου Χαντί στην εξουσία, δεν έχει επιτευχθεί (Simon Tisdall, 2016). Οι Χούθι επεκτείνουν την εξουσία τους, έχοντας υπό τον έλεγχο τους το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας της Υεμένης (Mohamed & Shaif, 2016). Επίσης, οι φρικαλεότητες της Σαουδικής Αραβίας, στρέφουν τον λαό πιο κοντά στους Χούθι, που παρουσιάζονται ως μαχητές του δικαίου κατά της δυτικής εκμετάλλευσης. Παράλληλα με τους Χούθι και η Ιρανική επιρροή φαίνεται να ενισχύεται στην περιφέρεια. Αλλά ακόμα και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας από τις ΗΠΑ φαίνεται να μην αποδίδει καθώς είναι γνωστό ότι τρομοκρατικές οργανώσεις επωφελοούνται από την αναρχία και

την ανασφάλεια (Tisdall, 2016), ενώ τα δευτέρα ενισχύουν ανάλογα και τις ριζοσπαστικές ακραίες φωνές, βοηθώντας να προσαρτήσουν και άλλους με το μέρος τους αυξάνοντας την επιρροή τους.

Παράλληλα όλοι οι άμεσοι δρώντες όπως οι Χούθι και η Σαουδική Αραβία, αλλά και έμμεσοι δρώντες ή υποστηρικτές των συγκρούσεων όπως ΗΠΑ και Ιράν ενοχοποιούνται για εγκλήματα πολέμου (Rasha & Shaif, 2016). Στις επιθέσεις του συνασπισμού της Σαουδικής Αραβίας, η οποία υποστηρίζεται υλικοτεχνικά από τις ΗΠΑ, έχουν χρησιμοποιηθεί βόμβες διασποράς, όπλα που έχουν απαγορευτεί με βάση συνθήκη του 2008, όπου 118 χώρες έχουν υπογράψει, με οι ΗΠΑ και η Σαουδική Αραβία να έχουν αρνηθεί (Human Rights Watch, 2016). Οι ΗΠΑ εάν δεν σταματήσουν την υποστήριξη στην Σαουδική Αραβία θα θεωρηθούν συνένοχοι δήλωσε το Πρακτορείο Ανθρωπίνων Διακαιωμάτων (Human Rights Watch, 2016).

Όμως πόλεμος δεν φαίνεται να τελειώνει σύντομα, ο Al-Assiri, στρατιωτικός σύμβουλος της Σαουδικής Αραβίας αναφέρει ότι «η Σαουδική Αραβία δεν θα ανεχθεί μια ένοπλη πολιτοφυλακή στα σύνορά της, που υποστηρίζεται από μια ξένη δύναμη», υπονοώντας το Ιράν, και πως «δεν θα επιτρέψει στην Υεμένη να επιδεινωθεί σε ένα αποτυχημένο κράτος όπως η Λιβύη» (Gardner, 2016). Παρόλο που, τα στοιχεία μέχρι στιγμής δείχνουν το αντίθετο. Οι ειδικοί πρόβλεψαν μια παρατεταμένη σύγκρουση καθώς οι ειρηνευτικές συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ τον Αύγουστο του 2016 κατέρευσαν. Ο Alexander Corbeil, επικεφαλής αναλυτής της δεξαμενής σκέψης SecDev Group με έδρα την Οτάβα, είπε στο TIME ότι προέβλεψε «μια συντριπτική, παρατεταμένη σύγκρουση με τεράστιες ανθρωπιστικές επιπτώσεις» για την Υεμένη, «μια επόμενη Συρία» (Hincks, 2016). Για τα επόμενα χρόνια η Υεμένη συνεχίζει να αποτυγχάνει και ανθρωπιστική της κρίση χειροτερεύει ξεπερνώντας και την Συρία. Ο ΟΗΕ συνεχίζει να κάνει εκκλήσεις για άρση της απομόνωσης της

Υεμένης, για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας αλλά και να προειδοποιεί τους εμπλεκόμενους ότι καταπατούν το διεθνές δίκαιο. Ο Kamel Jendoubi, πρόεδρος της Ομάδας Εμπειρογνομώνων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Υεμένη, καλεί την διεθνή κοινότητα να εντείνει τις προσπάθειές της για να απελευθερώσει τον λαό της Υεμένης από την επίμονη αδικία που υφίσταται (OHCHR, 2021).

Ο πόλεμος τελικά συνεχίζεται για τον όγδοο χρόνο πλέον με κάποιες βραχυπρόθεσμες εκχειρίδες ενώ είχε ξεκινήσει με την πρόθεση ότι ο πόλεμος θα είναι σύντομος και όχι επιζήμιος. Σίγουρα τα τελευταία χρόνια αποδεικνύουν το αντίθετο. Η Υεμένη έγινε τελικά στα μάτια της διεθνούς κοινότητας το πιο αποτυχημένο κράτος και οι άνθρωποι της υποφέρουν την μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση, μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, όπως δήλωσε ο Tawakkol Karman, διάσημος Υεμένης ακτιβιστής για τα ανθρώπινα δικαιώματα και βραβευμένος με Νόμπελ Ειρήνης το 2011 (Karman, 2018). Πλέον από την αποτυχία έχει περάσει στην κατάρρευση. Η κρατική νομιμότητα έχει πληγεί ανεπανόρθωτα, ενώ πλέον οποιαδήποτε σενάριο ειρήνης δεν γίνεται να μην συμπεριλαμβάνει τους Χούθι στην κυβερνητική εξίσωση καθώς έχουν καθιερώσει την κυριαρχία τους σε μεγάλο μέρος της χώρας. Η νομιμότητα του Χούθι ενισχύθηκε ως αποτέλεσμα του κενού εξουσίας και των έντονων αντι-σαουδαβικών αισθημάτων που δημιουργήθηκαν από την μεγάλη ανθρωπιστική κρίση.

Οι διεθνείς οργανισμοί καλούν για ειρήνη και να μην συνεχιστεί ένας πόλεμος που μέχρι στιγμής είχε ανυπολόγιστο ανθρωπιστικό και οικονομικό κόστος για τον λαό της Υεμένης αλλά και για την Σαουδική Αραβία. Η ειρήνη βέβαια ως σενάριο δεν φαίνεται να είναι κοντά. Αλλά ακόμα και αν συμβεί, δεν σημαίνει ότι η Υεμένη θα πάψει να είναι ένα αποτυχημένο κράτος, είναι θεωρητικά πιο εύκολο να καταστραφεί ένα κράτος από το να οικοδομηθεί. Θα έπρεπε να καταβληθούν πολύ μεγαλύτερες

προσπάθειες και βοήθεια στην Υεμένη για να μπορέσει να διατηρήσει μια βασική σταθερότητα. Από την άλλη μεριά η Σαουδική Αραβία, επίσης μεγάλος χαμένος αυτού του πολέμου, τουλάχιστον ως προς τις βασικές της επιδιώξεις, ισχυρίζεται πως η κλιμάκωση του πολέμου είναι μονόδρομος, από την στιγμή που οι Χούθι δεν κάνουν αποδεκτά τα αιτήματά τους. Ωστόσο ισχύει και το αντίστροφο. Οι Χούθι πλέον δεν θα κάνουν πίσω, αφού στα μάτια τους και για μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού φέρουν περισσότερη κρατική νομιμότητα από ότι η ίδια η κυβέρνηση που αμφισβητείτε συνεχώς (Juneau, 2023).

Η μέχρι στιγμής ενέργειες προς την ειρήνη, την σταθερότητα και την ανακούφιση της ανθρωπιστικής κρίσης διαχρονικά υπήρξαν είτε ανεπαρκής είτε κατάφεραν το αντίθετο. Η κλιμάκωση της βίας, το ανθρωπιστικό αντίκτυπο και η οικονομική κατάρρευση έχουν επηρεάσει σοβαρά το κράτος Υεμένης.

5.2| ΜΕΤΡΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

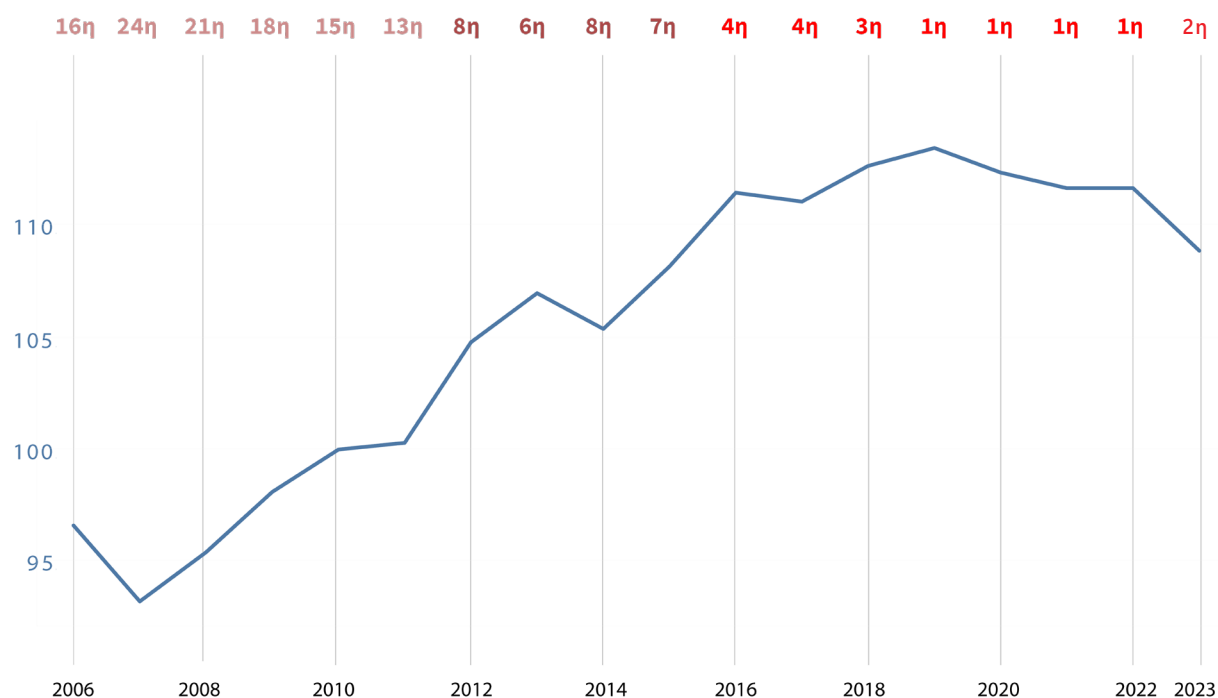
Στην παρακάτω παράγραφο θα δούμε με την βοήθεια δεικτών και μετρήσεων την πορεία της Υεμένης προς την αποτυχία. Συμβαδίζουν τα δεδομένα και οι ενδείξεις με τις απόψεις της διεθνούς κοινότητας περί αποτυχίας; Ήταν εμφανής η αποτυχία της πριν ανακηρυχθεί και επισήμως αποτυχημένο κράτος; Αν ναι γιατί η πρόληψη δεν επήλθε νωρίτερα; Τα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουν να απαντηθούν σε αυτή την ενότητα και στην συνέχεια της εργασίας.

5.2.1 FSI, ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

Για αρχή θα μελετηθεί ο δείκτης FSI, ο κατεξοχήν δείκτης κρατικής αποτυχίας. Η Υεμένη από το 2019 και έπειτα αποτελεί το πιο αποτυχημένο κράτος στον κόσμο. Εν έτη 2022, παραμένει πρώτη στην κατάταξη, με σκόρ 111.7 μονάδες, όπου όσο μεγαλύτερο, τόσο πιο εύθραυστο είναι ένα κράτος. Στο παρακάτω ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.1, Διαχρονική Εξέλιξη του Δείκτη Κρατικής Ευθραυστότητας FSI, 2006 -2022, φαίνεται η πορεία της Υεμένης ως το πιο αποτυχημένο κράτος του κόσμου. Σαφώς η κατάταξη, είναι συγκριτική, δηλαδή η πρωτιά της Υεμένης, θα μπορούσε να σημαίνει πως όλα τα υπόλοιπα αποτυχημένα κράτη ξαφνικά βελτίωσαν τις αποδόσεις τους στους εξεταζόμενους δείκτες, βέβαια δεν συνέβη κάτι τέτοιο, η Υεμένη συνέχισε να αποτυγχάνει πιο έντονα όπως φαίνεται και από το διάγραμμα.

Οι αποδόσεις της χώρας φαίνεται να επιβαρύνονται σταθερά από το 2007 και έπειτα με το 2019 να αντιπροσωπεύει τη χειρότερη επίδοσή της στον Δείκτη μέχρι στιγμής, γεγονός που οφείλεται και στην έξαρση του COVID-19 που επιβάρυνε πάρα πολύ ακόμα και τις πιο αναπτυγμένες χώρες. Ο μεγαλύτερος

Διάγραμμα 5.1 Διαχρονική Εξέλιξη του Δείκτη Κρατικής Ευθραυστότητας FSI, 2006 -2023

Πηγή: The Fund for Peace, 2022 Επεξεργασία: 1δία

ρυθμός μεταβολής προς την αποτυχία παρατηρείτε μετά το 2011, 2014 και 2015, δηλαδή στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης, της αρχής του εμφυλίου πολέμου, και της στρατιωτικής επέμβασης του συνασπισμού υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας αντίστοιχα.

Ο δείκτης (βλέπε Κεφάλαιο 2, Παράγραφο 2.5.1 Ποσοτικοποίηση της αποτυχίας) ενσωματώνει διάφορους πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες για την αξιολόγηση της ευθραυστότητας και της σταθερότητας ενός κράτους. Το FSI είναι ευρέως αναγνωρισμένος και έχει επηρεάσει την ακαδημαϊκή έρευνα, τις πολιτικές συζητήσεις και τις διεθνείς αναπτυξιακές προσπάθειες. Υποστηρίζει ότι παρέχει πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ευθραυστότητα του κράτους και μπορεί να χρησιμεύσει ως σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης για πιθανή κατάσταση κρατικής αποτυχίας.

Άλλοι υποστηρίζουν ότι η πρόβλεψη της αποτυχίας κατάστασης είναι μια εξαιρετικά περίπλοκη και συγκεκριμένη εργασία που δεν μπορεί να αποτυπωθεί επαρκώς από έναν μόνο δείκτη. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι η προγνωστική ισχύς του FSI είναι περιορισμένη λόγω της δυναμικής και μη γραμμικής φύσης της κρατικής αποτυχίας (ευθραυστότητας), η οποία επηρεάζεται από πολλαπλούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν. Η Claire Leigh, γράφοντας για την *The Guardian* το 2012, χαρακτήρισε τον δείκτη ως ένα «άχρηστο εργαλείο πολιτικής» το οποίο επικεντρωνόταν μόνο στα συμπτώματα των αγωνιζόμενων κρατών, αγνοώντας τις αιτίες ή τις πιθανές θεραπείες (Leigh, 2012).

Ωστόσο, είναι αυτονόητο πως εάν μια χώρα εμφανίζει σταθερά χειρότερους δείκτες στον δείκτη εύαλτων κρατών (FSI) με την πάροδο του χρόνου όπως η Υεμένη από το 2007 και έπειτα, υποδηλώνει ότι η χώρα αντιμετωπίζει πολλαπλές προκλήσεις σε κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και διαστάσεις ασφάλειας. Και μπορεί η Υεμένη να κερδίζει την πρωτιά ως το πιο αποτυχημένο κράτος το 2019, οι αρνητικές τάσεις προς την ευθραυστότητα ήταν ήδη εμφανείς από το 2007 φανερώνοντας ότι οι ρίζες του προβλήματος της ευθραυστότητας στην Υεμένη είναι βαθιές και διαχρονικές. Η Υεμένη του 2007, είχε εμφάνιζε αρνητικές τάσεις στις βαθμολογίες των δεικτών: της ασφάλειας (8.2), των οικονομικών ανισοτήτων (8.8), της οικονομίας (8), της νομιμότητας του κράτους (8), και των δημογραφικών πιέσεων (8). Αυτές οι βαθμολογίες δείχνουν χαρακτηριστικά του κράτους της Υεμένης και υπογραμμίζουν τους κινδύνους που αργότερα θα υπονόμειαν την ικανότητα της χώρας να προσαρμοστεί και να απορροφήσει τους κραδασμούς στο εσωτερικό και εξωτερικό της περιβάλλον, προικονομώντας την αποτυχία της χώρας (*fragilestatesindex.org*, 2019). Βέβαια, ο δείκτης δεν προορίζεται ως εργαλείο πρόβλεψης για το πότε τα κράτη μπορεί να βιώσουν βία ή κατάρρευση αλλά για να δείξει εάν η κατάσταση της χώρας βελτιώνεται ή επιδεινώνεται. Επίσης, δεν παρέχει λεπτομερή ανάλυση των υποκείμενων αιτιακών σχέσεων ή της συγκεκριμένης δυναμικής που παίζει κάθε παράγοντας, καθιστώντας δύσκολο να χαρακτηριστούν είτε αίτια είτε αιτιατά της αποτυχίας. Όσον αφορά την Υεμένη και τους αρχικούς δείκτες επιδείνωσης της κατάστασης της, αυτοί οι κίνδυνοι είχαν εντοπιστεί και ως μερικά από τα διαχρονικά προβλήματα της Υεμένης στο παραπάνω κεφάλαιο (βλέπε Κεφάλαιο 4. Η Υεμένη).

5.2.2 ΟΑΣΑ (ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ), ΕΥΘΡΑΥΣΤΑ ΚΡΑΤΗ

Ο ΟΑΣΑ, έχει διαμορφώσει τις εκθέσεις «States of Fragility» και λαμβάνοντας υπόψιν του πολλές διαστάσεις της αποτυχίας, όπου πολλαπλές και ταυτόχρονες κρίσεις επηρεάζουν τα εύθραυστα κράτη. Η πλατφόρμα States of Fragility, που φιλοξενείται από την ομάδα Crises & Fragility στο Τμήμα Παγκόσμιων Συνεργασιών & Πολιτικών της Διεύθυνσης Αναπτυξιακής Συνεργασίας, χρησιμεύει ως «one stop shop» για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους επαγγελματίες, και ερευνητές που ενδιαφέρονται

για την αντιμετώπιση και πρόληψη της ευθραυστότητας. Το Πλαίσιο Ευθραυστότητας του ΟΟΣΑ είναι ένα εργαλείο που βοηθάει στην κατανόηση των αιτιών που οδηγούν ένα κράτος σε καταστάσεις αποτυχίας, και μπορεί να βοηθήσει τη διεθνή κοινότητα να κατανοήσει πώς να ανταποκριθεί καλύτερα σε θέματα ευθραυστότητας (ΟΑΣΑ,2022). Σε αυτό εξετάζετε ένα πολυδιάστατο πλαίσιο ευθραυστότητας, το οποίο μελετά την ευθραυστότητα σε 6 διαστάσεις: την οικονομική, περιβαλλοντική, ανθρώπινη, πολιτική, ασφάλεια και κοινωνική. Ενώ επίσης παρέχει πληροφορίες για την διεθνή ροή δανείων και ανθρωπιστικής βοήθειας για τα κράτη αυτά.

5.2.2.1 ΟΑΣΑ για Υεμένη, 2022

Όσον αφορά την Υεμένη, σε αναλογία και με τον παραπάνω δείκτη FSI, του FFP (FUND FOR PEACE), αναγνωρίζει την Υεμένη ως ένα εξαιρετικά εύθραυστο κράτος. Βέβαια σε αντίθεση με τον παραπάνω, η Υεμένη για το 2022, δεν κατέχει την πρωτιά αλλά την τέταρτη θέση στην κατάταξη, μετά την Σομαλία, το Νότιο Σουδάν και το Αφγανιστάν. Η Υεμένη, παρουσιάζει μεγάλη ευθραυστότητα και για τις έξι διαστάσεις που μελετά το πλαίσιο του ΟΑΣΑ. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την οικονομική διάσταση κρίνεται ότι η Υεμένη αντιμετωπίζει σοβαρή οικονομική αστάθεια και ανασφάλεια. Οι παράγοντες που ενισχύουν αυτή την κατάσταση είναι το υψηλό δημόσιο χρέος και μεγάλη εξάρτηση από πόρους. Παράλληλα, η ανάπτυξη του ΑΕΠ είναι χαμηλή, το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλό και η χώρα έχει πολλά προβλήματα με τη διαχείριση και την οικονομική ένταξη. Ενώ και η ικανότητα της για αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων χαρακτηρίζεται αδύναμη και συγκαταλέγεται μεταξύ της δυναμικότητας των χωρών της Σομαλίας, του Αφγανιστάν, του Κογκό και της Συρίας.

Σχετικά με την πολιτική αναφέρεται πως ο όγδοος χρόνος συγκρούσεων αντικατοπτρίζεται και στους δείκτες πολιτικής αστάθειας. Οι πελατειακές σχέσεις είναι έντονες, η διαφθορά μεγάλη, ενώ παράλληλα πολύ περιορισμένες είναι οι πολιτικές ελευθερίες και τα δικαιώματα των πολιτών. Σαφώς, η Υεμένη αδυνατεί να τα αντιμετωπίσει καθώς η κρατική νομιμότητα και ικανότητα ήταν ανέκαθεν αδύναμη πόσο μάλλον τώρα που βρίσκεται υπό διαχρονική αμφισβήτηση με την εκτελεστική εξουσία, το δικαστικό, και νομοθετικό σώμα να μην υπάρχουν. Αντίστοιχα και για ομοίους λόγους, επιβαρύνεται και η διάσταση της ασφάλειας.

Παρομοίως, η ανθρώπινη και κοινωνική διάσταση είναι αδύναμες, άλλωστε η Υεμένη χαρακτηρίζεται από την χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στο κόσμο. Σε αυτές τις πιέσεις προστίθενται και αυτές τις περιβαλλοντικής διάστασης με την κλιματική αλλαγή να γίνεται όλο και πιο αισθητή, ειδικά στους πιο ευάλωτους πληθυσμούς με περιορισμένες δυνατότητες αντιμετώπισής .

5.2.2.2 Διαχρονικές επισημάνσεις και προβλέψεις

Οι εκθέσεις του ΟΑΣΑ σχετικά με τα εύθραυστα κράτη χρονολογούνται από το 2006. Σε αυτές, ήδη από τότε η Υεμένη αναγνωρίζεται ως μια εύθραυστη χώρα, βέβαια ήταν χαμηλά στην σειρά προτεραιότητας.

Το 2006, η Υεμένη αρχικά κατατάσσεται στις λεγόμενες περιθωριοποιημένες αδύναμες χώρες. Αυτές λαμβάνουν χαμηλά επίπεδα βοήθειας σε σχέση με τα υψηλότερα επίπεδα αναγκών της οικονομικής, πολιτικής και θεσμικής ποιότητας.

Το 2008, αντίστοιχα η Υεμένη ανήκει σε μια κατηγορία χωρών που έχουν πρόσβαση σε περιορισμένο αριθμός χορηγών που παρέχουν βοήθεια σε χώρες που έχουν ανάγκη. Ενώ σημειώνεται πως η Υεμένη στηρίζεται πλέον κατά 50% σε τέτοιες βοήθειες και επομένως είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε αλλαγές στις

προτεραιότητες και τις πολιτικές των χορηγών βοήθειας.

Το 2013, η θέση της Υεμένης επιδεινώθηκε και ιδιαίτερα οι εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης αποδυνάμωσαν περαιτέρω την χώρα. Την ίδια περίοδο, αναγνωρίζεται πως η χρηματική βοήθεια ήταν εξαιρετικά μικρή. Παράλληλα στην ίδια έκθεση γίνεται μια σημαντική παρατήρηση σχετικά με την φύση των δεικτών αξιολόγησης της κρατικής ευθραυστότητας, που πηγάζει από τα αποτελέσματα της Αραβικής Άνοιξης. Ισχυρίζεται ότι αυτοί διαμορφώνονται από διαφορετικές αντιλήψεις και υπάγονται σε περιορισμούς. Καθώς μεταξύ των χωρών της Αραβικής Άνοιξης, μόνο η Υεμένη βαθμολογήθηκε ως «αποτυχημένο κράτος, σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης» σύμφωνα με τον δείκτη FSI για το 2010 και το 2011. Αυτό εγείρει ερωτήματα σχετικά με το πώς ορίζεται, μετράται και κατανοείται η ευθραυστότητα και υπογραμμίζει τη σημασία της εξέτασης της φύσης και της ισχύος του κοινωνικού συμβολαίου μεταξύ του κράτους και των πολιτών. Επιπλέον, οι σχέσεις κράτους-κοινωνίας είναι σημαντικές για την κατανόηση της ευθραυστότητας, καθώς και για το πώς μια οντότητα ή ένα σύστημα μπορεί να προσαρμοστεί στις αλλαγές και τους κινδύνους. Ωστόσο, σημειώνεται πως εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη συνεκτίμηση δημογραφικών, τεχνολογικών και κλιματικών παραγόντων κατά τη μελέτη της ευθραυστότητας.

Το 2014, η Υεμένη συμπεριλάβετε στις εύθραυστες χώρες που βιώνουν μακροχρόνια ανασφάλεια και συχνά τοπικές κρίσεις ή συγκρούσεις. Αυτές οι χώρες μπορεί να έχουν η και όχι ισχυρές κρατικές δομές και κυβερνήσεις, ωστόσο ο κοινωνικός και οικονομικός αποκλεισμός δίνει ελάχιστες ευκαιρίες για τους ανθρώπους να βελτιώσουν τη ζωή τους και πολλές φορές ξεσπάει βία. Επίσης χαρακτηρίζει την Υεμένη ως μια ξεχασμένη κρίση. Αναφέρεται πως ενώ η προσοχή του κόσμου εστιάζεται σε μεγάλες κρίσεις, ορισμένες μικρότερες, λιγότερο δημοσιοποιημένες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης έχουν περάσει σε μεγάλο βαθμό απαρατήρητες. Αυτές οι ξεχασμένες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης συχνά στερούνται τη συνεπή διεθνή υποστήριξη που απαιτείται για την επίλυση μακροπρόθεσμων προβλημάτων, και ως εκ τούτου, οι χώρες που επηρεάζονται λαμβάνουν σχετικά μικρή κατά κεφαλήν βοήθεια. Να θυμίσουμε ότι η περίοδος 2012-2014, θεωρούταν ιδιαίτερα σημαντική για την σταθερότητα της Υεμένης, αφού υπήρχε μια προσπάθεια ανοικοδόμησης του κράτους στα πλαίσια μιας φιλοδυτικής και διεθνώς αναγνωρισμένης μεταβατικής κυβέρνησης. Σύμφωνα με την έκθεση, η Υεμένη την ίδια περίοδο λάμβανε μειωμένες χρηματικές ενισχύσεις, η Διεθνής Ένωση Ανάπτυξης (IDA) μείωσε το ποσό του δανείου προς την χώρα, ενώ η ίδια καλούνταν να αποπληρώσει τα δάνεια της.

Η ίδια έκθεση, αναγνωρίζει την οικονομική αδυναμία που οφείλεται στην μεγάλη εξάρτηση της Υεμένης από τους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους, και ιδίως το πετρέλαιο. Τα συνολικά δημοσιονομικά έσοδα της Υεμένης εξαρτώνται κατά 67% από το πετρέλαιο, το 2011 (Παγκόσμια Τράπεζα, 2013). Η Υεμένη, μαζί με άλλα κράτη παρόμοιων χαρακτηριστικών είναι ευάλωτα σε κραδασμούς στις τιμές των εμπορευμάτων, όπως αποδείχθηκε από την ξαφνική πτώση των τιμών των εμπορευμάτων το 2009. Επιπλέον, το πετρέλαιο δεν αποτελεί βιώσιμη πηγή εισοδήματος, όπως αποδεικνύεται από την παραγωγή πετρελαίου στην Υεμένη, η οποία προβλέπεται να μειώνεται σταθερά ενώ γίνεται και λόγος για εξάντληση των αποθεμάτων στο βραχυπρόθεσμο μέλλον. Επομένως, αυτά τα κράτη που βασίζονται στη φορολόγηση αυτών των πόρων προκειμένου να παράγουν έσοδα οφείλουν να κάνουν προσπάθεια για να διευρύνουν τη φορολογική τους βάση (OECD, 2010) αν και αυτό είναι δύσκολο λόγω της μειωμένης τους ικανότητας να το πράξουν. Η συγκεκριμένη πρόκληση για τα εύθραυστα κράτη που αντλούν μεγάλο μέρος του εισοδήματός τους από φυσικούς πόρους, λοιπόν, είναι να βρουν έναν τρόπο να διαφοροποιήσουν τις πηγές εσό-

δων τους, ώστε να γίνουν πιο ανθεκτικά σε εξωτερικούς κραδασμούς. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για συστήματα που να μπορούν να συλλαμβάνουν, να διαχειρίζονται και να διανέμουν αποτελεσματικά τον πλούτο, ενώ ταυτόχρονα να επιβάλλουν φόρους που έχουν θετικό αντίκτυπο στις σχέσεις κράτους-κοινωνίας.

Οι επόμενες εκθέσεις του 2016, 2018, 2020 και 2022 μιλούν για την Υεμένη στα ίδια πλαίσια με τη διαφορά ότι η κατάσταση στην Υεμένη μετά το 2014, την αρχή του εμφυλίου πολέμου και της στρατιωτικής επιχείρησης υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας, έχει χειροτερέψει και η Υεμένη αναδείχθηκε ως χώρα πρώτης προτεραιότητας. Ως προς την ευθραυστότητα, οι διαστάσεις της πολιτικής, της ασφάλειας και η κοινωνική είναι αυτές που παρουσίασαν τη σοβαρότερη επιδείνωση.

5.2.2.3 Χρήση και Περιορισμοί

Υπάρχουν φυσικά και άλλοι δείκτες που προσδιορίζουν την κρατική ευθραυστότητα. Οι δείκτες αυτοί εξαιτίας της πολυπαραγοντικότητας του ζητήματος δεν θεωρούνται εργαλεία πρόβλεψης της αποτυχίας, αλλά ενδείξεις πιέσεων που μπορεί να καθιστούν ένα κράτος πιο εύθραυστο. Η ποσοτική ανάλυση της ευθραυστότητας της Υεμένης, συμβαδίζει με τις ενδείξεις αδυναμίας που εντοπίσαμε και στην ποιοτική ανάλυση και αποδεικνύουν την διαχρονική αδυναμία της σε πολλούς τομείς, ιδίως της οικονομίας και της ασφάλειας. Η Υεμένη ήδη από το 2007 εμφανίζει αρνητικές τάσεις στους δείκτες ευθραυστότητας της.

Γενικά, τόσο ο δείκτης FSI όσο και η κατάταξη του ΟΟΣΑ αντιλαμβάνονται αρνητικά την ευθραυστότητα. Σύμφωνα με τον πρώτο, εύθραυστο είναι ένα κράτος που αποτυγχάνει να έχει αποτελεσματικό έλεγχο στην επικράτειά του, που αμφισβητείται η νομιμότητα του από ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού του, το οποίο δεν παρέχει εσωτερική ασφάλεια ή βασικές υπηρεσίες στους πολίτες του, ή η οποία στερείται μονοπωλίου στη χρήση βίας (The Fund for Peace, 2019). Από την άλλη ο δεύτερος εστιάζει σε μια ευρύτερη έννοια της ευθραυστότητας ως μια κατάσταση που πλήττει ολόκληρη την κοινωνία και την περιοχή στην οποία το κράτος, ως ένας μόνο από τους πολλούς παράγοντες, έχει «αδύναμη ικανότητα να πραγματοποιήσει βασικές λειτουργίες διακυβέρνηση και δεν έχει την ικανότητα να αναπτύξει αμοιβαία εποικοδομητικές σχέσεις με την κοινωνία» (ΟΟΣΑ, 2018).

Πλέον, τα αποτυχημένα/ εύθραυστα κράτη αποτελούν αμφιλεγόμενο θέμα για τις νομικές συζητήσεις σχετικά με το δίκαιο, το κράτος και την κυριαρχία αλλά και για τις επιπτώσεις μιας αποτυχίας σε ανθρώπινο, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Αν και ο όρος «αποτυχημένο κράτος» δεν είναι μια νομικά καθορισμένη έννοια στο διεθνές δίκαιο και δεν φέρει συγκεκριμένες νομικές επιπτώσεις, μπορεί να είναι σχετική σε ορισμένους τομείς του διεθνούς δικαίου εμμέσως. Ιδρύματα όπως ο ΟΟΣΑ, η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι οργανισμοί πάροχοι βοήθειας λαμβάνουν αποφάσεις με βάση αυτούς τους δείκτες και τις κατηγοριοποιήσεις των εύθραυστων κρατών (Saeed, 2020). Ταυτόχρονα, οι ταμπέλες του εύθραυστου ή αποτυχημένου κράτους διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής για να οριοθετήσουν ποιες χώρες θεωρούνται απειλές για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια ή σε ποιες χώρες πρόκειται να επιβληθούν κυρώσεις.

Ωστόσο, οι παραπάνω δείκτες δεν παρέχουν μια ολοκληρωμένη ανάλυση των αιτιακών σχέσεων ή δεν εντοπίζουν συγκεκριμένες αιτίες αποτυχίας. Η κατανόηση των αιτιών της αποτυχίας μιας χώρας απαιτεί συνήθως εις βάθος ανάλυση, συμπεριλαμβανομένων ιστορικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων που αφορούν τη συγκεκριμένη χώρα. Έτσι και για την περίπτωση της Υεμένης και ενώ οι δείκτες μας προσφέρουν σημαντικές ενδείξεις για την παθογένεια της, δεν διακρίνουν τα αίτια

της ευθραυστότητας και παράλληλα η ανάγνωσή τους βασίζεται με βάση το εξιδανικευμένο μοντέλο κρατισμού στα πρότυπα του Weber (ιδέα του μονοπωλίου της βίας), τείνοντας να παραβλέπουν τα διαφορετικά πολιτιστικά, ιστορικά και θεσμικά πλαίσια στα οποία λειτουργούν τα κράτη, ενισχύοντας μια προκατάληψη προς ορισμένα μοντέλα διακυβέρνησης και περιθωριοποιώντας άλλα (δυτικά μοντέλα διακυβέρνησης και ανάπτυξης ως το σημείο αναφοράς). Αυτό μπορεί να έχει συνέπειες για παρεμβάσεις πολιτικής, καθώς μπορεί να δώσει προτεραιότητα σε παρεμβάσεις που στοχεύουν στην αναπαραγωγή δυτικών μοντέλων διακυβέρνησης χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα τοπικά πλαίσια και οι τοπικές ανάγκες.

5.3| ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑΣ

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας και από την ίδια ανάλυση του ζητήματος, προκύπτει η ιδιαιτερότητα της έννοιας της αποτυχίας. Αυτή είναι αντικείμενο αντιπαραθέσεων για την ίδια την έννοια, για την προσέγγιση της, τις αμφίδρομες σχέσεις μεταξύ των αιτίων και αιτιατών της αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισης της.

Για προφανής λόγους πολιτικής είναι πολύ σημαντικό να προσδιοριστούν οι παράγοντες που σκιαγραφούν την αδυναμία και αυτοί που οδηγούν στην αποτυχία. Όπως έχει προκύψει από το κεφάλαιο 2 του θεωρητικού μέρους της εργασίας, η γενική θεωρία της αποτυχίας δεν έχει καταλήξει κάπου, επειδή (α) η αποτυχία είναι μια δυναμική κατάσταση, (β) η εξέλιξη από έναν βαθμό αποτυχίας σε έναν άλλο δεν είναι γραμμική, και (γ) γιατί ορισμένες μεταβλητές μπορεί να είναι αδύνατο να ποσοτικοποιηθούν (Groos, 1996). Η διάκριση μεταξύ αιτιότητας και συσχέτισης είναι πολύ περίπλοκη και μια τέτοια προσπάθεια αποκτά ισχύ εάν η προσέγγισή της είναι ιστορική.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις παραπάνω παραγράφους, τα συμπεράσματα και τα στοιχεία που υπογραμμίστηκαν στο πρώτο μέρος της εργασίας από την ανάλυση της Υεμένης, τους δείκτες πολιτικοποίησης της αποτυχίας και την ποιοτική ανάλυση της αποτυχίας σε ένα ιστορικό πλαίσιο παράλληλα με τις απόψεις της διεθνούς κοινότητας, σκιαγραφήθηκε η πορεία της ευθραυστότητας της Υεμένης προς στην αποτυχία και την χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στο κόσμο. Από την ανάλυση προκύπτει πως η ευθραυστότητα της Υεμένης αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο. Η βιβλιογραφία μπορεί να διαφωνεί σχετικά την αποτυχία της, αλλά η πλειοψηφία των μελετητών δεν αρνείται την ύπαρξη πολλών παραγόντων που θέτουν σε κίνδυνο την κρατικότητα της Υεμένης, την ασφάλεια των πολιτών της και της διεθνής κοινότητας.

Η τροχιά της ευθραυστότητας της Υεμένης παραμένει κυρίως αρνητική για όλη την περίοδο που μελετήθηκε (1990-2022) και σαφώς επιδεινώθηκε περαιτέρω με την κατάρρευση της κυβέρνησης το 2015. Αυτό το αρνητικό μοτίβο μπορεί να αποδοθεί στην διαχρονικά μειούμενη νομιμότητα του κράτους της Υεμένης σε συνδυασμό με την εγγενή αδύναμη αποτελεσματικότητα του. Η σχέση μεταξύ εξουσίας και νομιμότητας φαίνεται να ακολουθεί μια πτωτική τάση με την πάροδο του χρόνου, υποδηλώνοντας μια συσχέτιση μεταξύ των δύο. Αν και υπήρξαν κάποιες μέτριες βελτιώσεις στην αποτελεσματικότητα, κυρίως λόγω των εσόδων από το πετρέλαιο, ήταν ανεπαρκείς για να ξεπεραστούν οι σημαντικές υποβαθμίσεις στην εξουσία και τη νομιμότητα (Gisselquist, 2017).

Πράγματι και οι παράγοντες της αποτυχίας της Υεμένης δεν είναι ευδιάκριτοι, καθώς αποτελούν προϊόντα ενός φαύλου κύκλου φτώχειας και βίας, όντας τόσο αίτια όσο και αιτιατά. Τα κράτη είναι οργανισμοί που πιθανώς πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν για τους ίδιους λόγους που άλλοι τύποι οργανισμών πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν: το εσωτερικό του, τον σχεδιασμό ή τη δομή του, και το περιβάλλον στο

οποίο δραστηριοποιείται. Έτσι συμπεραίνεται ότι η κρατική ευθραυστότητα της Υεμένης συνδέεται με μια πληθώρα παραγόντων - συνθηκών που είναι το αποτέλεσμα της δυναμικής αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Υποστηρίζεται πως συλλογικά, μπορούν να προσδιοριστούν ως τέσσερις μεταβλητές που καθορίζουν την ευθραυστότητα κάθε κράτους, και πιο συγκεκριμένα της Υεμένης, ως προς τις βασικές διαστάσεις της κρατικότητας, νομιμότητας και αποτελεσματικότητας του:

1. Οι αρχικές συνθήκες όσον αφορά κυρίως το βασικό επίπεδο των θεσμικών οργάνων του κράτους ως προς ανθεκτικότητα (νομιμότητα) ή την δύναμη του (μονοπώλιο βίας, αποτελεσματικότητα κρατικού μηχανισμού (Acemoglu, 2001· Zartman, 1995· Fukuyama, 2004· Call, 2007).
2. Η παρουσία μακροχρόνιων παραγόντων κινδύνου ή «οδηγών» αστάθειας, που αυξάνουν τις καταπονήσεις στο κράτος. Εδώ συγκαταλέγεται μια ευρεία γκάμα παραγόντων όπως η οικονομική παρακμή (Khan, 2005· North, 2007), οι δημογραφικές πιέσεις, η γεωγραφία, το κλίμα και οι διαθέσιμοι φυσικοί πόροι, η εξάρτηση από το πετρέλαιο (Homer & Dixon, 1999· Fairhead, 2000), και το ιστορικό βίαιων συγκρούσεων. (Collier & Hoeffler, 1998· World Bank, 2003· Cramer, 2006· Menkhaus, 2004) που υποβαθμίζουν την ικανότητα του κρατικού μηχανισμού να λειτουργεί αποτελεσματικά.
3. Η φύση του εξωτερικού περιβάλλοντος και των υπόλοιπων δρώντων του που μπορεί είτε να επιδεινώσει είτε να μετριάσει αυτούς τους παράγοντες αστάθειας (Call, 2007· Chandler, 2006) όπως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η παγκοσμιοποίηση, η εξωτερική βοήθεια και οι εξωτερικές επεμβάσεις.
4. και τα βραχυπρόθεσμα σοκ στο σύστημα (OECD, 2015· Gauthie & Moita, 2013), όπως ο πόλεμος του Κόλπου, η οικονομική κρίση του 2008, ο COVID-19 και οι φυσικές καταστροφές.

Γενικά, η ιστορία βρίσκει την Υεμένη σε δυσοίωνη θέση σε σχέση την κρατικότητα της με βάση τα δυτικά πρότυπα. Όπως έχουμε αναφέρει στο κεφάλαιο 3, η γεωγραφία της Υεμένης, την είχε καταστήσει αντικείμενο αποικιοκρατικών συγκρούσεων και επιδιώξεων, αλλά συνέβαλε επίσης και στην διαμόρφωση ενός εξαιρετικά διαφορετικού μοντέλου διακυβέρνησης, αυτό του φυλετισμού που από μόνο του αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για μια ισχυρή κεντρική διακυβέρνηση τόσο από πλευράς νομιμότητας αλλά και αποτελεσματικότητας του κράτους. Επιπλέον, η σύγχρονη Υεμένη είναι ένα νέο κράτος, μόλις 30 περίπου χρονών. Και παρόλο που η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στην μελέτη της σύγχρονης Υεμένης, από το 1990 και έπειτα, παρατηρείται μια προδιάθεση στην ευθραυστότητα της Υεμένης σε κινδύνους που μπορεί τότε να μην είχαν χαρακτηριστεί ως παράγοντες αποτυχίας ήταν ωστόσο συστατικά αστάθειας, γεγονός που μας προδιαθέτει να σκεφτούμε ότι πολλοί από αυτούς ήταν κληροδοτήματα της ιστορικής εξέλιξης των δύο προηγούμενων κρατών.

Εκ δημιουργίας, η Υεμένη, είναι ένα κράτος σε μεταβατική φάση με μια ήδη επιβαρυσμένη οικονομία όπου η ανάγκη για την ενίσχυσή της οδήγησε στην δημιουργία της εξαρχής. Η διαδικασία ενσωμάτωσης δύο διακριτών πολιτικών συστημάτων, διοικητικών δομών και κοινωνικών κανόνων σε ένα τελείως καινούργιο σύστημα διακυβέρνησης (εκδημοκρατισμός) ήταν πολύπλοκη. Η πολιτεία της Υεμένης αντιμετώπιζε πολλές προκλήσεις, όπως η εδραίωση των κρατικών θεσμών και η ενσωμάτωση των δυνάμεων ασφαλείας. Αυτή η προσπάθεια υπονομεύτηκε από εξωτερικούς παράγοντες όπως ο οικονομικός αποκλεισμός της Υεμένης μετά τον πόλεμο του Κόλπου, καθώς το κράτος δεν κατάφερε να διατηρήσει την νομιμότητα του ως μέλος της διεθνούς κοινότητας. Οι προϋπάρχουσες πιέσεις όπως η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού αποτέλεσαν ένα μείγμα παραγόντων όπου εξαιτίας της μειωμένης αποτελεσματικότητας του κράτους να ανταποκριθεί

στις νέες συνθήκες εκτονώθηκαν με την αμφισβήτηση της νομιμότητας του κράτους μέσω ενός εμφυλίου πολέμου.

Η κυριαρχία της κεντρικής κυβέρνησης αποδόθηκε στο ότι η ίδια κατείχε το μονοπώλιο της βίας. Αντιθέτως, με την κατάρρευση της οικονομίας ως αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου εμφάνιζε μικρή ικανότητα στην ικανοποίηση των αναγκών του αυξανόμενου πληθυσμού της. Επιπλέον, η διάσταση της νομιμότητας έχει ήδη διαταραχθεί για ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Οι βίαιες καταστολές για τους αντιρρησίες ως μέσο εξασφάλισης της κυριαρχίας μπορεί να κράτησαν το κράτος σταθερό για το παρών, ωστόσο μακροχρόνια αποδυναμώνουν την νομιμότητα του καθεστώτος και μειώνουν την υποστήριξη του από την κοινωνία. Η διατήρηση της εξουσίας μέσω της βίας θα θέσει τα θεμέλια για τους κύκλους βίας που χαρακτηρίζουν την Υεμένη μέχρι και σήμερα.

Η λειτουργικότητα του κράτους της Υεμένης κατάφερε να διατηρηθεί με την υιοθέτηση δυτικού προτύπου μηχανισμούς της οικονομίας που επιβλήθηκαν από την διεθνή κοινότητα ως αντάλλαγμα για την αποκατάσταση της νομιμότητας της σε διεθνές επίπεδο. Σε εσωτερικό επίπεδο αυτή κατάφερε να συντηρηθεί από τα συστήματα πατρωνίας που με μαεστρία διαμόρφωσε η κυβέρνηση. Αν και υπήρξαν κάποιες μικρές βελτιώσεις στην αποτελεσματικότητα της, κυρίως λόγω των εσόδων από το πετρέλαιο, αυτές ήταν ανεπαρκείς για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι αναπτυξιακές ανάγκες του πληθυσμού. Τα ποσοστά φτώχειας και ανεργίας παρέμειναν υψηλά, ιδιαίτερα μεταξύ των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων και των αγροτικών περιοχών, οδηγώντας σε κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Η έλλειψη πολιτικών ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς και ευκαιριών απασχόλησης επιδείνωσε τις κοινωνικές εντάσεις και τη νομιμότητα του κράτους στο εσωτερικό της.

Ένας συνδυασμός των μακροχρόνιων πιέσεων - οδηγών αστάθειας της Υεμένης σε συνδυασμό με τις μοναδικές συνθήκες που χαρακτήρισαν το διεθνές σύστημα, όπως η χρηματοοικονομική κρίση του 2008, και η παγκοσμιοποίηση διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις για το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης που απέκτησε τεράστιες διαστάσεις σε ολόκληρο τον Αραβικό χώρο. Οι εξελίξεις ήταν τόσο δυναμικές και δραματικές όπου νομιμότητα του κράτους της Υεμένης αλλά και άλλων κρατών αμφισβητήθηκε σε πλήρως τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, η πλήρης παράλυση του κρατικού μηχανισμού και της αποτελεσματικότητας που ακολούθησε σηματοδότησε κατά την άποψη μου το σημείο όπου η ευθραυστότητα της Υεμένης ήταν τόσο σημαντική που το σενάριο της αποτυχίας έγινε αν όχι αναπόφευκτο σίγουρα ρεαλιστικό.

Η ιστορία από τον εμφύλιο πόλεμο του 1994 έχει δείξει ότι όταν ένας κοινός σκοπός (όπως στην περίπτωση της ενοποίησης και της πτώσης της κυβέρνησης το 2011) καταφέρνει να ενώσει τον διαχρονικά διχασμένο πληθυσμό της Υεμένης τότε η μη πραγματοποίηση των απαιτήσεων του ενέχει τον κίνδυνο έντονων εσωτερικών αναταραχών ακόμα και ενός εμφυλίου πολέμου. Η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε το βαθμό ευθραυστότητας της Υεμένης και την επικινδυνότητα της κατάστασης και προσπάθησε με την υποστήριξη της στην νέα κυβέρνηση να αποκαταστήσει την νομιμότητά της κεντρικής κυβέρνησης στο εθνικό επίπεδο ώστε να αποτρέψει την αποτυχία του κράτους. Η μερική επιστροφή στην σταθερότητα που επιτεύχθηκε μέσω της αύξησης της ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας υπό αυστηρούς όρους δεν ήταν αρκετή για να συγκρατήσει την πίστη του ήδη έντονα φθαρμένου κοινωνικού ιστού στην επιτυχία της πολιτικής μετάβασης αφού δεν επήλθε καμία ουσιαστική αλλαγή στην αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού, και στην βελτίωση των συνθηκών ζωής των πολιτών. Παράλληλα, το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε από την καθολική αμφισβήτηση της νομιμότητας του κράτους, προσέφερε

γόνιμο έδαφος σε μη κρατικούς παράγοντες να ισχυροποιήσουν την δική τους αυτόνομη νομιμότητα στα μάτια του λαού της Υεμένης. Και έτσι σε επανάληψη των ιστορικών λαθών, η απογοήτευση των επιτακτικών απαιτήσεων και αναγκών των πολιτών της σε μαζική κλίμακα θα σηματοδοτήσει την αρχή του εμφυλίου πολέμου και της σίγουρη αποτυχία της Υεμένης. Σύμφωνα με τον Zartman, η αποτυχία ενός κράτους είναι ένα βαθύτερο φαινόμενο από οποιοδήποτε εξεγέρσεις, πραξικοπήματα ή αναταραχές. Ο λόγος για την αποτυχία δεν είναι μόνο η αναρχία και ο κατακερματισμός του κράτους. Φανερώνει ότι το κράτος δεν μπορούσε να εκπληρώσει τις λειτουργίες που απαιτούνται για να είναι ένα κράτος όπως το να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες, για υγεία, δικαιοσύνη και ασφάλεια ορισμένων κοινωνικών της ομάδων για ένα εκτεταμένο χρονικό διάστημα. Αυτό επιβεβαιώνεται από την ποιοτική ανάλυση της Υεμένης, όπου η ευθραυστότητα της μεγεθυνόταν διαχρονικά για διάφορους λόγους.

Η επιπλέον αμφισβήτηση της εθνικής κυριαρχίας και της νομιμότητας της εξέγερσης από την διεθνή κοινότητα, μέσω της στρατιωτικής επέμβασης υπό τον συνασπισμό της Σαουδικής Αραβίας κατά των αποσχιστικών δυνάμεων που συνεχίζεται άκαρπη για τα τελευταία οχτώ χρόνια κατάφερε απλά να παραλύσει πλήρως το κράτος της Υεμένης. Οι διαρκείς βίαιες συγκρούσεις έχουν ακινητοποιήσει την οικονομία και κατέστειλαν τους οποιοδήποτε υποτυπώδεις κρατικούς μηχανισμούς που διέθετε η Υεμένη προκειμένου να εξυπηρετήσει τις βασικές ανάγκες των πολιτών της (καταστροφή υποδομών, εμπάργκο κλπ) δημιουργώντας την μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση της σύγχρονης ιστορίας μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο (Kagman, 2018). Η κρατικότητα έχει πληγεί ανεπανόρθωτα, ενώ πλέον οποιαδήποτε σενάριο ειρήνης δεν γίνεται να μην συμπεριλαμβάνει τους Χούθι στην κρατική εξίσωση και στα σχέδια ανοικοδόμησης της καθώς έχουν καθιερώσει την κυριαρχία τους σε μεγάλο μέρος της χώρας εκμεταλλευόμενοι το κενό εξουσίας και τα έντονα αντι-σαουδαραβικά, αντι-αμερικανικά αίσθημα που δημιουργήθηκαν από τον τρόπο διαχείρισης της κρίσης.

Επομένως, οι παράγοντες της αποτυχίας αποτελούν ένα μείγμα παραγόντων, συνθηκών και γεγονότων όπως περιγράφηκαν παραπάνω. Η επισήμανση κάθε ενός από αυτούς σε διακριτές γραμμικές σχέσεις αιτιότητας φαίνεται ως επικίνδυνο εγχείρημα και πιθανώς αντιπαραγωγικό αφού η πολυπλοκότητα του ζητήματος και η προσέγγιση του στην παρούσα εργασία, με τη μελέτη των εξελίξεων του κράτους της Υεμένης για τις τελευταίες τρεις δεκαετίες αδυνατεί να αναδείξει ένα καταστροφικό γεγονός, ή μια γραμμική σειρά από γεγονότα που μπορεί να είχαν από μόνα τους την δυναμική να θέσουν το κράτος της Υεμένης σε μια σίγουρη πορεία προς την αποτυχία.

Επίσης, μέσω της ανάλυσης της πορείας της Υεμένης προς την αποτυχία προκύπτει πως ο βαθμός της ευθραυστότητας της για όλα αυτά τα 30 χρόνια ενδιαφέροντος της εργασίας επιδεινώνεται σημαντικά. Αυτό αποδεικνύεται από οποιοδήποτε δείκτη μέτρησης της ανθρωπιστικής ανάπτυξης, από τους καθαρά οικονομικούς δείκτες του ΑΕΠ και του κ.Κ. ΑΕΠ μέχρι και τους κοινωνικούς δείκτες της ανεργίας, της φτώχειας, των οριζόντιων και κάθετων ανισοτήτων, του αναλφαβητισμού, της πρόσβασης σε καθαρό νερό κ.α. των τελευταίων τριάντα χρόνων. Αυτό, όμως εγείρει ερωτήματα σχετικά την πορεία της Υεμένης από την ευθραυστότητα στην αποτυχία και στην πλήρη κατάρρευση αργότερα. Αφού, η ευθραυστότητα της Υεμένης και η διαχρονική επιδείνωση της ήταν σχετικά προβλέψιμη ως ένα πιθανό και επικίνδυνο σενάριο, τόσο για την Υεμένη όσο και για την διεθνή κοινότητα όπως η ίδια η συχνά υπογράμμιζε γιατί αυτή δεν λήφθηκαν μέτρα πρόληψης της αποτυχίας; Απέτυχε η διεθνής κοινότητα να αναγνωρίσει εγκαίρως τα μοτίβα που προοικονομούσαν την αποτυχία; Η μήπως σκοπίμως τα αγνοούσε μέχρι και την στιγμή που ο κίνδυνος, πολλαπλασιασμένος από τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης απείλησε την ασφάλεια και την ευθραυστότητα της ίδιας;

6| ΥΕΜΕΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η πορεία κάθε κράτους όπως και της Υεμένης από την ευθραυστότητα στην αποτυχία είναι ξεχωριστή και αποτελεί μια συνθήκη πολλών παραγόντων αλληλένδετων μεταξύ τους, από τις εγγενείς υπάρχουσες αδυναμίες των κρατών μέχρι και το μείγμα πολιτικών που εφαρμόστηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, από μια άλλη οπτική η οποιαδήποτε κρατική αποτυχία φανερώνει και υπογραμμίζει στοιχεία για τον χαρακτήρα του διεθνούς πλαισίου. Μελετώντας την πορεία της Υεμένης από την ευθραυστότητα στην αποτυχία, παρατηρήθηκε κάτι ενδιαφέρον. Παρόλο που η ευθραυστότητα της Υεμένης ήταν εμφανής διαχρονικά σύμφωνα με ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας (Boucek, 2009. Day, 2012. Halliday, 2000. Cararico, 1998), η αποτυχία της από την άλλη είναι ένα πολύ αμφιλεγόμενο ζήτημα.

Η συζήτηση για την κρατική αποτυχία, για την ίδια την έννοια (και τους περιορισμούς της), για το πότε αυτή υφίσταται και τα αίτια της, δεν καταλήγει σε ευρέως αποδεκτά συμπεράσματα. Διαφορετικοί ενδιαφερόμενοι μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις για το τι συνιστά κρατική αποτυχία με βάση τα δικά τους συμφέροντα, αξίες και προτεραιότητες. Οι πολιτικές ιδεολογίες και πεποιθήσεις διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα και οι ομάδες αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τη λειτουργία των κρατών. Για παράδειγμα, οι υποστηρικτές της κεντρικής διακυβέρνησης μπορεί να θεωρούν ένα αδύναμο κράτος ως αποτυχία, ενώ οι υποστηρικτές της αποκέντρωσης και της τοπικής αυτονομίας μπορεί να το αντιλαμβάνονται διαφορετικά. Οι ρεαλιστές για παράδειγμα βλέπουν τη κρατική αποτυχία ως συνέπεια της αναρχικής φύσης του διεθνούς συστήματος, ενώ υποστηρίζουν ότι τα κράτη, με γνώμονα το προσωπικό συμφέρον, θα ενεργήσουν για να διατηρήσουν τη δική τους ασφάλεια και επιβίωση, συχνά εις βάρος των ασθενέστερων κρατών. Από την άλλη οι φιλελεύθεροι τείνουν να τη βλέπουν ως αποτυχία της εσωτερικής διακυβέρνησης και οικονομίας ή ως απουσία αποτελεσματικών θεσμών μέσα σε ένα κράτος υπογραμμίζοντας την σημασία της πρόωθησης της καλής διακυβέρνησης, της δημοκρατίας, της οικονομικής ανάπτυξης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την πρόληψη της. Υποστηρίζοντας επίσης και τις διεθνείς παρεμβάσεις, όπως προσπάθειες διατήρησης της ειρήνης ή οικοδόμησης κράτους, για την αντιμετώπιση της κρατικής αποτυχίας και τη δημιουργία σταθερών και λειτουργικών κρατών.

Έτσι, πέρα από τις αυτές καθαυτές αναγνώσεις της κρατικής αποτυχίας της Υεμένης ενδιαφέρον παρουσιάζει και εξέλιξη των αντιλήψεων της ακαδημαϊκής κοινότητας, της κοινής γνώμης και των διεθνών παρεμβάσεων σε σχέση με την πραγματική κατάσταση στην Υεμένη. Η μελέτη των παραπάνω αποσκοπεί να απαντήσει γιατί η ευθραυστότητα της Υεμένης δεν ακολουθεί απαραίτητα την ίδια πορεία με την αποτυχία της. Η βιβλιογραφία και τα μέσα ενημέρωσης, κατά κύριο λόγο αντιλαμβάνονται τα αποτυχημένα κράτη, ως αυτά των οποίων η νομική υπόστασή του και η κοινωνική συνοχή έχει εν μέρει ή πλήρως καταρρεύσει λόγω εμφυλίου πολέμου, φτώχειας, φυσικών καταστροφών και μεταδοτικών ασθενειών (Çamyaran, 2017).

6.1| Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ

Όσον αφορά την Υεμένη, οι μελέτες που κάνουν την σύνδεση της με την έννοια των αποτυχημένων κρατών πριν το 2000 είναι ελάχιστες. Οι περισσότερες αναγνώριζαν την Υεμένη ως ένα αδύναμο κράτος, αλλά ο όρος του αποτυχημένου κράτους και οι απειλές που τον συνοδεύουν δεν της είχαν αποδοθεί ακόμα. Μια έκθεση του Ινστιτούτου Στρατηγικών Σπουδών του Πολεμικού Κολεγίου του Στρατού των ΗΠΑ, με τίτλο *‘Η Υεμένη και η σταθερότητα στον Περσικό κόλπο: αντιμετωπίζοντας την απειλή από*

μέσα' (Pelletiere, 1996), αποτελεί την πρώτη αναφορά που κατάφερα να εντοπίσω στην οποία η Υεμένη παρουσιάζεται ως ένα αδύναμο και ασταθές κράτος το οποίο θα μπορούσε να αποτύχει. Αυτή εστιάζει κυρίως στα συμφέροντα των ΗΠΑ ως προς την στρατηγική θέση της Υεμένης και ανάγκη για διαφύλαξη της σταθερότητας της περιοχής. Ενώ παράλληλα δεν υπογραμμίζει κάποια σημαντική απειλή που μπορεί να προέλθει από μια πιθανή αποτυχία της Υεμένης.

Σημείο στροφής του ενδιαφέροντος προς τα αποτυχημένα κράτη γενικά, και για την Υεμένη πιο συγκεκριμένα γίνεται στις αρχές τις νέας χιλιετίας. Τα τρομοκρατικά χτυπήματα εναντίων της Δύσης, αποτέλεσαν την πρώτη απειλή της ασφάλειας της που δημιουργήθηκε από ένα άλλο κράτος σε ένα άλλο. Ιδιαίτερα, το γεγονός ότι μια τόσο μεγάλη απειλή προέρχεται από μη επίσημους κρατικούς δρώντες κατά βάση προερχόμενους από κράτη διαχρονικά αδύναμα που ποτέ μέχρι πρότινος δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν την εθνική ασφάλεια και κυριαρχία κανενός ισχυρού κράτους, αποτέλεσε σημείο συνειδητοποίησης ότι το τέλος του Ψυχρού πολέμου, με τον διπολικό αγώνα για την εξουσία να υποχωρεί, δεν θα καταφέρει να επιφέρει την εξισορρόπηση του διεθνούς συστήματος και της διεθνούς ειρήνης μέσω της καταναγκαστικής επιβολής μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας και της παγκοσμιοποίησης που τόσο έντονα πίστευε και ήλπιζε η Δύση. Πλέον, οι απειλές προς διατάραξη αυτής προέρχονταν από αδύναμα κράτη, τα οποία συνδέθηκαν με την τρομοκρατία και ένα ευρύ φάσμα κινδύνων για την παγκόσμια ασφάλεια και ευημερία. Νωρίτερα, φαίνεται ότι η έννοια των «αποτυχημένων κρατών» είχε ελάχιστη σχέση με τη διεθνή πολιτική συζήτηση, απλώς επειδή τότε οποιαδήποτε τέτοια αδύναμα εδάφη ήταν αντικείμενο εκμετάλλευσης από ισχυρά και καλά οργανωμένα ιμπεριαλιστικά έθνη. Αλλά και επειδή τα περισσότερα από αυτά που θεωρήθηκαν ως αποτυχημένα κράτη δεν ήταν ποτέ πραγματικά «κράτη» εξ αρχής. Έτσι, η χρήση του όρου «αποτυχημένα κράτη» δεν είχε κάποια χρησιμότητα μέχρι πρότινος.

Ο νέος αυτός χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος και οι νέες διεθνείς απειλές που προέκυψαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έγιναν αναγνωρίσιμες μόλις πρόσφατα. Παράλληλα, ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος που είναι συνεχώς μεταβαλλόμενος καθιστά το έργο για τον σαφή προσδιορισμό αυτού, των απειλών και των προτάσεων αντιμετώπισής, ευαίσθητο σε λανθασμένες εκτιμήσεις που πολλές φορές βασίζονται σε υποκειμενικές αναγνώσεις της πραγματικότητας (βέβαια, κατά πόσο είναι αυτές αναπόφευκτες;). Οι χώρες που έζησαν βία και χάος δεν είχαν προοπτικές να ενταχθούν στις ανεπτυγμένες δυνάμεις. Από τη δεκαετία του '80, ο νεοφιλελευθερισμός συνέχισε να συρρικνώνει το κράτος οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά. Η έννοια αυτού του περιορισμού σημαίνει ότι μετά από αυτήν τη φάση, τα αποτυχημένα και εύθραυστα κράτη θα κυριαρχήσουν στον διεθνή διάλογο.

6.2| ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Για την επόμενη περίοδο θα γίνουν πολλές αναφορές (που αναγνωρίζουν την Υεμένη ως ένα αδύναμο, προσεχώς αποτυχημένο κράτος, και κρούουν το σήμα κινδύνου για τις καταστροφικές επιπτώσεις που κάτι τέτοιο θα επέφερε διεθνώς. Η τρομοκρατία συνδέεται αναπόφευκτα με το κράτος της Υεμένης, που την περίοδο εκείνη, οι τρομοκρατικές ομάδες και κυρίως η AQAP δεν ήταν ακόμη σημαντική δύναμη στην χώρα (ICG, 2003). Η σύνδεση αυτή είχε σημαντικές επιπτώσεις για την ίδια την Υεμένη. Η ίδια όπως και άλλες χώρες του Αραβικού κυρίως κόσμου αναγνωρίζονται ως απειλές πρώτης προτεραιότητας και συμμετέχουν αναγκαστικά στον ξαφνικό Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας, είτε ως εχθροί είτε ως σύμμαχοι.

Η Υεμένη που αρχικά καθυστέρησε να αναγνωρίσει τον αυξανόμενο κίνδυνο της Αλ Κάιντα εντός των συνόρων της, συνετάχθει στο πλευρό των ΗΠΑ στην προσπάθεια καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Όχι όμως γιατί όντως αναγνώριζε τον κίνδυνο, αλλά ως μέσο για να διασφαλίσει τη συνεχιζόμενη στρατιωτική βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αντιθέτως, η κυβέρνηση θεωρούσε τους εξτρεμιστές και τους μαχητές ως μια σημαντική στρατιωτική δύναμη καταστολής παρά ως πραγματική απειλή για την ασφάλεια. Η κυβέρνηση φαίνεται να χρησιμοποιεί την αδυναμία της αυτή προς όφελος συνάπτοντας συμμαχίες και με τις δύο πλευρές. Οι AQAP θα χαιρόνταν τη «φιλική παραμέληση» από πλευρά της κυβέρνησης, η οποία επέτρεπε στους εξτρεμιστές να ιδρύσουν βάσεις στο εδαφικό χώρο της Υεμένης, υπό την προϋπόθεση ότι θα επιτίθενται μόνον κατά των ξένων στόχων (ΗΠΑ). Με τα δύο στρατόπεδα να ανταγωνίζονται (ΗΠΑ και AQAP) το κράτος που θα φαινόταν αμέτοχο σε αυτό θα συνέχισε να απολαμβάνει τα οφέλη από τις μεγάλες δυνάμεις ενώ παράλληλα δεν θα απειλείται άμεσα ως στόχος της AQAP (Boucek, 2010). Μάλιστα, γίνονται πολλές αναφορές πως η κυβέρνηση ηθελημένα παρουσίαζε το πρόβλημα της τρομοκρατίας στην Υεμένη, πολύ μεγαλύτερο από ότι ήταν προκειμένου να λάβει μεγαλύτερη στρατιωτική υποστήριξη. Μετά το 2003 όμως, και με την προσοχή των Ηνωμένων Πολιτειών να επικεντρώνεται στο Ιράκ και σε άλλες περιοχές, η Υεμένη δεν ήταν πλέον ένα από τα σημαντικά μέτωπα της μάχης με την AQAP, και έτσι οι υλικοτεχνική και χρηματική υποστήριξη προς αυτή μειώθηκαν σημαντικά.

Για την περίοδο που ακολουθεί (2003 - 2010), η Υεμένη αναγνωρίζεται όπως είδαμε στο παραπάνω κεφάλαιο ως ένα εύθραυστο κράτος που φλερτάρει με την αποτυχία, που ωστόσο δεν έχει ακόμα αποτύχει. Η εκτενής έρευνα που πραγματοποιήθηκε με αφορμή της μελέτη και αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, έριξε φως και στις εσωτερικές αδυναμίες των κρατών, θεωρώντας την εμφάνιση τρομοκρατικών ομάδων ως ένα από τα πολλά συμπτώματα μιας καθολικής κρατικής αδυναμίας. Όλο σχεδόν το εύρος της βιβλιογραφίας εκείνης της περιόδου συμφωνεί και υποδεικνύει πως όντως η απειλή της τρομοκρατίας είναι πραγματική, αλλά πως η πραγματική απειλή είναι αυτή της κατάρρευσης της οικονομίας της Υεμένης που συνεχίζει να παρακμάζει επηρεάζοντας σημαντικά την ικανότητα του κράτους να λειτουργεί αποτελεσματικά απέναντι στους πολίτες και να υπερασπίζεται την εθνική της κυριαρχία στο σύνολο της. Κάτι που θα ευνοούσε και τα τρομοκρατικά κινήματα αντί να τα αποδυναμώσει. Καθώς, ο συνδυασμός της αδυναμίας της κρατικής κυβέρνησης της Υεμένης εξαιτίας των περιορισμένων υπηρεσιών ασφάλειας και επιβολής ελέγχου, της δύσκολης μορφολογίας και της αυτονομίας των φυλών της θα μπορούσαν να δημιουργήσουν το ιδανικό σκηνικό ως μια νέα βάση λειτουργίας για μια νέα γενιά τρομοκρατών. Ενώ γίνεται και η σημαντική επισήμανση πως εκστρατείες (όπως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας) που δεν συνδυάζουν την στρατιωτική δράση με κάποια μορφή αποτελεσματικών επιχειρήσεων σταθερότητας που σχετίζονται με την οικοδόμηση κράτους είναι πιθανό να μην είναι επιτυχείς καθώς αντιμετωπίζουν προσωρινά τα συμπτώματα και όχι την αιτία. Παράλληλα οι νέες συνθήκες που έχει θέσει η παγκοσμιοποίηση (βλέπε Κεφάλαιο 3) λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής των απειλών που θέτει η κρατική αποτυχία, καθιστώντας την από εθνικό σε διεθνές επίπεδο. Η τρομοκρατία είναι μόνο ένα μέρος αυτών (βλ. Κεφάλαιο 3).

Την ίδια στιγμή που η ακαδημαϊκή κοινότητα αναγνώριζε την επιτακτικότητα των παραπάνω, η διεθνής κοινότητα δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στις προκλήσεις είτε γιατί δεν τα αντιλήφθηκε εγκαίρως, ή γιατί επιλεκτικά τα αγνόησε ή και γιατί το μείγμα πολιτικών που ακολουθήθηκε δεν ήταν το ιδανικό. Όπως και να είχε οι εσωτερικές αδυναμίες της Υεμένης μαζί και η δυναμική της τρομοκρατίας όπως περιγράφηκαν στα παραπάνω κεφάλαια άρχισαν να εντείνονται παράλληλα και με την κοινωνική δυσαρέσκεια και τους κινδύνους για αποτυχία.

Έτσι περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 2000, παρατηρείται ότι η ακαδημαϊκή κοινότητα διχάζεται. Υπάρχουν πολλοί που θεωρούν ότι η Υεμένη θα αποτύχει (Hill, 2008). Οι πιο αισιόδοξοι που θεωρούν ότι παρά τις έντονες εσωτερικές αδυναμίες η Υεμένη θα μπορούσε να σωθεί εάν γίνει **έγκαιρη πρόληψη της αποτυχίας** και πως κάτι που θα ήταν και πιο αποδοτικό από πλευράς κόστους σε σχέση με μια παρέμβαση μετά την εκδήλωση μιας κρίσης (Chauvet & Collier, 2005. Juneau, 2010). Ενώ την ίδια στιγμή, πολλοί ακαδημαϊκοί αμφισβητούν συνολικά την έννοια του αποτυχημένου κράτους ως ανιστόρητο (Scott, 1998. Mamdani, 2004) αντιπαραγωγικό (ICG, 2003) και επικίνδυνο (Woodward).

6.3| ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ

Είναι 17 Δεκεμβρίου του 2010, στην Τυνησία. Ένας νεαρός φτωχός πωλητής αυτοπυρπωλείται ως ένδειξη διαμαρτυρίας για τη οικονομική δυσπραγία, τη ανεργία και τη διαφθορά (BBC News, 2011). Η Τυνησία, είναι ένα εξίσου αδύναμο κράτος όπου την περίοδο εκείνη είχε παρόμοια χαρακτηριστικά με την Υεμένη αλλά και με άλλα κράτη της Β. Αφρικής και Μέσης Ανατολής (καταπιεστικά αυταρχικά καθεστώτα που είναι για δεκαετίες στην εξουσία, υψηλά ποσοστά ανεργίας ιδίως των νέων, πληθωρισμό, ανισότητες κ.α. Ο θάνατός του στις 4 Ιανουαρίου του 2011, συγκλόνισε την τυνησιακή κοινωνία και ο ίδιος έγινε το σύμβολο της αντίστασης κατά της αυταρχικής εξουσίας και της καταπίεσης. Μεγάλες διαδηλώσεις και εξεγέρσεις πραγματοποιήθηκαν από τα οργανωμένα πλήθη που είδαν στην ακραία πράξη αυτοθυσίας και απελπισίας του νεαρού αυτόχειρα τις καταπίεσεις και αδικίες που βιώνουν εδώ και χρόνια. Η ένταση του φαινομένου είναι τόσο έντονη που μόλις δέκα (10) ημέρες μετά τον θάνατο του ο επί εικοσιτρία (23) χρόνια πρόεδρου της Τυνησίας, Ben Ali, κατεβαίνει από την εξουσία και αυτοεξορίζεται στην Σαουδική Αραβία. Το καθεστώς του Μπεν Αλί χαρακτηριζόταν από έλλειψη δημοκρατικών θεσμών, περιορισμένες πολιτικές ελευθερίες σε κλίμα φόβου και καταστολής. Ήταν ένα άκρως συγκεντρωτικό και αυταρχικό καθεστώς που έδινε προτεραιότητα στη σταθερότητα και τη διατήρηση της δικής του εξουσίας έναντι των δημοκρατικών αρχών και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το γεγονός αυτό, της δυναμικής του φαινομένου αν και δεν ήταν φυσικά η αιτία της Αραβικής 'Ανοιξης, ήταν μεταφορικά και κυριολεκτικά η αφορμή που πυροδότησε ένα κύμα μαζικών διαδηλώσεων σε πολλές χώρες του Αραβικού κόσμου όπως την Αλγερία, την Ιορδανία, την Αίγυπτο, την Υεμένη, τη Λιβύη, το Μπαχρέιν, τη Συρία, το Ιράν, το Ιράκ, το Μαρόκο και το Ομάν. Η εξέγερση στην Τυνησία ενέπνευσε πολλούς ανθρώπους στις υπόλοιπες αραβικές χώρες, γιατί και οι ίδιοι αντιμετώπιζαν διαχρονικά παρόμοιες προκλήσεις και επιδιώξεις, ένα από αυτά μια πιο δίκαιη ζωή μέσω του εκδημοκρατισμού (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2019). Η ταχύτητα με την οποία οι κοινωνικές αναταραχές συγκλόνισαν ένα μεγάλο μέρος του Αραβικού κόσμου το 2010 και το 2011 εξέπληξε τους περισσότερους ειδικούς (Hanieh, 2013. Achcar, 2013. Lynch, 2012). Άλλοι και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια υποστηρίζουν ότι αυτή θα έπρεπε να έχει προβλεφθεί εξαιτίας της πολυετούς ανισότητας, των αυταρχικών κυβερνήσεων, της καταπίεσης, της ανεργίας των νέων έφτασαν σε τέτοιο βαθμό ώστε ένα σημαντικό κίνημα αντίδρασης να ήταν προβλέψιμο (Brown, 2012. Tilly, 2011). Ωστόσο ενδιαφέρον είναι τον Δεκέμβριο του 2011, η Κριστίν Λαγκάρντ, τότε Διευθύντρια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), έγραψε ένα άρθρο στο ιστολόγιο του ΔΝΤ στο οποίο αναφέρθηκε στα σημαντικά μαθήματα που αποκόμισε το Ταμείο από την Αραβική Άνοιξη. Ενώ οι γενικές οικονομικές επιδόσεις, όπως η ανάπτυξη, φαινόταν θετικές, πάρα πολλοί άνθρωποι εξαιρούνταν από τα οφέλη αυτής της ανάπτυξης. Η Λαγκάρντ εξήγησε περαιτέρω ότι το ΔΝΤ δεν είχε πλήρως αντιληφθεί τις συνέπειες της ανισότητας στην πρόσβαση σε ευκαιρίες: «να μαι ειλικρινής,

δεν αποδίδαμε αρκετή προσοχή σε πώς μοιραζόντουσαν τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης» (Lagarde, 2011). Με αυτήν τη δήλωση, το ΔΝΤ αναγνωρίζει ότι η ανάπτυξη και η οικονομική ευημερία πρέπει να είναι δίκαια κατανομημένες, ώστε να ωφελούν όλους τους πολίτες, και όχι μόνο ορισμένες ελίτ.

Οι επαναστατικές διαδηλώσεις στην Υεμένη αποσκοπούσαν στο τερματισμό της διαφθοράς, της ανεργίας και της επισιτιστικής ανασφάλειας της χώρας, και την πτώση της 33χρονης αυταρχικής κυβέρνησης του Προέδρου Αλί Σάλεχ. Η νομιμότητα της κυβέρνησης του Σαλέχ είχε αμφισβητηθεί σε τέτοιο βαθμό πως τόσο πολλοί ακαδημαϊκοί όσο και ο ίδιος ο Σαλέχ αναγνωρίζουν πως το κενό εξουσίας που θα δημιουργηθεί από την ξαφνική πτώση της κυβέρνησης, θα εκμεταλλευθούν πολλές ένοπλες ομάδες και αντικρουόμενες ομάδες όπως το αποσχιστικό κίνημα στο βορρά, στο νότο, η AQAP, που θα οδηγήσουν σε ένα αιματηρό εμφύλιο πόλεμο και στην σίγουρη κατάρρευση του κράτους (Head, 2011).

Την περίοδο που ακολουθεί, παρατηρούνται μερικές οξύμωρες καταστάσεις και αντιφάσεις. Όπως έχουμε αναφέρει αναλυτικά στο παραπάνω κεφάλαιο η διεθνής κοινότητα θεωρεί σημαντικό για την σταθεροποίηση της κατάστασης την ικανοποίηση της κοινής απαίτησης μέσω της απομάκρυνσης του Σαλέχ. Ωστόσο, το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε αποτελούσε για την διεθνή κοινότητα τόσο μια απειλή όσο και μια ευκαιρία, κάτι που θα αποδείξει η εξέλιξη των γεγονότων. Η πτώση της κυβέρνησης της Υεμένης θα άφηνε το κράτος πιο εύκολα επιρρεπές και θα επέτρεπε σε ενδιαφερόμενες εξωτερικές δυνάμεις να λειτουργήσουν προς ιδίον συμφέρον. ΗΠΑ, Σαουδική Αραβία και Ιράν έχουν σημαντικούς λόγους να επιδιώκουν κάτι τέτοιο. Η διεθνής κοινότητα αμφισβητεί πλήρως την νομιμότητα της κυβέρνησης του Σαλέχ η οποία είχε ήδη αμφισβητηθεί από ολόκληρο τον λαό της. Ο Σαλέχ απομακρύνεται και με την υποστήριξη πλέον της διεθνής κοινότητας δημιουργείται μια νέα μεταβατική δημοκρατική κυβέρνηση δυτικού τύπου σε πλήρη συνεργασία με την Δύση (ΗΠΑ και Σαουδική Αραβία) σε μια μεγάλη προσπάθεια αποκατάστασης της κρατικής νομιμότητας. Υποστηριζόμενο από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Ηνωμένα Έθνη, το ΣΣΚ το 2011 σφυρηλάτησε μια συμφωνία μεταξύ των ελίτ της Υεμένης για την αποτροπή ενός εμφυλίου πολέμου μέσω ειρηνικής μεταφοράς εξουσίας. Η παρουσία της διεθνούς κοινότητας στη μεταβατική περίοδο της Υεμένης ήταν ισχυρή και εκπροσωπήθηκε και από αναπτυξιακούς φορείς και διεθνείς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως η Ισλαμική Τράπεζα Ανάπτυξης (IDB), η Παγκόσμια Τράπεζα (WB), και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

6.4| ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

Η δημοκρατική μετάβαση της Υεμένης μετά την Αραβική Άνοιξη έλαβε αρχικά θετική προσοχή και επαινέθηκε από τη Δύση, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Ομπάμα. Ωστόσο, δεδομένης της επακόλουθης αποτυχίας της μετάβασης της Υεμένης μου δημιούργησε ερωτήματα σχετικά με τα κίνητρα πίσω από διαμόρφωση αυτής της παραπλανητικής αφήγησης. Αρχικά η μετάβαση της Υεμένης από την αυταρχική διακυβέρνηση του προέδρου Αλί Αμπντουλάχ Σάλεχ σε ένα πολιτικό σύστημα με μεγαλύτερη περιεκτικότητα μετά την Αραβική Άνοιξη δημιούργησε μια ατμόσφαιρα αισιοδοξίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η Διάσκεψη Εθνικού Διαλόγου (NDC) το 2013 θεωρήθηκε σημαντικό επίτευγμα, που συγκέντρωσε διάφορες πολιτικές παρατάξεις και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών για να χαράξουν μια πορεία προς τη δημοκρατική διακυβέρνηση. Το NDC επαινέθηκε από δυτικούς παράγοντες για τον περιεκτικό και συμμετοχικό χαρακτήρα του. Επιπλέον η συνεργατικότητα που επέδειξε η χώρα στις προσπάθειες καταπολέμησης της τρομοκρατίας ευθυγραμμίστηκε με αυτά τα συμφέροντα, οδήγησαν σε μια ευνοϊκή αντίληψη για τη μετάβαση της Υεμένης, ενισχύοντας περαιτέρω την εικόνα της ως κράτος-πρότυπο. Η

θετική απεικόνιση της μετάβασης της Υεμένης χρησίμευσε επίσης ως εργαλείο πολιτικής για τους δυτικούς παράγοντες. Η ανάδειξη της Υεμένης ως επιτυχημένου μοντέλου για τη δημοκρατική μετάβαση επέτρεψε στις δυτικές κυβερνήσεις να προβάλλουν τις προσπάθειές τους για την προώθηση της δημοκρατίας και της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή. Αυτή η αφήγηση εξυπηρετούσε εγχώριους και διεθνείς σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της αιτιολόγησης της ξένης βοήθειας και παρέμβασης.

Έτσι, ενώ η διεθνής κοινότητα διαδραμάτισε έναν εποικοδομητικό, πράγματι ζωτικό, ρόλο στην αρχή της μεταβατικής φάσης, η αδιάκοπη υποστήριξη της ξένης κυβέρνησης στον Χάντι, ακόμη και όταν η προεδρία του άρχισε να αποτυγχάνει στο εσωτερικό, έγινε καταλύτης για τον τελικό κατακερματισμό της χώρας. Αρχικά, η Πρωτοβουλία του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (GCC), ήταν κακοσχεδιασμένη, καθώς ενδυνάμωσε τις παλιές ελίτ. Αυτές οι ελίτ που συναγωνίζονται για την εξουσία στη Σαναά - καθώς και οι περιφερειακοί και διεθνείς υποστηρικτές τους - χρησιμοποίησαν τη διαδικασία για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα, αποκλείοντας έτσι σημαντικά τμήματα του πληθυσμού, αποδυναμώνοντας τους κρατικούς θεσμούς και τελικά εκτροχιάζοντας τη διαδικασία. Σε πολλούς απλούς πολίτες της Υεμένης, φαινόταν ξεκάθαρο ότι τα συμφέροντά τους είχαν και πάλι παραμεριστεί, αυτή τη φορά από μέλη της διεθνούς κοινότητας που συνέπραξαν με τον Χάντι για να ακολουθήσουν τις δικές τους ατζέντες στην Υεμένη και έτσι η νομιμότητα της μεταβατικής κυβέρνησης πληττόταν σοβαρά.

Επιπλέον, η πίεση από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ανάγκασε την κυβέρνηση σε άρση των επιδοτήσεων στα καύσιμα, προκαλώντας ένα νέο κύμα διαμαρτυριών και απεργιών κατά της κυβέρνησης σε όλη τη χώρα. Και ενώ το ΔΝΤ όπως είδαμε στην παραπάνω παράγραφο είχε αναγνωρίσει ότι οι τυπικές μακροοικονομικές συνταγές που βρίσκονται στα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής είναι ανεπαρκείς για τις μοναδικές προκλήσεις των αποτυχημένων κρατών, αποτυγχάνει να προβλέψει ή υποτίμησε τον κίνδυνο που μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε να επιφέρει στο ήδη φτωχό και κατακερματισμένο κράτος της Υεμένης. Σαφώς το ρίσκο ενός αρνητικού ισοζυγίου πληρωμών δεν είναι και τόσο σημαντικό μπροστά στο ενδεχόμενο ξεσπάσματος εξεγέρσεων. Η απουσία προσεκτικής ανάλυσης των φτωχοποίημενων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και της πολιτικής αστάθειας σε μια χώρα με τόσους υψηλούς κινδύνους και αλλαγές δεν ήταν κατάλληλη προσέγγιση για την Υεμένη, υποδεικνύοντας ότι η εφαρμογή σκληρή μέτρων λιτότητας χωρίς προσεκτική ανάλυση των κοινωνικών και πολιτικών παραμέτρων μπορεί να επιδεινώσει τις κρίσεις και να προκαλέσει ανεπιθύμητες συνέπειες.

Οι κοντόφθαλμες πολιτικές της διεθνούς κοινότητας τους κόστισε τελικά τα περισσότερα από τα συμφέροντα που προσπαθούσαν να προστατεύσουν, και την πολιτική τους εξουσία στα διάφορα κόμματα στην Υεμένη, όταν η χώρα τελικά περιήλθε στον εμφύλιο πόλεμο. Το μοντέλο της Υεμένης απέτυχε επίσης να λάβει υπόψη ότι η αντιμετώπιση ενός κράτους όπως η Υεμένη, το οποίο είναι οικονομικά αδύναμο και εκτεθειμένο σε σοβαρές απειλές για την ασφάλεια, απαιτεί τη βελτίωση των κρατικών θεσμών και την υποστήριξη της οικονομίας της χώρας προκειμένου να δημιουργήσει μια απτή διαφορά για τους πολίτες της. Αντίθετα, οι απογοητευμένοι Υεμενίτες συνέχισαν να πέφτουν θύματα της πολιτικής πόλωσης και των προσπαθειών στρατολόγησης ένοπλων ομάδων όπως οι Χούτι ή η Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP).

6.5| ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ: ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΙΓΙΔΑ

Το 2014 οι Χούθις κατέλαβαν την πρωτεύουσα της Υεμένης Σαναά και ο πρόεδρος Hadi αναγκάστηκε να καταφύγει πρώτα στο Aden. Η ομάδα δήλωσε χότι ο πρόεδρος Αμπντ-Ραμπού Μανσούρ Χάντι έχασε τη νομιμότητά του ως αρχηγός κράτους και αναζητείται ως φυγάς από τη δικαιοσύνη. Στις 19 Μαρτίου 2015 όταν οι Χούτι κατέλαβαν το λιμάνι του Άντεν και επιτέθηκαν στον πρόεδρο Hadi στο Προεδρικό του Μέγαρο. Μέτα από την κατάληψη της πρωτεύουσας από τους Χούτι δεν έχουν εκταμιευθεί κεφάλαια της Σαουδικής Αραβίας, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής βοήθειας 700 εκατομμυρίων δολαρίων που ήταν συμφωνημένη υπό το φόβο ή αφορμή ότι τα χρήματα θα πέσουν στα χέρια των Χούθι (IRIN News, 2014). Ο Hadi αναγκάστηκε σε παραίτηση από τη θέση του ως πρόεδρος υπό την πίεση των Χούθι, την οποία ανακάλεσε νομίμως και αμέσως απηύθυνε πρόσκληση προς την Σαουδική Αραβία. Στη συνέχεια, κατέφυγε στο Ριάντ και σχημάτισε εξόριστη κυβέρνηση.

Στις 25 Μαρτίου 2015, η Σαουδική Αραβία (KSA) σχηματίζοντας έναν συνασπισμό με τις χώρες του Κόλπου ξεκίνησε την επιχείρηση «Αποφασιστική Καταιγίδα», που θα διαρκούσε μόνο μια εβδομάδα, ενάντια στο κίνημα των ανταρτών Χούτι και των συμμαχικών πολιτοφυλακών τους. Δήλωσε ότι ο κύριος στόχος της επιχείρησης είναι να νικήσει τους Χούτι –τους οποίους θεωρεί ιρανούς πληρεξουσίου- και να αποκαταστήσει τη διεθνώς αναγνωρισμένη και νόμιμη κυβέρνηση της Υεμένης με επικεφαλής τον Χάντι (Abdullah, 2015). Ταυτόχρονα, καλώντας για παρέμβαση της Σαουδικής Αραβίας, ο Χάντι έχασε ό,τι είχε ακόμη από άποψη νομιμότητας και εμπιστοσύνης σε όλη τη χώρα.

Προς υπεράσπιση της νομιμοποίησης της παρέμβασης στα πλαίσια του Διεθνές δίκαιου, ο συνασπισμός με επικεφαλής την Σαουδική Αραβία, έθεσε δύο επιχειρήματα. Πρώτο επιχείρημα, αποτέλεσε η άσκηση του δικαιώματος συλλογικής άμυνας, δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 51 του Χ.Η.Ε. Για παράδειγμα από το 1958 και την επέμβαση των Η.Π.Α στο Λίβανο, δεν είναι λίγες οι φορές που στο παρελθόν επεμβαίνουν και προσκαλόν κράτος επικαλέστηκαν την συλλογική άμυνα ως λόγο στρατιωτικής εμπλοκής σε έναν εμφύλιο πόλεμο. Δεύτερο επιχείρημα, αποτέλεσε η εφαρμογή του δόγματος της επέμβασης μετά από πρόσκληση (Σαλονικίδης, 2021).

Η επέμβαση υποστηρίχθηκε έμπρακτα από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία και άλλες χώρες κυρίως με το εγχείρημα της ανάγκης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρόλο που αρκετοί ακαδημαϊκοί αμφισβητούν την νομιμότητα της παρέμβασης και ακόμα παραπάνω τα αποτελέσματα αυτής. Ωστόσο, είτε νόμιμη είτε όχι, η στρατιωτική επέμβαση φαίνεται να έχει οδηγήσει στην περιφερειοποίηση της σύγκρουσης στην Υεμένη, κάτι που έχει περιπλέξει ακόμη περισσότερο τον εγχώριο αγώνα εξουσίας της χώρας κλιμακώνοντας την ανθρωπιστική κρίση (Al-Madhaji, Sidahmed & Al-Muslimi, 2015).

Σε αυτό το σημείο, παρατηρούνται μερικές αντιθέσεις. Αρχικά η διεθνής κοινότητα, συντάσσεται με τη κοινή γνώμη το 2011 και αμφισβητεί την νομιμότητα του Σαλέχ. Τώρα όμως, προσπαθεί να κρατήσει την καθολικά αμφισβητούμενη από τους πολίτες της αλλά διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση του Hadi, στην εξουσία με κάθε κόστος, συμμετέχοντας σε έναν πολυέξοδο εμφύλιο πόλεμο. Αυτό είναι οξύμωρο καθώς όπως είδαμε για το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας που αναλύθηκε στα παραπάνω κεφάλαια, η νομιμότητα εντοπίζεται ως ένα από τα συστατικά στοιχεία της κρατικότητας (και αποτυχίας). Έτσι είναι περίεργο που η διεθνής κοινότητας υπερασπίστηκε την νομιμότητα μιας κυβέρνησης που δεν την είχε από την αρχή. Επίσης, η παρέμβαση αυτή εκτελείται από την Σαουδαραβική απολυταρχική μοναρχία με σκοπό την διαφύλαξη μιας μεταβατικής «δημοκρατικής» κυβέρνησης.

Η στρατιωτική επέμβαση γεννά μεγάλες αντιπαραθέσεις στην ακαδημαϊκή και πολιτική σκηνή. Για

την ακαδημαϊκή κοινότητα και τα μέσα η αποτυχία της Υεμένης που μέχρι πρότινος ήταν ένα πιθανό σενάριο (για κάποιους ήταν ήδη αποτυχημένο κράτος) ή ακόμα και μια επιτυχία, μετατράπηκε τελικά σε δεδομένο. Η Υεμένη αναγνωρίζεται ως ένα αποτυχημένο κράτος. Ο όρος «αποτυχημένο κράτος» άρχισε να χρησιμοποιείται τακτικά σε σχέση με την Υεμένη στις συζητήσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑΗΕ) το 2014 (Clausen, 2019). Το 2013, ο Υεμένη δεν αναφέρεται σε καμία συζήτηση που αναφέρεται σε «αποτυχημένα κράτη» στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ενώ το 2016 αναφέρεται σε σχεδόν δύο τρίτα των συζητήσεων που αναφέρουν τον όρο «αποτυχημένο κράτος». Υπήρξε γενική αύξηση των αναφορών για τον Υεμένη στο Συμβούλιο Ασφαλείας (86 το 2013, κορύφωση στα 172 το 2015 και στη συνέχεια μείωση σε 128 το 2016) (Clausen, 2019). Το 2015 και 2016, οι συζητήσεις για τον Υεμένη στο Συμβούλιο Ασφαλείας υπογραμμίζουν πώς η κατάρρευση της μετάβασης στον Υεμένη δημιούργησε ένα κενό ασφαλείας που εκμεταλλεύονται η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος. Αυτό δείχνει πώς γίνονται αναφορές σε καθιερωμένες αντιλήψεις για τα «αποτυχημένα, αποτυγχάνοντα ή αδύναμα κράτη» που προσφέρουν ευνοϊκό κλίμα για τζιχαντιστές να ξανασυγκεντρωθούν, εκπαιδευτούν, σχεδιάσουν και εκτελέσουν επιθέσεις. Από την άλλη οι Χούθις αναγνωρίζονται ως σοβαρή απειλή για την ασφάλεια μόλις το 2014 (Clausen, 2019).

Έτσι, πάρα τις διαφωνίες ως προς το αντίκτυπο και τα κίνητρα πίσω από την στρατιωτική επέμβαση η ακαδημαϊκή κοινότητα βρίσκεται ξανά σε συμφωνία τουλάχιστον ως προς την αποτυχία της Υεμένης. Ενδιαφέρον είναι ότι σχεδόν ένα μόλις χρόνο μετά την στρατιωτική επέμβαση, η Υεμένη δεν αναγνωρίζεται μόνο ως αποτυχημένο κράτος αλλά ως η χειρότερη ανθρωπιστική κρίση στον κόσμο. Μάλιστα από το 2019 κατέκτησε και διατηρεί την πρωτιά ως το πιο αποτυχημένο κράτος στον κόσμο.

Στις επόμενες παραγράφους, θα παρουσιαστεί σε συνοπτική μορφή η ανάμειξη των βασικών περιφερειακών δρώντων στον εμφύλιο πόλεμο με διεθνείς απολήξεις, ή αλλιώς πόλεμο δια αντιπροσώπων όπως πολύ συχνά έχει χαρακτηριστεί. Αυτό θα γίνει με σκοπό να διαλευκανθεί η υποκειμενικότητα της αποτυχίας της Υεμένης αλλά και κατανοήσουμε το διεθνές περιβάλλον στην οποία αυτή συνέβη.

6.5.1 ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ

6.5.1.1 Η Σαουδική Αραβία

Το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, ο ισχυρότερος γείτονας της Υεμένης, έχει μια διαχρονική εμπλοκή στην εγχώρια πολιτική σκηνή της δεύτερης, ήδη πολύ πριν από την δημιουργία του σύγχρονου ενοποιημένου κράτους της. Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας και Υεμένης ως ένα «χρονικό ανταγωνισμού, συγκρούσεων και συνοριακών διαφορών» (Al-Rasheed & Vitalis, 2004).

Η εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η Σαουδική Αραβία για την Υεμένη χαρακτηρίζεται ως «περιορισμού και συντήρησης» (Salisbury, 2015). Διαχρονικά, έχει υπάρξει ιδιαίτερα ευέλικτη ώστε να επιτυγχάνει να ελέγξει την κατάσταση με βάση τις επιδιώξεις της. Θυμίζει αρκετά την πολιτική της πατρωνίας του προέδρου Α. Σαλέχ, κατά την οποία θέτεται ένας στόχος και για την επιτυχία του

ακολουθείται μια βραχυπρόθεσμη στρατηγική, αλλάζοντας εχθρούς και συμμάχους όπου κρίνεται απαραίτητο. Βασική επιδίωξη της υποστηρίζεται πως ήταν και είναι η διατήρηση της σταθερότητας στις Υεμένης κυρίως μέσω μιας κυβέρνησης στην οποία θα μπορεί να ασκεί επιρροή (Kleemann, 2019). Η πολιτική περιορισμού της Σαουδικής Αραβίας βασιζόταν παραδοσιακά σε τρία στοιχεία. Στην παροχή κεφαλαίων στην κυβέρνηση του Σάλεχ και τις ελίτ με αντάλλαγμα την πολιτική επιρροή. Στην υποστήριξη εξάπλωσης του Ουαχαμπισμού/Σαλαφισμού ειδικά στο Βορρά όπου συγκεντρώνεται ο πληθυσμός των Ζαΐντί της Υεμένης. Η τρίτη πολιτική, με την στενή έννοια του παρεμβατισμού εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον τελευταίο πόλεμο της Sadaa εναντίων των Χούθις το 2009, στη συνέχεια επανεμφανίστηκε μετά την αποτυχία του Μεταβατικού Σχεδίου κατά την δημιουργία του κυβερνητικού κενού και στη συνακόλουθη αύξηση της δύναμης των Χούθις, με την μορφή της ένοπλης στρατιωτικής επίθεσης (Clausen, 2019).

Σε πρώτη φάση το καθεστώς της Σαουδικής Αραβίας προτίμησε να παρατηρεί τις εξελίξεις στην χώρα, στηρίζοντας τον Μ. Χαντί και ελπίζοντας να καταφέρει να επαναφέρει τη σταθερότητα. Σε αυτά τα πλαίσια η Σαουδική Αραβία στήριξε την Επιτροπή Εθνικού Διαλόγου που δημιουργήθηκε μετά την Αραβική Άνοιξη, με τη συμμετοχή της πλειονότητας των πολιτικών δυνάμεων της Υεμένης ώστε να αντιμετωπιστούν και να λυθούν μια σειρά ζητήματα (Feierstein, 2018). Εκείνη την περίοδο, η αύξηση της δύναμης των Χούθις δεν εκλαμβάνονταν ως ο μέγιστος κίνδυνος. Η ηγεσία του καθεστώτος της Σαουδικής Αραβίας, στα πλαίσια των «απόνερων» της «Αραβικής Άνοιξης», αντιμετώπιζε ως πρώτο κίνδυνο την αύξηση της επιρροής της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην περιοχή. Το ιδεολογικό πλαίσιο της Αδελφότητας που είχε επικρατήσει εκείνη την περίοδο στη γειτονική Αίγυπτο, ήταν αντίθετο στον σαουδαραβικό ουαχαμπισμό και μπορούσε να επιφέρει τριγμούς στο εσωτερικό της χώρας. Έτσι, ο βασιλιάς Αμπντουλάχ θεωρούσε ως βασικό κίνδυνο στην Υεμένη το κόμμα της «Μεταρρυθμιστικής Συγκέντρωσης της Υεμένης» που είχε αυξήσει τη δύναμη του. Φαίνεται πως προτιμούσε στα πλαίσια του συσχετισμού δυνάμεων που διαμορφωνόταν στην Υεμένη μέχρι το 2015 ακόμα και την μερική επικράτηση των Χούθις και του Α. Σάλεχ, σε περίπτωση που ο Μ. Χαντί δεν κατάφερε να ελέγξει την κατάσταση (Al-Sakkaf, 2016).

Σημείο καμπής, αποτέλεσε το 2015 όπου το πολιτικό σκηνικό στην Σαουδική Αραβία και την Υεμένη τροποποιείται σημαντικά. Στην Σαουδική Αραβία, ο θάνατος του βασιλιά Αμπντουλάχ στις αρχές του 2015, συνοδεύτηκε από την άνοδο στον θρόνο του βασιλιά Σαλμάν, ο οποίος υποστηρίζεται ότι έψαχνε αφορμή για την ενίσχυση της νομιμότητας του σε κρατικό και διεθνές επίπεδο. Παράλληλα υπάρχει οξυνση του ανταγωνισμού στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν σε πρωτοφανή επίπεδα. Και την ίδια στιγμή, στην δεύτερη, την γειτονική Υεμένη, δημιουργείτε κυβερνητικό κενό με την έξωση του Μ. Χαντί, η εσωτερική ένταση εντείνεται μαζί με τους κινδύνους που αυτό μπορεί επιφέρει για την Σαουδική Αραβία και με πρωτοφανή αύξηση της επιρροής των Χούθις. Ιδίως η αύξηση της δύναμης των Χούθις στην Υεμένη θα μπορούσε κάλλιστα να επιφέρει τριγμούς στο καθεστώς του Ριάντ, οδηγώντας είτε το 20% περίπου του πληθυσμού της Σαουδικής Αραβίας που αποτελείται από σίτες, είτε τα φτωχότερα εξαθλιωμένα κοινωνικά στρώματα και τους μετανάστες εργάτες της χώρας, σε κάποια κινητοποίηση απέναντι του (Caldararo, 2016). Έτσι, η αντιμετώπιση των Χούθις αναδεικνύονταν ως μεγάλης σημασίας για τους Σαουδάραβες, καθώς υπάρχει ολοένα και μεγαλύτερη συσχέτιση τους ως σύμμαχος και προέκταση της επιρροής του Ιράν (Nadimi & Knights, 2018. Mullen, 2015) με το οποίο υπάρχει έντονος διαχρονικός ανταγωνισμός.

Αρχικά το κίνητρο πίσω από την στρατιωτική επέμβαση, δεδομένου της απειλής που συντρέχει εξαιτίας της εσωτερικής αναταραχής της Υεμένης, φαίνεται να είναι η ανάγκη για ασφάλεια του δικού της κράτους. Ως εκ τούτου, η Σαουδική Αραβία επιδιώκει να αυξήσει την επιρροή της σε εγχώριο και

περιφερειακό επίπεδο ισχυριζόμενη την επέμβαση προς υπεράσπιση του αποτυχημένου κράτους, ενώ το βασικό κίνητρο είναι η προστασία της ίδιας από τα «spillover effects» που μια αποτυχημένη Υεμένη μπορεί να επιφέρει.

Παράλληλα και η ιστορική εξέλιξη της εξωτερικής της πολιτικής, με την διαχρονική πελατειακή εφαρμογή της, και η στροφή της σε μια έντονα παρεμβατική υποδηλώνει ότι το κίνητρο της είναι στην πραγματικότητα η ενίσχυση της ισχύος της σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Οι συνθήκες τις εποχής, όπως προαναφέρθηκαν φαίνεται να ευνοούν την ευκαιρία για επιδίωξη αύξησης της ισχύος της. Κατά το 2015, έχουμε έναν νέο Βασιλεία, μια Σαουδική Αραβία με βαρύ νέο οπλισμό, διαπραγματεύσεις της Ευρωπαϊκής ένωσης και των ΗΠΑ (τον πολυτιμότερο της σύμμαχο, και πάροχο οπλισμού και τεχνογνωσίας) με το Ιράν, και την Υεμένη να αποτυγχάνει δίπλα της. Όπως αναφέρει ο Al-Rasheed (2015), ο χρόνος της επιχείρησης είχε μια γεωστρατηγική σημασία για τη Σαουδική Αραβία. Έχει δηλαδή ως κίνητρο την ενίσχυση της ισχύος, εξασφαλίζοντας μια γρήγορη νίκη με χαμηλό κόστος δεδομένου της κατάστασης στην Υεμένη. Μια τέτοια νίκη, έχει πολλές ευκαιρίες για την Σαουδική Αραβία. Θα εξασφαλίσει την επιρροή της στην Υεμένη, θα περιορίσει τους κινδύνους που πηγάζουν από την δεύτερη, και παράλληλα εξασφαλίσει νομιμότητα της περιφερειακά ως νικήτρια στον ψυχρό πόλεμο της με το αντίπαλο Ιράν η οποία μειωνόταν τα τελευταία χρόνια με τις διεθνείς διπλωματικές εξελίξεις μεταξύ Ιράν και ΗΠΑ, με τη μείωση των αποθεμάτων πετρελαίου.

Επιπλέον όχι μόνο οι συνθήκες υποδηλώνουν ότι η Σαουδική Αραβία πιθανώς να επιδίωκε την ενίσχυση της Ισχύος της άλλα και οι πράξεις της. Παρά τους ισχυρισμούς της ότι υπερασπίζεται τον λαό της Υεμένης και αποσκοπεί στην αποκατάσταση της κυβέρνησης του προέδρου Χαντί, η έκταση και την ένταση των στρατιωτικών επεμβάσεων, η απροθυμία της για συνεργασία στις ειρηνευτικές συνομιλίες με τους Χούθι και άλλους παράγοντες ή να τηρήσουν τις εκχειρίες, το εμπάργκο σε εισαγωγές τροφίμων και φαρμάκων και πολλαπλές επιθέσεις σε μη στρατιωτικές υποδομές όπως τα νοσοκομεία υποδεικνύουν ότι τα κίνητρά της υπερτερούν της διαφύλαξης της ασφάλειας της ίδιας. Δρώντες οι οποίοι επιδιώκουν μια περιφερειακή αύξηση ισχύος πιθανότατα επιδιώκουν πιο επιθετική παρέμβαση όταν δοθεί η ευκαιρία. Σε μια πιο πρόσφατη εξέλιξη, παρατηρήθηκε μέχρι και αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ της ίδιας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, βασικό δρώντα στην περιοχή και κύριο σύμμαχο στο συνασπισμό ενάντια στην Υεμένη (βλέπε Παράγραφο 6.5.3), όσον αφορά την εξασφάλιση στρατηγικών τοποθεσιών στο Νότο της Υεμένης. Γεγονός όπου σύμφωνα με την Isa Blumi (2018), υπογραμμίζει ότι τα εμπλεκόμενα κράτη στην στρατιωτική επέμβαση της Υεμένης έχουν ως τα βασικό του κίνητρα την εκμετάλλευση της γεωστρατηγικής θέσης της Υεμένης και την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων.

Από τα παραπάνω αναδεικνύεται πως τα κίνητρα της παρέμβασης στην Υεμένη ξεπερνούν την επαναφορά του διεθνώς αναγνωρισμένου τον πρόεδρου Χάντι στην εξουσία, του περιορισμού της ισχύς των Χούθι ως αυτοάμυνα. Θα τολμήσω να πω, πως εάν αυτό ήταν όντως το κίνητρο της, τότε η εξωτερική πολιτική της φαίνεται να μην λειτουργεί. Η ισχύς των Χούθι έχει αυξηθεί, μαζί με την κοινωνική αποστρόφη ως προς την Σαουδική Αραβία, ενώ οι ζωές των απλών πολιτών της Υεμένης βρίσκονται υπό συνεχείς απειλές. Όπως και για την ίδια την Σαουδική Αραβία, η βύθιση της Υεμένης σε αυτόν τον πολυετή πόλεμο, αυξάνει τους κινδύνους ασφαλείας της και ταυτόχρονα μπορεί να ενισχύει και το ίδιο το επιχείρημα της για αυτοάμυνα. Όμως όπως ο Al-Rasheed (2015) υποστηρίζει, ο πόλεμος υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας «δεν είναι ένας αναπόφευκτος πόλεμος αυτοάμυνας». Αλλά περισσότερο μια ευκαιρία εκμετάλλευσης ενός αποτυχημένου κράτους προς ίδιον όφελος, για αύξηση περιφερειακής ισχύος.

6.5.1.2 Το Ιράν

	<p>ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ</p> <p>86.000.000 (2022 εκτίμηση)</p>	<p>Κ.Κ. ΑΕΠ</p> <p>16.484 (\$,2021)</p>	<p>ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ</p> <p>Θεοκρατική Δημοκρατία</p>
---	---	--	--

Το Ιράν μια μεγάλη χώρα, στην Μέση Ανατολή είναι διαχρονικός αντίπαλος της Σαουδικής Αραβίας, κυρίως ως προς την επικράτηση τους ως ο κύριος δρών του Μουσουλμανικού κόσμου. Σε αντίθεση με τη Σαουδική Αραβία, η ιρανική εμπλοκή στην Υεμένη δεν παρουσιάζει διαχρονικότητα τουλάχιστον όπως υποδηλώνει η σύγχρονη ιστορία. Η Υεμένη δεν έχει αποτελέσει πρώτη προτεραιότητα χάραξης εξωτερικής πολιτικής για το Ιράν. Και μια πιο στρατηγική εξωτερική πολιτική ως προς αυτή παρατηρείται μετά το κομβικό σημείο των διαδηλώσεων της Αραβικής άνοιξης και κυρίως μετά την αρχή του εμφυλίου πολέμου.

Η συσχέτιση του Ιράν με την Υεμένη περιορίζεται στους Χούθι. Μετά την επανάσταση του Ιράν του 1979, το κράτος αναδείχθηκε σε μια ισλαμική θεοκρατία σιιτών, το Ισλαμικό δόγμα στο οποίο ανήκουν και οι Χούθι. Έτσι, στις αρχές τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το Ιράν προσέλκυσε νέους επιφανείς φοιτητές από την φυλή των Χούθι, κυρίως λόγω των ιδίων θρησκευτικών πεποιθήσεων (JunEAU, 2016). Μεταξύ αυτών, ήταν ο Hussein Badreddin al-Houthi, ο οποίος ηγήθηκε των ιδίων στην εξέγερση στην Υεμένη κατά της νόμιμης κυβέρνησης. Κατά την διάρκεια των έξι πολέμων της Σαάντα και εξαιτίας αυτών των ιδεολογικών συσχετίσεων ο πρόεδρος Σαλέχ υποστήριζε τακτικά ότι το Ιράν υποστήριζε ενεργά τους Χούθι, παρά τα ελάχιστα στοιχεία που να υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς του. Οι Ιρανοί αρνήθηκαν οποιαδήποτε ανάμειξη και οι ίδιοι οι Χούθι διέψευσαν την συνεργασία τους με το Ιράν και κατηγόρησαν την κυβέρνηση της Υεμένης για διακρίσεις κατά τους εξαιτίας των θρησκευτικών τους διαφορών.

Επίσης, παρά την εχθρική στάση του Σαλεχ, το Ιράν δεν συμμετείχε στη διεθνή προσπάθεια για την αποχώρηση της κυβέρνησης του μετά τις διαμαρτυρίες του 2011. Μετά την αποχώρηση του Σάλεχ, ζήτησε ο ίδιος την υποστήριξη του Ιράν στις προσπάθειές του να ανακτήσει τον έλεγχο. Παρόλα αυτά, η κρατική αδυναμία, λόγω της πτώση της κυβέρνησης του Σαλεχ έδωσε έδαφος σε μια πιο έντονη υποστήριξη του Ιράν στους Χούθι. Αυτή όμως φαίνεται να γίνεται πιο έντονη ως αντίδραση στην παρέμβαση του συνασπισμού τον Μάρτιο του 2015 από τη Σαουδική Αραβία. Όσο οι συγκρούσεις εντείνονται, οι ηγέτες των Χούθι ενισχύουν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το Ιράν, αποκτώντας πρόσβαση σε οπλισμό και τεχνολογία, που τους παρέχει τη δυνατότητα να απειλούν στρατιωτικά το σαουδαραβικό βασίλειο και τους περιφερειακούς τους συμμάχους. Αν και είναι αδύνατο να ορισθεί το ακριβές μέγεθος της ιρανικής συμβολής στην στρατιωτική ενίσχυση των Χούθι, εντούτοις οι απεσταλμένοι των Ηνωμένων Εθνών σε έκθεσή τους προς το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού υποστηρίζουν ότι στην Υεμένη έχουν βρεθεί υπολείμματα πυραύλων, πολεμικός εξοπλισμός και στρατιωτικά μη επανδρωμένα αεροσκάφη ιρανικής προέλευσης. Η ιρανική κυβέρνηση επισήμως αρνείται τους εν λόγω ισχυρισμούς. Είναι δύσκολο να αποδειχθεί η άμεση ανάμειξη του Ιράν στην Υεμένη και η υποστήριξή στους Χούθι. Στα τέλη του 2019, η πρεσβεία της Υεμένης στην Τεχεράνη μεταφέρθηκε στην κυβέρνηση των Χούθι ως κίνηση παραδοχής της νομιμότητάς τους. Η κίνηση αυτή επικρίθηκε από τον Αραβικό Σύνδεσμο. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι το Ιράν επιθυμεί όντως μια πολιτική λύση για τον πόλεμο στην Υεμένη, αλλά το γεγονός ότι ο ορισμός της για το τι θα σημαίνει αυτό είναι τόσο διαφορετικός από τον ορισμό της Σαουδικής Αραβίας περιπλέκει πολύ την κατάσταση. Το Ιράν, είπε, «δεν θα υποστηρίξει καμία πρόταση που καλεί τους Χούθι να αφοπλιστούν ή

να ενσωματώσουν τις ένοπλες δυνάμεις τους στους εθνικούς θεσμούς. Θα θέλει οι Χούτι να διατηρήσουν στρατιωτικούς και πολιτικούς θεσμούς παράλληλα με το κράτος» (Motamedi, 2022).

Η παρέμβαση του Ιράν στην Υεμένη υποδεικνύει την προσπάθειά του να επεκτείνει την επιρροή του στην περιοχή. Σε αντίθεση με τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν φαίνεται πιο σταθερό στην περιφερειακή του παρουσία. Στις διεθνείς σχέσεις, σύμφωνα με την θεωρία του Τζόζεφ Νάι, οι σταθερές δυνάμεις δεν επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν τις αποτυχημένες κρατικές οντότητες για να ενισχύσουν το καθεστώς τους, αλλά αντ' αυτού επιδιώκουν ευκαιρίες που σχετίζονται με την «ήπια-ισχύ» (soft power), δηλαδή τη δημιουργία υποστήριξης εντός και εντός της περιοχής (Nye, 1990). Στην περίπτωση του Ιράν, αυτό σημαίνει να επιδιώκει συνεργασία με περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως οι Χούτι, για να κερδίσει μια ήπια επιρροή, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως υποστηρικτή των καταπιεσμένων και αποκλεισμένων (Juneau, 2016). Αυτή η στρατηγική ακολουθήθηκε από το Ιράν στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Στην περίπτωση της Υεμένης, αντί να εμπλακεί στρατιωτικά, το Ιράν παρείχε υποστήριξη στους Χούτι από ασφαλή απόσταση. Κατά τη διάρκεια των εξεγέρσεων της Αραβικής Άνοιξης το 2011, το Ιράν παρείχε περιορισμένη βοήθεια στην ομάδα. Όταν η κυβέρνηση της Υεμένης ανατράπηκε το 2014, το Ιράν παρείχε όπλα και οικονομική υποστήριξη στους Χούτι, και από το 2022 συνεχίζει να διατηρεί αποστάσεις (IISS, 2019). Ο στόχος του Ιράν είναι να αναπτύξει στενούς δεσμούς με τους Χούτι σε ενδεχόμενο που θα καταφέρουν να κυβερνήσουν. Αν και το Ιράν δεν έχει άμεσο ενδιαφέρον για την ανοικοδόμηση της Υεμένης, η δυνατότητα διατήρησης μιας σταθερής παρουσίας μέσω των Χούτι αποτελεί μια χαμηλού κόστους και χαμηλού κινδύνου επιλογή.

Όποιο και αν είναι το μέγεθος της ενίσχυσης που αποστέλλει το Ιράν στους Χούτι, η παρέμβαση του δεν πρέπει να υπερεκτιμηθεί. Η παρέμβαση του στην Υεμένη δεν αποτελεί βασικό στόχο της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν. Η Υεμένη, δεν έχει την ίδια σημασία που έχουν γεωστρατηγικά για αυτό, το Ιράκ, η Συρία και ο Λίβανος. Ακόμη, οι δυνατότητες του Ιράν του επιτρέπουν να προσφέρει μονάχα περιορισμένη βοήθεια στους Χούτι, ενώ η εμπλοκή του στη σύγκρουση ενδέχεται να επιφέρει μεγαλύτερους κινδύνους (Juneau, 2016). Οι Χούτι δεν μπορούν να εκληφθούν ως ένας «αντιπρόσωπος» του Ιράν, ο οποίος εμπλέκεται στη σύγκρουση με αποκλειστικό στόχο την εξυπηρέτηση των ιρανικών συμφερόντων. Το Ιράν και οι Χούτι έχουν έναν κοινό εχθρό στο «πρόσωπο» της Σαουδικής Αραβίας αλλά το κίνημα των Χούτι δραστηριοποιείται στη βάση τοπικών ζητημάτων της Υεμένης και όχι στα πλαίσια μιας ευρύτερης «σιιτικής πολιτικής» για τη Μέση Ανατολή. Η εξέγερση τους και η ένοπλη αντίστασή τους εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης του Χαντί βασίζεται σε μακροχρόνια δυσαρέσκεια όχι ως αποτέλεσμα επιρροής από το Ιράν. Βέβαια, η διπλωματική υποστήριξη στους Χούτι στα αρχικά στάδια της σύγκρουσης έχει αυξήσει την νομιμότητα τους, δίνοντας παράλληλα και μια ευκαιρία στο ίδιο το Ιράν να παρουσιαστεί στην περιοχή ως ο υπερασπιστής των καταπιεσμένων ομάδων με παρόμοια ιδεολογία, κάτι που θα ενίσχυε και την νομιμότητα του ιδίου.

6.5.1.3 Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα

Από χωρική προσέγγιση, η Υεμένη δεν συνορεύει με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και δεν αποτελεί απειλή για την εθνική του ασφάλεια. Έτσι όσον αφορά την εξωτερική πολιτική ως προς την Υεμένη αυτή αποκτά υπόσταση ύστερα από την παρέμβαση στα πλαίσια της συμμαχίας των κρατών του Κόλπου.

Οι βασικοί λόγοι της παρέμβασης των Η.Α.Ε ήταν ο έλεγχος των εμπορικών και οικονομικών «δρόμων» της περιοχής (Dahlgren, 2018. Salisbury, 2018). Για τα Εμιράτα, ο έλεγχος του Στενού του Μπάμπ Ελ Μαντέμπ μέσω του οποίου διέρχεται μεγάλο μέρος του εμπορίου πετρελαίου από τον Περσικό Κόλπο είναι ζωτική σημασίας. Έτσι πολλές από τις επιχειρήσεις του στρατού των Η.Α.Ε και των συμμάχων τους έχουν ως στόχο τον έλεγχο σημαντικών λιμανιών, όπως η Μουκάλα, το Άντεν, η Μόκχα και το λιμάνι της Κχάουκχα στην Ερυθρά Θάλασσα, όπου οι Η.Α.Ε έχουν ιδρύσει στρατιωτικές βάσεις. Η έλεγχος αυτών των περιοχών εξασφαλίζει τον καλύτερο έλεγχο της θαλάσσης του Άντεν και του Στενού του Μπάμπ Ελ Μαντέμπ, καθώς και οικονομικά και εμπορικά συμφέροντα (Ulrichsen, 2018. Alley, 2018). Ο έλεγχος του Στενού και η εξασφάλιση της μεταφοράς του πετρελαίου αποτελούν βασικούς παράγοντες για τη στρατηγική των Η.Α.Ε στην περιοχή. Πέρα από την Υεμένη, όπου έχουν καταλάβει και δημιουργήσει στρατιωτική βάση στο νησί Περίμ, που βρίσκεται στον διάδρομο του Μπάμπ Ελ Μαντέμπ (Dahlgren, 2018), οι Η.Α.Ε έχουν αναπτύξει στρατιωτική παρουσία και σε χώρες της Αφρικής (Ulrichsen, 2018). Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, το 2018 κατέλαβαν το νησί Σόκοτρα. Αυτό έχει στρατηγική θέση στην Αραβική Θάλασσα και σημαντική οικονομική δυναμική ως τουριστικός προορισμός (Dahlgren, 2018).

Παράλληλα, οι Η.Α.Ε προσπαθούν να ελέγξουν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Υεμένης. Μετά τις αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις που ξεκίνησαν τον Αύγουστο του 2017, δυνάμεις που στηρίζονται στις Η.Α.Ε ανέκτησαν τον έλεγχο του μοναδικού αγωγού φυσικού αερίου της Υεμένης. Η δημιουργία του «Μεταβατικού Συμβουλίου του Νότου» και ο διαχωρισμός του από τις δυνάμεις του Μ. Χαντί σηματοδότησε την έκφραση των διαφορετικών επιδιώξεων και συμφερόντων μεταξύ Η.Α.Ε και Σαουδικής Αραβίας (Ρούμκος, 2020). Συγκρούσεις όπως αυτή για το αεροδρόμιο του Άντεν το 2017, μεταξύ μισθοφόρων της Σαουδικής Αραβίας και πολιτοφυλακών και δυνάμεων του «Νότιου Μεταβατικού Συμβουλίου» που υποστηρίζονταν από τα Εμιράτα εξέφραζαν ακριβώς την ύπαρξη του ανταγωνισμού των δύο κρατών, ακόμα και αν δεν πραγματοποιήθηκε μια ανοιχτή σύγκρουση μεταξύ τους (Ulrichsen, 2018). Ουσιαστικά με τη δημιουργία του «Νότιου Μεταβατικού Συμβουλίου» ξεκινάει μια περίοδος αντιπαράθεσης στη νότια Υεμένη μεταξύ των δυνάμεων που στηρίζουν η Σαουδική Αραβία και τα Η.Α.Ε στην περιοχή.

Σε μεταγενέστερο επίπεδο, οι διεθνείς αντιδράσεις για την καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις δυνάμεις της «Συμμαχίας» στην Υεμένη, οι αντιδράσεις εντός της Υεμένης για την παρουσία και συμπεριφορά των στρατευμάτων των Η.Α.Ε και η δυνατότητα της φθηνότερης (πολιτικά, οικονομικά, υλικά) συνέχισης της επιρροής τους μέσω «αντιπροσώπων», οδήγησαν στην αποχώρηση των στρατευμάτων των Η.Α.Ε από τη χώρα (Ρούμκος, 2022).

Παρατηρείτε ότι η συνολική εξωτερική πολιτική και στάση των ΗΑΕ στην Υεμένη ήταν δυναμική και μεταβαλλόμενη ανάλογα με τα δικά του συμφέροντα και πολύ λιγότερο για την υπεράσπιση των συμφερόντων της νόμιμης κυβέρνησης της Υεμένης που ήταν και ο αρχικός λόγος στην εμπλοκή τους στην

στρατιωτική παρέμβαση (Feierstein, 2019). Αυτό υποδεικνύει ότι τα κίνητρα τους πίσω από την επέμβαση ήταν ενίσχυση της επιρροή τους άρα και ισχύος τους σε περιφερειακό, διεθνές και οικονομικό επίπεδο. Αντιλήφθηκαν την επέμβαση ως χαμηλού ρίσκου και εύκολου κέρδους. Όταν το ρίσκο μεγάλωσε, εξαιτίας της αυξανόμενης διεθνούς δυσαρέσκειας για τις σοβαρές κατηγορίες περί συστηματικών καταπατήσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μαζί με το και το κόστος εξαιτίας της καθιέρωσης της κυριαρχίας των Χούθι τότε αμέσως αποσύρθηκε από τις προσπάθειες της συμμαχίας. Ενώ έξυπνα με μικρό κόστος και ρίσκο ασκεί μεγάλη επιρροή μέσω της υποστήριξης του στο Αποσχιστικό Συμβούλιο του Νότου (STC) που παρεπιτώντος και το ίδιο αμφισβητεί την νομιμότητα της διεθνούς νόμιμης κυβέρνησης του Χάντι απαξιώνοντας πλήρως τους λόγους νομιμότητας της εμπλοκής των Η.Α.Ε εξαρχής.

6.5.1.4 Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Η εμπλοκή των ΗΠΑ στο εσωτερικό της Υεμένης έχει δύο διαστάσεις, τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και την υποστήριξη τους στον συνασπισμό υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας. Διαχρονικά οι πολιτικές που ακολουθούν οι ΗΠΑ αντικατοπτρίζουν, τουλάχιστον φαινομενικά, σε μεγάλο βαθμό τον χαρακτήρα πολιτικής των εκάστοτε προέδρων της. Μια πιο αμυντική στην περίπτωση Ομπάμα, μια πιο επιθετική στην περίπτωση Τράμπ και μια πιο διπλωματική σε περίπτωση Μπαϊντεν.

Η άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ, ξεκινά με τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Όπως έχει αναφερθεί η πολιτική αστάθεια στην Υεμένη προσέφερε έδαφος σε τρομοκρατικές οργανώσεις, γεγονός που αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες απειλές των αμερικανικών συμφερόντων και ασφάλειας (Arimatsu & Choudhury, 2014). Ο πρόεδρος Ομπάμα και η έκτοτε κυβέρνηση έθεσαν την Υεμένη ως πρώτη προτεραιότητα στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κυρίως της Αλ Κάιντα (Scahill, 2011).

Όσον αφορά την στήριξη στον συνασπισμό της Σαουδικής Αραβίας, αυτή είναι τόσο ρητορική (ενάντια στο Ιράν) όσο και υλική. Ξεκίνησε υπό την κυβέρνηση του Προέδρου Ομπάμα, παρέχοντας στους Σαουδάραβες υλικοτεχνική υποστήριξη, πληροφορίες για τις επιχειρήσεις τους και πωλώντας τους όπλα. Σε μια πιο άμεση εμπλοκή, στάλθηκαν αμερικανικά πολεμικά πλοία στον Κόλπο του Άντεν και στην Ερυθρά Θάλασσα για ενίσχυση του εμπάργκο στους Χούθι με σκοπό να αποτραπεί η συμβολή το Ιράν σε αυτούς (Khoury, 2015). Ο Ομπάμα ήθελε να δείξει στους Σαουδάραβες ότι εξακολουθούν να αποτελούν τον βασικό τους σύμμαχο παρά τις εντάσεις μεταξύ τους σχετικά με την πυρηνική συμφωνία του Ιράν (Calabresi, 2015). Ωστόσο, μέχρι τον Αύγουστο του 2016, ο υψηλός αριθμός απωλειών αμάχων στην Υεμένη και η ανησυχία ότι ο λαός της Υεμένης συσχέτιζε αυτές τις απώλειες με τις Ηνωμένες Πολιτείες οδήγησε σε αναθεώρηση της στρατηγική τους. Έτσι αποφασίστηκε να περιοριστεί η βοήθειά προς τη Σαουδική Αραβία, τον κατα άλλα πολύ σημαντικό τους σύμμαχο. Τον Δεκέμβριο του 2016, ο Πρόεδρος Ομπάμα ανέστειλε επίσης την πώληση πυρομαχικών ακριβείας στο βασίλειο.

Η απόφαση αυτή παρέμεινε μετέωρη, καθώς αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο πρόεδρος Τραμπ (2017), ανέτρεψε την απόφαση του Ομπάμα να αναστείλει την πώληση πυρομαχικών ακριβείας στη Σαουδική Αραβία και αντιθέτως στέλνει Ειδικές Δυνάμεις των ΗΠΑ στα σύνορα Σαουδικής Αραβίας-Υεμένης κλιμάκωνοντας τον πόλεμο. Τον ίδιο χρόνο οι δύο χώρες συνάπτουν μια συμφωνία

αγοροπωλησίας όπλων ύψους 110 δισεκατομμυρίων δολαρίων (Νιάρχου, 2018). Η Σαουδική Αραβία ήταν ένας από τους σημαντικότερους πελάτες της αμερικανικής βιομηχανίας όπλων (Karakir, 2018). Οι πωλήσεις στη Σαουδική Αραβία θεωρήθηκαν από Αμερικανούς υπεύθυνους για τη χάραξη εξωτερικής πολιτικής ως καλή στρατηγική τόσο για την υποστήριξη της εκστρατείας του Βασιλείου κατά των τρομοκρατών ομάδες στην Υεμένη και για την αντιμετώπιση της επιρροής του Ιράν στην περιοχή.

Τα οικονομικά συμφέροντα, η ανάγκη για σταθερότητα στην περιοχή και ενίσχυση της σφαίρας ελέγχου τους ήταν κάποιοι από τους λόγους που οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν στον πόλεμο στην Υεμένη. Ωστόσο, η εξέλιξη του πολέμου αν και έχει βραχυπρόθεσμα επιχειρησιακά οφέλη, δεν αντιμετωπίζει σε βάθος τα αίτια της ανάπτυξης της τρομοκρατίας. Ενώ και η τεράστια ανθρωπιστική κρίση που προκλήθηκε ως αποτέλεσμα αναμένεται να αυξάνει τη διεθνή διπλωματική πίεση και τις αντιδράσεις και προς τη Σαουδική Αραβία αλλά και τις Η.Π.Α. Επιπρόσθετα, εντείνονται τα αντιαμερικανικά αισθήματα στη χώρα καθώς μεταξύ των θυμάτων βρίσκονται και δεκάδες άμαχοι (Al-Dawsari, 2018).

Έτσι, στην συνέχεια η νέα κυβέρνηση Μπαϊντεν αυξάνει την ανθρωπιστική και αναπτυξιακή βοήθεια σημαντικά, με πάνω από 1 δισεκατομμύριο δολάρια για το οικονομικό έτος 2022. Ωστόσο, αυτός ο αριθμός εξακολουθεί να είναι χαμηλός σε σύγκριση με τα όπλα αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων που πούλησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες στη Σαουδική Αραβία και τους εταίρους της κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους. Ωστόσο, στις 4 Φεβρουαρίου 2021, ο Μπαϊντεν ανακοίνωσε στην πρώτη του ομιλία για την εξωτερική πολιτική του, «Η θέση της Αμερικής στον κόσμο», τρεις αποφάσεις σχετικά με την αλλαγή κατεύθυνσης απέναντι στον πόλεμο στην Υεμένη. Αυτές αφορούσαν το τέλος κάθε υποστήριξης στρατιωτικών επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των πωλήσεων όπλων, την υποστήριξη των ΗΠΑ στην ειρηνευτική πρωτοβουλία υπό την ηγεσία του ΟΗΕ και τον διορισμό του βετεράνου διπλωμάτη Τιμ Λέντερκινγκ ως ειδικού απεσταλμένου στην Υεμένη. Ουσιαστικά, αυτές οι αποφάσεις σε θεωρητικό σημαίνουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν μετακινηθεί από τη θέση υποστήριξης ενός μέρους στη σύγκρουση στην ανάληψη του ρόλου του μεσολαβητή της ειρήνης (Ρούμκος, 2020). Σε πρακτικό επίπεδο όμως όσον αφορά την υποστήριξη και την πώληση όπλων δεν έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση.

6.5.2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Σύμφωνα με το Yemen Data Project (2023), ο συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας έχει πραγματοποιήσει πάνω από 25.000 αεροπορικές επιδρομές στην Υεμένη από το 2015 μέχρι και το τέλος του 2022, κατά μέσο όρο σχεδόν 10 κάθε μέρα.

Από αυτούς, περίπου το 32% ήταν εναντίον στόχων που προσδιορίστηκαν σαφώς ως πολιτικοί ή στρατιωτικοί. Ένα 29% ταυτοποιήθηκαν ως στόχοι σε κατοικημένες περιοχές, σχολεία και πανεπιστήμια, νοσοκομεία, αγορές, πολιτικά οχήματα, τζαμιά, εργοστάσια και επιχειρήσεις, ζωτικής σημασίας υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των συγκοινωνιών και των εγκαταστάσεων νερού και ενέργειας, αθλητικούς και πολιτιστικούς χώρους και αγροκτήματα και άλλες γεωργικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον το 39% των στόχων δεν ήταν δυνατό να προσδιοριστεί.

Οι αεροπορικές επιδρομές του συνασπισμού έχουν σκοτώσει σχεδόν 9.000 πολίτες και έχουν τραυματίσει περισσότερους από 10.000. Η σύγκρουση, οι καταστροφές βασικών υποδομών και κυρίως το εμπάργκο στην εισαγωγή πετρελαίου και ανθρωπιστικής βοήθειας που έχει επιβληθεί στην Υεμένη από τον συνασπισμό έχει προκαλέσει την μεγαλύτερη επισιτιστική κρίση στον κόσμο, με πάνω από 20.000.000 ανθρώπους να βρίσκονται σε ανάγκη άμεσης ανθρωπιστικής βοήθειας.

Αντίθετα, ο εκπρόσωπος του σαουδαραβικού συνασπισμού ανέφερε τον Δεκέμβριο του 2021 ότι οι Χούτι έχουν εκτοξεύσει πάνω από 400 πυραύλους και πάνω από 800 μη επανδρωμένα αεροσκάφη στη Σαουδική Αραβία από την έναρξη του πολέμου τον Μάρτιο του 2015, σκοτώνοντας 59 αμάχους. Συνολικά, οι επιθέσεις πυραύλων Χούτι και μη επανδρωμένων αεροσκαφών κατά μέσο όρο περίπου μία επίθεση κάθε δεύτερη μέρα.

Η σαουδαραβική αεροπορία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε στρατιωτική υποστήριξη των ΗΠΑ για την παροχή συντήρησης, ανταλλακτικών και επισκευών για τα αεροπλάνα τους: χωρίς τη βοήθεια των ΗΠΑ, οι Σαουδάραβες δεν θα μπορούσαν να βομβαρδίσουν την Υεμένη. Με βάση τη δήλωση του Μπρίντεν μετά την ορκωμοσία ότι οι ΗΠΑ τερματίζουν την υποστήριξη για επιθετική στρατιωτική δράση, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι τα επίπεδα αεροπορικών επιδρομών του συνασπισμού παρέμειναν σχετικά σταθερά από το 2020 έως το 2021. Οι επιδρομές θα έπρεπε να είχαν μειωθεί από την εποχή του Τραμπ στην εποχή του Μπρίντεν, αλλά αυτό δεν έγινε. Αντίθετα, οι επιθέσεις του συνασπισμού άρχισαν να αυξάνονται δραματικά στα τέλη του 2021 (Sheline, 2022).

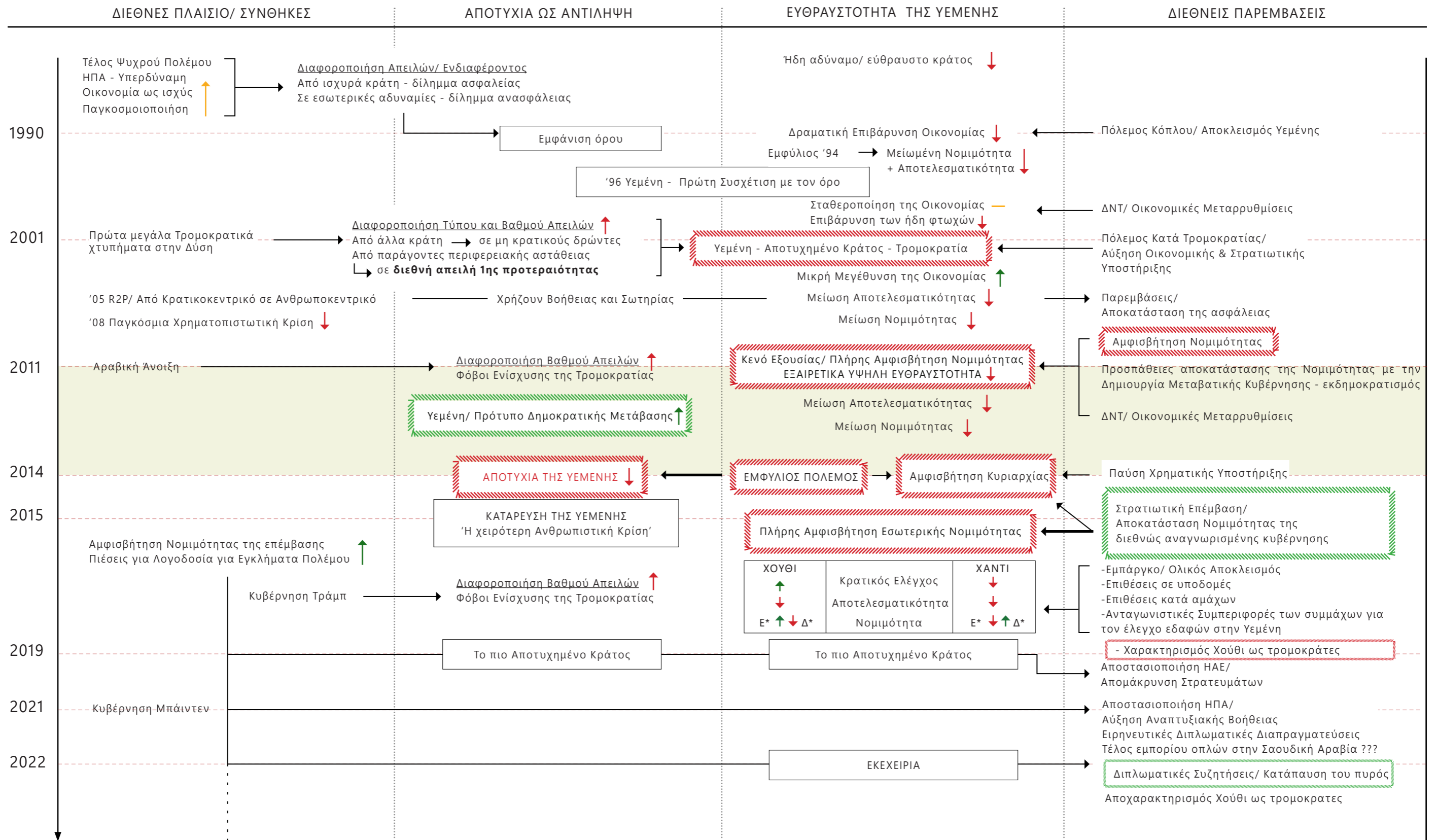
Με τα νούμερα του υπό πίεση πληθυσμού να εκτοξεύονται και την σύγκρουση να συνεχίζεται χωρίς δείγματα για παύση στο άμεσο μέλλον, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ κάνει λόγο για παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου που μπορεί να ισοδυναμούν και με εγκλήματα πολέμου, με υπεύθυνους όλους τους κύριους δρώντες (Χούτι, Σαουδική Αραβία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τον υπόλοιπο συνασπισμό). Ο συνασπισμός στοχεύει τακτικά αμάχους, μέσω αεροπορικών επιδρομών, αποκλεισμού και άλλων πράξεων βίας, αποτυγχάνοντας έτσι να **σεβαστεί τις βασικές αρχές της διάκρισης, της αναλογικότητας και της προφύλαξης στον πόλεμο**. Επίσης, ισχυρίστηκε ότι ο Καναδάς, η Γαλλία, το Ιράν, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες ενδέχεται να είναι συνένοχοι σε αυτές τις παραβιάσεις λόγω της παροχής στρατιωτικών πληροφοριών, όπλων και υλικοτεχνικής υποστήριξης σε ορισμένα μέρη της σύγκρουσης. Υπογραμμίζοντας την ευθύνη των δυτικών κρατών να καταδικάσουν αυτά τα εγκλήματα επιβάλλοντας ισχυρές οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις σε όλους τους δράστες.

6.6| ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ: ΕΡΓΑΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η έννοια της αποτυχίας στερείται καθολικού ορισμού και είναι ευαίσθητη σε υποκειμενικότητες καθώς μπορεί να παράγει διάφορες αντιλήψεις ανάλογα με το πλαίσιο (πολιτικό, ιστορικό, κοινωνιολογικό, πολιτισμικό) και τις προοπτικές του ατόμου ή του φορέα που το χρησιμοποιεί. Αυτό αποδεικνύεται με την μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης των αντιλήψεων της ακαδημαϊκής κοινότητας, της κοινής γνώμης και των διεθνών παρεμβάσεων σε σχέση με την πραγματική κατάσταση στην Υεμένη, υποδεικνύοντας μας αρκετές αδυναμίες και αντιθέσεις του αφορούν την έννοια.

Από την συγκριτική αξιολόγηση των παραπάνω παραγράφων σε συνδυασμό με τα πορίσματα των Κεφαλαίων 4 και 5, όπου εξετάστηκαν σε διαχρονικό επίπεδο τα βασικά μεγέθη και η πορεία της Υεμένης στην αποτυχία, εντύπωση μου έκανε η ασυμφωνία σχετικά με αυτή τόσο στην ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και στην κοινή γνώμη. Αυτό είναι ιδιαίτερα περίεργο καθώς όλοι εξίσου φαίνονται να συμφωνούν σχετικά την αδυναμία της. Σύντομα διαπίστωσα ότι υπάρχει μια εννοιολογική αντίθεση μεταξύ της αδιαμφισβήτητης ευθραυστότητας της και της αποτυχίας της. Όχι απλά ως προς το ότι η μία αποτελεί την τελική κατάσταση της άλλης, κάτι το οποίο υφίσταται επίσης, άλλα ως προς το πως η δεύτερη είναι προϊόν της αντίληψής της κοινής γνώμης. Επιπλέον, κατά βάση η χρήση του όρου «αποτυχημένο κράτος» με σκοπό την περιγραφή της Υεμένης από πολιτικά κείμενα, άρθρα και εκθέσεις δεν είναι συνεπής και δεν

Διάγραμμα 6.1 ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑ

ακολουθούσε απαραίτητα τις δικές μου εκτιμήσεις σχετικά με την εξέλιξη της Υεμένης διαχρονικά.

Το Διάγραμμα 6.1 *ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟΤΗΤΑ*, παρουσιάζει μια συγκριτική και διαχρονική εξέλιξη των ζητημάτων που θίχτηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της εργασίας προκειμένου να αναδειχθούν ερωτηματικά και τα αντιφατικά στοιχεία και να γίνουν μερικές εκτιμήσεις σχετικά με το ποιοι μπορεί να είναι οι λόγοι πίσω από αυτά.

Το πρώτο και πιο σημαντικό ερώτημα που προέκυψε από την μελέτη των στοιχείων είναι το γιατί ενώ η ευθραυστότητα της Υεμένης ήταν τόσο ευδιάκριτη, και τα σενάρια αποτυχίας της θα αποτελούσαν τεράστιες διεθνείς απειλές (όπως υποστηρίζονταν από πολιτικούς, ακαδημαϊκούς και κυρίως την κοινή γνώμη), δεν έγιναν πιο οργανωμένες προσπάθειες να αποτραπεί και να προληφθεί η αποτυχία της; Συγκεκριμένα, για όλη την περίοδο από το 2001 που συνδέεται με την έννοια της τρομοκρατίας και της αποτυχίας μέχρι και το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, υπάρχει ένας μεγάλος όγκος βιβλιογραφίας από απόψεις ειδικών που είτε είναι σίγουροι ότι η Υεμένη θα γίνει ένα αποτυχημένο κράτος (με την έννοια ότι είναι εξαιρετικά εύθραυστο) είτε είναι πιο αισιόδοξοι υποστηρίζοντας ότι υπάρχει ακόμα περιθώριο για ανατροπή της κατάστασης, αν υπάρξουν οργανωμένες προσπάθειες υποστήριξης των εσωτερικών αδυναμιών του κράτους από τα κράτη της Δύσης. Αντίστοιχα, από τα στοιχεία της ανάλυσης σε ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο γνωρίζουμε ότι στο κράτος ασκούνται ήδη πολύ μεγάλες διαχρονικές και πρόσφατες πιέσεις (κρίση 2008). Ο δραματικά αυξανόμενος πληθυσμός, η φτώχεια, η καλπάζουσα ανεργία στους νέους, μια οικονομία χαμηλής παραγωγικότητας (με έναν τεράστιο τριτογενή τομέα - όπου ο μισός απασχολείται από το ίδιο το κράτος) αποκλειστικά εξαρτώμενη από τις εξαγωγές πετρελαίου (για τις οποίες ήδη προβλέπονταν η εξάντληση των πόρων άρα και η μείωσή τους) σε συνδυασμό με την έντονη παρουσία αποσχιστικών φωνών υπονόμειαν σε μεγάλο βαθμό την επιβίωση του κράτους. Το μέλλον φαινόταν ότι ήταν στα χέρια των δυνάμεων της Δύσης και χρειαζόταν λεπτούς χειρισμούς. Η αδυναμία αυτή της διεθνούς κοινότητας να αντιδράσει στην εμφανή παρακμή του κράτους, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την κοινή αντίληψη περί αποτυχίας της Υεμένης ως μια απειλή της διεθνούς ασφάλειας και μάλιστα 1ης προτεραιότητας, αλλά και με τις επιδιώξεις της περί περιορισμού της τρομοκρατίας που ενισχύονται κάτω από αυτές τις συνθήκες.

Οι εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης και της μεταβατικής περιόδου που ακολούθησε γεννά ακόμα περισσότερα ερωτηματικά, όσον αφορά την δράση της Δύσης στην Υεμένη. Η δυσαρέσκεια του λάου της Υεμένης θα εκδηλωθεί σε μαζικές διαδηλώσεις που θα παραλύσουν το κράτος. Η νομιμότητα της κυβέρνησης ουσιαστικά δεν υπάρχει, καθώς αμφισβητείται όχι μόνο από τον λαό αλλά και από τα ίδια τα μέλη της (Lackner, 2013). Η πολιτικής της βίαιης καταστολής του Προέδρου Σάλεχ, βύθισε τη χώρα σε μια παρατεταμένη και αιματηρή σύγκρουση. Η έκρηξη της εξέγερσης και η επακόλουθη βία δημιούργησαν ένα κενό εξουσίας, το οποίο αποδυνάμωσε σημαντικά την κεντρική εξουσία και διέβρωσε την ικανότητά της να κυβερνά αποτελεσματικά (Al-Saqqaf, 2012). Το κενό εξουσίας που ακολούθησε επέτρεψε σε διάφορες φατρίες, συμπεριλαμβανομένων φυλετικών ομάδων, αυτονομιστικών κινημάτων, εξτρεμιστικών οργανώσεων, και σε περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες να καλύψουν το κενό και να ανταγωνιστούν για τον έλεγχο του κράτους. Σύμφωνα με την δική μου εκτίμηση, και την ανάγνωση της ευθραυστότητας υπό το πρίσμα του μονοπωλίου της βίας, της νομιμότητας και της αποτελεσματικότητας, αυτό ήταν το σημείο που η ευθραυστότητα της Υεμένης θα κορυφωθεί στην αποτυχία. Τα κενά εξουσίας δεν οδηγούν πάντα σε κρατικές αποτυχίες, ωστόσο σε κοινωνίες τόσο κατακερματισμένες (απουσία κεντρικής κυβέρνησης, φυλετισμός και ως απουσία κοινής ταυτότητας, ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες, περιφερειακοί ανταγωνισμοί) όσο της Υεμένη η αποτυχία ήταν σχεδόν

αυτονόητη. Αν και αυτή η θέση, ότι δηλαδή η Υεμένη έγινε αποτυχημένο κράτος το 2011, με την πτώση της κυβέρνησης Σαλέχ δεν είχε κερδίσει την αναγνώριση της κοινής γνώμης, γεγονός που αποτελεί και την επόμενη μεγάλη αντίθεση, έχει υποστηριχθεί από μια μικρή μερίδα της ακαδημαϊκής κοινότητας (Brehony, 2011. Juneau, T. 2013. Striem & Guzansky, 2011).

Το οξύμωρο στοιχείο βρίσκεται στο γεγονός ότι ολόκληρη σχεδόν η κοινή γνώμη, η πλειοψηφία των ακαδημαϊκών και των πολιτικών **αρνούνται να αναγνωρίσουν ότι η Υεμένη απέτυχε** ή ότι είναι βέβαιο ότι θα αποτύχει ως αποτέλεσμα των εξελίξεων της Αραβικής Άνοιξης και του κενού εξουσίας που δημιουργήθηκε. **Αυτό έρχεται σε κάθετη αντίθεση με την στάση που οι ίδιοι είχαν κρατήσει όταν το 2001,** την χαρακτήρισαν με μεγάλη ευκολία ως αποτυχημένο κράτος και διεθνή απειλή πρώτης προτεραιότητας. Αυτή η στάση είναι τόσο αντιφατική καθώς τότε αποτελούσε ένα πιο κυρίαρχο κράτος σε σχέση με το 2011. Με μια κεντρική κυβέρνηση που κατείχε σε μεγαλύτερο βαθμό το μονοπώλιο της βίας, και έχαιρε την νομιμότητα στα μάτια της πλειοψηφίας του λαού της. Επιπλέον, οι απειλές που φέρει η Υεμένη στην διεθνή πραγματικότητα του 2011, είναι εξαιρετικά μεγαλύτερες σε σχέση με τις μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις που δρούσαν το 2001 στην χώρα. Εν έτη 2011, αυτές οι οργανώσεις, όπως και άλλα κινήματα (αποσχιστικά, εξτρεμιστικά) έχουν ενισχυθεί εκμεταλλευόμενα την μακροχρόνια φθορά του κρατικού μηχανισμού. Επιπλέον, η διεθνής κοινότητα θα έχει και να αντιμετωπίσει και μια προσεχή ανθρωπιστική κρίση, ο αυξανόμενος πληθυσμός σε σχέση με τον διπλασιασμό των επισιτιστικά ανασφαλών από 5εκ. σε 10 εκ. ανθρώπους και τον τριπλασιασμό των νεανικών ποσοστών ανεργίας από ένα 20% σε ένα 60% μόλις σε 10 χρόνια (World Bank Data, 2022). Κάτι που αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό διεθνή κίνδυνο.

Σύμφωνα με την πλειονότητα των άρθρων, των νέων και τις εκθέσεις ακαδημαϊκών στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης, αναγνωρίζετε η κρισιμότητα της κατάστασης και το πόσο ρεαλιστικό είναι το σενάριο της αποτυχίας στην Υεμένη, ωστόσο δεν την χαρακτηρίζουν ακόμα τουλάχιστον ως αποτυχημένο κράτος, με την ελπίδα ότι η χώρα θα εκμεταλλευτεί την τελευταία ευκαιρία που της δίνεται για να «σωθεί». Αυτό θεωρώ πως γίνεται για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων. Όπως εξετάσαμε στην παραπάνω παράγραφο, πέρα από τους εθνικούς δρώντες, το κενό εξουσίας στην Υεμένη αφορά για πολλούς λόγους άμεσα την ασφάλεια και τα συμφέροντα των περιφερειακών και εθνικών δυνάμεων, κυρίως της Σαουδικής Αραβίας. Όπως διαπιστώθηκε, έχουν κίνητρα να θέλουν να παρέμβουν στα εσωτερικά της Υεμένης, τόσο από άποψη ασφάλειας (Σαουδική Αραβία - spillover effects & ενίσχυση ισχύος ως περιφερειακή δύναμη, ΗΠΑ - καταπολέμηση τρομοκρατίας & «εξαγωγή» των δυτικών προτύπων) όσο και από γεωστρατηγική και ιδεολογική. Έτσι ως η τελευταία αυτή ελπίδα σωτηρίας της Υεμένης, παρουσιάζεται να είναι η νέα μεταβατική κυβέρνηση που θα υποστηριχθεί από την Δύση έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί επιτυχώς μια ασφαλής δημοκρατική μετάβαση. Έτσι, με χαμηλό ρίσκο και κόστος οι άμεσα ενδιαφερόμενοι θα κερδίσουν επιρροή στην χώρα, χρησιμοποιώντας την νέα μεταβατική κυβέρνηση ως πληρεξούσιο. Σε περίπτωση που είχε χαρακτηριστεί η Υεμένη ήδη ως αποτυχημένο κράτος, θα είχε αρνητικές συνέπειες για τα συμφέροντα της Δύσης καθώς θα έθετε την χώρα σε κατάσταση αστάθειας, κάτι που δεν είχε κανένα λόγο να κάνει την δεδομένη χρονική στιγμή.

Η μεταβατική περίοδος που ακολούθησε παρουσιάζει ίσως και την μεγαλύτερη των αντιθέσεων. Η νέα κυβέρνηση βρίσκεται αντιμέτωπη με πολλές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ελλείψεων τροφίμων και καυσίμων, της διαφθοράς, την αύξηση των επιθέσεων της Αλ Κάιντα και το αυτονομιστικό κίνημα στο νότο, τα αιτήματα μέτρων λιτότητας από το ΔΝΤ και την δυσπιστία όλου του λαού της. Από την άλλη καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας κατάρρευσης της Υεμένης, η χώρα παρουσιαζόταν ως «μοντέλο» δημοκρατικής μετάβασης και ως έμπνευση για τη διεξαγωγή του πολέμου κατά της

τρομοκρατίας (Almosawa, 2014). Η επιτυχία αυτή ήταν στιγμιαία όπως φάνηκε όταν έναν χρόνο αργότερα από αυτές τις δηλώσεις οι Χούθι καταλαμβάνουν την πρωτεύουσα, και θέτουν την Υεμένη σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου. Και έτσι η Υεμένη γίνεται μόλις 2 περίπου χρόνια μετά την επιτυχία της το «Νέο Αποτυχημένο Κράτος» (Bruno, 2015).

Από τα παραπάνω στοιχεία παρατηρείται μια μεγάλη ασυμφωνία μεταξύ της πραγματικής κατάστασης και της «αποτυχίας» της Υεμένης. Αυτό που γνωρίζουμε από την αξιολόγηση της εξέλιξης της οικονομίας, των κοινωνικών δεικτών και άλλων ιστορικών γεγονότων είναι ότι η κρατικότητα στην Υεμένη επιβαρύνεται συστηματικά και διαχρονικά ήδη από το 2005. Ενώ στο τέλος του 2011 και με το κενό εξουσίας που δημιουργείται, η κρατικότητα της φαίνεται να συμπίπτει με τα στοιχεία αυτά μιας αποτυχημένης περίπτωσης. Από την άλλη η αποτυχία της, ή τουλάχιστον το πως αυτή γίνεται αντιληπτή από το ευρύ κοινό δεν ακολουθεί την ίδια πορεία.

Το γεγονός αυτό, φανερώνει πως η «αποτυχία» μπορεί να χρησιμοποιείται ως εργαλείο πολιτικής. Όπως επισημαίνει ο Haldén (2010), η «αποτυχία» έχει τις ρίζες του στον παγκόσμιο Βορρά και χρησιμοποιείται στον δυτικό ακαδημαϊκό και πολιτικό λόγο για να επηρεάσει τις υποθέσεις των κρατών στον παγκόσμιο Νότο. Η' απλά, πως η «αποτυχία» είναι ένας παραπλανητικός τίτλος αφού αποκλίνει από την περιγραφή της πραγματικής κατάστασης, υποδεικνύοντας ότι **τα κράτη είναι «αποτυχημένα»** μόνον όταν τα συμφέροντα της Δύσης απειλούνται από αυτά. Είτε αυτό συμβαίνει για την εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων είτε τουλάχιστον γιατί εννοιολογικά η «αποτυχία» βασίζεται στη δυτική ιδέα της κρατικότητας που αποτυγχάνει ή αδιαφορεί να αναγνωρίσει την πραγματικότητα του Νότου. Το έργο «Οριενταλισμός» του Edward Saïd, υποδεικνύει ότι η «αποτυχία» μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει τις παραπλανητικές υποθέσεις του «δυτικού κόσμου», ευνοώντας την παραποίηση και την απομάκρυνση του «ανατολικού άλλου» (Clifford, 1980).

Η σημαντική διαφορά μεταξύ της έννοιας ενός αποτυχημένου κράτους, όπως επικρατεί στις πολιτικές και ακαδημαϊκές συζητήσεις, και των πραγματικών συνθηκών ενός κράτους, καθιστά την έννοια επικίνδυνη διότι η υποκειμενική ερμηνεία και η στρατηγική κατασκευή μιας απειλής μπορεί και έχει σημαντικές υλικές επιπτώσεις στη χρηματοδότηση, στην νομιμότητα και πιθανότατα την κρατική κυριαρχία ενός κράτους, ιδίως όταν οι λύσεις που συνήθως προσφέρονται στα αποτυχημένα κράτη είναι καταστροφικές στρατιωτικές επεμβάσεις και εξ αναγκασμού state-building μεθόδους (Hashi, 2015). Εδώ να σημειωθεί ότι δεν υποτιμάται η αξία ή η αναγκαιότητα των παρεμβάσεων ή των πολιτικών που ακολουθούνται όταν τα κράτη αποτυγχάνουν, αλλά ότι δημιουργούνται ερωτηματικά στο γιατί αναγνωρίζουμε την αποτυχία μόνο την έσχατη στιγμή. Βέβαια, όπως υποδεικνύουν επικριτικοί ερευνητές, η επιλογή της χρήσης της έννοιας της αποτυχίας δεν έχει ως κύριο σκοπό να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πληθυσμών που υποφέρουν από τα αποτυχημένα κράτη στα οποία ζούνε (Nay, 2013). Θα έλεγε κανείς ότι οι πολίτες της Υεμένης μάλλον συμφωνούν με αυτή την άποψη.

7| ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κρατική αποτυχία είναι ίσως ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Το νέο διεθνές σκηνικό θέλει τα κράτη όλο και πιο αλληλοεξαρτώμενα μεταξύ τους. Ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος που είναι διαρκώς μεταβαλλόμενος (π.χ. από κρατικοκεντρικό σε ανθρωποκεντρικό) θέτει νέες προκλήσεις στους κύριους δρώντες του, τα κράτη.

Τα κράτη που δεν ανταποκρίνονται στις νέες προσδοκίες και προκλήσεις θεωρούνται εύθραυστα και αποτυχημένα. Κρατική αποτυχία είναι η ακραία περίπτωση στην οποία ένα εύθραυστο κράτος ως πολιτικό σώμα έχει αποσυντεθεί σε σημείο όπου αδυνατεί να εκτελέσει τις δύο θεμελιώδεις λειτουργίες του κυρίαρχου έθνους-κράτους στο σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα: την διατήρηση εσωτερικής τάξης - το μονοπώλιο της βίας, και την αναγνωρισιμότητα/ αποδοχή της κυριαρχίας του σε διεθνές επίπεδο μέσω της διατήρησης διπλωματικών σχέσεων.

Σε μια εποχή όπου έχουν αρχίσει να διαβρώνονται τα όρια της κρατικής κυριαρχίας εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, των ελεύθερων αγορών, των τεχνολογιών και της φιλελευθεροποίησης του διεθνές δικαίου, οι κίνδυνοι που φέρουν τα αποτυχημένα κράτη τόσο για την διεθνή κοινότητα όσο και τα ίδια έχουν αναδειχθεί σε πρώτης προτεραιότητας απειλές της διεθνούς σταθερότητας και ασφάλειας. Τα αδύναμα κράτη, μέχρι πρότινος μικρής ισχύς και επιρροής μετατράπηκαν σε μικρής ισχύς αλλά μεγάλης επιρροής, με τα προβλήματα που αναπαράγονται στο εσωτερικό τους να θέτουν ζητήματα ασφάλειας σε όλο το διεθνές σύστημα.

Έτσι, η κρατική αποτυχία αναγνωρίζεται ως ένα αρκετά περίπλοκο φαινόμενο, αφού τόσο η διάγνωση όσο και «θεραπεία» του φέρουν στο προσκήνιο έννοιες με γκρί εννοιολογικές ζώνες όπως η κρατική κυριαρχία, η ανθρωπιστική παρέμβαση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ασφάλεια, η ανάπτυξη και η οικοδόμηση κρατών. Κάτι τέτοιο ενέχει ότι θα υπάρχουν πολλές διαφορετικές ιδεολογικές και οντολογικές προσεγγίσεις του θέματος. Όπως το θέτει ο Ruchala (1971), οι μελετητές των διεθνών σχέσεων πολλές φορές εστιάζουν σε διαφορετικές διαστάσεις του ίδιου φαινομένου και φορώντας διαφορετικά «θεωρητικά γυαλιά».

Ένα από τα πιο «αποτυχημένα» και «επικίνδυνα» θεωρείται το κράτος της Υεμένης, στο οποίο αυτήν την στιγμή εκτυλίσσεται η μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση των τελευταίων δεκαετιών. Επομένως η μελέτη του φαινομένου της αποτυχίας της είναι σημαντική για την κατανόηση τόσο των αιτιών όσο και των μηχανισμών πρόληψης και αντιμετώπισης αυτής, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Στα πλαίσια αυτά, μελετήθηκε η πορεία της Υεμένης προς την αποτυχία της. Έγινε η παραδοχή ότι ο βαθμός της ευθραυστότητας/ αδυναμίας ανά χρονική περίοδο, αποτελεί μια συνάρτηση των βασικών διαστάσεων της κρατικότητας της: την κατοχή του μονοπωλίου της βίας, της νομιμότητας του και της αποτελεσματικότητας του κράτους της. Συγκεκριμένα η ευθραυστότητα αναγνωρίζεται ως η πραγματική κατάσταση ενός κράτους στην διεθνή πραγματικότητα με την αποτυχία να αποτελεί την ακραία έκβαση της πρώτης.

Αρχικά διαπιστώθηκε, ότι ακριβώς επειδή το μοντέλο κρατισμού με το οποίο διαμορφώθηκε ο σύγχρονος κόσμος είναι αυτό του δυτικού προτύπου, η Υεμένη διαχρονικά οργανωμένη κάτω από πολύ διαφορετικά συστήματα κοινωνικής οργάνωσης και διακυβέρνησης (όπως ο φυλετισμός), φέρει μια κληρονομιά θεσμικής υπανάπτυξης. Το κράτος της, το οποίο είναι μόλις 30 περίπου ετών, απέκτησε εξωτερική κυριαρχία μέσω της αναγνώρισης του από το διεθνές σύστημα πριν να αποκτήσει την εσωτερική κυριαρχία εντός των εδαφών της, οδηγώντας αναπόφευκτα σε μια κληρονομημένη εσωτερική κρατική αδυναμία στα πλαίσια της σύγκρισης του με την ιδανική κρατικότητα του δυτικού προτύπου, βάση

της οποίας προσδιορίζεται η ευθραυστότητα και αποτυχία του.

Σε δεύτερο επίπεδο, το κράτος ήταν ανέκαθεν εύθραυστο και επανειλημμένα τίθεται ως υποψήφιο για αποτυχία. Παρουσιάζει το πλήρες φάσμα των προκλήσεων της κρατικής αστάθειας (ευθραυστότητα) οι οποίες ταλανίζουν το έθνος από την ίδρυσή του. Η ταχεία πληθυσμιακή μεγέθυνση, οι βαθιές κοινωνικές διαιρέσεις, η αδυναμία ελέγχου όλης της επικράτειας, οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι, η χρόνια φτώχεια, η ανεργία, η εξάρτηση της οικονομίας από το πετρέλαιο, οι μεγάλες ανισότητες και η παρουσία εξτρεμιστικών ομάδων είναι μερικές από τις εσωτερικές της αδυναμίες. Το κράτος ήταν σε μια μεταβατική περίοδο και παρά την ανθεκτικότητα που επέδειξε για κάποιο χρονικό διάστημα, η σύγκλιση ενός ευρέος φάσματος αυξανόμενων πιέσεων από εσωτερικούς (ανεργία, φτώχεια, εξάντληση των υδάτινων πόρων) και εξωγενείς παράγοντες (ΔΝΤ, πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, Σαουδική Αραβία) αλλά και σοκ του εξωτερικού περιβάλλοντος (κρίση '08, Αραβική Άνοιξη) προϋδέαζαν για την απερχόμενη αποτυχία του εδώ και πολλά χρόνια. Η πορεία στην ευθραυστότητα και ιδίως στην «αποτυχία» δεν ήταν γραμμική, ωστόσο, ως προς βασικούς δείκτες ανθρώπινης ανάπτυξης παρατηρείται μια συνεχής επιδείνωση με την πάροδο του χρόνου. Ακόμα και σε περιοδικές στιγμές που το κράτος παρουσίαζε μια σταθερότητα, με τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ή της διεθνούς κοινότητας, αυτοί φαίνεται να αδυνατούν να αντιληφθούν την πολυπλοκότητα των δυναμικών της χώρας και της ανθρώπινης δυστυχίας. Η σταθερότητα συχνά αποδόθηκε με βάση περιορισμένους δείκτες και συνθήκες, όπως οι θετικές αλλαγές στο ισοζύγιο πληρωμών ή ο υποτιθέμενος εκδημοκρατισμός. Ή ακόμα καλύτερα όταν η Υεμένη ήταν αποτελεσματική στο να σκοτώνει τρομοκράτες και αποτέλεσε «πρότυπο». Οι αναγνώσεις αυτές της σταθερότητας φαίνεται να αγνοούν την επίδραση της ανθρώπινης φτώχειας, της ανεργίας των νέων, της έλλειψης ευκαιριών ζωής και των εκτεταμένων ανισοτήτων. Όπως έθεσε και η ίδια η Κριστίν Λαγκάρντ, τέως διευθύντρια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου: «Επιτρέψτε μου να είμαι ειλικρινής, δεν δίναμε αρκετή προσοχή στο πώς μοιράζονταν οι καρποί της οικονομικής ανάπτυξης», αναφερόμενη στις εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης το 2011.

Η ακαδημαϊκή κοινότητα, με την επίγνωση προειδοποίησε εδώ και χρόνια για την οικονομική και κοινωνική παρακμή στην Υεμένη και υπογράμμιζαν την πιθανότητα ενός εμφυλίου πολέμου με βάση το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν της Υεμένης, όπου η πολιτική βία και οι συγκρούσεις ήταν συχνό χαρακτηριστικό της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. «Συνέχεια μια εξηκονταετίας που χαρακτηρίζεται από την αποτυχία σχηματισμού κράτους που οδήγησε σε έναν κύκλο βίας, πραξικοπημάτων, δολοφονιών και ανοιχτών πολεμικών συγκρούσεων» (Feirstein, 2019).

Ωστόσο, η εργασία αναγνωρίζει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στην έννοια ενός «αποτυχημένου κράτους», όπως εκφράζεται στον πολιτικό ή ακαδημαϊκό λόγο, και την πραγματικότητα της αποτυχίας του κράτους. Μια σειρά από αντιθέσεις, φανερώνει πως για την Υεμένη τουλάχιστον, αυτή λαμβάνει τον τίτλο «αποτυχημένο κράτος» μόνον όταν η Δύση κρίνει ότι απειλούνται σημαντικά τα συμφέροντα της, ως εργαλείο πολιτικής χειραγώγησης. Να θυμίσουμε ότι η Υεμένη ήδη από το 2001, θεωρήθηκε απειλή 1ης προτεραιότητας, να θυμίσουμε επίσης ότι σχεδόν από την δημιουργία της παρακμάζει, δηλαδή η «αποτυχία» της δεν ήταν ένα ξαφνικό φαινόμενο. Και αν όντως τελικά η Υεμένη αποτελούσε μια πραγματικά σημαντική απειλή για την διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα τότε αυτονόητο επακόλουθο είναι να ερωτηθούμε γιατί δεν λήφθηκαν αποτελεσματικότερα μέτρα για την πρόληψη αυτής. Επιπρόσθετα η ανακήρυξη ενός κράτους ως «αποτυχημένου» είναι γενικά αμφιλεγόμενη και, όταν γίνεται, δύναται να προκαλέσει σημαντικές γεωπολιτικές συνέπειες (Patrick, 2007). Ακαδημαϊκοί έχουν υποστηρίξει ότι η

ανακήρυξη ενός κράτους ως αποτυχημένο δημιουργεί χώρο για εφαρμογή στανταρισμένων πολιτικών κατά της αποτυχίας, από εξωτερικούς δρώντες που είτε αγνοούν τα πραγματικά ιστορικά προβλήματα είτε εθελοτυφλούν και πολλές φορές οδηγούν σε ακόμα μεγαλύτερες καταστροφές και αποτυχίες.

Αυτό, αποδεικνύουν και τα τελευταία οχτώ χρόνια του πολέμου στην Υεμένη. Η ανθρωπιστική παρέμβαση δεν επέφερε τις αναμενόμενες σημαντικές κοινωνικές αλλαγές. Αντιθέτως, η παρέμβαση βοήθησε να δημιουργηθεί η μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση της νέας χιλιετίας, με κατάφωρες καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και χρήση βίας κατά αμάχων. Με βάση τις υποθέσεις που προέκυψαν από αυτή τη μελέτη φαίνεται ότι τα κράτη που παρεμβαίνουν έχουν κατά νου τα γεωπολιτικά συμφέροντα και τον ανταγωνισμό που υπερισχύουν των ανθρωπιστικών κινήτρων.

Κλείνοντας, προτείνεται πως όταν ο όρος «αποτυχημένο κράτος» θα χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει ένα κράτος, αυτό να αντιμετωπιστεί με κριτική ματιά και δεύτερες και τρίτες σκέψεις, τόσο για τις πραγματικές επιπτώσεις που μπορεί να φέρει σε ένα κράτος όσο και το τι σημαίνει αυτό για αυτόν που το χρησιμοποιεί αλλά και για αυτόν που το ασπάζεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΕΡΟΣ 1^ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αρώνη, Χ. (2012). «*Η κρατική κυριαρχία στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο: μια μεταβαλλόμενη σταθερά*». Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Νομικής. Τομέας Διεθνών Σπουδών. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ).

Ατσαβές, Μ. Γ. (2010). «*Ανθρωπιστικές Επεμβάσεις: Επεμβάσεις στη Διεθνή Πολιτική και στο Διεθνές Δίκαιο*». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Διεθνών Και Ευρωπαϊκών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ηρακλείδης, Α. (2015). «*Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*». Έκδοση1. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα

Καλλία, Μ.(2015). «*Η δημιουργία κρατών στη σύγχρονη διεθνή δικαιοταξία*».Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών. Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών θεσμών. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Κουσκουβέλης, Η. (2012). «*Το διεθνές σύστημα και η Αραβική Άνοιξη*». Κουσκουβέλης, Η. (επιμ.). *Η Αραβική Άνοιξη*. Μελέτες Διεθνών Σχέσεων. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Κεφάλαιο 1ο.

Κτενίδου, Ε. (2014). «*Αποτυχημένα Κράτη: Αιτία ή Αφορμή Διεθνούς Παρέμβασης*». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Παπασπύρου, Θ. (2016). «*Ευθύνη για προστασία (Responsibility to Protect/RtoP) και οι επεμβάσεις του ΝΑΤΟ απο το Κόσσοβο μέχρι τη Λιβύη*». Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Διεθνών Και Ευρωπαϊκών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Περπερίδου, Ε. Π. (2015). «*Η Παρεμβατικότητα στις Σύγχρονες Διεθνείς Σχέσεις: το Ηθικό Καθήκον και η Αδικαιολόγητη Βία*». Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Νομικής. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πετράκος, Γ., Ψυχάρης, Γ. (2016). «*Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*». Έκδοση2. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Ρουκανάς, Σ. (2007). «*Οικονομική θεωρία και ανάπτυξη υπό το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής οικονομίας*». Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)

Ρούμκος, Θ. (2020). «*Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Υεμένη: Ιστορικές Διαστάσεις και Πολιτικές Πολυπλοκότητες*». Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών

σπουδών. Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στις διεθνείς σχέσεις και ασφάλεια. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τσάτσος, Θ. Δημήτρης (2010). «Πολιτεία». Έκδοση 1η. Αθήνα: Εκδόσεις Γαβριηλίδης

Φραγκονικολόπουλος, Χ., & Προέδρου, Φ. (2016). «Παγκόσμια πολιτική-δρώντες, δομές & διαδικασίες». Έκδοση 1. Αθήνα: Ελληνικά Ηλεκτρονικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Acemoglu, D. et al. (2001). "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation". The American Economic Review. Vol. 91. No. 5. pp. 1369-1401.

Adamson, F. B. (2006). 'Crossing borders: International migration and national security'. International security, 31(1), 165-199.

Adem, S. (2017). 'Anarchy, Order and Power in World Politics'. 1st ed. Routledge.

Adler, E. (2003). "Constructivism". In W. Carlneas, B. Simmons & T. Risse (eds). 'Handbook of International Relations'. Thous & Oaks: Sage

Ali, T. (2004). 'Bush in Babylon: the recolonisation of Iraq'. Verso.

Allen, J., Burns, N., Garrett, L., Haass, R. N., Ikenberry, G. J., Mahubani, K., Walt, S. M. (2020). 'How the world will look after the coronavirus pandemic'. Foreign Policy, 20(2020), 97-103.

An, N., Incealtin, G., Kurnaz, M. L., & Şengün Ucal, M. (2014). 'Climate Change Impacts on Migration in the Vulnerable Countries'. In EGU General Assembly Conference Abstracts

Anderson, J. R. (1991). 'The adaptive nature of human categorization'. in 'Psychological review'. 98(3), 409.

Angelopoulos, K., Economides, G., & Kamas, P. (2007). 'Tax-spending policies and economic growth: theoretical predictions and evidence from the OECD'. European Journal of Political Economy, 23(4), 885-902.

Annan, K. (2005). 'In Larger Freedom: Decision time at the UN'. Foreign Affairs. 84, p. 63.

Annan K., United Nations (2001). 'We the peoples : the role of the United Nations in the twenty-first century'. New York: United Nations.

Avenell, E., Hastings, D.D. (2016). 'Crisis Diplomacy'. In Constantinou, C. (ed.) 'The SAGE Handbook of Diplomacy'. London: Sage Publications Ltd

- Ayoob, M. (2001). 'Humanitarian intervention and international society'. *Global Governance*, 7(3), 225-230.
- Barnett, M., Finnemore, M., & Duvall, R. (2005). 'The power of liberal international organizations'.
- Barnett, M., & Weiss, T. G. (Eds.). (2008). 'Humanitarianism in question: Politics, power, ethics'. Cornell University Press.
- Bell, C., & Lewis, M. (2005). 'Economic implications of epidemics old and new'. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=997387>
- Berhutesfa, C. (2014). 'Unleashing Africa's Resilience: Pan Africanist Renaissance In a New African Century'. Lulu Press, Inc.
- Bilgin, P., & Morton, A. D. (2007). 'Rethinking state failure: the political economy of security'. In 'State failure revisited I: globalization of security and neighbourhood effects'. pp. 7-31. Institute for Development and Peace.
- Brewer, A. (1990). 'Marxist Theories of Imperialism A Critical Survey'. Routledge.
- Bull, H. (2012). 'The anarchical society: a study of order in world politics'. Bloomsbury Publishing.
- Busby, J. (2022). 'States and Nature: The Effects of Climate Change on Security'. Cambridge University Press.
- Bush, G.W. (2003). 'The National Security Strategy of the United States of America'. [online] Archives.gov. Available at: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>.
- Büthe, T., Major, S., & e Souza, A. D. M. (2012). 'The politics of private foreign aid: Humanitarian principles, economic development objectives, and organizational interests in NGO private aid allocation'. *International organization*, 66(4), 571-607.
- Call, C.T. (2008). 'The Fallacy of the Failed State'. *Third World Quarterly* Third World Quarterly. 298. 12-1.
- Call, C. T. (2010). 'Liberia's war recurrence: Grievance over greed'. *Civil Wars*. 12(4), 347-369.
- Call, C.T., E.M. Cousens (2007). "Ending Wars and Building Peace", Coping With Crisis Working Paper Series. International Peace Academy
- Castan, P. J. (2019) 'Kosovo and the Collateral Effects of Humanitarian Intervention'. Abingdon: Routledge, pp.178-182
- Chandler, D. (2006). 'Empire in Dental: The Politics of State-Building'. London: Pluto

- Chomsky, N. (2006). *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*. New York: Metropolitan Books.
- Chopra, J., & Weiss, T. G. (1992). 'Sovereignty is no longer sacrosanct: codifying humanitarian intervention'. *Ethics & International Affairs*, 6, 95-117.
- Çifci, E. G., & Kurnaz, D. (2019). 'Syrian youth in Turkey: gender and problems outside the refugee camps'. In *Global Youth Migration and Gendered Modalities* (pp. 143-162). Policy Press.
- Cramer, C. (2006). *Civil War is Not a Stupid Thing*. London: Hearst & Co.
- Crawford, J. (2002). *The International Law Commission's articles on state responsibility: introduction, text and commentaries*. Cambridge University Press.
- Crocker, C. (2003). *Engaging Failing States*. [online] Foreign Affairs. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2003-09-01/engaging-failing-states>.
- Collier, P. (2007). *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford University Press.
- Collier, P. (2008). "Post-Conflict Economic Policy". in C.T. Call and V.Wyeth (eds.), *Building States to Build Peace*. Lynn Rienner. Boulder, Colorado.
- Conforti, B., Labella, A. (2012). *An introduction to international law*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Debrix, F. (2009). *Jean Baudrillard. In Critical theorists and international relations*. pp. 68-79. Routledge.
- Derrida, J., & Rottenberg, E. (2002). *Negotiations: interventions and interviews, 1971-2001*. Stanford University Press.
- Dervis, K. (2007). *Devastating For The World's Poor: Climate Change Threatens The Development Gains Already Achieved*. [online] United Nations. Available at: <https://www.un.org/en/chronicle/article/devastating-worlds-poor-climate-change-threatens-development-gains-already-achieved>.
- Easterly, W., & Williamson, C. R. (2011). *Rhetoric versus reality: the best and worst of aid agency practices*. *World Development*, 39(11), 1930-1949.
- Economides, S. (2007). *United Nations Interventionism, 1991–2004*. Cambridge University Press.
- Fearon, J., & Wendt, A. (2003). *The purpose of intervention*.
- Flint, C., Taylor P. J. (2018). *Political geography : world-economy, nation-state, and locality*. Oxon: Routledge.

- Frieden J. A. & Lake D. A. (2000). *'International political economy : perspectives on global power and wealth'*. 4th ed. Boston: Bedford/St. Martin's.
- Franck, T. M. (1998). *'Fairness in international law and institutions'*.
- Fukuyama, F. (2004). *'Statebuilding: Governance and World Order in the 21st Century'*. Cornell University Press. New York.
- Gauthier, A., Moita, M. (2013). *'External shocks to fragile states: Building resilience in Haiti'*.
- Gocke, G. (2017). *'Phenomenon Of Failed State And Refugee/Immigration Problem: Analysis On Syria Example'*. Sarajevo: Journal of Social Sciences
- Goodrich, L.M., Hambro, E., Simons, E. (1969). Charter of the United Nations. Commentary and Documents. 3rd ed. New York: UNCIO
- Greider, W. (1997). *'One World, Ready or Not: The Manic Logic of Global Capitalism'*. Simon & Schuster.
- Gros, J.G. (1996). *'Toward a taxonomy of failed states in the new world order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda, and Haiti'*. Third World Quarterly. 17(3): 455–471.
- Haass, R. N., Litan, R. E. (1998). *'Globalization and its discontents: Navigating the dangers of a tangled world'*. Foreign Affairs, 2-6.
- Hagmann, T., Hoehne, M. V. (2009). *"Failures of the state failure debate: Evidence from the Somali territories"*. Journal of International Development. John Wiley & Sons. Ltd., vol. 21(1), pages 42-57.
- Helman, G. B., Ratner, S. R. (1992). *'Saving Failed States'*. Foreign Policy. 89, 3–20.
- Heitmeyer, W. (2010). *'Control of violence : historical and international perspectives on violence in modern societies'*. New York: Springer.
- Heinrich, T., & Peterson, T. M. (2020). *'Foreign policy as pork-barrel spending: Incentives for legislator credit claiming on foreign aid'*. Journal of Conflict Resolution, 64(7-8), 1418-1442.
- Heywood, A. (2014). *'Global politics'*. 1st ed. Bloomsbury Publishing.
- Kaplan, S. (2008) *'Fragile States, Fractured Societies'*. in *Fixing Fragile States: 'A New Paradigm for Development'*. Chapter 3. London: Praeger Security International
- Khan, M.H. (2005). *'Markets, States and Democracy: Patron-Client Networks and the Case for Democracy in*

Developing Countries. Democratization 12:5.

Kim, L., & Nelson, R. R. (Eds.) (2000). *Technology, learning, and innovation: Experiences of newly industrializing economies*. Cambridge University Press.

Malazogu, L. (2003). 'When Doves Support War and Hawks Oppose It: An Analysis of Humanitarian Intervention in Kosova'. In *'Understanding the War in Kosovo'*, 125-145.

Manji, F., & O'Coill, C. (2002). *'The missionary position: NGOs and development in Africa'*. International affairs, 78(3), 567-584.

Marshall, T. (2008). 'Regions, economies and planning in England after the sub-national review'. in *'Local Economy'*. 23(2), 99-106.

McKinlay, R. D., & Little, R. (1978). *'A foreign-policy model of the distribution of British bilateral aid, 1960–70.'* British Journal of Political Science, 8(3), 313-331.

Mearsheimer, J.J. (2001). *'The tragedy of Great Power politics'*. New York: Norton.

Menkhaus, K. (2004). *'Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism'*. Adelphi Paper no 364. Oxford:Oxford University Press

Moore, B. (1966). *'The Social Origins of Democracy and Dictatorship: Lord and Peasant in the Making of the Modern World'*. Boston: Beacon Press.

Mullard, M. (2004). *'The politics of globalisation and polarisation'*. Edward Elgar Publishing.

Lockhart, C., & Ghani, A. (2008). *'Fixing failed states: A framework for rebuilding a fractured world'*. Oxford: Oxford University Press.

Logan, J., & Preble, C. (2006). *'Failed states and flawed logic'*. CATO Policy Analysis.

Logan, J., & Preble, C. (2011). 'Fixing failed states: A dissenting view'. In *'The handbook on the political economy of war'*. Edward Elgar Publishing.

OECD (2010). *'Conflict and Fragility Transition Financing Building a Better Response'*. [online] Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/9789264083882-en>

OECD (2022). 'States of Fragility 2022'. [online] Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/c7fedf5e-en>.

OCHA (2022). *'Yemen Situation Report'*. [online] UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs SITUATION REPORTS. United Nations Publications. Available at: <https://reports.unocha.org/en/country/yemen>.

- Patrick, S. (2006). *'Weak states and global threats: Assessing evidence of spillovers'*. Center for Global Development Working Paper, (73).
- Patrick, S. (2007). *"Failed States and Global Security: Empirical Questions and Policy Dilemmas"*. [online] *International Studies Review*, 9(4), 644–662. Available at: <http://www.jstor.org/stable/4621865>
- Pawlowska, K. (2005). *'Humanitarian Intervention: Transforming the Discourse'*. *International Peacekeeping*, 12(4), 487-502.
- Phillips, B. J. (2019). *'Foreign Terrorist Organization designation, international cooperation, and terrorism'*. *International Interactions*, 45(2), 316-343.
- Pinos, J. C. (2018). *'Kosovo and the collateral effects of humanitarian intervention'*. Routledge.
- Posen, B. (1993) *'The Security Dilemma and Ethnic Conflict'*. *Survival Spring*. vol. 35 no.1. pp.27 – 47
- Puchala, D. J. (1971). *'Of blind men, elephants and international integration'*. *J. Common Mkt. Stud.*, 10, 267.
- Raleigh, C. (2010). *'Political marginalization, climate change, and conflict in African Sahel states'*. In *'International studies review'*. 12(1), 69-86.
- Rotberg, R. (2002). *'Failed States in a World of Terror'*. [online] *Foreign Affairs*. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2002-07-01/failed-states-world-terror>.
- Rotberg, R. (2004). *'When States Fail: Causes and Consequences'*. Princeton: Princeton University Press.
- Sachs, J. (2000). *'Notes on a new sociology of economic development'*. In *'Culture matters: How values shape human progress'*. 29-43.
- Said, E. W. (2014). *'The clash of ignorance In Geopolitics'* (pp. 191-194). Routledge.
- Schneckener, U. (200). *'Fragile Staatlichkeit und State-building. Begriffe, Konzepte und Analyserahmen'*. In *'Staatszerfall und Governance'*. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. pp. 98-121
- Scott, J. M., & Rosati, J. A. (2020). *'The politics of United States foreign policy'*. CQ Press.
- Stewart, R. and Knaus, G. (2011). *'Can intervention work?'*. New York: W.W. Norton & Company.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica (2019). *'Nation-state / politics'*. In: *Encyclopædia Britannica*. [online] Available at: <https://www.britannica.com/topic/nation-state>.
- The National Security Strategy (2006). [online] *Archives.gov*. Available at: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/> [Accessed 8 Aug. 2019].

- Thirlwall, A. P. (2003). *'The nature of economic growth: an alternative framework for understanding the performance of nations'*. Edward Elgar Publishing.
- Tilly, C. (1990). *'Coercion, Capital and European States'*. AD 990-1992. Oxford: Blackwell.
- Todaro, M. P., Smith, S. C. (2015). *'Economic development'*. 12th ed. Pearson
- Trzeciak-Duval, A. and Van Veen, E. (2012). 'Globalisation with a Twist: Stability, Volatility and Fragility All in One'. In *'Stability: International Journal of Security and Development'*, 1(1), p.80.
- Verhoeven, H. (2009). *'The self-fulfilling prophecy of failed states: Somalia, state collapse and the Global War on Terror'*. *Journal of Eastern African Studies*, 3(3), 405-425.
- Walzer, M. (1984). 'Liberalism and the Art of Separation'. in *'Political theory'*, 12(3), 315-330.
- Walzer, M. (2002). *'The triumph of just war theory (and the dangers of success)'*. *Social Research: An International Quarterly*, 69(4), 925-944.
- Waltz, K.N. (1965). *'Man, the state and war : a theoretical analysis'*. New York, Pr.
- Waltz, K. N. (1993). *'The emerging structure of international politics. International security'*, 18(2), 44-79.
- Weber, E. (1976). *'Peasants into Frenchmen: the modernization of rural France, 1870-1914'*. Stanford University Press.
- Wimpelmann, T. (2020). 'State-building'. In *'Humanitarianism'* (pp. 206-208). Brill.
- Wolf, S. (2011). *'The Regional Dimensions of State Failure. Review of International studies'*. [online] Vol. 37. Issue No 3. Available at: http://journals.cambridge.org/abstract_S0260210510000951
- Woodward, S. L. (2017). *'The ideology of failed states'*. Cambridge University Press.
- Woodward, S. L. (2006) *'The Paradox of "State Failure": States Matter; Take them Seriously'*. [online] Available at: <https://www.susanwoodward.com/publications>
- Zartman (1995). *'Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority'*. IW edition. Boulder and London: Lynne Rienner.

ΜΕΡΟΣ 2^ο ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Goldschmidt, A., & Boum, A. (2016). «*Ιστορία της Μέσης Ανατολής*». [online] ΨΗΦΙΔΑ, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη και Ιδρυματικό Αποθετήριο. Available at: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/22059>

Ρούμκος, Θ. (2020). «*Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Υεμένη: Ιστορικές Διαστάσεις και Πολιτικές Πολυπλοκότητες*». Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών σπουδών. Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στις διεθνείς σχέσεις και ασφάλεια. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τσιγκρέλης, Β. (2022). «*Ο εμφύλιος πόλεμος της Υεμένης. Εσωτερικές και εξωτερικές διαστάσεις (2014-σήμερα)*». Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Διεθνών Και Ευρωπαϊκών Σπουδών. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Aboueldahab, N. (2019). '*Reclaiming Yemen: The Role of the Yemeni Professional Diaspora*'. Brookings Doha Center.

Boucek, C. (2010). '*Yemen on the Brink*'. Carnegie Endowment.

Brehony, N. (2011). '*Yemen divided: The story of a failed state in South Arabia*'. Bloomsbury Publishing.

Burrowes, R. & Wenner, M.W. (2019). '*Yemen: People, History, & Facts*'. In: Encyclopædia Britannica. [online] Available at: <https://www.britannica.com/place/Yemen>.

Calabrese, J., (2020). '*The Bab el-Mandeb Strait: Regional and Great Power Rivalries on the Shores of the Red Sea*'. [online] Middle East Institute. Available at: <https://www.mei.edu/publications/bab-el-mandeb-strait-regional-and-great-power-rivalries-shores-red-sea>

CIA.gov. (n.d.). '*Yemen - The World Factbook*'. [online] Available at: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/yemen/>.

CIVIC (Center for Civilians in Conflict) (2022). '*Risking the Future: Climate Change, Environmental Destruction, and Conflict in Yemen*' [online] Report. Available at: https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2022/10/CIVIC_Report_Yemen_ClimateCrisis_ProtectionofCivilians.pdf

CIVIC (Center for Civilians in Conflict) (2022). '*Yemen Faces Looming Environmental Battle in Midst of Conflict*'. [online] Report. Available at: <https://civiliansinconflict.org/press-releases/report-yemen-faces-looming-environmental-battle-in-midst-of-conflict/>

Colton, N.A. (2010). 'Yemen: A Collapsed Economy'. Middle East Journal, [online] Vol. 64, No. 3, pp.410–426. Available at: <https://www.jstor.org/stable/40783107>.

Cunningham, N. (2018). 'The 4 Key Chokepoints For Oil'. Available at: <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/The-4-Key-Chokepoints-ForOil.html>.

De Bruijne, E. (2019). 'Demarcating The Omani- Yemeni Border'. [online] Master Thesis. Department of Modern Middle Eastern Studies. Leiden University. Available at: <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2659714/view>

Feierstein, G. (2019). 'Yemen: The 60-year War'. [online] Available at: https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-05/Yemen_The_60_Year_War.pdf.

Gasim, G. (2015). 'Analysis: Yemen's crisis – the beginning of the end?' [online] www.aljazeera.com. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2015/4/22/analysis-yemens-crisis-the-beginning-of-the-end>

Glass, N. (2010). 'The Water Crisis in Yemen: Causes, Consequences and Solutions'. Global Majority E-Journal, Vol. 1. No. 1. pp. 17-30

Hazbun, W. (2019). 'American Interventionism and the Geopolitical Roots of Yemen's Catastrophe'. [online] In 'Middle East Report. MER 289'. MERIP. Available at: <https://merip.org/2019/03/american-interventionism-and-the-geopolitical-roots-of-yemens-catastrophe/>.

Hill, G. (2008). 'Comic answer to Yemen water crisis'. [online] BBC News. news.bbc.co.uk. Available at: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7595552.stm

International Organization for Migration (IOM) (2022). 'Yemen'. [online] yemen.iom.int. Available at: <https://yemen.iom.int/>

Jamjoom, M.S., Somra, G. (2010). 'Qat crops threaten to drain Yemen dry'. [online] CNN News. www.cnn.com. Available at: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/meast/12/02/yemen.water.crisis/index.html?hpt=Mid>.

Kaplan, R. D. (2012). 'The Revenge of Geography'. New York: Random House

Kaussler, B., Grant, K.A. (2022). 'Proxy War in Yemen'. Taylor & Francis.

Khoshnaw, Y. (2022). 'How Yemen Became and Has Remained a Territory of Strategic Importance'. Bachelor's Thesis. Metropolia University of Applied Sciences

Kleemann, S. (2019). 'The forgotten war: Yemen'. Staat, Recht und Politik–Forschungs-und Diskussionspapiere, (8).

Lackner, H. (2019). 'Yemen in Crisis: Road to war'. Verso Books.

- Lichtenthaler, G. (2010). 'Water conflict and cooperation in Yemen'. Middle East Report, 254, 40.
- Lott, A. (2021). 'Maritime Security Threats and the Passage Regime in the Bab el-Mandeb'.
- Madsen, E.L. (2012). 'Yemen: Revisiting Demography After the Arab Spring'. [online] New Security Beat. Available at: <https://www.newsecuritybeat.org/2012/04/yemen-revisiting-demography-after-the-arab-spring/>
- Mantzikos, I. (2011). 'Somalia and Yemen: the links between terrorism and state failure'. Digest of Middle East Studies. 20(2). p. 242-26
- Mugahed, R. (2022). 'Tribes and the State in Yemen'. [online] Available at: https://sanaacenter.org/files/Tribe_and_the_State_in_Yemen_en.pdf [Accessed 25 Apr. 2023]
- Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN) Index. (2021) 'Yemen'. [online] gain-new.crc.nd.edu. Available at: <https://gain-new.crc.nd.edu/country/yemen>
- Rajeh, M., (2020) 'Al-Masdar Online interviews the Chinese ambassador to Yemen about Corona and the Yemeni issue'. [online] Al-Masdar. Available at: <https://almasdaronline.com/articles/179296>
- Ramadan, M., Al-Ganad, T. (2022). 'Resolving The Yemen-saudi Border Problem: Time To Revive The Joint Committees'. [online] Available at: https://sanaacenter.org/files/Resolving_the_Yemen_Saudi_Border_Problem_Time_To_Revive_the_Joint_Committees_en.pdf.
- China Prioritizes Gulf Economic, Oil Relationships; Yemen Can Wait - Sana'a Center For Strategic Studies <https://sanaacenter.org/publications/analysis/13002>
- Reliefweb.int. (2022). 'Yemen Humanitarian Needs Overview 2023 (December 2022)'. [EN/AR] - Yemen ReliefWeb. [online] Available at: <https://reliefweb.int/report/yemen/yemen-humanitarian-needs-overview-2023-december-2022-enar> [Accessed 9 Feb. 2023].
- Reuters (2021). 'Factbox - The Suez Canal: a vital oil transit route with an ancient history'. [online] Available at: <https://www.reuters.com/article/egypt-suezcanal-oil-idINKBN2BI26C>.
- Reuters (2009). 'Water crisis threatens Yemen's swelling population'. [online] Available at: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-water-idUSTRE57T0HK20090830>
- Save the Children (2022). 'Yemen: Children Demand Peace and the Renewal of Truce as First Steps Towards Ending the War'. [online] Available at: <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2022-press-releases/yemen-children-demand-peace-truce-renewal-steps-to-end-war>
- Scommegna, P. (2012). 'Yemen's New Government Faces Long-Standing Demographic Challenges'. [online] PRB. Available at: <https://www.prb.org/resources/yemens-new-government-faces-long-standing-demographic-challenges/>.

Sharp, J. M., Humud, C. E., & Collins, S. R. (2020). *'US Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2021 Request'*. LIBRARY OF CONGRESS WASHINGTON DC.

Sharp, J. M., & Brudnick, I. A. (2015). *'Yemen: Civil war and regional intervention'*.

Smith, O. (2018). *'Mapped: The world's most (and least) religious countries'*. [online] The Telegraph. Available at: <https://www.telegraph.co.uk/travel/maps-and-graphics/most-religious-countries-in-the-world/>.

The Editors of Encyclopaedia Britannica (n.d.). *'Bab el-Mandeb Strait, strait, Red Sea'*. [online] Britannica. Available at: www.britannica.com. Available at: <https://www.britannica.com/place/Bab-El-Mandeb-Strait>.

UNESCO World Water Assessment Programme (2012). *'Managing water under uncertainty and risk'*. Paris: Unesco.

United Nations (2022). *'World Population Prospects - Population Division'*. [online] un.org. Available at: <https://population.un.org/wpp/>.

U.N.H.C. (2008). *'Federal Research Division Country Profile: Yemen'*. [online] Refworld. United States Library of Congress. Available at: <https://www.refworld.org/publisher/USLC.html>.

U.W.H. (n.d.). *'Socotra Archipelago'*. [online] UNESCO World Heritage Centre. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/1263/>.

UNFPA (2016). *'Population Development'*. [online] UNFPA org Yemen. Available at: <https://yemen.unfpa.org/en/topics/population-development>.

UNFPA (2022). *'Yemen: The world's largest humanitarian crisis'*. [online] UNFPA.org Available at: <https://www.unfpa.org/yemen>.

United States Institute of Peace (UINP). (2014). *'Dialoguing for Reconciliation in Yemen'*. [online] Available at: <https://www.usip.org/publications/2014/06/dialoguing-reconciliation-yemen>

UN.org (n.d.). *'YEMEN'*. [online] www.un.org. Available at: <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATION-ANDTREATIES/STATEFILES/YEM.htm>

U.S. DEPARTMENT OF STATE (2021). *'2021 Report on International Religious Freedom: Yemen'*. [online] United States Department of State. Available at: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/yemen/>.

Weir, S. (2009). *'A Tribal Order: Politics and Law in the Mountains of Yemen'*. University of Texas Press.

World Bank (2010). *'Yemen: Assessing the Impacts of Climate Change and Variability on the Water and Agricultural Sectors and the Policy Implications'*. Report No. 54196-YE. Document of the World Bank. Sustainable Development Sector Department Middle East and North Africa Region. Available at: [https://open-knowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2943/541960ESW0Gray1OFFICIAL0USE0ONLY191.pdf?sequence=1&is-](https://open-knowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2943/541960ESW0Gray1OFFICIAL0USE0ONLY191.pdf?sequence=1&is-open-knowledge)

[Allowed=y.](#)

World Bank (2022). 'Yemen, Rep. Data'. [online] Worldbank.org. Available at: <https://data.worldbank.org/country/yemen-rep>.

ΜΕΡΟΣ 3^ο Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Νιάρχου, Β. (2022). 'Επισιτιστική Ασφάλεια και Ένοπλες Συγκρούσεις: Μελέτη Περίπτωσης του Ρωσο-Ουκρανικού πολέμου και ο Αντίκτυπός του στην Παγκόσμια Επισιτιστική Ασφάλεια'. Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων (Μ. Δ. Ε.). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Ρούμκος, Θ. (2020). «Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Υεμένη: Ιστορικές Διαστάσεις και Πολιτικές Πολυπλοκότητες». Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών σπουδών. Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στις διεθνείς σχέσεις και ασφάλεια. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Σαλονικίδη, Π. (2021) «Το δόγμα της επέμβασης μετά από πρόσκληση: Η στρατιωτική παρουσία της Σαουδικής Αραβίας και των συμμάχων της στην Υεμένη». Διπλωματική Εργασία. Τμήμα Διεθνών Και Ευρωπαϊκών Νομικών Σπουδών. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Abdullah, J. (2015) 'Geopolitical context of Operation Decisive Storm and GCC states' attitudes toward It'. [online] AlJazeera Centre for Studies. Available at: <http://studies.aljazeera.net/ResourceGallery/media/Documents/2015/4/30/2015430123234636734Geopolitical%20context%20of%20Operation%20Decisive%20Storm%20.pdf>

Achcar, G. (2013). 'The People Want: A Radical Exploration of the Arab Uprising'. University of California Press.

Ali, L. (2015). 'Reverse Migration - From Yemen to Somalia - Somalia'. ReliefWeb. [online] reliefweb.int. Available at: <https://reliefweb.int/report/somalia/reverse-migration-yemen-somalia>

Al-Madhaji, M., Sidahmed, A., & Al-Muslimi, F. (2015). 'The roles of regional actors in Yemen and opportunities for peace'. Sanaa Policy Center Brief, 1, 3-8.

Almosawa, S. (2014). 'Obama's 'Yemen Model' for the War on ISIS Is a Wreck'. The Daily Beast. [online] Available at: <https://www.thedailybeast.com/obamas-yemen-model-for-the-war-on-isis-is-a-wreck>

Al-Rasheed, M., & Vitalis, R. (Eds.). (2004). 'Counter-narratives: history, contemporary society, and politics in Saudi Arabia and Yemen'. Springer.

- Al-Sakkaf, N. (2016) 'Yemen's Relapse into Tribalism. Beyond Islamists and Autocrats' [online] The Washington Institute for Near East Policy. Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/BeyondIslamistsYemen.pdf>
- Arhab, Y. (2016). 'We once stood together, different people with one cause, armed with nothing but our sheer numbers'. Al Jazeera [online] Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2016/1/27/yemen-in-disarray-five-years-after-uprising>.
- Badal, L. (2012). 'Yemen: at a Crossroads'. Our World. [online] ourworld.unu.edu. Available at: <https://ourworld.unu.edu/en/yemen-at-a-crossroads>
- BBC News, (2011). 'Profile: Tunisia's Mohamed Bouazizi'. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-africa-12335998>
- Blumi, I. (2018). 'Destroying Yemen: What chaos in Arabia tells us about the world'. Univ of California Press.
- Boucek, C. (2009). 'Yemen: Avoiding a downward spiral'. Middle East Policy, 16(3), 114-134.
- Boucek, C., Ottaway, M. (Eds.). (2010). 'Yemen on the Brink'. [online] Carnegie Endowment for International Peace. Available at: <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wpjfk>
- Brehony, N. (2011). 'Yemen Divided: The Story of a Failed State in South Arabia'. [online] Google Books. Bloomsbury Publishing. Available at: https://books.google.nl/books?hl=el&lr=&id=GJ-LDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=yemen+became+a+failed+state+&ots=tQa32WGOwh&sig=Y34O2mpAJlsjIPZkL1HmnDVz4t8&redir_esc=y#v=onepage&q=yemen%20became%20a%20failed%20state&f=false
- Brown, M. E., et al. (1996) 'Debating the Democratic Peace'. The MIT Press
- Brown, N. J. (2012). 'The Arab Spring: The End of Postcolonialism'. Columbia University Press.
- Bruno, A. (2015). 'Yemen: The World's Newest Failed State'. [online] Geopolitical Monitor. Available at: <https://www.geopoliticalmonitor.com/yemen-worlds-newest-failed-state/>
- Çamyaran, E. (2017). 'Yemen within the framework of failed state theory'. Master's thesis. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carapico, S. (1998). 'Civil Society in Yemen: The Political Economy of Activism in Modern Arabia'. Cambridge University Press.
- Chandler, D. (2002) 'From Kosovo to Kabul: Human Rights and International Intervention'. Pluto Press
- Chauvet, L. & Collier, P. (2005). 'Alternatives to Godot: Inducing Turnarounds in Failing States'.
- Clausen, M.L. (2019) 'Justifying military intervention: Yemen as a failed state' Third World Quarterly. 40:3, 488-502. DOI: 10.1080/01436597.2019.1573141

Clifford, J. (1980). 'Review of Orientalism, by E. W. Said'. *History and Theory*, 19(2), 204–223. <https://doi.org/10.2307/2504800>

Cordesman, A.H. (2015). '*Yemen and Warfare in Failed States*'. Center for Strategic and International Studies [online] www.csis.org. Available at: <https://www.csis.org/analysis/yemen-and-warfare-failed-states>.

Dahlgren, S. (2018) '*Popular revolution advances towards state building in Southern Yemen*'. [online] Politics, Governance and Reconstruction in Yemen, p. 17- 22. George Washington University. Available at: https://pomeps.org/wpcontent/uploads/2018/02/POMEPS_Studies_29_Yemen_Web-REV.pdf

Day, S. (2012). '*Regionalism and Rebellion in Yemen: A Troubled National Union*'. Cambridge University Press.

Day, S. (2015). '*Why Yemen's peace talks failed*'. Washington Post. [online] Available at: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/07/07/why-yemens-peace-talks-failed/>.

Duffield, Mark. *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. Zed Books, 2001.

Feierstein, G.M. (2018). '*Iran's Role in Yemen and Prospects for Peace*'. [online] Middle East Institute. Available at: <https://www.mei.edu/publications/irans-role-yemen-and-prospects-peace>

fragilestatesindex.org (2019). '*Yemen Takes Top Position as Most Fragile State*' Fragile States Index. [online] Available at: <https://fragilestatesindex.org/2019/04/06/yemen-takes-top-position-as-most-fragile-state/>.

Gardner, F. (2016). '*Saudi Arabia rejects responsibility for Yemen's woes*'. BBC News. [online] Available at: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-37867705>

Gisselquist, R. M. (2017). '*Fragility, Aid, and State-building*'. Taylor & Francis.

Global Policy Forum (2009). '*Life in a Failed State*'. [online] Available at: <https://archive.globalpolicy.org/>

Group of International and Regional Eminent Experts on Yemen (2019). '*Yemen: Collective failure, collective responsibility*'. UN expert report. [online] OHCHR. Available at: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/09/yemen-collective-failure-collective-responsibility-un-expert-report?LangID=E&NewsID=24937>.

Gude , K., Sofer, K. (2011). '*The Last Best Chance to Save Yemen*'. Center for American Progress.

Haldén, P. (2008). '*Somalia: Failed state or nascent states-system?*'. FOI Somalia Papers. Report 1

Halliday, F. (2000). '*Nation and Religion in the Middle East*'. Lynne Rienner Publishers

Hanieh, A. (2013). '*The Arab Spring and its aftermath: The global crisis of neoliberalism*'. International Socialist

Review, Issue 87.

Head, J. (2011). *'Fear of the future in Yemen'*. [online] www.aljazeera.com. Available at: <https://www.aljazeera.com/features/2011/3/23/fear-of-the-future-in-yemen>

Hill, G. (2008). *'Yemen: Fear of Failure'*. Middle East Programme. [online] chathamhouse.org. Chatham House. Available at: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/bp1108yemen.pdf>

Hincks, J. (2016). *'What You Need to Know About the Crisis in Yemen'*. [online] Time. Available at: <https://time.com/4552712/yemen-war-humanitarian-crisis-famine/>.

Human Rights Council (2016). *'Situation of human rights in Yemen'*. UN HRC [online] Relief Web. Available at: <https://reliefweb.int/report/yemen/situation-human-rights-yemen-report-united-nations-high-commissioner-human-rights-1>.

Human Rights Watch (2016). *'Yemen: Events of 2015'*. [online] Human Rights Watch. Available at: <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/yemen>.

Huwais, M. (2016). *'When the heart bleeds'*. [online] Correspondent. Available at: <https://correspondent.afp.com/when-heart-bleeds>

ICG (2003). *'YEMEN: COPING WITH TERRORISM AND VIOLENCE IN A FRAGILE STATE'*. Middle East Report N°8 [online] Amman/Brussels. Available at: <https://icg-prod.s3.amazonaws.com/08-yemen-coping-with-terrorism-and-violence-in-a-fragile-state.pdf>

IRIN News (2014). *'Conflict in Yemen's north threatens political transition'*. [online] The New Humanitarian. Available at: <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2014/02/24/conflict-yemen-s-north-threatens-political-transition>

IISS (2019) *'Houthi UAV strategy, Yemen: Houthi Drone attacks'*. [online] Available at: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis//2019/08/houthi-uav-strategy-in-yemen>.

Juneau, T. (2023). *'Negotiating Saudi Arabia's Defeat and the Houthi Victory in Yemen'*. [online] War on the Rocks. Available at: <https://warontherocks.com/2023/05/negotiating-saudi-arabias-defeat-and-the-houthi-victory-in-yemen/>.

Juneau, T. (2013). *'Yemen and the Arab Spring: Elite struggles, state collapse and regional security'*. Orbis, 57(3). 408–423.

Juneau, T. (2010). *'Yemen: Prospects for state failure – Implications and remedies'*. Middle East Policy, 17(3), 134-150.

Kaldor, M. (1999) *'New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era'*. Stanford University Press

Khoury, N. A. (2015). *'William A. Rugh, Front Line Public Diplomacy: How US Embassies Communicate with Foreign Publics'*. International Journal of Middle East Studies. 47(3). 640-641.

- Karakir, İ. A. (2018). 'Ongoing conflict in Yemen: A proxy war?'. *Tesam Akademi Dergisi*, 5(2), 121-149.
- Karman, T. (2018). 'Yemen faces one of the biggest humanitarian crises in history'. Yemeni Nobel laureate. [online] www.tawakkolkarman.net. Available at: <https://www.tawakkolkarman.net/news/1986-yemen-faces-one-of-the-biggest-humanitarian-crises-in-history-yemeni-nobel-laureate>
- Kleemann, S. (2019). 'The forgotten war: Yemen'. *Staat, Recht und Politik. Forschungs und Diskussionspapiere*, (8).
- Lagarde, C. (2011). 'The Arab Spring, One Year On'. [online] IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2011/12/06/the-arab-spring-one-year-on>
- Leigh, C. (2012). Failed States Index belongs in the policy dustbin. *The Guardian*. [online] 2 Jul. Available at: <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2012/jul/02/failed-states-index-policy-dustbin>.
- Lynch, M. (2012). 'The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East'. *PublicAffairs*.
- Makovsky, M., Misztal, B., & Ruhe, J. (2011). 'Fragility and Extremism in Yemen'. A Case Study of The Stabilizing Fragile States Project. *Bipartisan Policy Center*
- Motamedi, M. (2022). 'What role will Iran play in shaping Yemen's future?' [online] www.aljazeera.com. Available at: <https://www.aljazeera.com/amp/news/2022/4/21/what-role-will-iran-play-in-shaping-yemens-future>
- Nadimi, F., & Knights, M. (2018). 'Iran's Support to Houthi Air Defenses in Yemen'. *Washington Institute for Near East Policy*, 4.
- Nay, O. (2013). 'Fragile and failed states: Critical perspectives on conceptual hybrids'. *International Political Science Review*, 34(3), 326-341.
- Nebehay, S. (2016). 'Activists cry foul as U.N. decides against Yemen rights probe'. *Reuters*. [online] Available at: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-un-idUSKCN11Z276>
- OCHA (2022). 'Yemen Humanitarian Needs Overview 2023'. [online] *Relief Web*. OCHA. Available at: <https://reliefweb.int/report/yemen/yemen-humanitarian-needs-overview-2023-december-2022-enar>.
- OCHA (2016). 'Yemen: Humanitarian Dashboard (January - October 2016)'. *ReliefWeb*. [online] reliefweb.int. Available at: <https://reliefweb.int/report/yemen/yemen-humanitarian-dashboard-january-october-2016-enar>
- OHCHR. (2021). 'Statement by Mr. Kamel Jendoubi, Chairperson of the Group of Eminent Experts on Yemen at the 48th session of the Human Rights Council', Geneva [online] Available at: <https://www.ohchr.org/en/statements/2021/09/statement-mr-kamel-jendoubi-chairperson-group-eminent-experts-yemen-48th-session>

- OXFAM (2014). 'Yemen in Crisis: How Yemen can survive the fuel crisis and secure its future - Yemen' | ReliefWeb. [online] reliefweb.int. Available at: <https://reliefweb.int/report/yemen/yemen-crisis-how-yemen-can-survive-fuel-crisis-and-secure-its-future>
- Pelletiere, S. C. (1996). 'Yemen and stability in the Persian Gulf: confronting the threat from within'. [online] Strategic Studies Institute, US Army War College (1996) Available at: <http://www.jstor.com/stable/resrep11915>
- Pizzi, M. (2014). 'Touting Yemen, Somalia as success stories, Obama sets low bar for Iraq'. [online] america.aljazeera.com. Available at: <http://america.aljazeera.com/articles/2014/9/11/obama-yemen-somaliamodels.html>
- Rayman, N. (2015). 'U.N. Chief Warns Yemen 'Collapsing' as al-Qaeda Group Makes Gains'. [online] Time. Available at: <https://time.com/3707868/bank-ki-moon-yemen-al-qaeda/>
- Rotberg, R. I. (2002) 'Failed States in a World of Terror'. Foreign Affairs, vol. 81, no. 4, pp. 127-140.
- Saeed, R. (2020). 'The Ubiquity of State Fragility: Fault Lines in the Categorisation and Conceptualisation of Failed and Fragile States'. [online] Social & Legal Studies, 29(6), 767–789. Available at: <https://doi.org/10.1177/0964663920906453>
- Salisbury, P. (2014). 'Yemen rage boils over 'unliveable' price hike'. [online] www.aljazeera.com. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2014/8/1/yemen-rage-boils-over-unliveable-price-hike>
- Sambanis, N. 'What Is Civil War? Conceptual and Empirical Complexities of an Operational Definition'. Journal of Conflict Resolution, vol. 48, no. 6, 2004, pp. 814-858.
- Scahill, J. (2011) 'The Dangerous US Game in Yemen'. [online] www.thenation.com. Available at: <https://www.thenation.com/article/archive/dangerous-us-game-yemen/>
- Shaif, R. and Rasha , M. (2016). 'Saudi Arabia Is Committing War Crimes in Yemen'. [online] Foreign Policy. Available at: <https://foreignpolicy.com/2016/03/25/civilian-casualties-war-crimes-saudi-arabia-yemen-war/>
- Sharp, J. M. (2018). 'Yemen: Civil War and Regional Intervention'. Congressional Research Service, Washington D.C.
- Striem, E. and Guzansky , Y. (2011). 'Yemen: A Failed State After All'. [online] Jewish Policy Center. Available at: <https://www.jewishpolicycenter.org/2011/11/30/yemen-failed-state/>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica (2019). 'Arab Spring, Description, History, & Facts'. In: Encyclopædia Britannica. [online] Available at: <https://www.britannica.com/topic/Arab>.
- The Fund for Peace (2022). *Fragile States Index*. [online] Fragilestatesindex.org. Available at: <https://fragilestatesindex.org/country-data/>.
- Tilly, C. (2011). 'Contentious Performances'. Cambridge University Press.

Tisdall, S. (2015). 'Iran-Saudi proxy war in Yemen explodes into region-wide crisis' [online] Available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/26/iran-saudi-proxy-war-yemen-crisis>

Tisdall, S. (2016) 'Why Yemen conflict has become another Syria', [online] Available at: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/10/why-yemen-conflict-has-becomeanother-syria>.

Ulrichsen, C. (2018) 'Endgames for Saudi Arabia and the United Arab Emirates in Yemen'. [online] Politics, Governance and Reconstruction in Yemen. p. 31-33. George Washington University. Available at: https://pomeps.org/wpcontent/uploads/2018/02/POMEPS_Studies_29_Yemen_Web-REV.pdf

UN News Service (2014). 'UN relief official urges support for over 14 million Yemenis in need of assistance'. [online] available at: <https://www.refworld.org/docid/5379cb304.html>

United Nations UN Audiovisual Library. (2015). 'UN / YEMEN STATEMENT'. [online] Available at: <https://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/asset/1323/1323084/>

Waltz, K. N. (1993) 'The Emerging Structure of International Politics'. International Security, vol. 18, no. 2, 1993, pp. 44-79.

Woodward, S. L. (unknown) 'The Paradox of "State Failure": States Matter; Take them Seriously'. PhD Program in Political Science. City University of New York

Yemen Data Project (2023). yemendataproject.org. [online] Available at: <https://yemendataproject.org/>.

Zartman, I. W. (1992) 'The World after the Cold War: Prospects for Order'. World Politics, vol. 44, no. 2, pp. 226-246.

Ziaja, S., Grävingsholt, J., & Kreibaum, M. (2019). 'Constellations of fragility: an empirical typology of states'. Studies in Comparative International Development, 54, 299-321.

